

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK(OMU-KTÜ ORTAK) ANA BİLİM DALI**

ÇOCUK KORUMA KANUNU KAPSAMINDA ÇOCUK TESLİMİ VE ÇOCUKLA KİŞİSEL İLİŞKİ KURULMASI

Yüksek Lisans Tezi

Muhammed Seyit İMİR

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Volkan ÖZÇELİK

SAMSUN
2023

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK(OMU-KTÜ ORTAK) ANA BİLİM DALI**

**ÇOCUK KORUMA KANUNU KAPSAMINDA ÇOCUK
TESLİMİ VE ÇOCUKLA KİŞİSEL İLİŞKİ KURULMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Muhammed Seyit İMİR

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Volkan ÖZÇELİK

SAMSUN
2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Muhammed Seyit İMİR tarafından, Dr. Öğr. Üyesi Volkan ÖZÇELİK danışmanlığında hazırlanan “ÇOCUK KORUMA KANUNU KAPSAMINDA ÇOCUK TESLİMİ VE ÇOCUKLA KİŞİSEL İLİŞKİ KURULMASI ” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 24.2.2023 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. Mustafa TİFTİK Ondokuz Mayıs Üniversitesi Özel Hukuk Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Prof. Dr. İbrahim ÖZBAY Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Özel Hukuk Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Volkan ÖZÇELİK Ondokuz Mayıs Üniversitesi Özel Hukuk Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Ahmet TABAK
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi ?

Evet ☐ (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır ☒

24 / 02 / 2023

Muhammed Seyit İMİR

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: ÇOCUK KORUMA KANUNU KAPSAMINDA ÇOCUK TESLİMİ VE ÇOCUKLA KİŞİSEL İLİŞKİ KURULMASI

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 30.12.2022 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 29

Tek kaynak oranı : % 4 çıkmıştır.

24 / 02 / 2023

Dr. Öğr. Üyesi Volkan ÖZÇELİK

ÖZET

ÇOCUK KORUMA KANUNU KAPSAMINDA ÇOCUK TESLİMİ VE ÇOCUKLA KİŞİSEL İLİŞKİ KURULMASI

Muhammed Seyit İMİR
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Özel Hukuk (Omü-Ktü Ortak) Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans, Şubat/2023
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Volkan ÖZÇELİK

Modern hukuk sistemlerinde kişinin hakkını bizzat alması kural olarak yasaklanmıştır. Hukuki korumanın devlet eliyle sağlanacağı hukuk devletinin bir ilkesi olarak kabul edilmiştir. Bu doğrultuda mahkemelerce verilen kararlarının yerine getirilmesi de devlet eliyle sağlanmaktadır. Mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde en hassas davranılması ve spesifik düzenlemelere yer verilmesi gereken mahkeme kararları, çocuklar hakkındaki mahkeme kararlarıdır. Nitekim çocukların özel olarak korunması gerekliliği ulusal ve uluslararası hukuk metinlerinde kendisine yer bulmuştur. Çocuklar hakkındaki mahkeme kararlarının doğuracağı sonuçlar açısından en önemlilerinin başında da çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararları gelmektedir.

Çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi usulü uzun yıllar İcra ve İflas Kanunu kapsamında uygulanmıştır. Yoğun eleştirilerden sonra 7343 sayılı Kanun ile konu baştan ele alınarak ve 30.11.2021 tarihinden itibaren Çocuk Koruma Kanunu kapsamına alınmıştır. Tezimizin de konusunu oluşturan çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi hususu Çocuk Koruma Kanunu kapsamında ve çocuk hakkındaki en temel ilke olan çocuğun üstün yararı ilkesi ışığında ele alınmıştır. Bu yeni hükümlerin neler olduğu, önceki eleştirilere cevap verip vermediği de incelenmiştir. Konuya ilişkin uluslararası antlaşmalar, iç hukuk mevzuatı, doktrindeki görüşler, uluslararası ve ulusal mahkeme içtihatları çalışmamız kapsamında incelenmiştir.

Modern hukuk sistemlerinin tamamında çocuğun söz konusu olduğu tüm durumlarda çocuğun üstün yararının korunması öncelikli öneme sahiptir. Çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi usulü de çocuğun üstün yararının korunması gereken durumların başında gelmektedir. Yeni düzenleme de çocuğun üstün yararının korunmasına açıkça yer vermiş ve eski düzenlemelere nazaran olumlu hükümler getirmiş olsa da getirilen hükümlerin tam anlamıyla çocuğun üstün yararına uygun olduğu söylenemeyecektir. Yeni düzenlemenin çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi usulünde çocuğu nesne olarak değil özne olarak ele aldığını söylemek mümkün değildir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk, Çocuğun üstün yararı, Çocuk teslimi, Çocukla kişisel ilişki kurulması, Disiplin hapsi

ABSTRACT

DELIVERY OF THE CHILD AND PERSONAL RELATIONSHIP WITH THE CHILD UNDER THE CHILD PROTECTION ACT

Muhammed Seyit İMİR
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of Private Law
Master, February/2023
Supervisor: Assist. Prof. Dr. Volkan ÖZÇELİK

In modern legal systems, it is prohibited as a rule to take one's right personally. It has been accepted as a principle of the state of law that legal protection will be provided by the state. In this direction, the execution of the decisions given by the courts is also provided by the state. Court decisions that require the most sensitive and specific regulations in the execution of court decisions are court decisions about children. As a matter of fact, the necessity of special protection of children has found its place in national and international legal texts. In terms of the consequences of court decisions about children, the most important ones are court decisions regarding child delivery or establishing personal relations with the child.

The procedure for the execution of court decisions regarding the delivery of a child or enforced a personal relationship with the child has been implemented for many years within the scope of the Code of Execution and Bankruptcy. After intense criticism, the issue was discussed from the beginning with the Code No. 7343 and it was included in the scope of the Code of Child Protection as of 30.11.2021. The subject of our thesis, the delivery of a child or the fulfillment of court decisions on establishing a personal relationship with the child, is handled within the scope of the Code of Child Protection and in the light of the principle of the best interest of the child, which is the most fundamental principle about the child. It has also been examined what these new provisions are and whether they respond to previous criticisms. International treaties on the subject, domestic law legislation, opinions in doctrine, international and national court case law have been examined within the scope of our study.

In all modern legal systems, the protection of the best interests of the child is of primary importance in all cases when the child is concerned. The procedure for the delivery of the child or the execution of the court decisions regarding the establishment of a personal relationship with the child is head of the situations in which the best interests of the child should be protected. Although the new regulation clearly includes the protection of the best interests of the child and has brought positive provisions compared to the old regulations, it cannot be said that the provisions are exactly appropriate with the best interests of the child. It is not possible to say that the new regulation treats the child as a subject, not as an object, in the execution of court decisions regarding the delivery of a child or establishing a personal relationship with the child.

Keywords: Child, Child's best interest, Child delivery, Establishing a personal relationship with the child, Imprisonment of disciplinary

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Yıllar boyunca ciddi emek ve özveri ile hazırladığım yüksek lisans tezimi tamamlamanın heyecan ve gururu içindeyken başta lisansüstü eğitimim sırasında kaybettiğim ve hayatım boyunca en büyük destekçim olan, hakkını asla ödeyemeyeceğim babam Adnan İmir'e sonsuz teşekkür etmek istiyorum. Yapmış olduğum ve yapacağım tüm çalışmaları onun aziz hatırasına hediye ediyorum. Hem lisans ve yüksek lisans eğitimimde hem de iş hayatımda her daim yardımlarını ve kılavuzluğunu hissettiğim, bu çalışmamı bitirebilmemde de en büyük katkıya sahip tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Volkan Özçelik'e teşekkürü borç bilirim. Bu tezin savunmasına jüri olarak katılan ve çalışmama çok önemli katkılar sunan Prof. Dr. Mustafa Tiftik ve Prof. Dr. İbrahim Özbay hocalarıma teşekkür ediyorum. Çalışmamı yapmam için bana her türlü kolaylık, imkân ve zamanı sağlayan Kayseri Milletvekili Sayın Dursun Ataş'a; daha önce tanışmamış olmamıza rağmen kendisine ulaştığımda samimiyetle bana yardımcı olan, çalışmam esnasında sıklıkla desteğini hissettiğim Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi Çağrı Mardin'e; ilköğretime birlikte başladığımız o günden beri hep birlikte olduğumuz, tüm yoğunluğuna rağmen destek ve teşviklerini bu çalışmam sırasında da benden hiç esirgemeyen Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi Fatih Düşgün'e; lisans eğitimini birlikte tamamladığımız günden beri hep destekçim olan aynı zamanda geniş hukuki bilgi ve birikimiyle yoluma ışık tutan ceza ve ceza muhakemesi doktora öğrencisi Binbaşı Yusuf Karadeniz'e teşekkür ederim. Son olarak; hayatta edindiğim tüm başarıların baş mimarı olan ve bu günlere gelmemde en büyük emeğe sahip annem Şerife İmir ve sevgili kardeşim Ahmet Musab İmir'e sonsuz teşekkür ederim.

Muhammed Seyit İMİR

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	vii
1. GİRİŞ	1
2. ÇOCUK TESLİMİ VE ÇOCUKLA KİŞİSEL İLİŞKİ KURULMASININ KAVRAMSAL TEMELLERİ	6
2.1. Çocuk Kavramı	6
2.2. Mevzuatta Çocuk	7
2.2.1. Türk Hukuku	8
2.2.2. Uluslararası Hukuk	12
2.3. Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Mahkeme Kararlarının Kaynakları	15
2.3.1. Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların Kaynakları	16
2.3.1.1. Velayete İlişkin Genel Bilgiler	16
2.3.1.2. Boşanma	18
2.3.1.3. Evliliğin Butlanı	22
2.3.1.4. Ayrılık	22
2.3.1.5. Anne ve Babanın Evli Olmaması	23
2.3.1.6. Velayetin Kaldırılması ve Değiştirilmesi	25
2.3.1.7. Evlat Edinme	27
2.3.1.8. Vesayet	28
2.3.1.9. Yabancı Mahkeme İlamları	29
2.3.2. Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Tedbir Kararlarının Kaynakları	30
2.3.2.1. Boşanma, Ayrılık ve Butlan Davaları Sırasında Verilen Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Tedbir Kararları	31
2.3.2.2. Birlikte Yaşama Ara Verilmesi	31
3. ÇOCUK TESLİMİ VE ÇOCUKLA KİŞİSEL İLİŞKİ KURULMASINA DAİR İLAM VE TEDBİR KARARLARININ YERİNE GETİRİLMESİ USULÜ	33
3.1. Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlam veya Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesinde Temel İlkeler	33
3.1.1. Çocuğun Üstün Yararının Korunması İlkesi	33
3.1.1.1. Çocuğun Üstün Yararının Korunması İlkesinin Pozitif Dayanakları	33
3.1.1.2. Çocuğun Üstün Yararı Kavramının Anlamı	37
3.1.1.3. Çocuğun Üstün Yararının Tespit Edilmesi	39
3.1.2. Çocuğun Dinlenilmesi İlkesi	42
3.1.2.1. Çocuğun Dinlenilmesi İlkesinin Pozitif Dayanakları	42
3.1.2.2. Çocuğun Dinlenilmesinin Anlamı	45
3.1.2.3. Çocuğun Dinlenilmesinde Önemli Olan Hususlar	47
3.2. Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlam veya Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine İlişkin Genel Özellikler	53
3.2.1. Karar Bakımından Genel Özellikler	53
3.2.1.1. Karar İlam veya Tedbir Niteliğinde Bir Karar Olmalıdır	54
3.2.1.2. Karar Kesinleşmiş Bir Karar Olmalıdır	56
3.2.1.3. Karar Şüpheye Yer Vermemelidir	57

3.2.1.4. Karar İhtar İçermelidir	59
3.2.2. Kararın Yerine Getirilmesi Başvurusu Bakımından Genel Özellikler.....	60
3.2.2.1. Taraflar	60
3.2.2.2. Görevli ve Yetkili Birim.....	63
3.2.2.3. Giderlerin Karşıllanması	72
3.3. Çocuk Teslimine Dair İlam veya Tedbir Kararlarının Yerine Getirilme Usulü	74
3.3.1. Çocuk Teslimi Kavramı	74
3.3.2. Başvuru	75
3.3.3. İbraz Edilen İlam veya Tedbir Kararının İncelenmesi.....	76
3.3.4. Yükümlü ile İrtibat Kurulması.....	77
3.3.4.1. Genel Olarak	77
3.3.4.2. Yükümlü ile İrtibat Kurulmasının İstisnaları	79
3.3.5. Teslim Günü ve Saatinin Belirlenmesi	82
3.3.6. Teslim Mekanları	83
3.3.7. Teslim Emri ve Tebliği	85
3.3.8. Teslim Zamanı	87
3.3.9. Teslim Emrinin Gereğinin Yerine Getirilmesi.....	89
3.3.10. Zor Kullanma Yetkisi.....	92
3.3.10.1. Çocuk Koruma Kanunu’nda Zor Kullanma Yetkisi	92
3.3.10.2. Zor Kullanma Yetkisinin Anayasa Açısından Değerlendirilmesi	94
3.3.10.3. Zor Kullanma Yetkisinin Kullanılması	97
3.3.11. Şikâyet ve İtiraz.....	100
3.3.12. İçeriğin Çıkarılması veya Erişimin Engellenmesi	106
3.3.13. Çocuk Teslimine Dair İlam ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Muhalefet	108
3.3.13.1. Genel Olarak Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F	108
3.3.13.2. Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F Kapsamında Çocuk Teslimine Dair İlam ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Muhalefet	110
3.3.13.3. Yaptırım.....	114
3.3.13.4. Yargılamaya İlişkin Özellikler	117
3.4. Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlam veya Tedbir Kararlarının Yerine Getirilme Usulü.....	123
3.4.1. Çocukla Kişisel İlişki Kavramı	123
3.4.2. Başvuru ve Yükümlü ile İrtibat.....	128
3.4.3. Teslim Emri ve Tebliği	130
3.4.4. Teslim Emrinin Gereğinin Yerine Getirilmesi.....	133
3.4.5. Şikâyet ve İtiraz.....	142
3.4.6. İçeriğin Çıkarılması veya Erişimin Engellenmesi	143
3.4.7. Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlam ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Muhalefet.....	144
SONUÇ	147
KAYNAKLAR	159
ÖZ GEÇMİŞ.....	174

SİMGELER VE KISALTMALAR

AIHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AIHS	: 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AY	: Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BM	: Birleşmiş Milletler
Bknz.	: Bakınız
CGK.	: Ceza Genel Kurulu
CMK	: 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
ÇKK	: 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu
E.	: Esas
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İİK	: 2004 sayılı İcra İflas Kanunu
K.	: Karar
Komite	: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
Y.	: Yargıtay
Yönetmelik	: Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlam ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Dair Yönetmelik

1. GİRİŞ

Çocuklar, modern hukuk sistemlerinin tamamı tarafından korunmaya değer özel bir insan topluluğu olarak değerlendirilmektedir.¹ Nitekim çocuklar toplumların geleceğidir ve zihinsel, ruhsal, fiziksel manada gelişimlerini henüz tamamlamamışlardır.² Bu nedenle konunun çocuk olduğu hukuki durumlarda çocuğun ve çocuğun üstün yararının korunması esastır.³

Çocuk teslimi, mahkemeler tarafından velayete ilişkin verilen kararlara binaen, çocuğun yükümlü olandan alınarak hak sahibine verilme sürecini ifade etmektedir. Çocukla kişisel ilişki kurulması ise mahkeme kararına binaen velayeti elinde bulunmayan ya da velayet kendisine bırakılmamış baba ve annenin yahut diğer üçüncü kişilerin çocukla belirli süre ile görüşmesini ya da birlikte kalması sürecini ifade etmektedir. Çocuğun üstün yararının korunmasının en önemli olduğu konuların başında çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması hususu bulunmaktadır.⁴ Nitekim bu hususta çocuğun velayetin konusunu oluşturan bir nesne olduğu anlayışı artık yerini haklarına saygı duyulması ve korunması gereken bir özne anlayışına bırakmıştır. Bu anlayışta özellikle yasal düzenlemelerde kendini göstermiştir.

Kural olarak evlilik birliğinin ortadan kalkması ile çocuk teslimi ile çocukla kişisel ilişki gündeme gelmektedir. Kural olarak çocuğun gelişim sürecini yaşadığı, korunduğu, ihtiyaçlarının karşılandığı ve refahı açısından da en tabi ortam olan aile ortamı artık son bulmuştur ve bunun çocuğun üstün yararı kapsamında mümkün olduğunca telafi edilmesi gerekir.⁵

Mahkemeler bu durumu telafi etmek adına çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin kararlar verirler.⁶ Mahkemelerin verdiği bu kararlardan sonra tarafların söz konusu bu mahkeme kararlarına uygun şekilde hareket etmesi beklenir. Nitekim ideal olan verilen mahkeme kararının gereğinin herhangi bir zorlama

¹ Çocukların korunması gerekli bir varlık olarak değerlendirilmesinin, çocuk haklarını ve çocuğun hakların nesnesi değil öznesi olduğu anlayışını zayıflatığını savunan görüşte bulunmaktadır. Bknz: Memduh Cemil Şirin, “Çocuk Hukuku Ne Değildir?”, *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 1/1, 2016, s. 51.

² Banu Karakaş, “Çocuk Refahı: Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18/3, 2016, s. 889-890.

³ Emine Akyüz, *Çocuk Hukuku*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara 2020, s. 102.

⁴ Çocuğun üstün yararı hakkında detaylı açıklamalar için bknz: Başlık 3.1.1.

⁵ Mehmet Can, “Çocuklarda Adalet Kavramının Şiddet ve Çocuk Hakları Üzerinden Değerlendirilmesi”, *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, 1/1, 2018, s. 163.

⁶ Genel anlamda medeni usul hukukunun amacı hakkında detaylı bilgi için bknz: Ali Cem Budak ve Varol Karaaslan, *Medenî Usul Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2021, s. 3 vd.; Murat Atalı, vd., *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2022, s. 10 vd.

olmaksızın yükümlüsü tarafından yerine getirilmesidir. Ancak mahkeme kararlarının rızayla yerine getirilmediği durumlarda devletin üzerine pozitif manada bir yükümlülük düşmektedir.⁷ Nitekim modern hukuk sistemlerinde kural olarak bizzat ihkakı hak yasaklanmıştır.⁸ Hukuki korumanın devlet eliyle sağlanması kuralı getirilmiştir.⁹ Bu nedenle ve devletin aile hayatına saygı gösterme yükümlülüğü nedeniyle çocuk teslimine ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkemenin verdiği kararın yerine getirilmesinin temini için yasal hükümler konulmuştur. Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkemelerin verdiği kararlar, bu yasal hükümlere göre devlet eliyle yerine getirilmektedir.

Cumhuriyet tarihinde çocuk teslimi ile çocukla kişisel ilişkiye ilişkin mahkeme kararların yerine getirilmesi hususundaki bilinen ilk düzenleme 1932 yılında yürürlüğe giren 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nda¹⁰ yer almıştır.¹¹ Kanunun yürürlüğe girdiği ilk halinde sadece çocuk teslimine ilişkin düzenleme bulunmaktaydı. 1965 yılında 538 sayılı Kanun'un 15. maddesiyle çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilâmların yerine getirilmesine dair madde İcra ve İflas Kanunu'na eklenmişti.¹² 2003 yılında ise 4949 sayılı Kanun'un 7. maddesiyle bu süreçte uzman bulundurulması hüküm altına alınmıştı.¹³ Tüm eleştirilere rağmen bu ilamların yerine getirilmesi, beraberinde getirdiği pek çok sorunla birlikte, uzun yıllar icra daireleri vasıtasıyla

⁷ Aile ve çocuğun korunması hususunda devletin yasal düzenlemeler yapması pozitif yükümlülüğü kapsamındadır. Fatih Alkan, "Boşanma Sonrası Ortaya Çıkan Önemli Bir Sorun: Çocukla Kişisel İlişki Kurma (Kurabilme) Hakkı ve Devletin Pozitif Yükümlülükleri", Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Uluslararası Çocuğun Kişisel İlişki Kurma Hakkı Sempozyumu, 29-30 Nisan 2019, s. 815. https://www.tihk.gov.tr/upload/file_editor/2019/07/1563525442.pdf (25.02.2023).

⁸ Muhammet Özkes, *İcra Hukukunda Temel Haklar ve İlkeler*, Adalet Yayınevi, Ankara 2009, s. 122; Baki Kuru, *İcra İflas Hukuku El Kitabı*, Adalet Yayınevi, Ankara 2013, s. 48.

⁹ Pınar Çiftçi, *İcra Hukukunda Menfaat Dengesi*, Adalet Yayınevi, Ankara 2010, s. 81.

¹⁰ 09.06.1932 kabul tarihli 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu (19.06.1932 tarihli 2128 sayılı Resmi Gazete).

¹¹ 1932 tarihli 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'ndan önce çocuk teslimi Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk İcra ve İflas Kanunu olan 1929 tarihli 1424 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 30. maddesine göre yerine getirilmekteydi. Bu madde çocuk teslimine dair özel bir düzenleme değil, ilamlı icraya ilişkin genel düzenleme mahiyetindeydi.

¹² 18.02.1965 kabul tarihli 2004 sayılı İcra ve İflâs Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına ve Bu Kanuna Bazı Madde ve Fıkralar Eklenmesine Dair Kanun (06.03.1965 tarihli 11946 sayılı Resmi Gazete).

¹³ 17.07.2003 kabul tarihli 4949 sayılı İcra ve İflâs Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (30.07.2003 tarihli 25184 sayılı Resmi Gazete). Söz konusu hükmün öngörülme sebebi Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde öngörülen çocuğun üstün yararı ilkesine uyum sağlanmasıdır. Nitekim bu hususa kanun tasarısına ilişkin hükümet gerekçesinde de (m. 8) yer verilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, *İcra İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/550)*, 2003, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss225m.htm>, (24.02.2023).

gerçekleştirilmiştir.¹⁴

2017 yılına gelindiğinde, konumuza ilişkin düzenlemeler öngören Mağdur Hakları Kanun Tasarısı Taslağı¹⁵ Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve görüşe sunulmuştur.¹⁶ Ancak bu tasarı yasalaşmasa da çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişkiye dair kararların icrasında yeni bir görevli organ oluşturulması fikri artık tamamen yerleşmiştir.¹⁷ Nihayet 30.11.2021 tarihli ve 31675 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiş olan 24.11.2021 tarih ve 7343 sayılı Kanun¹⁸ ile çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi hususu büyük bir oranda değiştirilmiştir.¹⁹ Bu kanunla İcra İflas Kanunu’nun 25, 25/a, 25/b ve 341. maddeleri mülga olmuş, yerine 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’na dördüncü kısım olarak dokuz madde şeklinde eklenmiştir.²⁰ Kanun koyucu çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasını, çocuğun korunmasını gerektiren özel durumlardan biri olarak görmüş ve konuyu Çocuk Koruma Kanunu kapsamında bağımsız bir kısım şeklinde düzenlenmiştir.²¹ Bu konuya ilişkin düzenlemelerin İcra İflas Kanunu’ndan çıkarılarak Çocuk Koruma Kanunu’na alınması makul bir beklenti olarak görülmektedir.²² Böylece yaklaşık bir asırdır uygulanan ve bu kararların icra daireleri vasıtasıyla yerine getirilmesi usulü son bulmuştur. 30 Kasım 2021 tarihi itibarıyla çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki

¹⁴ T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu, *Çocuk Tesliminde Hak İhlallerine ve Yoksulluk Nafaksına İlişkin Özel Rapor*, 2019, <https://www.ombudsman.gov.tr/kdk-pdf/icra-teslim-raporu/icra-iflas.pdf> (02.01.2022), s. 17-19.

¹⁵ Mağdur Hakları Kanun Tasarısı taslağına erişim için: <https://mgm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/12112019144700MA%C4%9EDUR%20HAKLARI%20KANUN%20TASARISI.pdf>, (07.02.2022).

¹⁶ Cengiz Topel Çelikoğlu, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının İcrasına Dair Mevzuat Değişikliği Hazırlık Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, *Prof. Dr. Selçuk Öztekin’e Armağan*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2022, s. 847.

¹⁷ Nitekim bu fikir, tasarının kamuoyuyla paylaşılmasından sonra yayınlanan Kamu Denetçiliği Kurumu’nun Çocuk Tesliminde Hak İhlallerine ve Yoksulluk Nafaksına İlişkin Özel Raporu, Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı’nın Çocuk Teslimi Sürecine Mağduriyet Odaklı Yaklaşım Raporu gibi devlet kurumlarının raporlarına da yansımıştır. Bu raporlarda ilk dikkat çeken konu ise konuya ilişkin görevli organın değiştirilmesidir.

¹⁸ 7343 sayılı Kanun’un getirdiği yenilikler hakkında detaylı bilgi için bkz: Talih Uyar, “24/11/2021 Tarihli ve 7343 Sayılı İcra ve İflâs Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un Getirdiği Yenilikler”, *İstanbul Barosu Dergisi*, 96/1, 2022, s. 15 vd.

¹⁹ Bu kanun, Mağdur Hakları Kanun Tasarısı Taslağı’ndan kısmen farklı ve daha detaylı hükümler öngörmüştür. Mağdur Hakları Kanun Tasarısı hakkında detaylı bilgi için bkz: Çelikoğlu, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının İcrasına Dair Mevzuat Değişikliği Hazırlık Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, s. 843 vd.

²⁰ 03.07.2005 kabul tarihli 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (15.07.2005 tarihli 25876 sayılı Resmi Gazete).

²¹ Bknz: ÇKK 41/A maddesinin gerekçesi <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss285.pdf>, (09.01.2022).

²² Ersin Erdoğan, *Türk Hukukunda Çocuk*, Yetkin Yayınları, Ankara 2022, s. 368.

kurulmasına dair mahkeme kararları Adalet Bakanlığına bağlı adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlükleri vasıtasıyla yerine getirilecektir.²³

Çocuk teslimine ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin mahkeme kararlarının İcra İflas Kanunu kapsamında yerine getirildiği dönemde konuya dair bir yönetmelik bulunmamaktaydı. Çocuk Koruma Kanunu’nun 41/İ maddesi çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde yönetmelik çıkarılacağını belirtmiştir. Bu kapsamda Çocuk Koruma Kanunu’nu 41/İ’ye dayanılarak çıkarılan “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlam ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Dair Yönetmelik” (Yönetmelik) Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.²⁴

Çalışmamızın konusu, Çocuk Koruma Kanunu kapsamında çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesidir. Bu nedenle çalışmamızın kapsamı Çocuk Koruma Kanunu’nun “*çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması*” başlığını taşıyan dördüncü kısımda düzenlenen (ÇKK m. 41/A vd.) çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesi ile sınırlandırılmıştır.²⁵

Çalışmamızda, mülga olan sistem üzerinde fazlaca durulmamış, Çocuk Koruma Kanunu’nda öngörülen yeni hükümlere göre değerlendirme yapılmıştır. Ancak konuya ilişkin getirilen yeni hükümlerin, eski hükümlerin yarattığı sorunları giderecek nitelikte olup olmadığı, eksikliklerinin neler olduğu ve uygulamada yaratabileceği sorunların neler olduğu hususu üzerinde de özellikle durulmuş, yer yer önceki ve mevcut düzenleme kıyaslanmıştır.

Çalışmamızın ilk bölümünde konunun daha iyi anlaşılabilmesi adına çalışmamızın en önemli kavramı olan çocuk kavramı üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda çocuk kavramı hem Türk hukuku hem de uluslararası hukuk ışığında incelenmiştir. Bu kavramın incelenmesinden sonra, yine çalışmamızın ilk bölümünün

²³ Adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlükleri 63 sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığına bağlı olarak kurulmuştur. Bu doğrultuda daha önce Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde yer alan Mağdur Hakları Daire Başkanlığı isim ve konum değişikliğine uğramıştır.

²⁴ 04.08.2022 tarihli 31913 sayılı Resmi Gazete.

²⁵ 5717 sayılı Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukukî Yön ve Kapsamına Dair Kanun kapsamında çocuk teslimi süreci için bkz: Faruk Kerem Giray, *Milletlerarası Özel Hukukta Kaçırılan veya Alıkonan Çocukların İadesi*, Beta Yayınevi, İstanbul 2010.

kapsamında, çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam ve tedbir kararlarının kaynakları ele alınarak, hangi hallerde çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişkinin gündeme gelebileceği incelenmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümde ise mevcut Çocuk Koruma Kanunu hükümlerine göre çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilam ve tedbir kararlarının nasıl yerine getirileceği incelenmiştir. İlk olarak konuya ilişkin en temel iki ilke olan çocuğun üstün yararı ve çocuğun dinlenmesi ilkeleri ayrı ayrı ele alınmış daha sonra ise kanunun sistematığı takip edilerek, öncelikle çocuk teslimine ilişkin ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesi ele alınmış, akabinde çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesi incelenmiştir. Ayrıca çocukla kişisel ilişki kurulması ve çocuk teslimine ilişkin uygulama farklılıkları ele alınmıştır. Bu bölümde son olarak konuya ilişkin öngörülen cezai yaptırımlar incelenmiştir.

Çalışmamızın sonuç kısmında çalışmamamızdaki varılan sonuçlar ana hatlarıyla ifade edilmiştir.

2. ÇOCUK TESLİMİ VE ÇOCUKLA KİŞİSEL İLİŞKİ KURULMASININ KAVRAMSAL TEMELLERİ

2.1. Çocuk Kavramı

Çocuk Koruma Kanunu'na göre çocuk kavramı en temel kavramdır.²⁶ Nitekim çocuk, çalışmamızın da başlıca öznesidir.

Çocuk kavramı, hem günlük anlamda hem de birçok bilim dalında farklı anlamlarda kullanılmakta²⁷, bu kavramın tek ve mutlak bir tanımı bulunmamaktadır.²⁸ Ancak yapılan tanımların ortak noktası, çocuğun yetişkin bireyden ayrılması hususundadır.²⁹

Günlük anlamda çocuk kavramı yetişkinden küçüğü ayırmak için kullanılmakta ve yetişkinden çocuğu ayıran sınır dinsel, kişisel, sosyal çevre gibi hususlara göre değişiklik göstermektedir.³⁰ Çeşitli argümanlara göre bu kavram farklı anlam ve tanımlara sahip olduğundan, aynı toplum içinde farklı kesimlerce ayrı ayrı tanımlanabilmektedir.³¹ Bu nedenle çocuğa verilecek anlam bir yandan evrensel bir yön taşıırken bir yandan da kültürel bir yön taşımaktadır.³²

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'te çocuk ilk anlamına göre “*küçük yaştaki erkek veya kız*”, ikinci anlamına göre “*soy bakımından oğul veya kız, evlat*”, üçüncü

²⁶ ÇKK'nın 1. maddesine göre kanunun amacında asli özne çocuktur. Nitekim çocuk kavramı bu kanuna ismini de vermiştir.

²⁷ Bu yüzden çocuğu inceleyen bilim dallarına göre çocukluk süresinin kullanılması gerektiği yönünde bkz: Emine Akyüz, *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s. 59.

²⁸ Yeliz Yücel, *Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet, Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuğun Soyadı*, On İki Levha, İstanbul 2018, s. 5. Doktrinde çocuk hakkında genel bir tanım yapılamayacağını savunan yazarlar da bulunmaktadır; “Çocuğa ilişkin tek ve genel geçer ve kapsayıcı bir tanım yapamayız.” Duygu Öktem, “Türkiye’deki Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi ve Yaş Ayrımcılığına İlişkin Paradigmanın İncelenmesi”, *Türkiye’de Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi*, İnsan Hakları Ortak Platformu, Uluslararası Çocuk Merkezi Yayınları, 2012, s. 5.

²⁹ Mehmet Sağlam ve Neriman Aral, “Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları”, *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 1/2, 2016, s. 44.

³⁰ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, s. 101-102; Aydın İpek, “Çocuk Haklarının Gelişimi ve Karşılaştırmalı Olarak Anayasal Açından Değerlendirilmesi”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20/1, s. 153; Akyüz, *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*, s. 59.

³¹ Sağlam ve Aral, “Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları”, s. 43.

³² Sevinç Güçlü, “Çocukluk ve Çocukluğun Sosyolojisi Bağlamında Çocuk Hakları”, *Sosyoloji Dergisi*, Armağan Sayısı 1/1, 2016, s. 2. Çocuk kavramına yüklenen anlamın düşünce yapısındaki değişime bağlı olarak değiştiği hakkında bkz: Kürşat Bumin, *Batı'da Devlet ve Çocuk*, Yol Yayınları, İstanbul 1998.

anlamına göre ise “bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak” şeklinde tanımlanmıştır.³³

Çocuk Koruma Kanunu’nda çocuk, “daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi” şeklinde tanımlanmıştır (ÇKK m. 3/a). Çocuk Koruma Kanunu, kişinin yetişkin olmasındaki belirleyici faktörün yaş olduğunu kabul etmiştir. Bu nedenle Çocuk Koruma Kanunu’nun, literatürde erginliğe de değer atfeden tanımlardan ayrıldığını söylemek mümkündür. Nitekim doktrinde genel olarak tam ve sağ doğumla başlayıp ergenliğin başlamasına kadar devam eden süre içinde; ruhsal, fiziksel, psikolojik ve benzeri hususlardan hala olgunlaşmamış, hukuki ifadesiyle reşit kabul edilmeyen bireyler “çocuk” olarak tanımlanabilmektedir.³⁴

Hukukun çocuk kavramını ele alış biçimine bakıldığında yaş ve soybağı temelli iki durum karşımıza çıkmaktadır.³⁵ Birincisi belirli bir yaşın altındakileri, diğeri ise anne baba ile evlatları arasındaki biyolojik bağı ifade etmektedir.³⁶ Çocuğa yönelik hukuken yapılan tanımlar esas olarak yaşa yöneliktir.³⁷

2.2. Mevzuatta Çocuk

Türk hukukunda ve uluslararası hukukta çocukla ilgili pek çok düzenleme mevcuttur. Bu düzenlemelere bakıldığında genellikle belli bir yaşın altında bulunan bireyler çocuk kabul edilmektedir.³⁸ Eş söyleyişle çocuk kavramına değer verilirken, çoğunlukla yaş temelli hareket edilmiştir. Bununla birlikte farklı yaklaşımlar da gözlenmektedir.

³³ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019, s. 556.

³⁴ Kemal İnal, *Modernizm ve Çocuk - Geleneksel, Modern ve Postmodern Çocukluk İmgeleri*, Sobil Yayıncılık, Ankara 2007, s. 19.

³⁵ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, s. 100; Yücel, *Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet, Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuğun Soyadı*, s. 6; Rona Serozan, *Çocuk Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2007, s. 3; Seda Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, *Terazi Hukuk Dergisi*, 187/3, 2022, s. 17; Yusuf Solmaz Balo, *Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması*, Seçkin Yayınları, Ankara 2005, s. 41.

³⁶ Mehmet Beşir Acabey, *Soybağı Kurulması Genel Olarak Sonuçları Özellikle Evlilik Dışında Doğan Çocukların Mirasçılığı*, Güncel Hukuk Yayınları, İzmir 2002, s. 5; Cem Baygın, *Soybağı Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 10; Çağrı Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, Yetkin Yayınları, Ankara 2019, s. 23; Akyüz, *Çocuk Hukuku*, s. 102; Hülya İmamoğlu, “Çocuğun Kişiliğinin Ana Babaya Karşı Korunması”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 54/2, 2005, s. 190; Yusuf Solmaz Balo, *Çocuk Koruma Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013, s. 33.

³⁷ Hacı Can, vd., *Çocuk Hukuku*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2019, s. 3.

³⁸ Genel olarak hukuk çocuğa ilişkin yaşı kıstas alsa da; hukukun değişik dallarında, o konu ile bağlantılı olarak erginlik, işlenilen suçun mahiyeti gibi başka kriterler de kullanıldığı görülmektedir. Cemil Çelik, “Çocuk Kavramı ve Medeni Hukuk Açısından Çocuk Haklarının Tarihi Gelişimi”, *E-Akademi Hukuk Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, 36, 2005, para. 3.

2.2.1. Türk Hukuku

Türk hukukunda çocuğun hukuki durumu tek bir kanun ile düzenleme altına alınmamış, birbirinden farklı kanunlarda ve hepsi kendi konusu kapsamında çocuğun hukuki durumuna yer veren dağınık düzenlemeler bulunmaktadır.³⁹ Anayasa'nın *"Ailenin korunması ve çocuk hakları"* kenar başlıklı 41. maddesinde çocuklara yönelik hükümlere yer verilmiş olsa da çocuğa ilişkin bir tanım yapılmamış, herhangi bir yaş sınırından bahsedilmemiştir. Nitekim Anayasa m. 41'e göre; *"Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar. Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır."*

Çocuk Koruma Kanunu m. 3/a'ya göre çocuk daha erken yaşta erginliğini kazansa dahi, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi ifade etmektedir. Çocuk Koruma Kanunu, çocukluğun ne zaman başlayacağını ise düzenlememiştir.

Hukuk, çocukluk kavramına bir takım sonuçlar bağlamıştır. Bu hukuki sonuçların ve statünün belirlenmesi bakımından çocukluğun ne zaman başladığı da önem taşımaktadır.⁴⁰

Çocuk Koruma Kanunu, çocukluğun ne zamana kadar süreceğini belirtmekle birlikte çocukluğun ne zamandan itibaren başlayacağını düzenlememiştir. Bununla birlikte; Türk Medeni Kanunu (TMK) çocukluğun ne zaman başlayıp ne zaman sona ereceğini düzenlemiştir. Türk Medeni Kanunu m. 28'e göre kişilik, doğal olarak çocukluk, tam ve sağ doğum ile başlar.⁴¹ Kanun koyucu, çocukluk döneminin başlangıcının, kişiliğin kazanılmasına bağlı olduğunu kabul etmiştir.⁴²

³⁹ Gamze Nur Şahin, *İslam-Osmanlı Hukukunda Çocuğun Hukuki Durumu*, Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon 2021, s. 13.

⁴⁰ Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 24.

⁴¹ Madeye göre tam ve sağ doğumun geciktirici mi yoksa bozucu mu şart olduğuna dair bkz: Elif Selen Batıgün, *Milletlerarası Aile Hukukunda Velâyet ve Çocuğun Korunması*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021, s. 36-37.

⁴² Ali Naim İnan, *Çocuk Hukuku*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul 1968, s. 11.

Türk Medeni Kanunu, çocukluğun sona ermesini, Çocuk Koruma Kanunu'ndan farklı olarak, erginliğin kazanılmasına bağlamaktadır. Erginlik, kişinin belli bir yaşa gelmesi veya hukuken o yaşa geldiğinin kabulüdür.⁴³

Hukukumuzda erginliğin kazanılması açısından dört yol mevcuttur. İlk olarak; Türk Medeni Kanunu m. 11'e göre kural kişinin on sekiz yaşını doldurmasıdır. Bu halde erginlik kendiliğinden (ipso iure) kazanılır. İkinci olarak ise erginlik evlenme ile kazanılır. Türk Medeni Kanunu'na göre iki tür evlenme yaşı bulunmaktadır. Birincisi olağan evlenme yaşı, diğeri ise olağan dışı evlenme yaşıdır (TMK m. 124).⁴⁴ Kural olarak on yedi yaşını dolduran kişiler evlenilebilir (TMK m. 124/1).⁴⁵ Buna olağan evlenme yaşı denilmektedir. Olağan dışı evlenme yaşı ise on altı yaş olarak belirlenmiştir. Hakim olağanüstü durumların varlığı ve çok önemli bir sebebe dayanarak, olanak bulunması halinde de anne-baba veya vasiyi dinleyerek on altı yaşını tamamlamış erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir (TMK m. 124/2).⁴⁶ Her halde evlenme ile kişi ergin olur ve Türk Medeni Kanunu'na göre çocuk olmaktan çıkar (TMK m. 11).⁴⁷

Son olarak ise erginlik, mahkeme kararı ile kazanılabilir. Nitekim Türk Medeni Kanunu m. 12'ye göre; “*Onbeş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir*”.⁴⁸ Bu açıklamalardan yola çıkılacak olursa doğum ile başlayan çocukluk erginliğin kazanılması ile son bulacaktır. Bu durum Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ile de uyumludur.⁴⁹

⁴³ Mustafa Dural ve Tufan Ögüz, *Türk Özel Hukuku Kişiler Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2021, s. 56.

⁴⁴ Ömer Uğur Gençcan, *Türk Medeni Kanunu Yorumu*, C.1, Yetkin Yayınları, Ankara 2021, s. 854.

⁴⁵ Evlenme bakımından kanunun belirlediği yaşa evlenme erginliği denilmektedir. Bülent Köprülü ve Selim Kaneti, *Aile Hukuku*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1989, s. 67; Selâhattin Sulhi Tekinay, *Türk Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1990, s. 65. Bu kavrama yönelik eleştiri için bkz: Kemal Oğuzman ve Mustafa Dural, *Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2001, s. 60.

⁴⁶ Gençcan, *Türk Medeni Kanunu Yorumu*, C.1, s. 856.

⁴⁷ Evlenmenin yabancı unsurlu olması durumunda ehliyet ve engeller hakkında bkz: Ömer Uğur Gençcan, *Milletlerarası Aile ve Usul Hukuku*, Yetkin Yayınevi, Ankara 2020.

⁴⁸ Hakim erginlik kararı vermeden önce, bu kararın çocuğun üstün yararına uygunluğunu araştırmalı, uygunluğuna kanaat getirirse çocuğun ergin kılınmasına karar vermelidir. Aksi halde davayı reddetmelidir. Bu hususta bkz. Erdoğan ve Keskin, *Türk Medeni Hukuku (Başlangıç Hükümleri - Kişiler Hukuku)*, s. 240-241; Mustafayev, *Gerçek Kişilerin Fiil Ehliyeti (Türkiye ve Azerbaycan Hukukuyla Karşılaştırmalı Olarak)*, s. 102. Burada hatırlatmak gerekir ki on beş yaşını dolduran çocuk mahkeme kararıyla ergin olsa dahi evlenemez (Evlendirme Yönetmeliği m.14/2).

⁴⁹ İbrahim Özbay, “Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, 4/2, 2017, s. 34.

Çocuk Koruma Kanunu erginliğin kazanılmasından bağımsız olarak on sekiz yaşını doldurmamış her bireyi çocuk kabul etmektedir.⁵⁰ Bu durum Çocuk Koruma Kanunu’nun amacı ile uyumludur. Nitekim Çocuk Koruma Kanunu’nun 1. maddesi Kanunun amacını “...*korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemek...*” olarak belirtmiştir. Bu nedenle Çocuk Koruma Kanunu’nun da çocuğun erginliğinden ziyade yaşına önem atfedilerek bir düzenleme getirilmiştir. Dolayısıyla Kanunun kapsamını geniş tutmak amacıyla erginliğini kazanmış on sekiz yaşından küçükleri de çocuk kabul etmiştir.⁵¹

Çocuk Koruma Kanunu çocuğun korunması bakımından genel nitelikli bir kanundur. Çocuğun, ceza hukuku anlamında korunması gerektiği gibi, velayete bağlı çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması açısından da korunması gerekmektedir. Bu gereklilik nedeniyledir ki, bu husustaki mahkeme kararlarının icrası, genel nitelikli koruma sağlayan Çocuk Koruma Kanunu içerisine alınmıştır.

Ancak belirtmek gerekir ki, erginliğini kazanan kimsenin velayet altından çıkar.⁵² Hal böyleyken, aile mahkemesi yaş dışında ergin olan kimse hakkında da çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması bakımından bir hüküm veremez.⁵³ Buna göre kişi on sekiz yaşından önce ergin olduğunda dahi bu yaşa gelinceye kadar Çocuk Koruma Kanunu’nun diğer hükümlerinden yararlanacakken,⁵⁴ Medeni Kanun’daki koruma tedbirlerinden yararlanamayacaktır.⁵⁵ Bu nedenle Çocuk Koruma Kanunu’nun çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin hükümleri Türk Medeni Kanunu’nun hükümleriyle birlikte değerlendirilmesi gerekir.⁵⁶

⁵⁰ ÇKK’daki çocuk tanımının yeterli olmadığı yönünde bkz: Seda Baş ve Sezgin Baş, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulması Konularında 7343 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler ve Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme”, *Çukurova Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 1/1, 2023, s. 7; Erdoğan, *Türk Hukukunda Çocuk*, s. 356-357.

⁵¹ Gülçin Elçin Grassinger, *Türk Medeni Kanunda Yer Alan Velayet Hükümleri Kapsamında Küçüğün Kişi Varlığının Korunması İçin Alınacak Tedbirler*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 51.

⁵² Ahmet Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara 2020, s. 504.

⁵³ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 17. Nitekim bu nedenle Yönetmelik m. 4/1-ç çocuğu BMÇHDS ve TMK ile uyumlu olarak “*daha erken yaşta ergin olma durumu hariç on sekiz yaşını doldurmamış kişi*” şeklinde tanımlamıştır.

⁵⁴ Süleyman Emre Zorlu, “Günümüz ve İslam Hukukunda Çocuk Hakları Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21/2, 2013, s. 129.

⁵⁵ Batıgün, *Milletlerarası Aile Hukukunda Velayet ve Çocuğun Korunması*, s. 35-36.

⁵⁶ Baş ve Baş, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulması Konularında 7343 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler ve Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme”, s. 7.

Diğer taraftan çalışma konumuz bakımından çocuk sadece belli bir yaşın altındaki bireyler olarak kabul edilmemektedir. Türk Medeni Kanunu m. 335/2 “*Hakim vasi atanmasına gerek görmedikçe, kısıtlanan ergin çocuklar da ana ve babanın velayeti altında kalırlar*” hükmüne yer vermiştir. Yine Türk Medeni Kanunu m. 419/3’e göre “*Kısıtlanan ergin çocuklar kural olarak vesayet altına alınmayıp velâyet altında bırakılır*”. Bu hükümlere göre çocuğun kısıtlanması diğer bir deyişle vesayet altına alınması hususunda yasal sebepler mevcutsa hakim vasi atamayı da gerekli görmedikçe bu ergin çocuklar velayet altında kalır.⁵⁷

Vasi atanmayarak velayet altında bırakılan çocuk anne ve babasının velayeti altındadır.⁵⁸ Bu halde artık ortada velayet düzenlemesi içeren bir mahkeme kararı mevcuttur. Velayet düzenlemesi içeren mahkeme kararı çocuğun teslimini de kapsamaktadır. Çocuk hakkında artık velayet söz konusu olduğu için kanaatimizce kısıtlanan ergin çocuklar hakkında velayet düzenlemesine ilişkin verilecek kararlar Çocuk Koruma Kanunu’nun 41/A ve devamı maddelerinde düzenlenmiş çocuk teslimine dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesinin konusu olur.⁵⁹ Bu doğrultuda Çocuk Koruma Kanunu’nun 41/A ve devamı maddelerindeki çocuk deyiminin sadece tam ve sağ doğmuş ancak henüz erginlik kazanmamış kişiyi ifade ettiği söylenemeyecektir. Dolayısıyla Çocuk Koruma Kanunu’nun çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi hükümlerinin çocuğu ele alış biçiminin sadece yaş temelli değil soybağı temelli de olduğu görülmektedir.⁶⁰

Doktrindeki aksi görüşe göre Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi⁶¹ 2/c maddesinin “*Çocuk, bir Taraf Devlette hakkında kişisel ilişkiye dair*

⁵⁷ Ahmet Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara 2020, s. 504.

⁵⁸ Ahmet Cahit İyilikli ve Oğuz Ersöz, “Ergin Kısıtlıya Ana Veya Babanın Veli Atanmasının Hukuki Sonuçları”, *Uyuzmazlık Mahkemesi Dergisi*, 6/11, 2018, s. 174

⁵⁹ Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 26; Derya Belgin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011, s. 51; Güven, *Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 119; Özbay, “Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, s. 51.

⁶⁰ Benzer görüş için bkz. Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 26. İİK’da ki eski sistemde çocuktan maksadın küçük olduğu, soybağına dair görüşün kabul edilmesi halinde dahi bu durumun değişmeyeceği yönünde ki görüş için bkz. Özbay, “Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, s. 34-35; Belgin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası*, s. 8.

⁶¹ Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi hakkında detaylı bilgi için bkz: Faruk Kerem Giray, “Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulması Hakkında Avrupa Konseyi Sözleşmesine İlişkin

bir karar verilebilen ya da icra edilebilen, 18 yaşından küçük kişiyi ifade eder.” hükmü gereği, kısıtlandığı halde vesayet altında bırakılmış ergin çocuklar hakkında Çocuk Koruma Kanunu’nun çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi hükümleri uygulanamayacaktır.⁶² Ancak biz bu görüşe katılamıyoruz. Nitekim Çocuk Koruma Kanunu’nun düzenlemesi çocuk ifadesini sadece yaş temelli değil soybağı temelli de ele almıştır. Nihayetinde bu kişiler velayet altına alınmış ergin çocuklardır ve haklarında velayete ilişkin karar verilebilmektedir. Bu kararlar da Çocuk Koruma Kanunu’nun çocuk teslimine dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi hükümlerince (ÇKK m. 41/A vd.) yerine getirilir.

2.2.2. Uluslararası Hukuk

Çocuk kavramı uluslararası hukuk metinlerinde de kendisine yer bulan önemli bir kavramdır. Tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmeler doğrudan iç hukukumuzu etkilemekte, iç hukukumuzu bağlayan kurallar getirmektedir. Nitekim Anayasa’ya göre usulüne uygun şekilde yürürlüğe girmiş uluslararası anlaşmalar kanun hükmündedir. Bu anlaşmalar hakkında Anayasa’ya aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine başvuru yapılamaz. Eğer uluslararası anlaşma temel hak ve özgürlüklere dairse ve kanunlarla aynı hususta farklı düzenlemeler getiriyorsa uluslararası anlaşmanın hükümleri esas alınır (AY. m. 90/5). Bu düzenleme dikkate alındığında bu uluslararası antlaşmaların aleyhine anayasaya aykırılığı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi’ne bir başvuru yapılamayacağı belirtilerek bu antlaşmalara ayrı bir önem yüklenmiştir.⁶³ Hatta insan haklarını konu alan uluslararası anlaşmalar, kanunların üzerinde konumlandırılmıştır.⁶⁴ Konumuzu ilgilendiren uluslararası antlaşmalar da, temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası

Değerlendirme”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Köksal Bayraktar’a Armağan, 2010, s. 749 vd.

⁶² Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 22.

⁶³ Sezai Çağlayan ve Firdes Yüzbaşı, “Uluslararası Antlaşmaların Onaylanmasını Uygun Bulan Kanunların İptali İstemleri Hakkında Türk Anayasa Mahkemesi’nin Tutumu”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 5/10, 2017, s. 189.

⁶⁴ Ahmet Burak Bilgin, “AİHS ve Diğer Uluslararası Anlaşmaların İç Hukuktaki Yeri Bağlamında 2004 Değişikliğinin Beraberinde Getirdiği Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22/1, 2016, s. 133. Bu husustaki eleştiri için bkz: Kemal Gözler, “Milletlerarası Andlaşmalara Kanun Üstü Bir Değer Tanınabilir mi? (Anayasa Değişikliği Teklifi Hakkında Bir Eleştiri)”, www.anayasa.gen.tr/madde90.htm. (13.11.2022).

anlaşmalardandır.⁶⁵ Bu nedenle çalışmamızda bahsi geçen uluslararası anlaşmalar iç hukukumuz bakımından bağlayıcıdır ve iç hukuk mevzuatının aynı hususta farklı düzenlemeler içermesi sebebiyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas kabul edilir.

Konumuz kapsamında ele aldığımız uluslararası metinlerde çocuğun anne ve babasının ayrılmış olması halinde de hem annesiyle hem de babasıyla arasındaki kişisel ilişkinin sürdürülmesinin önemi vurgulanmıştır.⁶⁶ Çocuk haklarının anayasası konumunda olan 1989 tarihli Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi⁶⁷, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi⁶⁸ ile “herkese” tanınan hak ve özgürlüklerin, çocuklar açısından ne anlama geldiğini açıklayan ayrıca bu hak ve özgürlüklerin yine çocuklar açısından nasıl uygulanacağına dair düzenlemelere yer veren bir sözleşmedir.⁶⁹

Birleşmiş Milletler, düzenlediği insan haklarına ilişkin sözleşmelerde ikili bir ayırım yapmıştır. İlk olarak genel nitelik gösteren insan hakları sözleşmeleriyle birden çok hakkın ve özgürlüğün düzenlenmesi yoluna gidilmiş, diğer insan hakları sözleşmeleriyle ise özel şekilde bir hak ya da konu esas alınmıştır.⁷⁰

Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi çocuk haklarına uluslararası kanun gücü kazandıran ilk metindir.⁷¹ İş bu sözleşmenin 1. maddesi çocuğu “*bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.*” şeklinde

⁶⁵ “Temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalar” hakkında detaylı bilgi için bkz: Ahmet Burak Bilgin, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin İç Hukuktaki Yeri”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22/1, 2016; Faruk Bilir, “Anayasanın 90. Maddesinde Yapılan Değişiklik Çerçevesinde Milletlerarası Andlaşmaların İç Hukuktaki Yeri”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13/1, 2005, s. 77 vd.

⁶⁶ Levent Börü ve Şafak Parlak Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun’un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 71/3, 2022, s. 1229.

⁶⁷ Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi 02.09.1990 tarihinde yürürlüğe girmiş olup, Türkiye sözleşmeyi 14.09.1990 tarihinde imzalamış ve 09.12.1994 tarih ve 4058 sayılı Kanun ile uygun bulunan sözleşme, 27.01.1995 tarih ve 22184 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁶⁸ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu’nunca hazırlanan ve BM Genel Kurulu’nca 10 Aralık 1948’de kabul edilen 30 maddelik bildiridir.

⁶⁹ Serkan Ekiz, “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Kapsamında Çocuğun Katılım Hakkı”, *İzmir Barosu Dergisi*, 86/2, 2021, s. 194.

⁷⁰ Fatmagül Kale Özçelik, “Kadınlara Karşı Her Biçimiyle Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi’nin Usule ve Esasa İlişkin Düzenlemeleri ve Türk Anayasa Hukuku’na Yansımaları”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 0/8, s. 318

⁷¹ Aşkın Yaşar Topuzoğlu, “Çocuk Hakları”, *Mağdur Çocukların Hukuksal Konumu*, İstanbul Barosu Yayın Kurulu, İstanbul 2014, s. 19.

tanımlamıştır. Benzer şekilde Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi'nin 2. maddesinde çocuk *"bir taraf devlette hakkında kişisel ilişkiye yer verilebilen ya da icra edilebilen on sekiz yaşından küçük kişi"* olarak ele alınmıştır.⁷² 1996 tarihli Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin 1. maddesi de sözleşme hükümlerinin on sekiz yaşından küçüklere uygulanacağını belirtmiştir.⁷³

Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Veçhelerine Dair La Haye Sözleşmesi'nin 4. maddesi ise sözleşmenin uygulanmasında yaş sınırını on altı olarak kabul etmiştir.⁷⁴ Hemen belirtmek gerekir ki, bu sözleşme ilam gereği teslim edilmesi gereken çocuğun sözleşmeye taraf başka bir ülkeye kaçırılmış olması durumunda kaçırıldığı ülkeden mutad meskeninin bulunduğu ülkeye iade edilmesi amacıyla akdedilmiştir.⁷⁵ Bu sözleşmede belirtilen on altı yaş, sözleşmenin kapsamı ile alakalıdır. Bu yaş sınırı, çocuk kavramının belirlenmesi amacıyla değil, sözleşmenin on altı yaşına kadarki çocukların iadesini sağlaması amacıyla düzenlenmiştir. Bu durum iç hukukumuzda on beş yaşını doldurmuş çocukların dernek kurabileceğinin düzenleyen hükme benzetilebilir.⁷⁶ Nitekim bu düzenlemenin amacı da çocukluğun hangi yaşta sona ereceğini düzenlemek değil, dernek kurabilme ehliyetinin hangi yaştaki çocuklara verileceğinin belirlenmesidir.⁷⁷

Uluslararası hukuk alanında karşımıza çıkan çocuk hakkındaki bu temel düzenlemeler dikkate alındığında; çocuk ile ilgili düzenlemelerin bir kısmı çocuk kabul edilen kişilerin belirlenmesi amacını taşırken, bir kısmı da bir takım düzenlemelerin hangi yaştaki çocuklara uygulanacağını belirlenmesi amacını taşımaktadır. Bu düzenlemelere bakıldığında uluslararası hukuk bakımından çoğunlukla

⁷² Türkiye sözleşmeyi 15.07.2003 tarihinde imzalamış ve 09.11.2010 tarihli ve 6066 sayılı Kanun ile uygun bulunan sözleşme, 30.11.2010 tarih ve 27771 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁷³ Türkiye sözleşmeyi 09.06.1999 tarihinde imzalamış ve 02.05.2002 tarih ve 24743 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 4620 sayılı kanun ile uygun bulmuştur.

⁷⁴ Türkiye sözleşmeyi 21.02.1998 tarihinde imzalamış olup 15.02.2000 tarihli ve 23965 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 4461 sayılı kanunla uygun bulmuştur. Uygulamasının sağlanması için 5717 sayılı Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yön ve Kapsamına Dair Kanun kabul edilmiş, 04.12.2007 tarihli ve 26720 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁷⁵ B. Bahadır Erdem, "International Child Abduction In Turkish Law And Its Practice", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 35/2, 2015, s. 150.

⁷⁶ Dernekler Kanunu m. 3.

⁷⁷ Dernekler Kanun Tasarısı'nın 3. maddesi'nin gerekçesinde on beş on sekiz yaş arasındaki ayırt etme gücüne sahip küçüklerin dernek kurmalarına olanak tanındığı belirtilmiştir. <https://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0854.pdf>

çocukluk dönemine ait bir yaş sınırının belirlenmesi şeklindedir ve belirlenen yaş sınırı on sekiz yaş olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁸

2.3. Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Mahkeme Kararlarının Kaynakları

Çocuk Koruma Kanunu'nun 41/A ve devamı maddelerinde düzenlenen çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesinin incelenmesinden önce, bu hususun gündeme geleceği ilam veya tedbir kararlarının kaynaklarının değerlendirilmesi gerekir. Nitekim bu sürecin başlayabilmesi için öncelikle bu konuda bir ilam veya tedbir kararının olması ön koşuldur. Diğer bir deyişle bir ilam ya da tedbir kararı olmaksızın Çocuk Koruma Kanunu kapsamında çocuk teslimi ya da kişisel ilişki kurulması mümkün değildir.

Çocuk teslimi ile çocukla kişisel ilişki kurulması uygulamada en çok boşanma davasında görülse de farklı dava ve taleplere dayanabilecektir. Hangi durumlarda çocuk tesliminin ve çocukla kişisel ilişki kurulmasının gündeme geleceği ancak çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilam veya tedbir kararının kaynaklarının belirlenmesi durumunda mümkün olabilecektir.⁷⁹

Anayasa'nın 41. maddesine göre toplumun temeli aile olarak öngörülmüştür. Türk Medeni Kanunu m. 185/3'te eşlere birlikte yaşama yükümlülüğü getirmiştir. Yine Türk Medeni Kanunu m. 339/4'te kural olarak çocukların anne babası ile yaşamasını düzenlemiştir. Buna göre kural olarak aile bireylerinin birlikte yaşaması durumunda, çocuk teslimi ya da çocukla kişisel ilişki kurulması gündeme gelmez. Nitekim Türk Medeni Kanunu m. 335 ve 336 gereği ergin olmayan çocuk, anne babasının velayeti altında olacak ve evliliğin devamı süresince ergin olmayan çocuğun velayetini anne ve baba birlikte kullanır.⁸⁰

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması kavramı evliliğin son bulması, ayrılık, birlikte yaşama ara verilmesi, velayetin değiştirilmesi veya kaldırılması, evlat

⁷⁸ Şeyma Şahin, *BM Pekin Kuralları Ekseninde Çocuk Yargılaması ve Çocuğun Üstün Yararı İlkesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2019, s. 48.

⁷⁹ Bknz: Başlık 1.2.1.

⁸⁰ Caner Taşatan, "Velayetin Değiştirilmesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 28/1, 2022, s. 389.

edinme, çocuğun vesayet altına alınması, yabancı mahkeme ilamları ve evlilik dışı çocuk durumlarında gündeme gelebilecektir.⁸¹

2.3.1. Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların Kaynakları

İlam, mahkemelerin nihaî kararlarının taraflara verilen mühürlü ve imzalı örneklerine denilmektedir (HMK m. 301/1).⁸² Mahkemelerin nihai kararları ise yargılamayı sona erdiren, mahkemenin davadan elini çekmesi sonucunu doğuran kararlardır (HMK m. 294/1, c. 1).⁸³ Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair yerine getirilen mahkeme kararları, yargılamayı bitiren davayı esastan sona erdiren nihai kararlardır.

Çocuk teslimi ya da çocukla kişisel ilişki kurulması hakkındaki ilamların kaynağını genel olarak velayete ilişkin kararlar oluşturmaktadır. Bunun dışında vesayet, evlat edinme ve yabancı mahkeme kararları da çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasının gündeme gelmesine sebep olur.

2.3.1.1. Velayete İlişkin Genel Bilgiler

Çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulması hakkındaki ilamların yerine getirilmesinin temelinde çoğunlukla velayete ilişkin verilmiş bir mahkeme kararı yatmaktadır.⁸⁴ Ayrıca velayet konusu, çocukları ilgilendiren konuların en başında gelmektedir.⁸⁵ Nitekim velayetin koruduğu şey daima çocuktur.⁸⁶ Çocuğun kişiliğinin gelişiminde de, onun velayet altında bulunduğu kişilerin büyük önemi bulunmaktadır.⁸⁷

⁸¹ Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 51.

⁸² Süha Tanrıver, *İlamlı İcra Takibinin Dayanakları ve İcranın İadesi*, Yetkin Yayınları, Ankara 1996, s. 41 vd.; Aytül Rabia Bakır, *Para Alacağı Dışındaki İlamların İcrası*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2010, s. 3.

⁸³ Hayri Domanıç, *Hukukta Kaziyye Muhkeme ve Nisbi Kuvveti*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1964, s. 14; Baki Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2017, s. 335; Pekcanitez, Hakan, vd., *Medeni Usul Hukuku*, C.II, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 1970.

⁸⁴ Özbay, “Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, s. 59.

⁸⁵ Karaaslan, “Çocuk İçin Bir Bakış: Çocuğun Üstün Yararı ile Dinlenilme Hakkı Kavramlarının AIHM ve İç Hukukumuzda Görünümü”, s. 106.

⁸⁶ Selma Çetiner, “Velayet Müessesesinin Tarihi Gelişimi ve Hukuki Niteliği”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Şeref Ertaş’a Armağan, 19, 2017, s. 27; Batıgün, *Milletlerarası Aile Hukukunda Velayet ve Çocuğun Korunması*, s. 25.

⁸⁷ Ebru Ceylan, “Türk Medeni Kanunu’nda Çocuğun Korunmasıyla İlgili Güncel Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Şeref Ertaş’a Armağan, 2017, s. 351.

Velayete ilişkin hükümler Türk Medeni Kanunu'nda yer almakla birlikte, velayete ilişkin tanım bulunmamaktadır. Doktrinde velayet, ergin olmayan küçüklerin ya da kısıtlanmış erginlerin kişilikleri, mallarının korunması ve temsili noktasında anne ve/veya babanın sahip olduğu hak ve yükümlülüklerin bütünü şeklinde tanımlanmıştır.⁸⁸ Tanımdan da anlaşıldığı üzere velayet hem hak hem de yükümlülükler bütünüdür.⁸⁹ Anayasa Mahkemesi de velayeti, hem yükümlülük, hem hak olarak kabul etmektedir.⁹⁰

Velayet hakkı kullanan kişinin değil çocuğun yararına bir haktır.⁹¹ Nitekim velayet, çocuğun menfaatinin korunmasına hizmet eder.⁹² Türk Medeni Kanunu'nun velayete dair hükümlerinde anne babanın menfatine kıyasla çocuğun menfaati üstün tutulmuş, çocuğun yararını etkili şekilde koruma amacıyla hükümler getirilmiştir.⁹³ Dolayısıyla anne ve/veya baba velayeti kullanırken daima çocuğun yararı doğrultusunda hareket etmelidir.⁹⁴

Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 3. maddesinde göre çocuğu ilgilendiren tüm durumlarda çocuğun üstün yararının esas alınacağı, yasama, yargı, idare ve ebeveynlerin; çocuğu hakkındaki tüm faaliyetlerde onun üstün yararını

⁸⁸ Gençcan, *Velayet Hukuku*, s. 81; Alkan, *Çocukla Kişisel İlişki Kurma Hakkı Bağlamında Devletin Pozitif Yükümlülükleri*, s. 6-7; Belgin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası*, s. 16; Özbay, "Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri", s. 59; T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu, *Çocuk Tesliminde Hak İhlallerine ve Yoksulluk Nafaksına İlişkin Özel Rapor*, s. 70; Emine Akyüz, "Medeni Kanuna Göre Ana Babanın Çocuğu Yetiştirme Görevi", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16/1, 1983, s. 518.

⁸⁹ Akıntürk ve Ateş, *Türk Medeni Hukuku C. 2 Aile Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul 2021, s. 407; Özbay, "Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri", s. 60; Belgin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası*, s. 19; Gülay Öncü, *Özel Yaşama ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı*, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Sisteminin Desteklenmesi Ortak Projesi, Ankara 2019, s. 104; Selma Baktır Çetiner, *Velâyet Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2009, s. 29

⁹⁰ "Yakın bir geçmişe kadar anne ve babanın çocukları üzerindeki hâkimiyet hakkı olarak görülen velayet, günümüzde hem bir yükümlülük hem de bir hak olarak kabul görmektedir." AYM, Gülbu Özgüler, B. No: 2013/7979, 11/11/2015, § 35. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/7979>, (24.01.2022); ; Bilal Köseoğlu ve Köksal Kocağa, *Aile Hukuku ve Uygulaması*, Ekin Yayınevi, Bursa 2011, s. 431.

⁹¹ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, s. 23; Serozan, *Çocuk Hukuku*, s. 250; Ömer Uğur Gençcan, *Aile Hukuku*, Ankara, Yetkin Yayınları, Ankara 2011, s. 1530.

⁹² Akıntürk ve Ateş, *Türk Medeni Hukuku C. 2 Aile Hukuku*, s. 405.

⁹³ Yıldız Abik, "Türk Medeni Kanunundaki Hükümler ve Çocuk Hukukundaki Temel İlkeler Çerçevesinde Velayette Çocuğun Yararı", *Prof. Dr. Şener Akyol'a Armağan, Filiz Kitabevi*, İstanbul 2011, s. 8.

⁹⁴ Nagehan Çakır, *Boşanma Sonrası Ortak Velayet*, Yetkin Yayınları, Ankara 2020, s. 107.

gözetmek zorunda oldukları düzenlenmiştir.⁹⁵ Bu nedenle velayet düzenlenirken çocuğun üstün yararı gözetilmelidir.⁹⁶

Velayet, anne babanın kişilik haklarından olduğu için devredilemez, sözleşmeyle ortadan kaldırılamaz ve bu haktan feragat edilemez.⁹⁷ Sağ ve tam doğum ile başlayan velayet kural olarak ergin olmayla son bulur. Bunun dışında anne ve babanın ya da çocuğun ölümüyle, çocuğun evlat edinilmesiyle, vesayet altına alınmasıyla, soybağının reddi veya evlatlık ilişkisinin kalkmasıyla da son bulur.⁹⁸

Türk Medeni Kanunu m. 336/1 hükmüne göre, evlilik birliğinin devamı müddetince anne ve baba velâyeti birlikte kullanır.⁹⁹ Ancak evlilik birliğinin sona ermesi durumunda artık çocuğun velayetini kullanan taraf değişikliğe uğrar. Velayet hususu kamu düzenine ilişkin olduğu için tarafların anlaşması, kabulü gibi durumlar kararı verecek hakimî bağlamamaktadır (TMK m. 335-351).¹⁰⁰ Bu doğrultuda velayet devletin denetimi altında kullanılır.¹⁰¹

Çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulması hususunun gündeme geldiği velayete ilişkin mahkeme ilamları genellikle boşanma, ayrılık, evliliğin butlanı, anne ve babanın evli olmaması, velayetin kaldırılması ve değiştirilmesi durumlarında söz konusu olmaktadır.

2.3.1.2. Boşanma

Boşanma, boşanan kişilerden çok onların ortak çocuğunu etkileyen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁰² Boşanma kararı, bozucu inşaî (yenilik doğuran) karardır.¹⁰³ Mahkemenin verdiği karar sadece evlilik birliğini sona erdirmekle

⁹⁵ Tansu Er Kıdak, *Türk Medeni Kanununa Göre Velayetin Belirlenmesi*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2021, s. 43.

⁹⁶ Oğuz Polat ve Evin Göldoğan, “Uzman Görüşünün Boşanma Davalarında Velayetin Saptanmasındaki Önemi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 28/118, 2015, s. 247.

⁹⁷ Serozan, *Çocuk Hukuku*, s. 252; Alkan, *Çocukla Kişisel İlişki Kurma Hakkı Bağlamında Devletin Pozitif Yükümlülükleri*, s. 7; Cengiz Koçhisarlıoğlu, *Boşanmada Birlikte Velâyet ve Yasanın Aşılması*, Turhan Kitabevi, Ankara 2004, s. 183.

⁹⁸ Belgin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlâmların İcrası*, s. 17.

⁹⁹ Tuba Birinci Uzun, “Türk Medenî Kanunu’na Göre Velâyetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velâyet Modeli” *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6/1, 2016, s. 139.

¹⁰⁰ Karaaslan, “Çocuk İçin Bir Bakış: Çocuğun Üstün Yararı ile Dinlenilme Hakkı Kavramlarının AIHM ve İç Hukukumuzda Görünümü”, s. 106.

¹⁰¹ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 17.

¹⁰² Oğuz ve Göldoğan, “Uzman Görüşünün Boşanma Davalarında Velayetin Saptanmasındaki Önemi”, s. 253.

¹⁰³ Ergün Önen, *İnşai Dava*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Adalet Yüksek Okulu Yayınları, Ankara 1981, s. 66; Hüseyin Hatemi ve Rona Serozan, *Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993,

kalmayıp, tazminat, nafaka, aile konutu ve ortak çocuğun velayeti gibi konularda eda ve tespit hükümleri içermektedir.¹⁰⁴ Bu yüzden boşanma kararı doktrinde kombine hüküm olarak nitelendirilmektedir.¹⁰⁵ Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması da uygulamada en fazla boşanma davaları ile gündeme gelmektedir. Velayet evlilik içerisinde baba ve anne tarafından beraber kullanılmaktadır. Bu husus evlilik birliğinin unsurlarındandır.¹⁰⁶ Ancak eşlerin boşanması söz konusu olduğunda Türk Medeni Kanunu m. 336/3'ün “*velâyet, ana ve babadan birinin ölümü hâlinde sağ kalana, boşanmada ise çocuk kendisine bırakılan tarafa aittir.*” düzenlemesi gereği velayet çocuğun kendisine bırakıldığı tarafa ait olacaktır.

Velayet kamu düzenine ilişkin olduğu için boşanma davalarında talep olmasa dahi çocukların velayeti mahkemece re'sen düzenlenir.¹⁰⁷ Yani boşanmanın bir sonucu olarak verilen velayete ilişkin kararlar, salt taraf iradeleriyle çözüme kavuşturulacak bir mesele değildir.¹⁰⁸ Bu aşamada Türk Medeni Kanunu m. 182/1'in “*mahkeme boşanma veya ayrılığa karar verirken, ... ana ve babanın haklarını ve çocuk ile olan kişisel ilişkilerini düzenler.*” hükmü gereği çocuk ile velayet kendisine bırakılmayan eşin kişisel ilişkisi düzenlenir. Hem velayetin hem de kişisel ilişkinin düzenlenmesinde çocuğun üstün yararı göz önünde tutulur.¹⁰⁹ Hatta çocuğun üstün yararı gerektiriyorsa, çocuğun velayeti anne veya babaya verilmeyerek çocuğa vasi atanması yoluna da gidilebilecektir.¹¹⁰ Taraflar çocukların velayetinin kime ait olacağı noktasında anlaşmış olması hakimi bağlayıcı değildir.¹¹¹ Bu konuda hakimın çocuğun üstün yararına dayalı geniş bir takdir hakkı bulunmaktadır.¹¹² Hakim çocuğun üstün yararını

s. 204; Ömer Uğur Gençcan, *Boşanma Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2021, s. 114; Bilgenur Canitez Gözübüyük, *Kişilik Hakları Bağlamında Boşanma Davalarında İspat*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2023, s. 56.

¹⁰⁴ Feride Demirbaş, “Anlaşmalı Boşanma Protokolünün Taşınmazlar Üzerindeki Aynî Haklara İlişkin Hükümleri İle İlgili Bazı Hukuki Sorunlar”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 2, 2020, s. 567.

¹⁰⁵ Tolga Akkaya, *Medeni Usul Hukuku Bakımından Boşanma Davası*, Yetkin Yayınları, Ankara 2017, s. 494; Önen, *İnşai Dava*, s. 66-67.

¹⁰⁶ Sevgi Usta, *Velayet Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 107.

¹⁰⁷ Çetiner, “Velayet Müessesesinin Tarihi Gelişimi ve Hukuki Niteliği”, s. 10.

¹⁰⁸ Pınar Çiftçi, “Boşanma Sisteminin Yargılamada Doğurduğu Temel Hak İhlalleri ve İspat Sorunları”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, 16/Özel Sayı, 2014, s. 1802.

¹⁰⁹ “*Kişisel ilişkinin düzenlenmesinde, çocukların, özellikle sağlık, eğitim ve ahlak bakımından yararları esas tutulur (TMK.md.182)*” Y. 2. HD., 06.10.2010 tarihli, 2009/14368 E., 2010/16249 K. Sayılı kararı. legalbank.net (21.12.2021); Oğuz ve Güldoğan, “Uzman Görüşünün Boşanma Davalarında Velayetin Saptanmasındaki Önemi”, s. 253.

¹¹⁰ Bilge Öztan, *Aile Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara 2015, s. 779.

¹¹¹ Ebru Ceylan, *Türk ve İsviçre Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçları*, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, s. 161.

¹¹² Yusuf Bor, *Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Nedeniyle Boşanma*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2022, s. 50.

esas olarak her somut olayı her çocuk özelinde değerlendirmelidir. Yani hakimi bağlayan çocuğun üstün yararadır.¹¹³

Boşanma ile çocuğun velayeti kural olarak eşlerden birine aittir ve diğer eş açısından velayet hakkı son bulur. Bu durumda velayete sahip anne veya baba açısından çocuk teslimi ve yine velayet hakkını kaybeden anne veya baba açısından ya da mahkemece karar verilmiş olması şartıyla üçüncü kişiler açısından çocukla kişisel ilişki kurulması gündeme gelir. Ancak boşanma davası devam ederken çocuk erginliğini kazanırsa, örneğin on sekiz yaşını tamamlarsa artık boşanma davasıyla birlikte velayete ilişkin bir hüküm verilmez.

Doktrinde tartışmalı olan ortak (birlikte/müşterek) velayet hususuna kısaca değinmekte yarar bulunmaktadır.¹¹⁴ Ortak velayet, evliliğin sona ermesinden sonra da anne ve babanın çocuğun velayetini bölünmeden, birlikte kullanabilmesidir.¹¹⁵ Türk hukukunda ortak velayetin mümkün olup olmadığı tartışmalıdır. Tartışmalar Türk Medeni Kanunu m. 336/3 “*Velâyet, ana ve babadan birinin ölümü hâlinde sağ kalana, boşanmada ise çocuk kendisine bırakılan tarafa aittir.*” düzenlemesinin emredici mi olduğu yoksa hukuk boşluğu mu olduğu noktasında toplanmaktadır.¹¹⁶

Doktrinde baskın olan görüşe göre Türk Medeni Kanunu m. 336/3 hükmü emredici niteliktedir.¹¹⁷ Bu nedenle evlilik haricinde ortak velayetten söz edilemez. Türk Medeni Kanunu m. 182/3’ün “*velâyetin kullanılması kendisine verilmeyen eş*” ifadesi gereği de evliliğin sona ermesi sonucu velayetin eşlerden birine verilmesi

¹¹³ Oğuzman ve Dural, *Aile Hukuku*, s. 129.

¹¹⁴ Doktrindeki tartışmalar için bkz: Cengiz Koçhisarlıoğlu, *Boşanmada Birlikte Velayet ve Yasanın Aşılması*, s. 20; Kudret Güven, “Türk Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi Halinde ve Evlilik Dışı İlişkide Velayet Hakkının Geldiği Son Nokta: Ortak Velayet”, *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/1, 2018, s. 11-64.

¹¹⁵ Güven, *Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 54; Yücel, *Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet, Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuğun Soyadı*, s. 120. Ceyda Acar, *Ortak Velayet*, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2021, s. 47.

¹¹⁶ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 28.

¹¹⁷ Mustafa Dural, vd., *Türk Özel Hukuku C.III Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2018, s. 142; Baygın, *Soybağı Hukuku*, ss. 268; İsmail Özmen, *Açıklamalı İçtihatlı Velayet Hukuku Davaları ve Çocuk Mahkemeleri*, Kartal Yayınevi, Ankara 2015, s. 46; Güven, *Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 57; Serap Helvacı ve Fulya Erlüle, *Medeni Hukuk, Legal Yayıncılık*, İstanbul 2014, s. 177; Ceylan, *Türk ve İsviçre Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçları*, s. 164; Köprülü ve Kaneti, *Aile Hukuku*, s. 198; Feyzi N. Feyzioğlu, *Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1986, s. 381; Hüseyin Hatemi ve Burcu Kalkan Oğuztürk, *Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler)*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013, s. 159.

zorunludur.¹¹⁸ Diğer bir görüşe göreyse anılan hükümlerden velayetin eşlerden birine verilmesi zorunlu çıkarılamaz.¹¹⁹ Bu görüşü savunanlara göre Türk Medeni Kanunu m. 182'nin kenar başlığının “*hakimin takdir yetkisi*” olması, velayetin taraflardan birine bırakılmasının hakim takdir yetkisinde olduğunun göstergesidir. Ayrıca bu görüşü savunanlara göre Türk Medeni Kanunu m. 182'nin ayrılık ve boşanma arasında ayırım yapmadığı ve m. 336/2 gereği ayrılık durumunda ortak velayetin söz konusu olduğu göz önüne alındığında, boşanma durumunda da ortak velayet mümkün olacaktır.

Türk Medeni Kanunu hükümleri dikkate alındığında, kanatımızca ortak velayetin mümkün olmadığına ilişkin çoğunluk görüşü yerindedir. Olması gereken hukuk bakımından ortak velayet tartışılabilirse de¹²⁰, mevcut yasal düzenlemeler karşısında boşanma sonrası ortak velayet kararı verilmesi mümkün değildir.¹²¹ Yargıtay da ortak velayeti Türk Medeni Kanunu m. 363/3'ün emredici hükmüne aykırı kabul etmekteyken¹²² daha sonra bu görüşünden vazgeçmiştir. Yargıtay ortak velayete ilişkin tenfiz talebini kabul ederek boşanma sonrası ortak velayetin mümkün olduğuna karar vermiştir.¹²³

¹¹⁸ Akıntürk ve Ateş, *Türk Medeni Hukuku C. 2 Aile Hukuku*, s. 310-311; Dural, Ögüz ve Gümüş, *Türk Özel Hukuku C.III Aile Hukuku*, s. 142.

¹¹⁹ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 782; Akyüz, *Çocuk Hukuku*, s. 234-235, Koçhisarlıoğlu, *Boşanmada Birlikte Velayet ve Yasanın Aşılması*, s. 41-42; Mehmet Erdem, *Aile Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 171; Serdar İlknur, “Birlikte Velayet”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10/1, 2008, s. 174-175; Yücel, *Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet*, s. 132; Acar, *Ortak Velayet*, s. 35-44; Nazlı Hilal Coşkun, *Velayete Hâkim Olan İlkelerin Ortak Velayete Uyarlanması*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2022, s. 60-61.

¹²⁰ Ortak velayet boşanmanın çocuk üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin en aza indirilmesinde önemli bir rol üstlenir. Çakır, *Boşanma Sonrası Ortak Velayet*, s. 51; Birinci Uzun, “Türk Medeni Kanunu’na Göre Velâyetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velâyet Modeli”, s. 149; Bölükbaşı, Özge, *Birlikte Velayet ve Birlikte Velayet Kararlarının Tenfizi*, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2021, s. 16.

¹²¹ Serozan’a göre de mevcut düzenlemeler karşısında ortak velayet mümkün değildir, eşitlik ilkesi gereğince TMK 336/3 hükmünün Anayasa Mahkemesi’ne defî yoluyla götürülmelidir. Serozan, *Çocuk Hukuku*, s. 255. Özbay’a göre de TMK 336/3 hükmüne göre ortak velayet mümkün olmamakla birlikte kanun değişikliği ile ortak velayetin uygulanabilir hale getirilmesi gerekmektedir. Özbay, “Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, s. 104-107. ERCOŞKUN ŞENOL’a göre de Yargıtay’ın görüş değişikliğinden sonra her ne kadar mahkemelerce ortak velayete ilişkin verilen kararlarla karşılaşılsa da böylesine önemli konunun TMK’da açıkça düzenlenmesi gerekmektedir. H. Kübra Ercoşkun Şenol, “Türk Hukukunda Boşanma Halinde Ortak Velâyet Hükmedilip Hükmedilemeyeceği Sorunu”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12/2, 2021, ss. 754-765.

¹²² Y. HGK, 24.2.2016 tarihli, 2014/1047 E., 2016/171 K. sayılı kararı; Y. HGK, 26.2.2016 tarihli, 2014/1088 E., 2016/188 K. sayılı kararı, www.sinerjimevzuat.com.tr, (02.01.2022).

¹²³ Yargıtay 2. HD., 04.12.2017 tarihli 2016/18674 E. ve 2017/13800 K. sayılı kararı. Yargıtay’ın bu görüşünün dayanağı AİHS Ek 7 no’lu Protokol’ün onaylanarak Resmi Gazete’de yayımlanması ve

2.3.1.3. Evliliğin Butlanı

Velayet düzenlemesi içeren ilamlardan bir diğeri evliliğin butlanmasıdır. Türk Medeni Kanunu m. 157'ye butlan kararının verilmesi durumunda çocuk ve ana-baba arasındaki ilişkilere boşanmaya dair hükümler uygulanacaktır.

Boşanmada olduğu üzere evliliğin butlanı durumunda velayet, mahkeme kararıyla kendine bırakılmasına karar verilen ana veya babaya ait olacaktır. Yine bu halde mahkeme, çocukla velayetin kendisine verilmediği eş arasında kişisel ilişkiye karar verilecektir.¹²⁴ Dolayısıyla bu hallerde de çocuk teslimi ile çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilamların yerine getirilmesi prosedürü gündeme gelebilir.

2.3.1.4. Ayrılık

Türk Medeni Kanunu m. 170'e göre hakim boşanma sebeplerinin ispatlanmış olması durumunda boşanma ya da ayrılığa karar verecektir. Diğer yandan boşanma davası açmaya hakkı olan taraf boşanma talep etmeyip, ayrılığa hükmedilmesini de isteyebilir.¹²⁵ Bu halde hakim boşanma kararı veremez.¹²⁶

Hakimin ayrılık kararı vermesi halinde Türk Medeni Kanunu m. 336/2 gereği çocuğun velayetini de eşlerden birine verebilecektir.¹²⁷ Maddenin lafzında geçen verebilecektir ifadesi, ayrılık kararında evliliğin sona ermemesinden dolayı kullanılmıştır. Bu halde hakim velayeti eşlerden birine vermek zorunda değildir.¹²⁸ Dolayısıyla bu durumda velayet eşlerce ortak yürütülecektir. Ancak ayrılık kararı ile hakim velayeti eşlerden birine verecek olursa ya da velayeti vermemekle beraber çocuğun hangi eşin yanında kalacağını belirlerse çocuk teslimine ve kişisel ilişki kurulmasına ilişkin kararların yerine getirilmesi söz konusu olabilir.¹²⁹

yürürlüğe girmesi ile ortak velayetin önündeki TMK hükümlerinin örtülü olarak ilga edildiğidir. Bu konuda ve yargı kararlarında ortak velayet konusunda detaylı bilgi için bkz: Coşkun, *Velayete Hâkim Olan İlkelerin Ortak Velayete Uyarlanması*, s. 92 vd.

¹²⁴ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, s. 233; Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 97.

¹²⁵ Şakir Berki, "Boşanma ve Ayrılık", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 32/1, 1975, s. 149.

¹²⁶ Bu taleple bağlılık ilkesinin bir sonucudur. Taleple bağlılık ilkesi hakkında detaylı bilgi için bkz: Osman Duran, *Medenî Usûl Hukukunda Taleple Bağlılık İlkesi*, Seçkin Yayınları, Ankara 2020.

¹²⁷ TMK m. 336/2: "Ortak hayata son verilmiş veya ayrılık hâli gerçekleşmişse hâkim, velâyeti eşlerden birine verebilir."

¹²⁸ Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 65-66.

¹²⁹ Davacı tarafından boşanma talep edilmiş olmasına rağmen eğer mahkeme ayrılık kararı verirse mahkeme kişisel ilişkiyi de düzenlemelidir. ¹²⁹ İbrahim Özbay, "Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası (İİK m. 25/a ve İİK m. 25/b)", *e-Akademik Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, 84, 2009, para. 16.

2.3.1.5. Anne ve Babanın Evli Olmaması

Bu başlıkta incelenen durum anne ve baba arasında hiç evlilik birliğinin kurulmadığı diğer bir ifade ile çocuğun evlilik dışı dünyaya geldiği durumdur. Aile kavramı, eskiden geleneksel şekilde evlilik vasıtasıyla kurulmaktayken, toplumun değişim göstermesi ve eşlerin, çocuk ve ebeveyn arası ilişkilerin de zamanla değişmesi sonucu bugün geleneksel anlamının dışında aile yapıları ortaya çıkmıştır.¹³⁰ Artık evlilik dışı yaşam hayatın bir geçiğidir.¹³¹

Türk Medeni Kanunu m. 337/1’de anne babanın evli olmaması düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre anne ve baba evli değilse velayet tek başına anneye aittir. Aynı hükmün ikinci fıkrasına göre ise annenin küçük, kısıtlı veya ölmüş ya da velayet kendisinden alınmış olması hali düzenlenmiş bu durumda hakimın çocuğun menfaati ekseninde, çocuğa vasi atayacağı veya velayeti babaya vereceği hüküm altına alınmıştır. Buna göre evlilik dışı doğmuş çocuğun velayeti kendiliğinden anneye ait olacaktır.¹³² Bu durumda herhangi bir mahkeme kararına ihtiyaç bulunmamaktadır.

Biyolojik baba ve çocuk arasında tanıma ya da babalık davası vasıtasıyla soybağı kurulmuş olsa bile, biyolojik baba çocuğun velayetine sahip değildir.¹³³ Ancak annenin küçük olması yahut kısıtlı olması ya da ölmüş veya velayet kendisinden alınmış olması durumunda velayetin babaya verilmesi için çocuk ile baba arasında soybağının kurulmuş olması gerekir.¹³⁴ Soybağı tesis edilmeden velayetin babaya verilmesi mümkün değildir.¹³⁵ Çocuk ile baba arasında soybağı kurulmamışsa artık çocuğa vasi atanacaktır.¹³⁶

Baba ile çocuk arasında soybağı ilişkisi kurulmuş olsa dahi mevcut hukuki düzenlemeler karşısında, çocuğun velayeti her durumda babaya verilemeyecektir. Bu

¹³⁰ Işıl Selin Tekdoğan Bahçivancı, “Evlilik Dışı Birlikte Yaşam Modellerine Uygulanacak Hukuk”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 9/33, 2018, s. 624.

¹³¹ Işıl Selin Tekdoğan, *Evlilik Dışı Birlikte Yaşam Modellerine Uygulanacak Hukuk*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2014, s. 5.

¹³² Mustafa Dural, vd., *Türk Özel Hukuku C.III Aile Hukuku*, s. 358; Serozan, *Çocuk Hukuku*, s. 252.

¹³³ Saibe Oktay Özdemir, “Aile Hukukunda Eşitliğe Aykırı Hükümler”, *Zahit İmre’ye Armağan*, İstanbul 2009, s.301.; İlknur Serdar, “Kişisel İlişki Kurma Hakkı”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/Özel Sayı, 2007, s. 744.

¹³⁴ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Türk Özel Hukuku C.III Aile Hukuku*, s. 358.

¹³⁵ “Soybağı tesis edilmeden küçüğün velayetinin davacıya verilmesi ve kanunen velayet hakkını haiz olan anne ile kişisel ilişki tesisi doğru görülmemiştir.” Y. 2. HD., 27.09.2007 Tarihli, 2006/17705 E., 2006/17705 K. Sayılı kararı. legalbank.net (21.12.2021).

¹³⁶ Baygın, *Soybağı Hukuku*, s. 270.

konuda önemli olan çocuğun üstün yararıdır.¹³⁷ Nitekim çocuğun bakım ve sorumluluğunu taşıyamayacak durumda olan baba yerine çocuğa vasi atanması daha doğru olacaktır.¹³⁸

Hukukumuzda evlilik dışı çocuk ile anne babasının velayeti ortak yürütebilmesi imkanı öngörülmemiştir.¹³⁹ Yine evlilik dışı doğan çocuğun velayetinin babaya verilmesi çok istisnai bir durum olarak düzenlenmiştir.¹⁴⁰ Evlilik dışı doğan çocuğun velayetinin baba ve anne tarafından birlikte yürütülebilmesine dair düzenleme bulunmamasının çocuğun üstün yararı ilkesine aykırı olduğunu düşünmekteyiz.

Aile hayatı sadece resmi evliliklerden ibaret kabul edilemez. Aile kavramı geniş yorumlanmalıdır.¹⁴¹ Evlilik dışı birliktelikler de aile kapsamındadır.¹⁴² Ancak aile hayatı sırf resmi evliliklerden ibaret sayılarak, evlilik dışı ilişkilerde çocuğun velayetinin ortak yürütülmesine ilişkin düzenlemeye yer verilmemesi Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi m. 9'da düzenlenen çocuğun anne babasından ayrılmama hakkına, aynı sözleşmenin 18. maddesinde düzenlenen baba ve annenin çocuğun bakımında eşit sorumluluk taşıdığı ilkesine ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 8'de düzenlenen aile yaşamına saygı ilkesine aykırı olduğu düşüncesindeyiz.¹⁴³

Velayet, anne ve babanın ebeveynlik içgüdülerini tatmin etmek için değil çocuğun yararını korumak için getirilmiş bir yüküm-haktır. Bu nedenle resmi evlilik içinde doğmuş çocuk ile evlilik dışı doğmuş çocuk arasında, çocuğun üstün yararına aykırı olacak şekilde ayrıma gidilmesi doğru değildir. Nitekim devletin kabul ettiği evlilik sistemi içerisinde doğmuş olmak ya da olmamak çocuğun tercihi değildir.

¹³⁷ Y. HGK, 23.05.2018 tarihli, 2017/2448 E., 2018 / 1131 K. sayılı kararı, www.sinerjimevzuat.com.tr, (17.10.2021).

¹³⁸ Gençcan, *Türk Medeni Kanunu Yorumu*, s. 2206.

¹³⁹ Birinci Uzun, "Türk Medenî Kanunu'na Göre Velâyetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velâyet Modeli", s. 162.

¹⁴⁰ Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 67.

¹⁴¹ "AİHM, AİHS'nin "yasal" veya "yasal olmayan" farkı gözetmeksizin bütün aileleri koruyan 8. maddesi hükmünün geniş yorumlanacağına hükmetmiştir." Tekdoğan, *Evlilik Dışı Birlikte Yaşam Modellerine Uygulanacak Hukuk*, s. 18.

¹⁴² Rukiye Akkaya Kia, "Hukukun Kadına Bakışı: Ergen ve Eşit Olamama Hali", *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13/1-2, 2009, s. 98-99.

¹⁴³ Benzer yönde bkz.: Serozan, *Çocuk Hukuku*, s. 255; Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 67. AİHM'in istikrar kazanmış uygulamalarında evlilik dışı birliktelikler aile yaşamı kavramı içinde değerlendirilmektedir. Tekdoğan Bahçivancı, "Evlilik Dışı Birlikte Yaşam Modellerine Uygulanacak Hukuk", s. 644.

Baba ile çocuk arasındaki hukuki bağın kurulması şartıya ortak velayet hakkının babaya sağlanması gerekmektedir. Bu nedenle evlilik dışı birlikteliklerde ortak çocuğun velayetinin birlikte kullanılmasının önünü kapatan mevzuat hükümlerinde değişiklik yapılması kanaatimizce elzemdir.¹⁴⁴

Sonuç olarak evlilik dışı birlikteliklerde anne, çocuk yanında bulunmaması durumunda mahkemeden çocuk teslimine ilişkin bir ilam alabilir.¹⁴⁵ Diğer taraftan ise biyolojik baba ile çocuğun arasında çocukla kişisel ilişki kurulması gündeme gelebilir. Bu durum iki farklı ihtimalde söz konusu olabilir. Birincisi baba ve çocuk arasında soybağının kurulmuş olması durumudur. Bu durumda soybağı kurulduktan sonra babanın kişisel ilişki kurulmasını talep edebilir. İkinci ihtimalde soybağı ilişkisi kurmadığı çocuğu ile biyolojik babanın görüşmesi, Türk Medeni Kanunu m. 325'te düzenlenen çocuğun üçüncü kişilerle kişisel ilişkisi kurması hükümlerine göre mümkün olabilir.¹⁴⁶

2.3.1.6. Velayetin Kaldırılması ve Değiştirilmesi

Anne ve babanın çocuğa karşı görev ve sorumluluklarını gerektiği şekilde yerine getirmedikleri ya da getiremedikleri bazı durumlarda Türk Medeni Kanunu çocuğun üstün yararının korunması amacıyla bir takım önlemleri düzenlemiştir.¹⁴⁷ Bu doğrultuda belirli durumlarda çocuğun gelişimi ve korunması için yapılan düzenlemelerden birisi de velayetin kaldırılmasıdır. Bu önlem son çare olarak düzenlenmiştir.¹⁴⁸ Velayetin ana-babadan kaldırılması, çocuğun korunması için alınacak önlemlerin en ağırıdır.¹⁴⁹

Hukukumuzda velayetin kaldırılması Türk Medeni Kanunu m. 348 ila 350 arasında düzenlenmiştir. Bu hükümlere göre baba ve annenin tecrübesizliği, hastalığı,

¹⁴⁴ Benzer yönde bkz.: Birinci Uzun, "Türk Medenî Kanunu'na Göre Velâyetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velâyet Modeli", s. 162-163.

¹⁴⁵ Y. 2. HD., 11.06.2009 tarihli, 2009/7692 E., 2009/11428 K. sayılı kararı. karararama.yargitay.gov.tr (21.12.2021).

¹⁴⁶ Özbay, "Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası (İİK m. 25/a ve İİK m. 25/b)", para. 18.

¹⁴⁷ Alper Uymaz, "Türk Medeni Kanununa Göre Çocuğun İhmali ve Anne Babaya Karşı Korunması, *Legal Hukuk Dergisi*, 14/160, 2016, s. 1977 vd.

¹⁴⁸ Velayetin kaldırılması önlemine başvurabilmek için TMK'da düzenlenen diğer önlemlerin (TMK m. 346 vd.) sonuçsuz kalması veya sonuçsuz kalacağının önceden anlaşılması gereklidir. Ve tabi ki velayetin kaldırılmasına başvurulması çocuğun üstün yararına uygun olmalıdır. Velayetin kaldırılması hakkında detaylı bilgi için bkz: Özden Özer Taşkın, "Velayet Hakkının Kullanılması, Velayetin Değiştirilmesi", *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6/1, 2020.

¹⁴⁹ Emine Akyüz, "Velayetin Kaldırılması", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25/1, 1992, s. 11.

başka yerde bulunması veya benzeri sebeplerden biriyle velayet yükümlülüğünü layıkıyla yerine getirememesi ya da çocuğa gerekli ilgiyi göstermemeleri yahut çocuğa karşı görevlerini ağır biçimde savsaklamaları halinde aile mahkemesi kararıyla velayet kaldırılır.¹⁵⁰ Bu sebepler sadece anne babanın birinde varsa velayet ondan kaldırılacak, diğeri velayeti kullanabilecektir. Ancak velayet ana ve babanın her ikisinden kaldırılırsa çocuğa bir vasi atanır.¹⁵¹

Velayetin kaldırılması doğmuş ve doğacak tüm çocukları kapsar. Mahkeme bunun aksine karar verebilir ancak aksi açıkça belirtilmemişse mevcut çocuklarla birlikte doğacak çocukları da kapsar.¹⁵² Anne veya babanın yeniden evlenmesi Türk Medeni Kanunu m. 349'a göre tek başına velayetin kaldırılması sebebi değildir. Ancak çocuğun üstün yararına uygun olmaması halinde velayet kaldırılabilir.

Velayetin kaldırılması halinde kaldırılma sebebine bağlı olarak ve yine çocuğun da üstün yararı dikkate alınarak velayeti kaldırılan anne ya da baba ile çocuğun kişisel ilişki kurma hakkı kaldırılabilir yahut sınırlanabilir.¹⁵³ Her iki eş için de velayetin kaldırılması durumunda her iki taraf da kişisel ilişki kurulması talebinde bulunabilecektir.

Velayetin kaldırılması durumunda velayeti kaldırılan çocuğun diğer eşe yahut vasiye teslim edilmesine de karar verilecektir. Bu durum da çocuk teslimine ilişkin ilamların icrasını gündeme getirecektir.¹⁵⁴ Yargıtay da çocuğun üstün yararına aykırı olmamak kaydıyla velayetin kaldırıldığı anne ve/veya baba ile çocuk arasında kişisel ilişki kurulması gerektiğine karar vermiştir.¹⁵⁵

Velayetin değiştirilmesi, çocuğun velayeti anne veya babaya verilmiş olup, diğer eşin değişen koşullara istinaden velayet değişikliği talep etmesi ve bu talebin mahkemece uygun görülmesi halinde gerçekleşir. Yani daha önce aile mahkemesi

¹⁵⁰ Bu yetersizliğin süreklilik arzemesi gereklidir. Hakkı Özlü, *Velayetin Kaldırılması*, Adil Yayınevi, Ankara 2002, s. 72.

¹⁵¹ TMK m. 348/2.

¹⁵² Gençcan, *Velayet Hukuku*, s. 803.

¹⁵³ Baygın, *Soybağı Hukuku*, s. 360; Serozan, *Çocuk Hukuku*, s. 293.

¹⁵⁴ Konuya ilişkin tartışmalar için bkz.: Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 69-70.

¹⁵⁵ “Müşterek çocukların davalı annede olan velayetlerinin kaldırıldığı ve vasi atanması için Sulh Hukuk Mahkemesine ihbar yapıldığı halde, davalı anne ile küçükler arasında kişisel ilişki kurulmaması doğru görülmemiştir.” Y. 2. HD., 03.04.2014 tarihli, 2013/26604 E., 2014/7736 K. sayılı kararı. legalbank.net (21.12.2021).

tarafından verilmiş velayete ilişkin karar söz konusu olmalı ve bu karardan sonra gerçekleşmiş olan haklı sebep ispat edilmelidir.¹⁵⁶

Türk Medeni Kanunu'nun 324. maddesine “*Velayet kendisine bırakılan ana veya baba, kişisel ilişki düzenlemesinin gereklerini yerine getirmezse çocuğun menfaatine aykırı olmamak kaydıyla velayet değiştirilebilir. Bu husus kişisel ilişki kurulmasına dair kararda taraflara ihtar edilir.*” şeklindeki üçüncü fıkra eklenmiştir. Yani çocukla kişisel ilişki kurulmasının engellenmesi çocuğun üstün yararı da gerektiriyorsa velayetin değiştirilmesi sebebi olarak düzenlenmiştir. Bu fıkra eklenmeden önce de Yargıtay çocukla kişisel ilişki kurulmasının engellenmesini velayetin değiştirilmesi sebeplerinden saymaktaydı.¹⁵⁷ Ancak bunun açıkça düzenlenmesi, düzenlemede “*çocuğun menfaatine aykırı olmamak kaydıyla*” ibaresine yer verilmesi ve bu hususun kaynak kişisel ilişki kararında baştan taraflara ihtar edileceğinin hüküm altına alınması olumludur.

Sonuç olarak bu hallerde velayeti kendisinden alınan eş ve çocuk arasında kişisel ilişki kurulması söz konusu olur.¹⁵⁸ Ancak velayetin değiştirilme sebebine bağlı olarak ve çocuğun korunması maksadıyla kişisel ilişki hakkı kısıtlanabilir ya da kaldırılabilir.¹⁵⁹

2.3.1.7. Evlat Edinme

Evlat edinme, Türk hukukunda, Türk Medeni Kanunu m. 305–320 arasında düzenlenmiştir. Türk Medeni Kanunu m. 314/1 “*Ana ve babaya ait olan haklar ve yükümlülükler evlât edinene geçer*” düzenlemesini hüküm altına almıştır. Bu düzenlemeye göre ana ve babaya ait velayet hakkı evlat edinmeyle evlat edinene geçecektir.¹⁶⁰

Evlat edinmenin sonucunda kural olarak evlat edinilen ile evlat edinen birlikte yaşayacaktır. Ancak evlat edinme sürecinde evlat edinilen, evlat edinenin yanında

¹⁵⁶ “*Taraflar 25.05.2004 tarihinde kesinleşen ilamla boşanmışlar, bu dava ise 24.01.2005 tarihinde açılmıştır. Toplanan delillerden, bu süre içerisinde velayetin değiştirilmesini gerektirir nitelikte bir olayın varlığının kanıtlanmadığı anlaşılmaktadır. Davanın reddine karar vermek gerekirken yazılı şekilde kabulü bozmayı gerektirmiştir.*” Y. 2. HD., 22.11.2007 tarihli, 2006/21211 E., 2007/16289 K. sayılı kararı. legalbank.net (21.12.2021).

¹⁵⁷ Y. 2. HD., 13.01.2014 tarihli, 2013/13646 E., 2014/157 K. sayılı kararı. legalbank.net (21.12.2021); Y. 2. HD., 17.10.2016 tarihli, 2016/17842 E., 2016/13832 K. sayılı kararı. legalbank.net (21.12.2021).

¹⁵⁸ Y. 2. HD., 31.03.2010 Tarihli, 2010/3995 E., 2010/6177 K. sayılı kararı. legalbank.net (21.12.2021)

¹⁵⁹ Gençcan, *Velayet Hukuku*, s. 568.

¹⁶⁰ Öncü, *Özel Yaşama ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı*, s. 124.

olmayabilir. Eğer çocuk biyolojik anne babasının yanındaysa evlat edinme kararı çocuğun teslimini de içerecektir. Nitekim evlat edinme talebinde bulunan kişi husumeti evlat edinilmek istenen çocuğun biyolojik anne ve babasına yöneltecektir. Dolayısıyla ilamda karşı taraf olarak gözüken kişilerin çocuğu teslim etmemesi halinde Çocuk Koruma Kanunu kapsamında ilamın yerine getirilmesi prosedürü başlatılabilecektir.¹⁶¹ Ancak çocuk vesayet altındaysa, evlat edinilmişse ve vasi çocuğu teslim etmiyorsa teslim etmesi için yeni bir dava açarak dava sonucunda alacağı ilama dayanarak Çocuk Koruma Kanunu kapsamında ilamın yerine getirilmesini isteyebilecektir.

Evlat edinilen çocuk ve çocuğun biyolojik ebeveynleri arasında mahkeme kararı ile kişisel ilişki kurulabilir.¹⁶² Nitekim hukukumuzda göre evlat edinmeyle çocuğun velayeti evlat edinene geçse dahi çocukla biyolojik ailesi arasındaki soybağı tamamen kopmamaktadır.¹⁶³ Burada önemli olan çocuğun üstün yararının gözetilerek mahkemece karar verilmesidir.¹⁶⁴ Mahkemenin evlat edinilenin gerçek ana ve babası ile kişisel ilişkisine yönelik bir karar vermesi durumunda Çocuk Koruma Kanunu hükümlerine dayanılarak ilamın yerine getirileceğinin kabulü gerekir.

2.3.1.8. Vesayet

Vesayet, velayet altında olmayan korunmaya muhtaç olan küçük veya kısıtlının korunması ve temsili için öngörölmüş bir kurumdur.¹⁶⁵ Türk Medeni Kanunu m. 396-494 arasında düzenlenen vesayet küçüklük ya da kısıtlılık sebeplerine dayanmaktadır.

¹⁶¹ Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 75.

¹⁶² Doktrinde çocukla biyolojik anne babası arasında kişisel ilişki kurulmasının çocuğun evlat edinenele bütünleşmesini zorlaştırması nedeniyle mümkün olmaması gerektiğini savunan görüşler de mevcuttur. Öztan ve Öztan, “Boşanmada Velayetin Tevdii”, s. 481; Serozan, *Çocuk Hukuku*, s. 241; Baygın, *Soybağı Hukuku*, s. 110; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1025; Ancak Yargıtay’da bizim de katıldığımız şekilde aksi görüştür: Y 2. HD., 20.10.2016 tarihli, 2016/14329 E., 2016/13900 K. sayılı kararı, www.sinerjimevzuat.com.tr, (31.08.2021); Yine çocuğun üstün yararına uygun olduğu sürece çocukla biyolojik anne babası arasında kişisel ilişki kurulmasının mümkün olduğunu savunan görüşler de mevcuttur. Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 21; Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 98-99.

¹⁶³ Örnek olarak TMK m. 314/5’in düznelmesinde görüleceği üzere evlat edinme kararından sonra çocukla biyolojik ailesi arasındaki soybağı tamamen koparılmamaktadır.

¹⁶⁴ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 21.

¹⁶⁵ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, s. 309; Akıntürk ve Ateş, *Türk Medeni Hukuku C. 2 Aile Hukuku*, s. 469; Nevzat Koç, “Türk Medenî Kanunundaki Düzenlemeler Işığında Vesayet Hukukuna Genel Bir Bakış”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7/0, 2005, s. 99.

Velayet ve vesayet bir arada olmamaktadır. Velayet söz konusu ise vesayet gündeme gelmeyecektir.¹⁶⁶ Nitekim çocuklar için asıl olan velayettir. Vesayet ise istisnadır.¹⁶⁷ Türk Medeni Kanunu m. 404'e göre velayet altında olmayan her çocuğun vesayet altına alınacağı düzenlenmiştir.

Küçük üzerindeki velayet anne babasının ölmesi ya da gaip olması, velayet hakkının Türk Medeni Kanunu m. 348-350 hükümlerince anne ve babanın ikisinden de kaldırılması yahut haklarında kısıtlama kararı verilmesi gibi nedenlerle sona erebilir.¹⁶⁸ Bu durumların varlığı halinde artık velayet altında olmadıkları için küçüklere vasi atanır.

Türk Medeni Kanunu m. 404 gereği de görevleri esnasında küçüğe vasi atanmasını gerektiren durumu öğrenen idarî makamlar, nüfus memurları, noterler ve mahkemeler hemen harekete geçecek ve durumu vesayet makamına bildireceklerdir. Türk Medeni Kanunu m. 470'e göre de küçük üzerindeki vesayet onun erginliğe ulaşmasıyla son bulacaktır.

Vesayet konusunda çocuğun teslimi ancak çocuğun velayetinin kaldırılarak vasi atanması durumunda yahut vesayet kaldırılarak tekrar anne babaya veya evlat edinene velayetin verilmesi durumunda gündeme gelir. Bu hallerde alınan ilamın yerine getirilmesi Çocuk Koruma Kanunu'nun 41/A ve devamı maddelerine göre istenecektir.

2.3.1.9. Yabancı Mahkeme İlamları

Yabancı mahkemeler tarafından verilen çocuk teslimi veya çocuk ile kişisel ilişki kurulmasını içeren ilamların ülkemizde yerine getirilmesi istenebilir. Böyle bir ilamın varlığı tek başına icra ettirilmesi açısından yeterli kabul edilmemektedir.¹⁶⁹ Bu durumlar için Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'da tanıma ve tenfiz usulleri öngörülmüştür (m. 50, m. 58). Tanıma bir kararı kesin hüküm ve

¹⁶⁶ Detaylı bilgi için bkz: Bilge Öztan, *Medenî Hukuk'un Temel Kavramları*, Yetkin Yayınları, Ankara 2020, s. 467-468.

¹⁶⁷ Koç, "Türk Medenî Kanunundaki Düzenlemeler Işığında Vesayet Hukukuna Genel Bir Bakış", s. 101.

¹⁶⁸ Koç, "Türk Medenî Kanunundaki Düzenlemeler Işığında Vesayet Hukukuna Genel Bir Bakış", s. 112-113.

¹⁶⁹ Ahmet Cemal Ruhi, "Yabancı Ülke Mahkemelerinden Alınan Velayet Konusundaki İlamların Türkiye'de Tenfizi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7/3-4, 2003, s. 730.

kesin delil etkisinden yararlandırırken, tenfiz ilamı o ülkede icra edilebilir hale getirir.¹⁷⁰

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin yabancı mahkeme kararları, mevzuat hükümleri çerçevesinde tenfiz edilmiş olması durumunda Çocuk Koruma Kanunu m. 41/A ve devamı hükümlerice yerine getirilir.

2.3.2. Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Tedbir Kararlarının Kaynakları

İcra İflas Kanunu'nun mülga m. 25 ve devamı maddelerinde sadece ilamların icrası düzenlenmekte, tedbir kararlarının icrasına ilişkin ise özel bir hüküm öngörmemekteydi. Bu durum kimi sorun ve tartışmalara neden olmaktaydı.¹⁷¹ Kanun koyucu bu sorunlara son vermek adına Çocuk Koruma Kanunu'ndaki yeni düzenlemede çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilam veya tedbir kararı arasında fark olmadığı, ilamların da tedbir kararlarının da aynı usule bağlı olarak yerine getirileceğine yer vermiştir.¹⁷²

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/A-1'e göre çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair aile mahkemeleri tarafından verilen ilam veya tedbir kararları, bu kanunun dördüncü kısım hükümlerine göre yerine getirileceği düzenlenmiştir. Buna göre aile mahkemeleri tarafından verilecek kararın ilam ya da tedbir olması, kararın yerine getirilmesi açısından önemsizdir. Uygulamada ortaya çıkan sorunların tamamen önüne geçecek mahiyette olmasa da bu düzenleme kanaatimizce olumludur.¹⁷³ Nitekim bu konudaki alınacak tedbirin hızla uygulanması, öncelikle çocuğun üstün yararının korunmasına hizmet etmektedir. Keza bu konudaki gecikme ve eksiklikler çocuğun anne yahut babası ile ilişkilerinin sınırlanmasına veya kopmasına neden olarak çocuk açısından telafisi mümkün olmayan zararlara yol

¹⁷⁰ Ergin Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2017, s. 507; Aysel Çelikel ve Bahadır Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Beta Basım Yayın, İstanbul 2017, s. 681.

¹⁷¹ Derya Belgin Güneş, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesi*, Yetkin Yayınları, Ankara 2022, s. 35. Ancak İİK döneminde de ara kararların aynı usulle yerine getirilebileceğini savunan görüşler de bulunmaktaydı. İbrahim Özbay, "Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Muhalefet Edenlerin Cezalandırılması", *Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Prof. Dr. Haluk Konuralp Anısına Armağan*, C.II, Ankara 2009, s. 330.

¹⁷² Çağrı Mardin, "Çocuk Teslimi ve Kişisel İlişki: Çocuk Koruma Kanunu'nun Yeni Hükümleri Hakkında İlk Tespitler", *Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Bülteni*, 2021, <https://law.khas.edu.tr/tr/cocuk-teslimi-ve-kisisel-iliski-cocuk-koruma-kanununun-yeni-hukumleri-hakkinda-ilk-tespitler> (24.12.2021).

¹⁷³ Nitekim sorunun esas kaynağı kanaatimizce İİK'nın eski uygulamsından ziyade TMK'nın velayeti boşanmanın ferî olarak düzenlemiş olmasıdır.

açabilecektir.

Aile mahkemelerince verilen tedbir kararlarının bazıları çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasını içermektedir. Uygulamada en çok karşılaşılan konuya ilişkin tedbir kararları boşanma, ayrılık, butlan ve birlikte yaşama ara verilmesi hallerinde görülmektedir.

2.3.2.1. Boşanma, Ayrılık ve Butlan Davaları Sırasında Verilen Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Tedbir Kararları

Boşanma, ayrılık ya da butlan davası açıldığında Türk Medeni Kanunu m. 169 gereği hakim çocuğun korunması amacıyla birtakım önlemleri re'sen alır.¹⁷⁴ Bu önlemlerden en önemlisi dava sonuçlanana kadar çocuğun eşlerden hangisinin yanında kalacağıdır.¹⁷⁵ Nitekim bahsi geçen davaların açılmasıyla eşlerin artık ayrı yaşama hakları mevcuttur.¹⁷⁶ Bu nedenle çocuğun durumunun belirlenmesi önemlidir.

Hakim çocuğun üstün yararını göz önünde bulundurarak, velayeti geçici olarak eşlerden birine verir. Buna karar verirken eşlerin boşanmadaki kusuru önemsizdir. Boşanmada kusuru olan eşe de çocuğun geçici velayeti verilebilir.¹⁷⁷ Bu kapsamda verilen karar diğer eşin velayet hakkının kaldırıldığı anlamına gelmemektedir.¹⁷⁸ Hakim bu eşle çocuk arasında kararın kesinleşmesine kadar geçerli olacak şekilde kişisel ilişkiyi düzenler. Türk Medeni Kanunu m. 169'a göre verilen bu karar ara karar niteliğinde bir tedbir kararı olup, Çocuk Koruma Kanunu'nun çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması hükümlerine göre yerine getirilir. Ancak çocuk bu süreçte erginliğini kazanırsa bu konudaki tedbir kararı kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

2.3.2.2. Birlikte Yaşama Ara Verilmesi

Evlilik birliğinin korunması amacıyla alınabilecek önlemler kapsamında Türk Medeni Kanunu m. 197'deki şartların gerçekleşmesi durumunda eşlerden her biri ayrı yaşama hakkına sahiptir. Ayrıca mahkemeden birlikte yaşamaya ara verilmesine dair karar da talep edebilir.¹⁷⁹

¹⁷⁴ Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 101.

¹⁷⁵ Hâkimin TMK m. 169'a göre alabileceği önlemler sınırlı değildir. Kanunda sayılan önlemler örnek niteliğindedir.

¹⁷⁶ Süleyman Topak, *Boşanma Davalarında Yargılama Usulü*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri 2021, s. 353.

¹⁷⁷ Ömer Uğur Gençcan, "Boşanma ve Velayet Hukukuna İlişkin Sorunlar", *Fasikül Hukuk Dergisi*, 3/20, 2011, s. 6.

¹⁷⁸ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 757; Köprülü ve Kaneti, *Aile Hukuku*, s. 187.

¹⁷⁹ Özer Taşkın, "Velayet Hakkının Kullanılması, Velayetin Değiştirilmesi", s. 243.

Türk Medeni Kanunu m. 197/1'e göre "*Eşlerden biri, ortak hayat sebebiyle kişiliği, ekonomik güvenliği veya ailenin huzuru ciddi biçimde tehlikeye düştüğü sürece ayrı yaşama hakkına sahiptir*". Birlikte yaşama ara verilmesi Türk Medeni Kanunu'nda bağımsız bir tedbir olarak düzenlenmiştir.¹⁸⁰ Burada dikkat edilmesi gereken nokta boşanma davasının açılmamış olmasıdır. Nitekim boşanma davası açıldıktan sonra hâkim tarafından alınacak önlemler Türk Medeni Kanunu m. 169'da düzenlenmiştir.¹⁸¹

Türk Medeni Kanunu m. 197/4 "*Eşlerin ergin olmayan çocukları varsa hâkim, ana ve baba ile çocuklar arasındaki ilişkileri düzenleyen hükümlere göre gereken önlemleri alır*." hükmüne yer vermiştir. Buna göre Hakim, Türk Medeni Kanunu m. 336/2 uyarınca velayeti eşlerden birine verebileceği gibi, velayete ilişkin bir karar vermeyip sadece çocuğun kiminle kalacağına da karar verebilir.¹⁸² Eşlerin bu konuda talebi olmasa da hakim, çocuk ile anne ve baba arasındaki ilişkileri kendiliğinden alacaktır.¹⁸³ Bu halde hakim çocuğu yanında olmayan eş ile çocuk arasında kişisel ilişkiyi düzenler.

Birlikte yaşama ara verilmesi kural olarak geçici mahiyette olması nedeniyle verilen karar da geçici olup, eşlerin yeniden bir araya gelmesine kadar geçecek süre için bir tedbir kararı mahiyetindedir. Ayrıca bu kapsamda verilen karar Çocuk Koruma Kanunu'nun çocuk teslimine ve kişisel ilişki kurulmasına ilişkin hükümlerine göre yerine getirilir.

¹⁸⁰ Canan Yılmaz, *Türk ve İsviçre Medeni Kanunlarına Göre Birlikte Yaşamaya Ara Verilmesi*, Adalet Yayınevi, Ankara 2016, s. 9.

¹⁸¹ Eylül Can Köse, "TMK'nın 197. Maddesi Kapsamında Eşlerin Ayrı Yaşama Hakkı ve Hâkimin Alacağı Önlemler", *TBB Dergisi*, 133, 2017, s. 357.

¹⁸² Doktrinde, birlikte yaşamaya ara verilmesi durumunda velayetin eşlerden birine bırakılması hususunda farklı görüşler mevcuttur. Bu görüşler için bkz: Görüşler için bkz. Emine Akyüz, *Medeni Kanun'a Göre Müşterek Hayatın Tatili, Ayrılık ve Boşanmada Çocuğun Korunması*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1983, s. 37. Kannatimizce çocuğun üstün yararı gerektiriyorsa çocuğun velayetinin eşlerden birine verilmesinde bir engel bulunmamaktadır. Nitekim kanuni düzenleme de bu şekildedir.

¹⁸³ Özer Taşkın, "Velayet Hakkının Kullanılması, Velayetin Değiştirilmesi", s. 243; Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 244.

3. ÇOCUK TESLİMİ VE ÇOCUKLA KİŞİSEL İLİŞKİ KURULMASINA DAİR İLAM VE TEDBİR KARARLARININ YERİNE GETİRİLMESİ USULÜ

3.1. Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlam veya Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesinde Temel İlkeler

3.1.1. Çocuğun Üstün Yararının Korunması İlkesi

Çocuğun üstün yararının korunması çocuk hukukunun en temel ilkesidir.¹⁸⁴ Bu ilke her çocuğun hakkının en güçlü ve etkin şekilde hayata geçmesi için vardır. Ayrıca çocuğun üstün yararının korunması ilkesi Anayasa m. 2’de hüküm altına alınan sosyal devlet ilkesinin ve aile hukukunun temel ilkelerinden olan zayıfların korunması ilkesinin bir tamamlayıcısıdır.¹⁸⁵

Çocuğun üstün yararı ilkesi, çocuk teslimi ve kişisel ilişki kurulmasına ilişkin mahkeme kararlarında, bu kararların yerine getirilmesinde ve yine bu konuda öngörülen yaptırımlarda çok önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim çoğu zaman anne ve babasıyla birlikte büyüyen bir çocuğun anne ve babasının birlikte yaşamayacağı olgusuyla karşılaşması durumu dikkate alındığında bu noktada verilecek her kararın, yapılacak her işlemin çocuğun üstün yararı kapsamında olması çok önem arz etmektedir.¹⁸⁶ Örneğin kişisel ilişkinin ya da çocuk tesliminin çocuğun kişiliğine zarar verecek şekilde uygulanması halinde çocuğun üstün yararı zedelenecaktır.¹⁸⁷

3.1.1.1. Çocuğun Üstün Yararının Korunması İlkesinin Pozitif Dayanakları

Çocuğun üstün yararı ilkesi hem ulusal hem de uluslararası alanda en temel ilkedir. Anayasa’nın 41. maddesinin 2. fıkrasında “*Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve*

¹⁸⁴ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, s. 102; Emine Akyüz, “Çocuğun Güvenliği İlkesi Işığında Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24/2, Ankara 1991, s. 709; Seher Bagaç İçen, *Yargıtay Kararları Işığında Türk Hukukunda Çocuğun Evlat Edinilmesinde Üstün Yarar*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2020, s. 3; Başak Baysal, “Çocuğun Üstün Yararı İlkesi ve Koruyucu Aile Kurumu”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8/95-96, s. 9. Yücel, *Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet, Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuğun Soyadı*, s. 13-14.

¹⁸⁵ Ahmet Türkmen, “Çocuğun Kişisel İlişki Kurma Hakkı”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26/2, Aralık 2020, s. 1136.

¹⁸⁶ Fatih Alkan, *Çocukla Kişisel İlişki Kurma Hakkı Bağlamında Devletin Pozitif Yükümlülükleri*, Legal Yayıncılık, Ankara 2019, s. 11.

¹⁸⁷ Hayrunnisa Özdemir ve Ahmet Cemal Ruhi, *Çocuk Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 6.

doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.” hükmüne yer vermiştir. 2010 değişikliği ile gelen bu hüküm önemli bir gelişme olarak değerlendirilmelidir.¹⁸⁸ Dolayısıyla çocuğun üstün yararının anayasal bir kavram olduğu söylenebilecektir.¹⁸⁹ Bu doğrultuda Anayasa Mahkemesi de kararlarında bu ilkeye açıkça yer vermektedir.¹⁹⁰

Çocuk Koruma Kanunu’nun özü çocuğun üstün yararının korunmasıdır.¹⁹¹ Çocuk Koruma Kanunu, çocuğun üstün yararı ne gerektiriyorsa onu gerçekleştirmeyi ve her halde çocuğun korunmasını esas alan bir kanundur. Çocuk Koruma Kanunu’nun “*Temel İlkeler*” başlıklı dördüncü maddesi de yasanın uygulanmasında “*çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi*” ilkesini temel olarak benimsemiştir. Yine Çocuk Koruma Kanunu bir çok madde de “*çocuğun menfaati*” (ÇKK m. 8), “*çocuğun yararı*” (ÇKK m. 31, 41) ve “*çocuğun üstün yararı*” (ÇKK m. 41/A, 41/B, 41/C) kavramlarına yer vermiştir.

7343 Sayılı Kanun öncesinde çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilamların icrasını düzenleyen İcra İflas Kanunu’nun mülga 25, 25/a ve 25/b maddelerinde açıkça yer verilmeyen çocuğun üstün yararı ifadesine; konunun Çocuk Koruma Kanunu kapsamına alınmasıyla açıkça yer verilmiştir.¹⁹² Nitekim 7343 Sayılı Kanun ile gelen yeni çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi prosedürünün nihai ve temel amacı çocuğun üstün yararı ilkesinin gerçekleşmesidir.¹⁹³ Hem uluslararası metinlerde hem de Anayasa’da yer alan

¹⁸⁸ Aydın İpek, “Çocuk Haklarının Gelişimi ve Karşılaştırmalı Olarak Anayasal Açısından Değerlendirilmesi”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20/1, 2012, s. 167.

¹⁸⁹ Alkan, *Çocukla Kişisel İlişki Kurma Hakkı Bağlamında Devletin Pozitif Yükümlülükleri*, s. 16.

¹⁹⁰ “Kanun’un genel gerekçesinde de belirtildiği üzere uluslararası mevzuatta, çocuklar hakkında hapis veya para cezası verilmesinin en son çare olması gerektiği görüşü benimsenmiş ve çocukların yararının her zaman üstün tutulması ilkesi kabul edilmiştir. Dolayısıyla terör ve terör amacı ile işlenen suçları işleyenler bile farklı konumda bulunan suça sürüklenen çocuklar bakımından, aynı suçu işleyen reşit suçlular hakkında uygulanacak artırım maddesinin uygulanıp uygulanmayacağına karar verme hususu yasa koyucunun takdir yetkisi içinde olduğu ve yasa koyucunun suça sürüklenen çocukların üstün yararını gözeterek bu takdir yetkisini kullandığı açıktır.” AYM, 15.03.2012 tarih ve 2011/26 E., 2011/41 K. sayılı kararı (26.06.2012 tarihli 28335 sayılı Resmi Gazete); AYM, 29.01.2009 tarih ve 2005/124 E., 2009/13 K. sayılı kararı; AYM, 4/7/2022 tarihli 2018/27095 başvuru numaralı kararı.

¹⁹¹ Yücel, “Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı Bağlamında Çocuğun İradesi”, s. 128.

¹⁹² İİK’da bu ilkeye açıkça yer verilmemesi doktrinde de eleştirilmekte, konunun özellikle vurgulanması gerektiği belirtilmekteydi. Özbay, “Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, s. 93.

¹⁹³ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 17.

bu ilkeye Çocuk Koruma Kanunu kapsamında açıkça yer verilmesi kanatimizce, yapılan yeni düzenlemenin en olumlu yönüdür.

Türk Medeni Kanunu'nda da çocuğun üstün yararına ilişkin hükümlere yer verilmiştir (TMK m. 182, 325, 337, 339, 346, 349). Ayrıca 7343 Sayılı Kanun'un 33 ve 34. maddeleriyle Türk Medeni Kanunu 182 ve 324. maddelerine ek fıkralar eklenmiştir. Eklenen fıkralar kişisel ilişki düzenlemesinin gereklerinin yerine getirilmemesi durumunda velayetin değiştirilmesi ile ilgilidir. Kanun koyucu burada da açıkça “*çocuğun menfaatine aykırı olmamak kaydıyla*” ibaresini eklemiştir. Bu düzenlemeler de uluslararası ve iç hukuk düzenlemeleri ile uyumludur.¹⁹⁴

Çocuğun üstün yararı kavramı Yönetmelikte de kendine açıkça yer bulmuştur. Yönetmeliğin “*Çocuğun üstün yararı*” başlıklı 6. maddesinin ilk fıkrası konumuza ilişkin mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde çocuğun üstün yararının esas alınacağını açıkça hüküm altına almıştır. Devamı fıkralarda ise çocuğun üstün yararının korunması amacıyla bir takım düzenlemelere yer verilmiştir. Bu kapsamda ikinci fıkraya göre mahkemece verilen kararlar yerine getirilirken görevli uzman yahut öğretmenin çocuğun duygu durumunun gözetilmesi ve muhtemel çatışmalardan mümkün olduğunca uzak tutulması maksadıyla mesleki müdahalelerde bulunacağı düzenlenmiştir. Böylece bu işlemlerde görevli olan öğretmen ya da uzman görevini yerine getirirken çocuğun duygusal durumunu göz önünde bulunduracak, olası çatışmalardan çocuğu uzak tutacaktır.

Yönetmeliğin altıncı maddesinin dördüncü fıkrası da “*çocukların örselenmesine neden olabilecek eylemlerin önlenmesi amacıyla gerekli tedbirler alınır.*” düzenlemesiyle benzer bir hükme yer verilmiştir. Hak sahibi ile yükümlünün de çocuğun üstün yararı ilkesine uygun davranacağı aynı yönetmelikte hüküm altına alınmıştır (m. 6/5). Ayrıca çocuğun, hak sahibinin yahut yükümlünün menfaatleri ile menfaatinin çatışması durumunda çocuğun üstün yararının öncelikli olacağı yönetmelikte düzenleme altına alınmıştır (m. 6/6).¹⁹⁵ Görüldüğü gibi Yönetmelikteki

¹⁹⁴ Alkan, *Çocukla Kişisel İlişki Kurma Hakkı Bağlamında Devletin Pozitif Yükümlülükleri*, s. 16.

¹⁹⁵ Ancak bu husus düzenlenmeseydi dahi hak sahibi ya da yükümlünün menfaatinin çocuğun menfaatiyle çatışması halinde çocuğun üstün yararının öncelikli olduğu açıktır. Yine de konunun önemi ve hassaslığı düşünüldüğünde bu durumun açıkça düzenlenmesi ve hukuki koruma altına alınması yerinde ve önemli olmuştur.

bu düzenlemelerin asıl amacı çocuğun üstün yararının korunması noktasında toplanmaktadır.¹⁹⁶

Çocuk haklarına gelince; çocuk hakları uluslararası hukukta gelişerek gelmiş, iç hukuk mevzuatımız da bu gelişmişmeyi takip etmiştir. Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler Anayasası'nın 90. maddesinin 5. fıkrası uyarınca Türk Hukuku'nda bağlayıcıdır. Bu doğrultuda önceleri çocuğun yararı yahut iyiliği şeklinde kendine kanunlarda yer bulan bu kavram ilk defa Çocuk Hakları Bildirgesi'nde¹⁹⁷ ve sonrasında ise bağlayıcı niteliğe de sahip şekilde Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde çocuğun yüksek yararı kavramına ve bir kurala evrilmiştir.¹⁹⁸ Görüldüğü üzere Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, çocuğun çıkarlarını korumada Çocuk Hakları Bildirgesi'nin ötesine geçmiştir.¹⁹⁹ Artık bu ilkenin modern dünyanın en büyük kazanımlarından biri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin dört temel ilkesinden biri²⁰⁰ olan çocuğun üstün yararının korunması ilkesini düzenleyen 3. maddenin ilk fıkrasına göre “*Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.*”²⁰¹ Bahsi geçen maddeyle özellikle idari makamlar ve yargı organlarının çocukları ilgilendiren tüm faaliyetlerinde çocuğun üstün yararının temel düşünce olduğunu hüküm altına almıştır.²⁰² Bu ilke çocuk haklarının uygulamaya geçmesi açısından, izlenmesi gerekli yaklaşımı

¹⁹⁶ Yine Yönetmeliğin “Temel ilkeler” başlıklı 5. maddesinin son fıkrasında da çocuğun üstün yararının korunması için hükümlere yer verilmiştir. Yönetmelikte üstün yarar kavramına yer verilen diğer maddeler şöyledir: m. 10, 14, 20, 25, 28, 30, 36, 38, 39, 40. Çocuk haklarının en temel ilkesi kabul edilen bu ilkeye yönetmelikte de sıklıkla yer verilmesi yerinde olmuştur.

¹⁹⁷ Bu bildirge alanında ilk olması ve kendinden sonraki hukuki metinlere öncülük etmesi bakımından da ayrıca önemlidir. Bildirgenin Türkçe metni için bkz: https://kdkcocuk.gov.tr/anasayfa/contents/files/YasalDuzenlemeler/BM_cocuk_Haklari_Bildirisi.pdf

¹⁹⁸ Ali Naim İnan, “Çocuk Hakları Beyannamesi İlkelerinin Türk Hukuk Sistemine Etkisi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1/4, 1968, s. 207.

¹⁹⁹ Özge Yücel, “Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı Bağlamında Çocuğun İradesi”, *Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1/2, 2013, s. 125.

²⁰⁰ Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne göre diğer üç temel ilke ayrımcılık yasağı, çocuğun yaşama ve gelişme hakkı ve çocuğun görüşlerinin alınması ve katılım hakkıdır. Bir ilkenin sözleşmenin temel ilkesi olmasının en önemli sonucu, sözleşmenin diğer maddeleri yorumlanırken temel ilkenin esas alınmasıdır. Yani bu dört temel hak sözleşmenin uygulanmasında birincil meseledir.

²⁰¹ Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi m. 3 de çocuğun üstün yararı ilkesinin ana tanımı yapılmıştır. Ancak sözleşmenin sadece 3. maddesinde değil çeşitli diğer maddelerinde de bu ilke vurgulanmaktadır: m. 9, m. 18, m. 20, m. 21, m. 37, m. 40.

²⁰² Ömer Uğur Gençcan, *Velayet Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2020, s. 104.

belirleyen şemsiye bir ilkedir.²⁰³ Ayrıca çocuğun üstün yararı ilkesi sözleşmenin doğrudan hak doğurucu etki gösteren maddelerindendir. Dolayısıyla iç hukukta düzenleme olamasa dahi direkt uygulanabilir bir maddedir.

Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin 2.1. maddesinde de çocuğun üstün yararının korunması ilkesine yer verilmiştir. Buna göre sözleşmenin amacı kısaca çocuğun yüksek yararı için katılım haklarını geliştirmektir.²⁰⁴ Benzer şekilde pek çok uluslararası sözleşme çocuğun üstün yararı ilkesine ilişkin düzenlemelere yer vermiştir.²⁰⁵ Benzer şekilde AİHM kararlarında da sıklıkla bu ilkeye yer verilmektedir.²⁰⁶

3.1.1.2. Çocuğun Üstün Yararı Kavramının Anlamı

Çocuğun üstün yararı kavramının tanımı yapılmamıştır. Çocuğun üstün yararı kavramının tam bir tanımının yapılmaması durumu bilinçlidir. Uygulamasının ve uygulandığı coğrafyanın çok geniş olması, her çocuk ve her somut olay için üstün yararın farklı olması, aile ve toplum yapılarının farklı olması, zamanla şartların değişebileceği, çocukların bedensel ve ruhsal yapılarının farklı olması gibi nedenlerden dolayı tanımının yapılmamasındaki tutum bilinçlidir.²⁰⁷

Çocuğun üstün yararının, soyut ve göreceli bir kavram olmasından kaynaklı somut olayın gerekleri kapsamında belirlenmelidir.²⁰⁸ Zaten çocuğun üstün yararının tanımlanması sadece hukuk biliminin değil; çocuk psikolojisi, pediatri, psikiyatri gibi

²⁰³ Thomas Hammarberg, "The Principle Of The Best Interests Of The Child – What It Means And What It Demands From Adults", *CommDH/Speech(2008)10*, 2008, <https://rm.coe.int/16806da95d> (13.12.2021), s. 2, 4, 9.

²⁰⁴ Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 29.

²⁰⁵ 1959 tarihli Çocuk Hakları Bildirgesi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme'nin 5 ve 16. maddeleri, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin 14 Numaralı Genel Yorumu gibi.

²⁰⁶ "Çocuğun üstün yararı her bir olayda değerlendirilmelidir." (Neulinger ve Shuruk v. İsviçre, Büyük Daire kararı, 6 Temmuz 2010, no. 41615/07); "Mahkemece çocuğun üstün yararına 'büyük önem' veya 'özel önem' atfedilmekte olup bu durum, ciddiyetine ve doğasına göre, ana-babanın yararlarının önüne geçebilir." (Şahin v. Almanya, Büyük Daire kararı, 8 Temmuz 2003, no. 30943/96).

²⁰⁷ Özbay, "Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri", s. 37-38; Fulya Erlüle, "Çocuk İle Kişisel İlişki Kurulması", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 16/3-4, 2010, s. 226; Yücel, *Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet, Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuğun Soyadı*, s. 15.

²⁰⁸ Reyhan Tuhan Boz, "Fail-Mağdur Uzlaştırmasında Ayırt Etme Gücüne Sahip Çocuğun Katılım Hakkı ve Kanunî Temsili", *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3/2, 2021, s. 749.

pek çok bilim dalının ortak çalışmasını gerektiren bir husustur.²⁰⁹ Ancak her ne kadar tam bir tanımlı yapılmamış olsa da çocuğun üstün yararı kavramıyla çocuğun kısa vadeli ve dar yararının değil; geniş, gelecekte olan ve toplumsal yararının kastedildiğinin söylenmesi hatalı olmayacaktır.²¹⁰ Bu kapsamda üstün yarar kavramı, çocuğun fiziksel, zihinsel, psikolojik, sosyal, kültürel, hukuki ve ekonomik anlamda sağlıklı ve dengeli şekilde geliştirilmesi ve korunmasıdır.²¹¹ Nitekim çocukluk dönemi bireyin sonraki dönemini etkileyen en önemli dönemdir.²¹²

Çocuğun üstün yararı kavramı BM Komitesi'ne göre üç katmanlı bir kavramdır.²¹³ Buna göre çocuğun yüksek yararı kavramı temel bir hak²¹⁴, hukuki bir yorum ilkesi ve bir usul kuralıdır. Temel bir hak olarak mahkemeler önünde ileri sürülebilir ve çocuklara ilişkin her kararda mutlaka gözetileceği güvence altındadır. Çocuğun üstün yararı ilkesinin aynı anda hukuki yorum ilkesi olmasının doğal sonucu yasal hükümlerin birden fazla yoruma açık olması halinde, çocuğun yüksek yararına en uygun yorum seçilmelidir. Son olarak çocuğun yüksek yararı ilkesi bir usul kuralı mahiyeti de göstermektedir. Usule ilişkin güvencelerle çocukların haklarını garanti altına almaktadır.

Çocuğun üstün yararı kavramı ile ilgili olarak hem anayasal hem de yasal mevzuatta farklı terimler kullanıldığı görülmektedir. Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi m. 3'de "çocuğun yararı"²¹⁵, Anayasa m. 41'de "*çocuğun yüksek yararı*"; Türk Medeni Kanunu m. 305'de, "*küçüğün yararı*", m. 346'da, "*çocuğun menfaati*", Çocuk Koruma Kanunu'nun 41/A, 41/B ve 41/C maddelerinde "*çocuğun üstün yararı*" olarak ifadeleri kullanılmaktadır. Özellikle üstün yarar ve yüksek yarar

²⁰⁹ Gayretli Aydın, "7343 Sayılı Kanun'un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler", s. 18.

²¹⁰ Güven, *Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s.28; Akyüz, *Çocuk Hukuku*, s. 54.

²¹¹ Özdemir ve Ruhi, *Çocuk Hukuku*, s. 23.

²¹² Hayati Hökelekli, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 355.

²¹³ BM Komitesi 14 No'lu Genel Yorum, para. 2.

²¹⁴ Çocuğun üstün yararı ilkesinin bir hak olmayıp çocuk haklarının ne şekilde kullanılacağını gösteren zorunlu bir klavuz olduğunu belirten görüşler de mevcuttur. Türkmen, "Çocuğun Kişisel İlişki Kurma Hakkı", s. 1136. Ancak kanaatimizce doktrindeki görüşlerin hepsini kapsayan BM Komitesi'ne göre üç katmanlı bir kavram görüşü daha isabetlidir.

²¹⁵ Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde ise bu ilkenin özgün İngilizce metnindeki karşılığı "*best interests of the child*" birebir şekilde çevirilirse "çocuğun en iyi yararları" biçiminde tercüme edilebilir. Zeynep Hazar, "İnsan Hakları Çatışmalarının Çözümlemesinde Çocuğun Üstün Yararı İlkesinin İşlevi: Türk Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Bir Değerlendirme", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26/2, 2022, s. 652.

kavramlarının bir çok kez aynı anlama gelecek şekilde kullanıldığı görülmektedir.²¹⁶ İç hukuk mevzuatımız da birlikteliğinin sağlanması adına anayasada da kullanılan çocuğun yüksek yararı şeklindeki ortak ifadeye yer verilmesi mevcut hukuki düzenlemeler karşısında kanaatimizce daha uygun olacaktır. Ancak çalışmamızda mevzuatla uyum açısından Çocuk Koruma Kanunu’nda kullanılan “*çocuğun üstün yararı*” ifadesi kullanılmıştır.

3.1.1.3. Çocuğun Üstün Yararının Tespit Edilmesi

Çocuğun üstün yararının korunması ilkesi, çocuklar hakkında verilecek her kararda, tesis edilecek her işlemde ve yapılacak her türlü eylemde göz önünde bulundurulmalıdır.²¹⁷ Bu yüzden bu ilkenin her zaman değerlendirilmesi ve neyin çocuğun üstün yararına uygun olup neyin olmadığına tespit edilmesi elzemdir.

Çocuğun üstün yararı kavramı somut olayın özelliklerine göre çocuk açısından en iyinin ne olduğunun belirlenmesinde dikkate alınan bir klavuz, bir ölçüttür.²¹⁸ Bu nedenle ve tam bir tanımının yapılmamış olması sebebiyle somut olayın özelliklerine göre hakimnin yahut diğer uygulayıcıların takdir yetkisine bırakılmıştır.²¹⁹ İlgili

²¹⁶ Terminolojik farklılık nedeniyle, çocuğun üstün yararı kavramının çocukla ilgili tüm işlerde en üstün düşünce mi yoksa temel (öncelikli) düşünce mi sorusunun akla gelmesine sebep olmuştur. Diğer deyişle bu kullanım farklılığının, çocuğun yararının diğer tüm yararlardan üstün olduğu anlamına mı gelecektir yoksa sadece çocuğun yararının önemli olduğunu vurgulama anlamına mı gelecektir? Üstün yarar kavramındaki üstün kelimesi ilkeye kesin bir üstünlük anlamı katarken, yüksek yarar kavramındaki yüksek kelimesi ilkeye öncelikli, ilk akla gelen düşünce anlamı katmaktadır. Öncelikli olarak belirtmek gerekir ki bu farklı kullanımlar çocuğun üstün yararı kavramını önemsizleştirmeyecektir. Ancak kanaatimizce hukuki metinlerde geçen çocuğun yüksek yararı ve çocuğun üstün yararı kavramlarının hepsi aynı anlama gelecek şekilde kullanılması teknik anlamda doğru değildir. İlkeyi tam olarak ifade eden kavram, kanaatimizce çocuğun yüksek yararıdır. Nitekim çocukla alakalı tüm işlerde göz önünde bulundurulması zorunlu olan bir ilke olsa dahi diğer yararlardan otomatik bir üstünlük söz konusu değildir. Benzer yönde bkz: Memduh Cemil Şirin, “Çocuğun Yararı Gözüyle Çocuğun Yüksek Yararı İlkesine Bakış”, *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 4/8, 2019, s. 222. Nitekim Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin yazım sürecinde de ülke temsilcilerinin çoğunluğu üstün ibaresine çocuğun yararı kavramına çok geniş anlam yüklediği gerekçesiyle karşı çıkmıştır. Böylece çocuğun yararı, yarışan diğer menfaatlerden mutlak şekilde üstün olmasa da diğer menfaatler arasından ilk göz önünde bulundurulması gerekli olan mülhazadır. Şirin, “Çocuğun Yararı Gözüyle Çocuğun Yüksek Yararı İlkesine Bakış”, s. 221. Ancak çocuğun üstün yararı ilkesi hukukun en üst ilkesi olduğu görüşünü savunanlar da bulunmaktadır. Pınar Arslan, *İlkokul Öğrencilerine Yönelik Öğrenci Hizmetleri Düzenleme ve Uygulamalarının Çocuğun Yüksek Yararı Bakımından Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2018, s. 28. Mevcut hukuki metinler dikkate alındığında çocuğun yararı en üstün yarardır diyemeyecek olsakta kanaatimizce çocuğun yararı en üstün yarar olmalıdır. Bu doğrultuda kanaatimizce olması gereken hukukta çocuğun yararı en üstün yarar şeklinde konumlanmalıdır.

²¹⁷ Özbay, “Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, s. 41; Gülçin Elçin Grassinger, “Çocuğun Menfaati Gereği Çocukla İlgili Uyuşmazlıklarda Görüşünün Alınması Gereken Durumlar”, *Prof. Dr. Rona Serozan’a Armağan*, İstanbul 2010, s. 823-824.

²¹⁸ Yücel, “Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı Bağlamında Çocuğun İradesi”, s. 117.

²¹⁹ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, s. 54.

kişilerin ve hakimın bu konudaki takdir yetkisinin ölçütleri kanunda belirlenmiş değildir. Bu kapsamda hakim ve diğer ilgililer, çocuğun üstün yararını tespit ederken her somut olayın şartlarını o çocuk özelinde değerlendirecektir.

Her ne kadar çocuğun üstün yararı kavramının göreceliliği ve muğlaklığı, hakimın yahut ilgili diğer kişilerin takdir yetkisini çok genişlettiği söylenebilirse de takdir yetkisinin sınırsızlığından bahsedilemeyecektir.²²⁰ Örneğin çocuğun üstün yararı değerlendirmesi yapılırken, uzmanların mütalaaları²²¹ ve raporlar mahkeme için önemli birer delil niteliğindedir.²²² Hakimın takdir yetkisi sınırsız değildir ve hakimın çocuğun üstün yararına ilişkin değerlendirmesi kanun yollarında denetime tabidir.²²³ Ayrıca çocuğun üstün yararının belirlenmesinde göz önüne alınabilecek bir takım ölçütlerin bulunduğu söylenebilecektir. Bunlar en genel anlamda; çocuğun yararının en iyi şekilde korunması, ilgili kişilerin dinlenilmesi, çocuğun sadece şimdiki değil

²²⁰ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, s. 54-55.

²²¹ 4787 sayılı ve 9 Ocak 2003 tarihli Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'un 7. Maddesi'ne göre aile mahkemesi önündeki dava ve işte esasa girmeden eşlerin ve çocukların açısından söz konusu olabilecek sorunları tespit eder ve bunların sulh yolu ile çözülmesi için gerekiyorsa uzmanlar yoluyla teşvik eder. Bu hususta detaylı bilgi için bkz: Birce Arslandoğan Kurşuncu, *Boşanma Davalarında Yargılama Usûlü*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s. 95-106; Aile Mahkemelerinde görev yapan uzmanların hukuki statüsü konusunda bkz: İbrahim Özbay ve Fatih Aydemir, "Güncel Kazai İçtihatlar Çerçevesinde Aile Mahkemelerinde Görev Yapan Uzmanların Hukuki Statüsü ve Reddi", *Medenî Usûl ve İcra - İflâs Hukuku Dergisi*, 16/46, 2020, s. 463 vd.

²²² Ömer Uğur Gençcan, "HMK Sonrasında Velayetin Değiştirilmesi Davalarında Yargıtay Uygulaması", *İzmir Barosu Dergisi*, 80/1, 2015, s. 151; "Ortak çocuk ... 2017 doğumlu olup, dosyada toplanan belgelerden viral ensefalit hastası olduğu ve zaman zaman nöbetler geçirdiği, tek psikolog görüşünü içeren iki sosyal inceleme raporlarında da çocuğun sağlık durumu dikkate alınarak çocuk ile baba arasında kişisel ilişkinin yatılı olmayacak şekilde kurulması gerektiğinin belirtildiği anlaşılmaktadır. Velayet kendine verilmeyen eş, ortak çocukla kişisel ilişki kurma hakkına sahiptir (TMK md. 182/1, 323). Ancak çocuğun mevcut rahatsızlığının yatılı kişisel ilişki düzenlenmesine engel bir sonuca yol açıp açmayacağı, yatılı kişisel ilişki kurulmasının çocuğun sağlık durumunu olumsuz etkilenip etkilenmeyeceği konusunun dosyada yeteri karar araştırılmadığı anlaşılmaktadır. Uyuşmazlık konusu ve çocuğun sağlık durumu dikkate alınarak, içinde çocuk hastalıkları ana bilim dalından doktorlarında yer aldığı üniversite yada eğitim araştırma hastanesinden konuya ilişkin heyet raporu alınmak sureti ile sonucuna göre karar verilmesi gerekirken eksik inceleme ile verilen karar doğru olmayıp, bozmayı gerektirmiştir." Y. 2. HD., 29.09.2021 tarihli, 2021/7009 E., 2021/6647 K. sayılı kararı, legalbank.net (24.01.2022).

²²³ "Somut olayda, yargılama sırasında alınan uzman raporuna itibar edilmeme gerekçesi açıklanmaksızın, velayet davacı babaya verilmiştir. Oysa ki mahkeme kararlarında, karar verilen konuya ilişkin tüm deliller birlikte tartışılıp, ret ve üstün tutulma nedenleri, sabit görülen vakıalarla bunlardan çıkarılan sonuç ve hukuki sebebin açıkça gösterilmesi zorunludur. Bu durumda, mahkemece yapılması gereken, ret ve üstün tutma sebepleri karar yerinde gösterilerek, ebeveynlerden hangisinin yanında kalmasının çocukların menfaatine olacağını tespit edilip sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde karar verilmesi doğru olmayıp, bozmayı gerektirmiştir." Yargıtay 2. HD, 20.06.2018 tarihli, 2016/20430 E., 2018/7770 K. sayılı kararı, legalbank.net (19.12.2021).

gelecekteki menfaatinin de gözetilmesi ve her ülkenin kendi gerçeklerinin göz önünde tutulmasıdır.²²⁴

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki noktasında uygulamada bir çok ebeveyn, çocukları üzerinden karşısındakine zarar verme gayretine düşmekte, ortak çocuk üzerinden diğer eşi cezalandırmaya çalışmakta ve bunun gibi çocuğun yıprandığı pek çok olaya sebebiyet vermektedir.²²⁵ Bu ebeveyne yabancılaşıma sendromuna sebep olmakta, bunun sonucu olarakta çocuk anne ya da babası ile kişisel ilişki kurmayı reddetmekte, ona yabancılaşımaktadır.²²⁶ Böyle durumların varlığında şüphesiz ki en önemli nokta çocuğun ve çocuğun üstün yararının korunmasıdır.²²⁷ Bu nedenle çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasındaki mahkeme kararlarının yerine getirilmesine, diğer mahkeme kararlarının yerine getirilmesine nazaran daha hassas davranılması ve çocuğun üstün yararı ilkesinin sürekli olarak gözetilmesi gereklidir.²²⁸ Ayrıca çocuğun üstün yararı ilkesini dikkate almak sadece yargı mercilerinin değil, yasama ve yürütme erklerinin de ödevidir.²²⁹ İlke çocuğu ilgilendiren tüm kararlarda idareye rehberlik etmelidir.²³⁰ Hukukta her zaman çocuğa öncelik verilmesi gerekmektedir.²³¹ Bu nedenle şüpheli veya çekişmeli her durumda çocuktan yana, onun menfaatini koruyan çözümler tercih edilmelidir.²³² Özellikle konumuzla ilgili mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde etkin, doğru ve ciddi şekilde hareket edilmesi gerekir.

²²⁴ Arslan, *İlkokul Öğrencilerine Yönelik Öğrenci Hizmetleri Düzenleme ve Uygulamalarının Çocuğun Yüksek Yararı Bakımından Değerlendirilmesi*, s. 29.

²²⁵ Çocuğun boşanma süreci ve sonrasında çatışmanın ortasında kalması, anne ve babanın birbirini kötülemesi, çocuğun aracı olarak kullanılması, taraf olmaya zorlanması olumsuz etkilenmelerine sebep olmaktadır. Mert Geniş vd., “Boşanmanın Çocuklara Etkisi, Çocuğa Söylenmesi ve Ebeveyn Yabancılaşıması: Derleme Çalışması”, *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3/3, 2019, s. 191-192.

²²⁶ Erkut Erdoğan ve Tugay Kırşehirli, “Pandemi Sürecinde ve Öncesinde İnsan Hakları Açısından Velayet Suistimali, Çocuk İcrası ve Ebeveyne Yabancılaşıma Sendromu”, *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, 4/7, 2021, s. 365; Ebeveyne yabancılaşıma sendromu duygusal tacizin ileri bir boyutudur. Bu sendrom hem mahkeme hem de sonraki süreçlerde profesyoneller tarafından tespit edilmeli ve uygun müdahalelerde bulunulmalıdır. Erkut Erdoğan, “Duygusal İstismar - Ebeveyne Yabancılaşıma Sendromu: Velayet Suistimalleri”, *İslam Medeniyet Dergisi*, 6/46, 2020, s. 69.

²²⁷ Erol Karaaslan, “Çocuk İçin Bir Bakış: Çocuğun Üstün Yararı ile Dinlenilme Hakkı Kavramlarının AİHM ve İç Hukukumuzda Görünümü”, *İstanbul Barosu Dergisi*, 94/4, 2020, s. 79.

²²⁸ Ramazan Aslan vd., *İcra İflas Hukuku*, Yetkin Yayınevi, Ankara 2020, s. 425; Y. 2. HD., 04.10.2021 tarihli, 2021/6575 E., 2021/6798 K. sayılı kararı, legalbank.net (24.01.2022).

²²⁹ Yücel, *Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet, Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuğun Soyadı*, s. 18.

²³⁰ Şirin, “Çocuğun Yararı Gözüyle Çocuğun Yüksek Yararı İlkesine Bakış”, s. 219.

²³¹ Hasan Tahsin Fendoğlu, *Çocuk Hakları Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s. 79.

²³² Serozan, *Çocuk Hukuku*, s. 162.

3.1.2. Çocuğun Dinlenilmesi İlkesi

Çocuğun dinlenilmesi ilkesi, diğer bir deyişle çocukların dinlenilme hakkı çocuğun kendini etkileyecek kararlara dahil olmasını sağlamaktadır.²³³ Nitekim her çocuğun görüşünü belirtme ve kendiyle ilgili konularda ciddiye alınma hakkı mevcuttur.²³⁴ Bu hakkı güvence altına alan ilke ise çocuğun dinlenilmesi ilkesidir.

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması sürecinin başından sonuna kadar en önemli özne çocuktur. Yine bu süreçten en çok etkilenen de çocuk olmaktadır. Dolayısıyla bu sürece etkin katılımı çocuğun dinlenilmesi ilkesiyle sağlanmalıdır.

3.1.2.1. Çocuğun Dinlenilmesi İlkesinin Pozitif Dayanakları

Çocuğun dinlenilme ilkesine Anayasa’da açıkça yer verilmemiştir. Ancak çocuğun üstün yararını tespit edebilmek için kural olarak çocuğun dinlenilmesi gerekmektedir. Bu yüzden Anayasa m. 41/3’ün “*Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.*” hükmünde çocuğun dinlenilmesi ilkesine dolaylı şekilde yer verildiği, bu sebeple çocuğun velayetinin tevdiinde çocuğun dinlenilmesinin çocuğun anayasal bir hakkı olduğu sonucuna varılır.²³⁵

Çocuğun dinlenilmesi ilkesine Çocuk Koruma Kanunu’nda yer verilmiştir. Kanunun temel ilkelerinin düzenlendiği 4. maddesi, kanunun uygulanmasında çocuğun katılım hakkının garanti altına alınması, çocuk ve ailesi bilgilendirilerek karar sürecine katılımın sağlanması ilkelerinin gözetileceğini düzenlemiştir. Ancak konumuza ilişkin mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde çocuğun dinlenilmesine ilişkin özel ve açık bir hüküm bulunmamaktadır. Buna karşılık Çocuk Koruma Kanunu’nun uygulamasında çocuğun katılım hakkının güvence altına alınmasına ve çocuğun üstün yararına yer verilmesi dikkate alındığında konumuz açısından çocuğun dinlenilmesi ilkesinin uygulama alanı bulacağı açıktır. Nitekim Yönetmelik çocuğun

²³³ Ercüment Erbay, *Çocuk Hakları*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2019, s. 32; Sultan Şahin ve Oğuz Polat, “Türkiye’de ve Dünyadaki Gelişmiş Ülkelerde Çocuk Katılım Hakkı Algısının ve Uygulamalarının Karşılaştırılması”, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4/1, 2012, s. 276.

²³⁴ Veli Duyan, *Sosyal Hizmet ve Çocuk Hakları BM Sözleşmesi Profesyonel El Kitabı*, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi, Ankara 2004.

²³⁵ Bilge Öztan ve Fırat Öztan, “Boşanmada Velayetin Tevdi”, *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2/2, 2016, s. 475; Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 28.

dinlenilmesi kavramına yer vermiştir. Bu yönetmeliğin 6. maddesinin son fıkrası “çocuğun yaşı ve gelişim düzeyi göz önünde bulundurularak, çocuğun kendisini ilgilendiren konularda görüş oluşturma ve bu görüşleri serbestçe ifade etme hakkı gözetilir.” düzenlemesine yer vererek çocuğun dinlenmesi hususuna vurgu yapmıştır.

Çocuğun dinlenilmesi konusunda Türk Medeni Kanunu’nda da bir takım düzenlemeler bulunmaktadır.²³⁶ Ancak hukukumuzda bu konuya ilişkin düzenlemelerin yeterli olmadığı düşüncesindeyiz.²³⁷ Öncelikle Türk Medeni Kanunu’nda konuya ilikin genel bir hüküm bulunmamaktadır. Genel hüküm bulunmaması dışında, mevcut hükümlerin de çocuğun doğrudan kendisini ilgilendiren konularda görüşlerini serbestçe oluşturmalarını ve kendisini ilgilendiren kararları etkileme hakkını etkili bir biçimde kullanabilmesini garanti altına aldığı söylenemeyecektir.²³⁸

Çocuğun üstün yararı ilkesinde olduğu gibi çocuğun dinlenilmesi ilkesinin de açıkça anayasal güvence altına alınması ve çocuğa ilişkin kanunlarda yer alması gereklidir. Çünkü çocuklara özgü önemli temel hakları garanti altına alan bir anayasanın varlığı çocukların aslında devletin ve toplumun geleceği oldukları bilincini göstermektedir.²³⁹ Bu konuda belirtmek gerekir ki Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi hükümleri iç hukukumuz bakımından bağlayıcıdır ve doğrudan uygulanabilir.²⁴⁰ Yargıtay da buna vurgu yapmakta ve kanunda konu açıkça düzenlenmemiş olsa da Anayasa m. 90 gereği çocuğun görüşünün alınmamasını bozma nedeni saymaktadır.²⁴¹

²³⁶ Örn. TMK m. 339 gibi. Ancak bu düzenlemeler kanaatimizce yeterli değildir.

²³⁷ Benzer yönde bkz. Alkan, *Çocukla Kişisel İlişki Kurma Hakkı Bağlamında Devletin Pozitif Yükümlülükleri*, s. 45; Adli Sistemde Çocuklar, s. 59.

²³⁸ Müberra Algan, *Anayasa Hukukunda Çocuk Hakları*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2020, s. 152-153.

²³⁹ Zafer Gören, “Çocukların Temel Haklarının Anayasal Garantisi”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11/22, 2012, s. 45.

²⁴⁰ “Çocuğun kendisi ile ilgili her konuda bilgilendirilmesi ve görüşünün alınması Türk Medeni Kanunu çerçevesinde açık olarak düzenlenmemiş ise de Anayasanın 90. maddesi dikkate alındığında uluslararası sözleşme hükümlerinin öncelikle uygulanması gerektiğinden açık hüküm olmasa dahi iç hukukumuzda da çocuğun görüşünün alınması ilkesi benimsenmiştir.” YHGK, 21.02.2019 tarihli, 2018/1072 E., 2019/185 K. sayılı kararı www.sinerjimevzuat.com.tr, (07.09.2022).

²⁴¹ Y. 2. HD., 23.06.2021 tarihli, 2021/3997 E., 2021/5234 K. sayılı kararı www.sinerjimevzuat.com.tr, (28.08.2021); Y. 2. HD., 05.04.2021 tarihli, 2021/1151 E., 2021/2692 K. Sayılı kararı, www.sinerjimevzuat.com.tr, (28.08.2021). Anayasa m 90/5 gereği uluslararası anlaşma temel hak ve özgürlüklere dairse ve kanunlarla aynı hususta farklı düzenlemeler getiriyorsa uluslararası anlaşmanın hükümleri esas alınacağına dair açıklamalar için bkz: Başlık 1.2.2.

Çocuğun görüşünü belirtme ve kendiyle ilgili konularda ciddiye alınma hakkı aslında çocuğun kişilik hakkının doğal sonucu olmakla birlikte, ilk kez açıkça Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde tanınmıştır.²⁴² Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 12. maddesinde²⁴³ “*Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun, kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanınlar.*” şeklinde ifade edilmiştir.²⁴⁴ Bu madde çocukların üstün yararlarının karara bağlandığı süreçlerde çocukların güçlenmesine, söz sahibi olmasına hizmet etmektedir.²⁴⁵ Bu maddeye göre hem çocukların görüşlerinin talebi bakımından hem de bu görüşlere gerekli olan önemin ve ağırlığın verilmesi bakımından taraf devletler gerekli mekanizmaları sağlamak yükümlülüğü altındadır.

Çocuğun üstün yararının korunması ilkesi gibi çocuğun dinlenilmesi ilkesi de Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin dört temel ilkesinden birisi olup;²⁴⁶ Ve sözleşmedeki tüm haklar bu temel ilke ışığında yorumlanmalıdır. Dolayısıyla taraf devletlerin Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde ki tüm haklar açısından da bu ilkenin uygulanmasına çaba sarf etmeleri gereklidir.

Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi m.12'de düzenlenen bu hakkın iç hukuka etkili bir şekilde aktarılması gerekmektedir. Ayrıca bu hak usulen uygulanması gerekli sıradan bir kural olarak değerlendirilmemelidir.²⁴⁷ Konunun bu

²⁴² Çocuğun üstün yararı ilkesinden farklı olarak çocuğun dinlenilmesi ilkesine dair bir maddeye Çocuk Hakları Bildirgesi'nde yer verilmemiştir.

²⁴³ Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi en fazla çekince konulan sözleşme olmasına rağmen, sözleşmeye taraf olan devletlerden hiçbiri çocuğun dinlenilmesini düzenleyen 12. maddeye çekince koymamıştır. Mehmet Semih Gemalmaz, *Ulusüstü İnsan Hakları Hukuku Belgeleri*, C.I, Legal Kitabevi, İstanbul 2011, s. 723.

²⁴⁴ 12. maddenin çocuğa tanıdığı bu hak, madde metninde hiç geçmemiş olmasına rağmen, genel olarak doktrinde “katılım hakkı” olarak adlandırılmıştır. BM Komitesi 12 No'lu Genel Yorum'un 3. paragrafında bu kavramsallaşmaya dair değerlendirmesini şu şekilde ifade etmiştir: “*Sözleşme'nin 1989 yılında kabul edilmesinden bu yana, Madde 12'nin uygulamasını desteklemeye yönelik mevzuat, politika ve metodolojilerin geliştirilmesinde yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeylerde kayda değer bir ilerleme yaşanmıştır. Son yıllarda, geniş bir şekilde “katılım” olarak kavramsallaştırılan yaygın bir uygulama ortaya çıkmışsa da, bu terimin kendisi Madde 12 metninde geçmemektedir. Bu terim evrimleşmiş ve bugün yaygın olarak, ... kullanılmaktadır.*” Ancak çalışmamızın içeriği de dikkate alındığında, çocuğun özel yaşamındaki tüm alanları da kapsayan geniş anlamdaki katılım hakkı başlığı yerine konumuzu ilgilendiren yönüyle “*çocuğun dinlenmesi*” başlığı altında incelenmesi uygun görülmüştür.

²⁴⁵ Feyza Coşkun Çuvaloğlu, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Medeni Yargılamada Çocuğun Katılım Hakkı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 10.

²⁴⁶ Bknz: dipnot 184.

²⁴⁷ Alkan, *Çocukla Kişisel İlişki Kurma Hakkı Bağlamında Devletin Pozitif Yükümlülükleri*, s. 51.

önemi göz önünde bulundurulduğunda, çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde görev yapacak tüm kişilere “çocuğun dinlenilme hakkı” ile ilgili eğitimler verilmesi gerekir.

Tarafı olduğumuz Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi’nin 3 ve 6. maddeleri de yeterli idrak gücüne sahip çocuğun ifade edeceği görüşe önem verilmesini vurgulamıştır. Buna göre bu sözleşme de çocuğun dinlenilme hakkını koruyan bir diğer sözleşmedir.²⁴⁸ Bu durum çocukların hakların öznesi ve birey olmalarının bir sonucudur.²⁴⁹ Diğer bir ifadeyle çocukların yalnızca yetişkin korumasına ihtiyacı olan canlılar değil kendi haklarının öznesi olduklarının kabulü çocukların dinlenilme ilkesini beraberinde getirmiştir.

3.1.2.2. Çocuğun Dinlenilmesinin Anlamı

Çocuğun dinlenilme hakkı öğretide “katılım hakkı”, “çocuğun görüşünün alınması hakkı” şeklinde de ifade edilmektedir.²⁵⁰ Çocuğun dinlenilmesi görüşlerini oluşturma yeteneği olan çocuğun kendisiyle ilgili tüm konularda görüşlerini özgürce ifade etme hakkını ifade etmektedir.²⁵¹

Çocuğun dinlenilmesi, çocuğun üstün yararının gerçekleşmesine hizmet eden ve onu tamamlayan bir ilkedir. Öyle ki çocuğun üstün yararı ilkesinin gerçekleşmesindeki en önemli vasıtalardan biri çocuğun dinlenilmesi ilkesidir. Ancak çocuğun dinlenilme hakkını sağlanmasında en büyük engellerden birisi yetişkinlerin çocukların üstün yararı için en iyisini bildiğini düşünmeleridir. Böylece çocuğun dinlenilmesi gereksiz görülmektedir. Bu yüzden Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi’nin 14 No’lu Genel Yorumunun 43. paragrafında bu hususun önemi vurgulanmıştır.²⁵² BM

²⁴⁸ Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi haricinde çocuğun dinlenilme hakkına; Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönlerine Dair Sözleşme’de, Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesi’nde, Afrika Çocuk Hakları ve Esenliği Şartı’nda, Çocukların Evlat Edinilmesine Daîr Gözden Geçirilmiş Avrupa Sözleşmesi’nde de yer verilmiştir.

²⁴⁹ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, s. 60.

²⁵⁰ Coşkun Çuvaloğlu, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Medeni Yargılamada Çocuğun Katılım Hakkı*, s. 1.

²⁵¹ Canan Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Çocukla Kişisel İlişki Kurulması”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 35/1, 2015, s. 113.

²⁵² “Çocuğun yüksek yararının değerlendirilmesi, çocuğun görüşlerini serbestçe ifade edebilme ve kendisini etkileyen tüm meselelerde bu görüşlere gerekli ağırlığın tanınması hakkına da yer vermelidir. Bu husus, aynı zamanda madde 3 paragraf 1 ile madde 12 arasındaki kopmaz bağlara işaret eden Komite’nin 12 sayılı genel yorumunda da dile getirilmiştir. Bu iki maddenin birbirini tamamlayıcı rolü vardır: ilki çocuğun yüksek yararının gerçekleşmesini amaçlarken diğeri yüksek yararlarının değerlendirilmesi dâhil olmak üzere kendilerini etkileyen her konuda çocukların görüşlerinin alınmasındaki ve çocukların bu kararlara dahil edilmelerindeki yöntemi ortaya koyar. 12. Maddede belirtilenler yerine getirilmedikçe Madde 3 paragraf 1 doğru olarak uygulanamaz.

Komitesi, Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 12. maddesinde belirtilen çocuğun dinlenilme hakkının yerine getirilmediği müddetçe, aynı sözleşmenin 3. maddesinde hüküm altına alınan çocuğun yüksek yararının doğru olarak uygulanamayacağını belirtmiştir. Çocuğun üstün yararının ne olduğu yetişkinlerce belirlense de bu belirlemede çocuğun düşüncesi, isteği, ihtiyaçları dikkate alınmalıdır.²⁵³ Aksi halde belirlenen üstün yarar gerçekten çocuk için üstün yarar olmayabilir. Çocuk dinlenilmeden, iradesi belirlenmeden varsayımsal hareket edilmesi çoğu zaman bizi çocuğun gerçek üstün yararına götürmeyecektir.

Komite ayrıca 12 No'lu Genel Yorum'unda ise çocuğun katılım ve kendini ifade etme hakkının, diğer ifadeyle çocuğun dinlenilme hakkının sadece bir hak olmayıp tüm diğer hakların yorumlanmasında ve uygulanmasında da göz önüne alınması gerektiğine dikkat çekmiştir.²⁵⁴

Çocuğun dinlenilme hakkı çocuğun yalnızca dinlenilmesini değil, çocuğun belirttiği görüşlerin dikkate alınmasını da kapsamaktadır. Bu husus ayrıca demokrasinin temel prensiplerinden olan katılımcılığında doğal sonucudur.²⁵⁵ Ancak çocuğun tüm görüşlerinin yerine getirileceği anlamına da gelmemektedir. Çocuğun dinlenilme hakkında önemli olan çocuğun iradesinin ortaya konulması ve bu iradenin çocuğun üstün yararına uygun olup olmadığının değerlendirilmesidir.²⁵⁶ Çocuğun dinlenilme hakkı, çocuk dinlenildikten sonra çocuğun görüşünün mutlak suretle yerine

Benzer biçimde, madde 3 paragraf 1, yaşamlarını etkileyecek tüm kararlarda çocukların temel rolünü vurgulayarak madde 12'nin işlevselliğini pekiştirir. BM Komitesi 14 No'lu Genel Yorum, para. 43.

²⁵³ Yılmaz, "Yargıtay Kararları Işığında Çocukla Kişisel İlişki Kurulması", s. 111-112.

²⁵⁴ BM Komitesi 12 No'lu Genel Yorum, para. 2.

²⁵⁵ Emine Akyüz, "Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı", *Milli Eğitim Dergisi*, 151, 2001, s. 14.

²⁵⁶ Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 35; "Somut olayda; ilk derece mahkemesince aldırılan 01.07.2020 tarihli sosyal inceleme raporunda, çocuğun uzmana babası ile kalmak istediğini beyan ettiği, her iki ebeveynine yönelik olumlu duygularının olduğu, anne ile arasındaki duygusal bağın ise sınırlı olup bu yönde anne ve küçüğe danışmanlık tedbiri uygulanmasının faydalı olacağı, annenin müşterek çocuğu ihmal ve fiziksel istismar içerir davranışları olduğunu destekleyecek bir bulguya dosya kapsamından rastlanmadığı, bu nedenle velayetin anneye verilmesinin küçüğün menfaatine olacağı belirtilmiş ise de her iki ebeveynin de küçüğe yönelik olumsuz tavır ve davranışlarının bulunmadığı, küçüğün her iki ebeveyni ile de olumlu ilişkiler içerisinde olduğu, dava tarihi itibarıyla ve halen davalı baba ile birlikte yaşadığı, alıştığı bir düzeninin bulunduğu, abileri ile de arasının iyi olduğu, idrak çağındaki çocuğun gerek uzman karışısında gerekse duruşmada alınan beyanında babası ile kalmak istediğini belirttiği, bu durumda dosyada, idrak çağındaki çocuğun beyanının esas alınmamasını gerektirir somut bir delilin bulunmadığı da gözetilerek idrak çağındaki küçüğün velayetinin davalı babaya verilmesine karar verilmesi gerekirken, ... bozmayı gerektirmiştir." Y. 2. HD., 14.09.2021 tarihli, 2021/4855 E., 2021/6032 K. sayılı kararı. legalbank.net, (24.01.2022).

getirileceği şeklinde yorumlanamaz.²⁵⁷ Bazı hallerde çocuğun üstün yararı, çocuğun görüşünün aksi yönünde bir karar verilmesini gerektirebilir.²⁵⁸ Çocuğun deneyimsizliği ve yaşı sebebiyle ortaya koyduğu görüşü gerçekte olan menfaatiyle örtüşmeyebilir.²⁵⁹ Bu nedenle hakim çocuğun beyanı ile bağlı değildir. Hakim çocuğun açıkladığı görüşü gerçekçi bulmadığı, çocuğun üstün yararına uymadığı kanaatine varırsa çocuğun görüşünün hilafına karar verebilecektir. Nitekim çocuğun dinlenilme hakkı, çocuğu karar veren konumuna getirmemekte, verilecek kararı etkileyen konumuna getirmektedir.²⁶⁰

3.1.2.3. Çocuğun Dinlenilmesinde Önemli Olan Hususlar

Çocukların katılım haklarının sağlanması, üstün yararlarının tespiti için çocuğun dinlenmesinde bir takım önemli hususlar bulunmaktadır. Bunlardan ilki her çocuğun dinlenilmesinin zorunlu olup olmadığıdır. Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 12. maddesine göre taraf devletler *“kendi görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip”* çocuklara görüşlerini ifade etme hakkını tanımakla yükümlüdür.²⁶¹ Görüldüğü gibi Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi çocuğun dinlenilmesi için yaş sınırı belirlememiştir. Ancak BM Komitesi her çocuğun kendi görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip olduğu varsayımından hareketle tüm çocukların bu hakka sahip olduğunu belirtmektedir.²⁶²

Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 12. maddesinin amacı, hakkın kullanılmasına sınırlama getirmek olmadığı gibi; komitenin amacı da kendi görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip olmayan çocukların görüşlerinin esas alınması da değildir. Buradaki temel amaç çocuğun dinlenilme hakkının keyfi biçimde sınırlandırılmasına gerekçe teşkil etmesine engel olmaktır.²⁶³ Nitekim komite, taraf

²⁵⁷ “Çocukların üstün yararı gerektirdiği takdirde, görüşlerinin aksine de karar verilmesi mümkündür.” Y. 2. HD., 30.09.2021 tarihli, 2021/7489 E., 2021/6746 K. sayılı kararı. legalbank.net, (24.01.2022).

²⁵⁸ Özbay, “Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, s. 40.

²⁵⁹ Coşkun Çuvaloğlu, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Medeni Yargılamada Çocuğun Katılım Hakkı*, s. 44.

²⁶⁰ Krappmann, “The Weight of the Child’s View”, s. 507-508.

²⁶¹ Ekiz, “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Kapsamında Çocuğun Katılım Hakkı”, s. 205.

²⁶² “Kendi görüşlerini yaşça daha büyük çocuklar kadar dile getiremeseler ve kendilerini onlar kadar temsil edemeseler bile bebekler ve yaşça küçük çocuklar kendi yararlarının değerlendirilmesi açısından diğer tüm çocuklarla aynı haklara sahiptir. Devletler, bu çocukların yüksek yararının değerlendirilmesi için, mümkün olduğunca temsil edilme de dâhil olmak üzere gerekli düzenlemeleri yapmalıdırlar; aynı durum, görüş ifade edemeyecek konumda olan ya da ifade etmek istemeyen çocuklar için de geçerlilik taşır.” BM Komitesi 14 No’lu Genel Yorum, para. 44.

²⁶³ “Taraf Devletler “görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip” her çocuğun dinlenilme hakkını tanırlar. Bu ifade bir sınırlama olarak değil, bilakis Taraf Devletler’in çocuğun özerk bir görüş oluşturabilme

devletlere, iç hukuk mevzuatında ve uygulamada çocuğun dinlenilmesini kısıtlayacak bir yaş sınırı belirlememe çağrısında bulunmuştur.²⁶⁴ Nitekim çocuklar dilsel gelişimini tamamlamadığında dahi duygularını ağlayarak, jestleriyle, mimikleriyle, bedensel tepkileriyle, oyun oynayarak ve benzeri şekilde ifade eder.²⁶⁵ Ancak hemen belirtilmelidir ki çocuğun görüşleri, büyüyüp olgunlaştıkça yüksek yararının değerlendirilmesinde daha fazla önem kazanacaktır.²⁶⁶ Kanatımızca buradaki ölçüt ayırt etme gücü değildir.²⁶⁷ Bu nedenle ayırt etme gücünün varlığı aranmaksızın görüşlerini az ya da çok oluşturabilen tüm çocukların, kendisiyle ilgili kararlara katılımı sağlanmalıdır.²⁶⁸

Çocuğun dinlenilmesi noktasında belirli bir yaş sınırı konulmaması gerekir.²⁶⁹ Ancak bu her olayda her durumda çocuğun görüşünün alınmasının zorunlu olduğu anlamına gelmez. Çocuğun görüşünün alınması ancak onun üstün yararına hizmet ettiği sürece zorunlu kabul edilmelidir.²⁷⁰

Diğer bir husus ise mahkemenin çocuğu nasıl dinlemesi gerektiğidir. Hakimin çocuğu doğrudan dinlemesi zorunlu değildir. Hatta bazı durumlarda çocuğun mahkeme huzuruna çıkarılması onun üstün yararına aykırı dahi olabilir. Dolayısıyla bir uzman aracılığıyla çocuğun görüşleri alınıp rapor mahkemeye sunulabilir.²⁷¹

yeteneğini mümkün mertebe değerlendirmesini gerektiren bir yükümlülük olarak görülmelidir. Bu, Taraf Devletler'in bir çocuğun kendi görüşlerini ifade etme yeteneğine sahip olmadığı varsayımıyla yola çıkamayacağı anlamına gelmektedir. Aksine, Taraf Devletler bir çocuğun kendi görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip olduğunu varsaymalı ve çocuğun bu görüşleri ifade etme hakkına sahip olduğunu kabul etmelidir; çocuğun önce yeteneğini kanıtlaması zorunluluğu yoktur.” BM Komitesi 12 No'lu Genel Yorum, para. 20.

²⁶⁴ Ekiz, “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Kapsamında Çocuğun Katılım Hakkı”, s. 205.

²⁶⁵ Lothar Krappmann, “The Weight of the Child's View”, *International Journal of Children's Rights*, Number 18, 2010, s. 507; Farklı iletişim yolları için bkz: Haluk Yavuzer, *Ana-Baba ve Çocuk Ailede Çocuk Eğitimi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1986, s. 123 vd.

²⁶⁶ Özbay, “Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, s. 40.

²⁶⁷ Karşıt görüş için bkz: Elçin Grassinger, “Çocuğun Menfaati Gereği Çocukla İlgili Uyuşmazlıklarda Görüşünün Alınması Gereken Durumlar”, s. 839.

²⁶⁸ Benzer yönde; Yücel, “Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı Bağlamında Çocuğun İradesi”, s. 134.

²⁶⁹ Öğretide çocuğun dinlenilmesinde yaş sınırı öngören görüşler de mevcuttur. “İdrak yaşı, çocuğa göre değişiklik göstermekle birlikte, sekiz yaşından itibaren kendisini ilgilendiren konularda çocuğun görüşü alınmalıdır.” Karaaslan, “Çocuk İçin Bir Bakış: Çocuğun Üstün Yararı ile Dinlenilme Hakkı Kavramlarının AİHM ve İç Hukukumuzda Görünümü”, s. 101-102.

²⁷⁰ Elçin Grassinger, “Çocuğun Menfaati Gereği Çocukla İlgili Uyuşmazlıklarda Görüşünün Alınması Gereken Durumlar”, s. 844.

²⁷¹ “Hâl böyle olunca; yerel mahkemece idrak çağında olan küçüğün velâyet konusundaki görüşü bu alanda eğitim görmüş uzman pedagoglar tarafından alındığından aynı hususta mahkemece yeniden görüşünün alınmasına gerek bulunmadığına ilişkin olarak verilen direnme kararı yerindedir.” YHGK, 21.02.2019 tarihli, 2018/1072 E., 2019/185 K. sayılı kararı www.sinerjimevzuat.com.tr, (07.09.2022).

Uygulamada çocuğun dinlenilmesi ilkesi çocuğun her durumda mahkemede dinlenmesi gibi algılanmakta, bu ısrar kimi zaman çocuğun üstün yararı ile çelişmektedir. Çocuğun uygun olmayan ortam yahut koşullarda dinlenmesi ya da görüşlerini açıklamak istemeyen çocuğun zorlanması çocuğu yıpratacaktır. Bu nedenle bu hususta adli ve idari merciler son derece hassas olmalı, çocuğun üstün yararı gözetilmeli ve çocuğun dinlenilme hakkı da çocuğun beyanda bulunma sorumluluğuna çevrilmemelidir. Çocuğun yararına olan bir ilke çocuk haklarının hilafına kullanılmamalıdır.

Çocuğun dinlenmesi ilkesi, çocuğa görüşlerini açıklama hakkı vermektedir. Buna göre bu bir hak olup, çocuğa yükümlülük getirmemektedir. Bu nedenle çocuk görüşlerini açıklama konusunda serbesttir ve görüşlerini açıklamaya zorlanamaz.²⁷² Bu hak bünyesinde sessiz kalma hakkını da içermektedir.²⁷³ Dolayısıyla çocuğun görüşünün zorla alınması gibi bir durum söz konusu olamaz. Örneğin velayete ilişkin olarak çocuğun anne ya da babasını seçmeye zorlanması, çocuğun suçluluk duymasına, kararının ağırlığı altında ezilmesine neden olabilir.

Hakim çocuğun görüşlerini özgürce ifade etmesini sağlamalıdır. Buna göre çocuğun görüşleri kendisine ait görüşler olmalıdır. Bir başka deyişle çocuğun, anne veya babasının yahut başka kişilerin etkisi altında kalmadan görüşlerini ifade etmesi gerekir. Aksi halde çocuğun dinlenilmesi ilkesinin uygulandığından bahsedilemeyecektir. Nitekim çocuğun dinlenilme hakkı da başkalarının değil kendisinin görüşlerini ifade etmesini kapsamaktadır. Bu nedenle çocuğun dinlenildiği her durumda bu hususa dikkat etmek gereklidir. Bunun içinde çocuğun kendini güvende hissedebileceği bir ortam yaratılmalı, çocuğun manipüle edilmesinin önüne geçilmeli, çocuğun üzerindeki etki ve baskı tamamen kaldırılmalıdır.²⁷⁴

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasında çocuğun dinlenilmesi hakkı mahkeme kararlarına da yansıyan önemli bir konudur.²⁷⁵ Nitekim çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kararı verilirken mahkeme çocuğu dinlemeli ve isteklerini dikkate almalıdır.²⁷⁶ Ancak bu sayede çocuk kendisi için çok önem arzeden bir sürece müdahil olabilecek, etki edebilecektir.

²⁷² Grassinger, *Türk Medeni Kanunda Yer Alan Velayet Hükümleri Kapsamında Küçüğün Kişi Varlığının Korunması İçin Alınacak Tedbirler*, s. 839.

²⁷³ Ekiz, “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Kapsamında Çocuğun Katılım Hakkı”, s. 208.

²⁷⁴ Şahin ve Polat, “Türkiye’de ve Dünyadaki Gelişmiş Ülkelerde Çocuk Katılım Hakkı Algısının ve Uygulamalarının Karşılaştırılması”, s. 280.

²⁷⁵ Y. 2. HD., 20.1.2021 tarihli, 2020/6360 E., 2021/431 K. sayılı kararı, kazanci.com.tr, (15.10.2021).

²⁷⁶ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, s. 207.

Burada önemli bir husus ise, çocuğun dinlenilmesi hakkının yine çocuk için çok önemli olan, doğrudan kendini ilgilendiren çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair kararların yerine getirilmesinde uygulanmasıdır. İcra ve İflas Kanunu'nun eski uygulaması döneminde Yargıtay çocuğun anne babası ile kişisel ilişki kurulmasına sadece mahkemenin karar verebileceğinden bahisle icra müdürlüğünün çocuğun psikolojisinin olumsuz etkileneceği yönündeki uzman görüşüne itibar edip kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilamın yerine getirilmemesi durumunu kanuna aykırı bulmaktaydı.²⁷⁷ Bu yaklaşım çocuğun dinlenilmesi ilkesiyle ve doğal olarak çocuğun üstün yararı ilkesiyle bağdaşmamaktaydı.²⁷⁸ Nitekim çocuğun dinlenilme ilkesi ona verilen değerin görünür olduğu bir ilkedir.²⁷⁹ Her ne kadar bu aşamadan önce mahkemeler bu konuda ilam verirken kural olarak çocuğu dinleyip, çocuğun üstün yararına uygun bir karar vermiş olsalar da, bu kararların yerine getirilmesinde de kural olarak çocuk dinlenilmelidir. Bu kararların yerine getirilmesinde işlemin çocukta travma yaratabileceği hususu göz önünde bulundurulmalı, çocuğun görüş ve isteği tamamiyle göz ardı edilmemelidir. Nitekim anne babanın ebeveynlik iç güdülerinin tatmin edilmesinden ziyade çocuğun üstün yararı çok daha önemlidir. Bu noktada çocuğun dinlenmesi hakkı geniş yorumlanmalı ve çocuğun üstün yararına uygun olarak dinlenilme hakkı çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde de yerine getirilmelidir.

Çocuk Koruma Kanunu'nun temel ilkelerinin düzenlendiği 4. maddesi de, kanunun uygulanmasında çocuğun katılım hakkının garanti altına alınması, çocuk ve ailesi bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması ilkelerinin gözetileceğini hüküm altına almıştır. Dolayısıyla çocuk teslimine veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararları, çocuğun üstün yararı esas alınarak, uzmanlar vasıtasıyla yerine getirilecektir. Çocuğun dinlenilmesi ilkesi çocuğun üstün

²⁷⁷ Y. 12. HD, 09.06.2009 tarihli, 2009/9318 E., 2009/12326 K. sayılı kararı, Hasan Özkan, *İcra ve İflas Davaları ve Tatbikatı İlamların İcrası*, Legal Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 101-103.

²⁷⁸ Benzer yönde: Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 76; Özbay, "Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri", s. 58; Ömer Mavi, "İcra Takibiyle Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasının Sebepleri, İcrada Uzmanın Rolü ve Çocuğun Durumu", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 20/74, 2017, s. 276; Sera Reyhani Yüksel, "Üçüncü Kişilerin Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasını İsteme Hakkı", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25/2, 2019, s. 1554.

²⁷⁹ Ercüment Erbay, "Çocukların Katılım Hakkı Üzerine Bir Türkiye Değerlendirmesi", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2/1, 2013, s. 38.

yararının gerçekleşmesine hizmet eden ve onu tamalayan bir ilkedir. Bu nedenle çocuğun üstün yararı esas alınarak bu işlem yerine getirilecekse çocuğun dinlenilmesi elzendir. Çocuğun kişisel ilişki kurulmasını reddetmesi halinde çocuğu hiç dinlemeden buna zorlamak hem çocuğun dinlenilme hakkını hem de çocuğun üstün yararı ilkesini ihlal edecektir.²⁸⁰

Yönetmeliğin 6. maddesinin son fıkrası “*çocuğun yaşı ve gelişim düzeyi göz önünde bulundurularak, çocuğun kendisini ilgilendiren konularda görüş oluşturma ve bu görüşleri serbestçe ifade etme hakkı gözetilir.*” düzenlemesine yer vererek çocuğun dinlenmesi hususuna vurgu yapmıştır. Yönetmelik çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kararının yerine getirilmesinde belirli bir yaş sınırı öngörmemiş, çocuğun yaşı ve gelişim düzeyi göz önünde bulundurularak çocuğun dinlenilme hakkının gözetilmesinin gerekliliğini düzenlemiştir. Bu yerinde bir düzenleme olmuştur. Nitekim çocuğun anlama düzeyi her daim yaşı ile bağlantılı olmamaktadır.²⁸¹

Yönetmeliğin 6. maddesinin üçüncü fıkrasında çocuğun üstün yararı ve çocuğun dinlenilmesi kapsamında önemli bir düzenlemeye yer verilmiştir. Bu düzenlemeye göre “*çocuklar yapılacak iş ve işlemler hakkında gelişim düzeylerine uygun şekilde bilgilendirilir.*”. Bu düzenleme çocuğun üstün yararı açısından çok önemli bir düzenleme olup yönetmelik kapsamında bu düzenlemeye yer verilmesi kanaatimizce önemlidir. Nitekim bir bireyin bir konuda karar verebilmesi için öncelikle konuya ilişkin bilgi sahibi olması gerekir. Dolayısıyla konuya ilişkin ne kadar çok ve anlaşılır bilgi sahibi olunursa verilecek karar da o kadar isabetli olacaktır.²⁸²

Uygulamada çocuğun görüşü alınırken bilgilendirme yapılıp yapılmadığı, yapıldıysa ne kadar ve ne şekilde yapıldığı gibi hususlara kararlarda yeterince değinilmemektedir. Bu bakımdan Yönetmeliğin hüküm altına aldığı husus yerinde olmuştur. Ancak burada cevaplanması gereken önemli bir husus da, çocukların konu hakkında bilgilendirilmesi için hangi ölçüde kavrayışa sahip olmaları gerektiğidir. Yönetmelik gelişim düzeylerine uygun şekilde bilgilendirme yapılacağını düzenlemiştir. Bu nedenle çocuğun konuya ilişkin her şeyi etraflıca anlayabilmesi şart olmamalıdır. Çocukların kendilerini etkileyecek meseleyi her yönüyle bilmesi şart

²⁸⁰ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 22.

²⁸¹ Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Çocukla Kişisel İlişki Kurulması”, s. 111-112.

²⁸² Necati Şükrü Bayramoğlu, “Mirasçıların Bilgilendirme Yükümlülükleri”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16/2, 2021, s. 194.

değildir. Kanaatimizce çocuğun konuyu kavrayacak kadar bilgiye sahip olması yeterlidir. Nitekim çocuğun dinlenilme hakkı doğrudan görüşlerinin uygulanması anlamına gelmemektedir.²⁸³ Dolayısıyla bu hakkı dar yorumlamamak gereklidir.²⁸⁴

Yönetmelik “*çocuğun görüşmeyi reddetmesi halinde yapılacak işlemler*” başlıklı 39. maddesinde çocuğun görüşmeyi istememesi durumunda ne olacağını düzenlemiştir. Bu çocuğun dinlenilmesi hususunda ve uygulanamada önemli bir düzenlemedir. Yönetmelik m. 39/1 çocuğun dinlenilmesi ilkesine uygun bir düzenleme getirmiştir. Buna göre çocuğun hak sahibi ile görüşmeyi istememesi halinde ilk olarak görevli kişi çocukla ve taraflarla ayrı ayrı görüşmeler gerçekleştirecektir. Eğer çocuk bu görüşmelerde ikna olur ve hak sahibi ile görüşmeyi kabul ederse problem bulunmamaktadır.

Görüşmeler sonuç vermez ve çocuk hak sahibi ile görüşmeyi hala kabul etmez ise bu durum detaylı ve gerekçeli şekilde tutanak altına alır. Devamında ki işlemler Yönetmelik m. 39/2’de hüküm altına alınmıştır. Buna göre çocuk, hak sahibi ve yükümlü ile görüşmeler yaparak çocuğun hak sahibi ile görüşmesini sağlamak adına bir plan hazırlanacak ve bu plan hak sahibi ve yükümlüye de bildirilecektir.

Yönetmelik m. 39/3 düzenlemesine göre “*Hazırlanan plan uyarınca en geç bir sonraki kişisel ilişki tarihine kadar uzman veya öğretmen tarafından çocuk, hak sahibi ve yükümlü ile görüşmeler gerçekleştirilir. Ancak bu süre on beş günü geçemez.*”. Bu görüşmelerde neler olacağı, nasıl bir diyalog gerçekleşeceği ise yine Yönetmelik m. 39/4’te düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre “*bu süreçte taraflara çocuğun sağlıklı gelişimi açısından sorumlulukları hatırlatılarak, çocuk ile tarafların iletişim becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilir. Çocuk ve hak sahibi arasındaki kişisel ilişkinin sonraki dönemde uygun şekilde gerçekleşmesi için uzman veya öğretmen tarafından gerekli mesleki müdahalelerde bulunulur.*” Tüm bu sürecin sonunda ise bir değerlendirme raporu hazırlanır. Bu raporda çocuğun üstün yararı uyarınca çocuk, hak sahibi veya yükümlü hakkındaki önerilere yer verilir. Böylece çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararları çocuğun üstün yararı ve dinlenilme hakkı çerçevesinde yerine getirilmeye çalışılacaktır.

²⁸³ Sevil Lale Kurt, “Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16/36, 2016, s. 114.

²⁸⁴ Burada Çocuk Hakları Sözleşmesi m. 12’yi hatırlamakta fayda vardır. Nitekim sözleşmeye göre çocuğun görüşlerinin mutlak suretle uygulanacağı anlamına gelmemektedir. Ancak çocuğun yaşına ve olgunluğuna göre görüşlerine gerekli özen gösterilecektir.

Yönetmelik m. 39'da hüküm altına alınan bu düzenleme kanaatimizce olumludur.²⁸⁵ Nitekim bu düzenlemeyle hem çocuğun dinlenilme hakkı gözetilmiş hem de ebeveyn ya da üçüncü kişilerin kişisel ilişki hakkıyla beraber çocuğun da kişisel ilişki hakkı olduğunu göstermiştir.²⁸⁶ Ancak bu durum sadece çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde öngörülmüş, çocuk teslimine dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde çocuğun teslim işlemine karşı çıkması halinde benzer bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Buna benzer bir düzenlemenin çocuk tesliminde öngörülmemiş olmasını çocuğun dinlenilmesi ilkesi açısından eksik bulmaktayız.²⁸⁷ Ayrıca yapılan planın nasıl olacağı, değerlendirme raporunun nasıl kullanılacağı gibi hususlarda açıklık bulunmamaktadır. Bu hususların daha detaylı düzenlenmesi isabetli olurdu.

3.2. Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlam veya Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine İlişkin Genel Özellikler

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam ve tedbir kararları Çocuk Koruma Kanunu m. 41/A ve devamı hükümlerince yerine getirilmektedir. Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam ve tedbir kararları yerine getirilirken bir takım genel özellikler göstermektedir.

3.2.1. Karar Bakımından Genel Özellikler

Çocuk teslimine ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının bir takım özellikleri bulunmaktadır. Bunlar: kararın ilam veya tedbir kararı olması, karar eğer ilamsa kesinleşmiş olması, kararın şüpheyi yer vermeyecek mahiyette uygulanabilir olması ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilamın ihtar içermesidir.

²⁸⁵ Aynı yönde bkz: Baş ve Baş, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulması Konularında 7343 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler ve Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme”, s. 26.

²⁸⁶ Kanuni düzenlemelerin genel olarak konuya bakışı çocuğun kişisel ilişki hakkının konusu olduğu noktasındadır. Türkmen, “Çocuğun Kişisel İlişki Kurma Hakkı”, s. 1126. Bu yüzden kanuni düzenlemelerin genel yaklaşımının ve yine geleneksel bu yaklaşımın dışına çıkan, çağdaş yaklaşımı benimseyen bu düzenleme olması gereken hukuk bakımından sevindirici olmuştur.

²⁸⁷ Nitekim çocuğun dinlenilme (katılım) hakkı yaşamlarını etkileyen konularda söz sahibi olmasını kapsar. Gülümser Buğday ve Adnan Küçüköğlü, “4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Ders Kitabının Çocuk Katılım Hakkı İlkelerine Göre İncelenmesi”, *Türkiye Eğitim Dergisi*, 2/2, 2017, ss. 65. Bu yönüyle bu hususun kişisel ilişkiye dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde öngörülürken çocuk teslimine dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde öngörülmemesi yerinde olmamıştır. Dinlenilme hakkının birbirine çok benzer bir konuda uygulama alanı bulurken diğerinde bulunmaması, ilkenin genel mantığına ters düşmektedir.

3.2.1.1. Karar İlam veya Tedbir Niteliğinde Bir Karar Olmalıdır

Çocuk Koruma Kanunu’nun konuya ilişkin m. 41/A-1’deki “...*ilam veya tedbir kararları*...” ibaresine bakıldığında söz konusu kararın ilam ya da tedbir kararı olması gerekmektedir.

Mahkemelerin verdiği kararlar, ara karar ve nihai karar olmak üzere ikiye ayrılır.²⁸⁸ Nihai kararlar, yargılamayı sona erdiren ve mahkemenin dosyadan el çekmesini sağlayan kararlardır.²⁸⁹ Nihai kararlar de kendi içinde esasa ilişkin nihai karar ve usule ilişkin nihai karar şeklinde ikiye ayrılarak incelenebilir. Nitekim HMK m. 294/1’in ilk cümlesine göre; “*Mahkeme, usule veya esasa ilişkin bir nihai kararla davayı sona erdirir*”. Usule ilişkin nihai kararlar uyuşmazlığı esastan çözmeyp, dava konusu hakkında bir karar verilmeyen; ancak usule ilişkin sorun çözülerek yargılamanın sona erdiği kararlardır. Bu nedenle çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararının usule ilişkin bir nihai karar olmayacağı aşıkardır. Esasa ilişkin nihai kararlar ise davayı esastan çözümleyen, talep hakkında bir sonuca varılan kararlardır.²⁹⁰ Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 294/1’in ikinci cümlesine göre “*Yargılama sonunda uyuşmazlığın esası hakkında verilen nihai karar, hükümdür*”. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 301’e göre ise “*Taraflardan her birine verilen hüküm nüshası ilamdır*”. Bu doğrultuda hukukumuzda²⁹¹ ilam mahkemece alınan ve hüküm niteliğinde olan bir karar içeren yazılı belgedir.²⁹² Dolayısıyla Çocuk Koruma Kanunu’na göre yerine getirilecek çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararları (tedbir kararları hariç) esasa ilişkin nihai bir karar olmalıdır.

²⁸⁸ Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, s. 334; Ramazan Arslan, vd., *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2020, s. 481; Timuçin Muşul, “Medeni Usul Hukukunda Ara Kararları”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/4, 1988, s. 218; Hakan Pekcanitez, vd., *Medeni Usul Hukuku*, C.III, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 1967; “*Hâkimin verdiği kararlar ara kararları ve nihai kararlar olmak üzere ikiye ayrılır*.” YHGK., 25.11.2020 tarihli, 2017/1590 E., 2020/941 K. sayılı kararı. legalbank.net, (25.11.2022).

²⁸⁹ Arslan, vd., *Medeni Usul Hukuku*, s. 482; Nilüfer Boran Güneysu, *Medeni Usul Hukukunda Karar*, Adalet Yayınevi, Ankara 2014, s. 106; Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2021, s. 983; Budak ve Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku*, s. 268.

²⁹⁰ Murat Atalı ve İbrahim Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021, s. 296-297; Atalı, vd., *Medeni Usul Hukuku*, s. 553.

²⁹¹ Mukayeseli hukukta ilam yerine icra edilebilir belge kavramı kullanılmaktadır. Mustafa Serdar Özbek, *Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda İlâmlı İcranın Etkinliği*, Yekin Yayınları, Ankara 2022, s. 303-310.

²⁹² Boran Güneysu, *Medeni Usul Hukukunda Karar*, s. 10.

Çocuk Koruma Kanunu, çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilamların yanı sıra tedbir kararlarının da aynı hükümlere göre yerine getirilmesini düzenlemiştir (m. 41/A-1). Buna göre Çocuk Koruma Kanunu kapsamında yerine getirilecek tedbir kararlarının hukuki niteliğinin ne olduğu hususu önem arz etmektedir. Hakim yargılamadan elini çekip uyuşmazlığı kesin bir şekilde sonuçlandırmadığından, tedbir kararı ara karar niteliğindedir.²⁹³

Çocuk Koruma Kanunu, çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin aile mahkemelerince verilen tedbir kararları ifadesine yer vermiştir. Ancak bu konudaki tedbir kararları Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki anlayıştan daha farklı ve geniştir.²⁹⁴ Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 389 ve devamı maddelerine göre ihtiyati tedbirler, geçici hukukî korumanın bir türü olarak düzenlenmiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 406/2'deki düzenlemeye göre de geçici hukukî korumalara ilişkin diğer kanunlarda yer alan özel düzenlemeler saklı tutulmuştur.²⁹⁵ Buna göre boşanma davasındaki geçici önlemlerin, diğer kanunlarda yer alan özel düzenlemeler kapsamında olduğu ve kendi özel hükümlerine tabi olduğu söylenecektir. Doktrindeki ağırlıklı görüşe göre de aile hukukundaki geçici önlemler ihtiyati tedbir niteliği taşımamaktadır.²⁹⁶ Bu önlemler geçici hukuki koruma içerisinde ayrı bir katagoride değerlendirilir.²⁹⁷ Yargıtay da bu görüştedir.²⁹⁸ Kanatımızca Çocuk Koruma

²⁹³ Arslan, vd., *Medeni Usul Hukuku*, s. 482; Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, s. 982; Tanrıver, *İlâmlı İcra Takibinin Dayanakları ve İcranın İadesi*, s. 47; Saim Üstündağ, *İcra Hukukunun Esasları*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2004, s. 356; Tercan, Erdal, "Türk Aile Mahkemeleri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52/3, 2003, s. 50; Doktrinde geçici hukuki koruma kararlarının ara karar değil geçici nihai karar niteliği taşıdığına ilişkin görüşlerde bulunmaktadır. Buna ilişkin bkz. Evrim Erişir, *Geçici Hukuki Korumanın Temelleri ve İhtiyati Tedbir Türleri*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 165-166.

²⁹⁴ Hasan Petek, "Medenî Usûl Hukukuna Hâkim Olan İlkeler Işığında Boşanma Davaları", *İzmir Barosu Dergisi*, 3, 2000, s. 46

²⁹⁵ Erişir, *Geçici Hukuki Korumanın Temelleri ve İhtiyati Tedbir Türleri*, s. 276.

²⁹⁶ Ejder Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, C. IV, Yetkin Yayınları, Ankara 2021, s. 5384; Bu tedbirleri aile hukukuna özgü geçici tedbirler olarak kabul etmek gerekir. Yücel, *Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet*, s. 36-37; Hakan Pekcanitez, vd., *Medeni Usul Hukuku*, C.II, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 2513; Erişir, *Geçici Hukuki Korumanın Temelleri ve İhtiyati Tedbir Türleri*, s. 277.

²⁹⁷ Erişir, *Geçici Hukuki Korumanın Temelleri ve İhtiyati Tedbir Türleri*, s. 275; Ejder Yılmaz, *Geçici Hukuki Himaye*, C. I, Yetkin Yayınları, Ankara 2001, s. 672; "boşanma davasındaki geçici önlemlerin hukuki niteliği aile hukukuna özgü geçici hukuki korumadır." Şafak Orhan, *Boşanma Davasında Geçici Hukukî Koruma Tedbirleri*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2016, s. 135.

²⁹⁸ "Mahkemece, şikâyetçi S.S.'in 16.5.2012 tarihli talebi üzerine, boşanma davası dosyalarından ayrı olarak 2012/288-282 D.İş sayılı evrakı ile küçüğün velayetinin geçici olarak annesine verilmesine ve baba ile kişisel ilişki tesisine karar verilmiş ve davalı Habip'in bu tedbir kararına aykırı davranarak Hukuk Muhakemeleri Kanununun 398. maddesindeki tedbire muhalefet ettiği gerekçesiyle cezalandırılmasına karar verilmiş ise de, küçüğün velayetiine ilişkin bu geçici düzenlemenin niteliği itibarı ile Hukuk Muhakemeleri Kanununun 389. maddesi kapsamında ki

Kanunu'nda ki “*tedbir kararları*” ifadesinin kullanılması doğru olmamıştır. Dolayısıyla Çocuk Koruma Kanunu'nda ki “*tedbir kararları*” ifadesini, aile mahkemeleri tarafından verilen geçici hukuki koruma kararları olarak anlamak daha doğru olacaktır.²⁹⁹ Sonuç olarak çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair aile mahkemeleri tarafından verilen ilam veya geçici hukuki koruma kararları Çocuk Koruma Kanunu kapsamında yerine getirilecektir.³⁰⁰

3.2.1.2. Karar Kesinleşmiş Bir Karar Olmalıdır

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasıyla ilgili hüküm içeren mahkeme kararlarında önemli olan bir diğer husus ise ilamın Çocuk Koruma Kanunu kapsamında yerine getirilebilmesi için kesinleşmesinin gerekli olup olmadığıdır.

Kural olarak ilamların yerine getirilebilmesi için, ilamın kesinleşmiş olması şart değildir.³⁰¹ Yine kural olarak karara karşı kanun yoluna başvurulmuş olması da ilamın icrasına engel değildir. Bu durum, mahkeme kararlarının hukuka uygun olduğunun kabulü ve hukuki güvenlik ilkesinin sonucudur.³⁰² Ancak bu hususun istisnaları bulunmaktadır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 350/2 ve m. 367/2'ye göre taşınmaz mal ile ilgili ayni haklara ilişkin ilamlar, nafaka kararları hariç aile ve kişiler hukukuna ilişkin ilamlar kesinleşmeden yerine getirilemez.³⁰³ Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilâmlar, aile hukukunun kapsamında olan ilâmlardandır.³⁰⁴ Bu yüzden Çocuk Koruma Kanunu kesinleşmeye ilişkin bir hüküm sevketmemiş olsa

ihtiyati tedbir niteliğinde olmayıp, Türk Medeni Kanununun 169. maddesinde düzenlenen Aile hukukuna özgü tedbirlerden olduğu bu sebeple aleyhine tedbir kararı verilen babanın kişisel ilişki süresinin bitiminde küçüğü anneye teslim etmemek şeklindeki davranışının Hukuk Muhakemeleri Kanununun 398. maddesindeki tedbire muhalefet suçunu oluşturmayaacağı açıktır.” Y. 2. HD., 09.06.2014 tarihli, 2014/1507 E., 2014/12834 K. sayılı kararı. legalbank.net, (17.01.2022).

²⁹⁹ HMK dikkate alınarak yeni tartışmalara mahal vermemek adına tedbir kararı kavramı yerine geçici hukuki koruma kararı kavramı tercih edilmelidir. Çelikoğlu, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının İcrasına Dair Mevzuat Değişikliği Hazırlık Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, s. 934.

³⁰⁰ Türk Medeni Kanunu'nun “Geçici Önlemler” başlıklı 169. maddesi kapsamında çocuğun barınmasına ilişkin önlemler, çocukla geçici kişisel ilişki düzenlenmesine ilişkin önlemler bu kapsamdadır. Bu konuda detaylı bilgi için bkz: Ayşen Şahinci Duran, *Medeni Hukuk Kapsamında Boşanma Davasında Alınabilecek Geçici Tedbirler*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2022, s. 72 vd.

³⁰¹ Kuru, *İcra ve İflas Hukuku El Kitabı*, s. 913.

³⁰² Çiftçi, *İcra Hukukunda Menfaat Dengesi*, s. 342.

³⁰³ Mustafa Özbek, “Kesinleşmeden İcra Edilemeyecek İlâmların Kesinleşmeden Önce İcraya Konulması”, *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2/1, 2016, s. 46; Bunların dışında yabancı mahkeme ilamları (MÖHUK m. 57/2), Sayıştay ilamları (Sayıştay Kanunu m. 53), gemilere ve bunlarla ilgili ayni haklara ilişkin kararlar (İİK m. 31/a), menfi tespit davası sonucu hükmedilen tazminat ve yargılama giderleri (İİK m. 72) kesinleşmeden yerine getirilemez.

³⁰⁴ N. Aybike Seyhan, “Ana Hatlarıyla Paradan Başka Borçları Havâ İlâmların İcrası”, *International Journal of Social Inquiry*, 11/2, 2018, ss. 318.

da³⁰⁵ çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilamlar kesinleşmedikçe yerine getirilemez. Nitekim bu husus kamu düzenindendir.³⁰⁶

Aile mahkemeleri tarafından verilen geçici hukuki koruma kararları ise ara karar niteliğinde olup kesinleşmesinden bahsedilemeyeceği için (HMK m. 393/1) verildiği andan itibaren Çocuk Koruma Kanunu hükümlerince yerine getirilmesi talep edilebilecektir.

3.2.1.3. Karar Şüpheyi Yer Vermemelidir

Konumuz kapsamında karar bakımından önemli olan bir diğer husus, kararın şüpheyi yer vermemesi ve uygulanabilir olmasıdır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 297'nin ilk fıkrasında hükümde yer alması gerekli unsurlar sayılmış, ikinci fıkrasında da hükmün sonuç kısmının açık, şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde gösterilmesinin gerekliliği düzenlenmiştir. Yargıtay da bu hususun önemini *"Bu biçim yargıda açıklık ve netlik prensibinin gereğidir. Aksi hal, yeni tereddüt ve ihtilaflar yaratır. Hatta giderek denebilir ki, dava içinden davalar doğar ve hükmün hedefine ulaşması engellenir. Kamu düzeni ve barışı oluşturulamaz."* diyerek vurgulamıştır.³⁰⁷

Hükmün en önemli unsurlarından biri de gerekçedir ve maddi vakıalar ile hüküm sonucunu birbirine bağlayan köprü vazifesi görür.³⁰⁸ Anayasa m. 141/3'e göre mahkemelerin verdiği tüm kararlar gerekçeli olmak zorundadır. Yine Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hukuki dinlenilme hakkını düzenleyen 27. maddesi mahkeme kararlarının somut ve açık olarak gerekçelendirilmesini düzenlemiştir. Nitekim mahkeme kararlarının gerekçeli olması hukuki dinlenilme hakkı ile adil yargılanma hakkının önemli bir unsurudur.³⁰⁹ Ayrıca sadece nihai kararların değil, ara kararlarında gerekçeli olması zorunludur.³¹⁰ Gerekçe hüküm sonucuna giden bir köprü

³⁰⁵ Buna gerek olmamakla birlikte yeni sistemde konu bir bütün olarak İİK sisteminden çıkarılmış olması ve konuyu bütün yönleriyle düzenlemekteki katılık hasebiyle HMK ve İİK'nın ilgili hükümlerine atıf yapılması yerinde olurdu. Çelikoğlu, "Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının İcrasına Dair Mevzuat Değişikliği Hazırlık Çalışmalarının Değerlendirilmesi", s. 925.

³⁰⁶ Özbek, "Kesinleşmeden İcra Edilemeyecek İlamların Kesinleşmeden Önce İcraya Konulması", s. 69.

³⁰⁷ Y. HGK., 09.02.2011 tarihli, 2011/10-124 E., 2011/32 K. sayılı kararı. legalbank.net (23.01.2022).

³⁰⁸ Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, s. 339; Arslan, vd., *Medeni Usul Hukuku*, s. 485.

³⁰⁹ Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, s. 340; Arslan, vd., *Medeni Usul Hukuku*, s. 155.

³¹⁰ Arslan, vd., *Medeni Usul Hukuku*, s. 155; Pekcanitez, Hakan, "Hukuki Dinlenilme Hakkı", *Seyfullah Edis'e Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları*, 2000, s. 763; Muhammet Özkes, *Hukuki Dinlenilme Hakkı*, Yetkin Yayınları, Ankara 2003, s. s. 199.

vazifesi görmesine rağmen, hükmün esasını oluşturan hüküm sonucudur. Gerekçeli karar, hüküm sonucuna aykırı oluşturulamaz.³¹¹ Dolayısıyla mahkeme hüküm sonucunu açık, şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde kararını vermelidir.³¹² Bu husus mahkemenin verdiği kararın icrasında da çok önemli bir yer tutmaktadır.³¹³

Hakim kişisel ilişkiyi şüpheye yer vermeyecek şekilde belirlemelidir.³¹⁴ Kişisel ilişki yerine getirilirken tereddüt oluşmaması yahut fiilen yerine getirilmesinin imkansız olmaması gerekir.³¹⁵ Örneğin Yargıtay bir kararında yerel mahkemece milli bayramların ikinci günü şeklinde tesis edilen kişisel ilişki kararını milli bayramların ikinci günü bulunmadığından bozma nedeni saymıştır.³¹⁶ Buna göre hakim çocukla kişisel ilişki kararını verirken kişisel ilişkinin tarihini ve saatini hiçbir şüpheye yer vermeyecek şekilde belirtmelidir.³¹⁷ Müdürlüğün kararı yorumlama ya da tamamlama gibi yetkisi bulunmadığından çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair kararın infazı imkansız olacaktır.³¹⁸ Ayrıca lehine kişisel ilişki kurulması kararı verilen tarafın çalışma gün ve saatleri dikkate alınmadan verilen karar da icraya elverişli sayılmayacaktır.³¹⁹

Kişisel ilişkinin yerine getirilmesi hususu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) m. 8’de düzenlenen “*aile yaşamına saygı hakkı*” kapsamındadır.³²⁰ AİHM bu

³¹¹ HMK m. 298/2: “Gerekçeli karar, tefhim edilen hüküm sonucuna aykırı olamaz”.

³¹² Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, s. 341; Arslan, vd., *Medeni Usul Hukuku*, s. 486.

³¹³ Y. 12. HD., 17.04.2017 tarihli, 2016/30988 E., 2017/5798 K. sayılı kararı. legalbank.net (24.01.2022); Y. 12. HD., 03.07.2006 tarihli, 2006/11936 E., 2006/14388 K. sayılı kararı. legalbank.net (24.01.2022)

³¹⁴ Y. 2. HD., 22.11.2021 tarihli, 2021/7529 E., 2021/8628 K. sayılı kararı. legalbank.net (24.01.2022).

³¹⁵ Özbay, “Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, s. 87; Serdar, “Kişisel İlişki Kurma Hakkı”, s. 762-763; Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 124; Baygın, *Soybağı Hukuku*, s. 114; Güven, *Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 84-85.

³¹⁶ Y. 2. HD., 20.03.2013 tarihli, 2012/21621 E., 2013/7664 K. sayılı kararı. legalbank.net (24.01.2022).

³¹⁷ Güven, *Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 85.

³¹⁸ “Mahkemece ortak çocuk Özgür hakkında sadece hükmün gerekçesinde velâyetinin anneye verildiğinden bahsedilmiş olup gerekçeli kararın hüküm fıkrasında açıkça velayetin anneye verildiğine dair hüküm tesis edilmeksizin “Velâyetin anneye verilen ergin olmayan ortak çocuk ile baba arasında kişisel ilişki kurulmasına” demek suretiyle infazı kabil olmayacak şekilde velâyet düzenlemesi yapılması ... bozmayı gerektirmiştir.” Y. 2. HD., 24.02.2021 tarihli, 2020/5639 E., 2021/1624 K. sayılı kararı, www.sinerjimevzuat.com.tr, (12.10.2021).

³¹⁹ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, s. 96; “Yine baba Cumartesi günleri çalıştığını, kişisel ilişkinin Pazar günü kurulmasını talep etmiş olup, kişisel ilişki düzenlenirken ana ve babanın çalışma günleri de dikkate alınmalıdır. Babanın talebinin gözetilerek pazar günü olacak şekilde uzman eşliğinde olmaksızın kişisel ilişki tesisi ... bozmayı gerektirmiştir.” Y. 2. HD., 15.09.2021 tarihli, 2021/4140 E., 2021/6079 K. sayılı kararı. legalbank.net (24.01.2022).

³²⁰ Öncü, *Özel Yaşama ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı*, s. 105; David Harris, vd., *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*, Şen Matba, Ankara 2013, s. 380-381.

maddeyi geniş yorumlamaktadır.³²¹ Dolayısıyla çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair kararların yerine getirilmesi prosedürünün uygulanabilir ve etkili olması devletin pozitif yükümlülüğündedir. Böylece lehine kişisel ilişki tesis edilen tarafla çocuk arasında uygun görüşme şartlarının sağlanamaması aile hayatına saygı hakkının ihlali niteliğindedir.³²² Anayasa Mahkemesi de konuyu tıpkı AİHM gibi aile yaşamına saygı hakkı kapsamında ele almış ve çocuk ile başvuru arasında uygun şekilde kişisel ilişkinin yerine getirilememesini bu hakkın ihlali saymıştır.³²³

3.2.1.4. Karar İhtar İçermelidir

Özellik arzeden bir durum da çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarında kendisini göstermektedir. Kanun koyucu bu konuya büyük önem atfetmiş, bu kararların yerine getirilmesini engelleyenler hakkında Türk Medeni Kanunu m. 182/2 ve m. 324/3 hükümlerini getirmiştir. Türk Medeni Kanunu m. 182/2 ve 324/3 gereği çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararında, kararın gereğinin yerine getirilmemesi halinde ve çocuğun üstün yararına aykırı olmamak şartıyla velayetin değiştirilebileceğinin ihtarı bulunur. Yani velayet hakkına sahip anne veya baba karşı tarafın çocukla kişisel ilişki kurmasını engellerse velayet değiştirilebilecektir. Bu durum kişisel ilişki kurulmasına ilişkin kararda taraflara ihtar edilecektir. Eğer kişisel ilişki kurma engellenirse mahkeme re'sen velayeti değiştiremeyecektir. Velayet ancak hak sahibi ebeveynin talebi üzerine ve tabi ki çocuğun üstün yararına uygun olduğu sürece değiştirilecektir. Türk Medeni Kanunu velayet değişmesi için kişisel ilişki düzenlemesinin gereklerinin yerine getirilmemesinden bahsetmiş ancak bu ihlalin birden fazla kez gerçekleşmesini aramamıştır (TMK m. 182/2 ve 324/3). Bu nedenle yükümlü, kişisel ilişkinin gereklerini bir kez dahi ihlal etse ve çocuğun üstün yararına aykırılık söz konusu olmazsa hakim talep üzerine velayeti değiştirebilecektir. Ancak söz konusu bu düzenleme çocuğun velayetinin kolayca değiştirilebileceği bir yol olarak görülmemelidir. Türk Medeni Kanunu m. 182/2 ve m. 324/3 hükümleri dar

³²¹ Fatmagül Kale Özçelik, “Hakların Çatışması ve Dengelenmesi Bağlamında Çocuklara Yönelik Zorunlu Aşı Uygulaması (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ekseninde Bir İnceleme)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10/2, 2020, s. 60.

³²² AİHM başvurusunun iki yıla yakın bir süre çocuğu ile çok sınırlı bir temas kurabildiğini ya da hiç temas kuramadığını ve bunun karşısında annenin başvuru baba ile çocuğun görüşmesini engellemesinin hiçbir yaptırıma uğramadığını belirtmiştir. Mahkeme bu yetersiz tedbir dolayısıyla başvurusunun AİHS m. 8’de koruma altına alınan hakkını ihlal ettiği sonucuna varmıştır. AİHM Cengiz Kılıç v. Türkiye, Başvuru numarası 16192/06, 6.12.2011, § 130, <https://hudoc.echr.coe.int/tur>, (07.09.2022).

³²³ AYM, 07.05.2015 tarihli, 2013/9047 başvuru numaralı kararı. legalbank.net (24.01.2022).

yorumlanmalıdır. Yani Kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararının yerine getirilmediği her durumda değil; velayete hakkına sahip kişinin ağır kusuruyla veya kasıtlı olarak yerine getirilemediği durumlarda bu hüküm uygulanmalıdır.³²⁴ Ayrıca bu velayet değişikliğinin uygulanabilmesi ancak ve ancak bu hususun çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarında ihtar edilmesi halinde mümkündür.

3.2.2. Kararın Yerine Getirilmesi Başvurusu Bakımından Genel Özellikler

Mahkemece çocuk teslimi ile çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair bir karar verildikten sonra tarafların verilen kararda belirtilen gereklere uymaları beklenir. Ancak kararın gerekleri yerine getirilmezse, hukuk devletinin bir gereği olarak, hak sahibi kararın infazının devlet eliyle gerçekleştirilmesini isteme hakkı vardır.³²⁵ Hak arama özgürlüğü, hukuk devletinin en önemli gereklerindendir. Dolayısıyla devlet, bireyin hak arama özgürlüğünü ve hukuki korunma hakkını etkin bir şekilde tesis etmek için yalnızca kurallar koymayacak, bu kurallara uyulup uyulmadığını denetleyecek, uyulmaması durumunda da bu kuralların uygulanmasını sağlayacaktır.³²⁶ Dava sonucunda verilen kararın yahut dava esnasında verilen tedbir kararının yerine getirilmesi de şüphesiz bu kapsamdadır.

Bu kararın yerine getirilmesini kimler isteyebilecek, bu karara katlanma yükümlülüğü kim de olacak, kararın yerine getirilmesi hangi ve neredeki merciden istenebilecek ve bu başvurunun giderlerinin kim tarafından karşılanacağı önemlidir.

3.2.2.1. Taraflar

Konumuza ilişkin kararlarının yerine getirilmesi prosedüründe Çocuk Koruma Kanunu'nun taraflara "hak sahibi" ve "yükümlü" ifadelerini kullandığı görülmektedir (ÇKK m. 41/B, 41/C ve 41/G). Yönetmelik hak sahibi ve yükümlü ifadelerini tanımlamıştır. Yönetmelik m. 4/1-f'ye göre hak sahibi "*çocuk teslimi işlemlerinde velayet kendisine verilen kişiyi, kişisel ilişki kurulması işlemlerinde ise velayeti altında bulunmayan veya kendisine bırakılmayan çocukla arasında kişisel ilişki kurulan kişiyi*" ifade etmektedir. Yönetmelik m. 4/1-n de ise yükümlü "*çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararı gereğince çocuğu teslim*

³²⁴ Gayretli Aydın, "7343 Sayılı Kanun'un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler", s. 30.

³²⁵ Kuru, *İcra İflas Hukuku El Kitabı*, s. 48.

³²⁶ Özekes, *İcra Hukukunda Temel Haklar ve İlkeler*, s. 122; Çiftçi, *İcra Hukukunda Menfaat Dengesi*, s. 81.

etmesi gereken kişiyi ifade eder” şeklinde tanımlanmıştır. Diğer bir deyişle hak sahibi, çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin lehine mahkeme kararı verilen kişi ya da kişilerdir. Yükümlü ise hak sahibinin mahkeme kararıyla aldığı bu karara katlanmak zorunda olan kişi veya kişilerdir.

Konuya dair eski sistemde İcra İflas Kanunu tarafları alacaklı ve borçlu olarak düzenlemekteydi. Bu husus çocuğu alacak borç ilişkisinin konusu olarak görmesi bakımından haklı olarak eleştirilmekteydi.³²⁷ Çocuk Koruma Kanunu’nun getirdiği yeni sistemde hak sahibi ve yükümlü kavramları, borçlu ve alacaklı kavramlarının yerini almıştır. Kanaatimizce kullanılan “hak sahibi” ve “yükümlü” ifadeleri de doğru olmamıştır. Nitekim kullanılan bu kavramlar konunun çocuğun hakları yönünden değil anne ve baba veya ilgili üçüncü kişilerin hakları bakımından ele alındığını göstermektedir.³²⁸ Daha önce de değinildiği gibi çocuk velayet hakkının ve yine kişisel ilişki kurma hakkının nesnesi değil, bizzat öznesidir. Konuya ilişkin eski uygulamalar dikkate alındığında çocuk, sistemdeki işleyişte en etkisiz buna karşılıklı en çok etkiye maruz kalan özneler olarak karşımıza çıkmaktaydı.³²⁹ Ne yazık ki eski sistemdeki bakış ve anlayış değişmemiş, çocuğun pasif konumda değerlendirilmesine devam edilmiştir. Konuya ilişkin düzenleme değişse de anlayış değişmediği sürece sorunların çözülemeyeceğini düşünmekteyiz. Bu nedenle konu, başta kanun koyucu olmak üzere tüm paydaşlarca çocuk ve çocuğun üstün yararı odaklı ele alınmalıdır. Nitekim çocuğun, devlet nezdinde nesneye dönüştürüldüğü uygulama ve düzenlemelerle, çocuk hakları hukukunun da temeli olan özne çocuk anlayışının gerçekleşmesi mümkün görünmemektedir.³³⁰

Öncelikle belirtmek gerekir ki Çocuk Koruma Kanunu m. 41/A ve devamı maddelerinde düzenlenen çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi prosedüründe ancak lehine hüküm ya da

³²⁷ Belgin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası*, s. 75; Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 201; Önder Topal, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 30/3, 2022, s. 1333.

³²⁸ Mardin, “Çocuk Teslimi ve Kişisel İlişki: Çocuk Koruma Kanunu’nun Yeni Hükümleri Hakkında İlk Tespitler”. Çocuk haklarında çağdaş yaklaşıma göre çocuk hakkın öznesidir. Türkmen, “Çocuğun Kişisel İlişki Kurma Hakkı”, s. 1127.

³²⁹ Göktan Koçyıldırım, *Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Çocuk Teslimine ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası Uygulamaları*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010, s. 320.

³³⁰ Şirin, “Çocuk Hukuku Ne Değildir?”, s. 50. ÇKK düzenlemelerinden sonra dahi çocuk hukukunda çağdaş yaklaşımları halen tam olarak benimsenildiği söylenemeyecektir.

tedbir kararı hükmedilen kişi başvurabilecektir. Bu prosedürdeki taraflar daha önce inceledeğimiz ilam ve tedbir kararının kaynaklarına göre değişir.³³¹ Buna göre; genel olarak çocuk teslimine dair ilamların yerine getirilmesinde çocuğun velayetinin kendisine bırakıldığı anne ya da baba, vesayet söz konusuysa vasi, evlat edinme ilişkisi mevcutsa evlat edinen, evlatlık ilişkisi kaldırılarak çocuk velayet veya vesayet altına alınmışsa biyolojik anne ve/veya baba ya da vasi hak sahibi konumundadır ve elindeki ilamın yerine getirilmesini isteyebilir. Bunun yanında bahsedilen ilamların alınabileceği yargılama sürerken verilen çocuk teslimi içeren tedbir kararına istinaden bahsi geçen kişiler tedbir kararının yerine getirilmesini hak sahibi olarak isteyebilecektir. Çocuğu teslim etmek zorunda olan yükümlü ise genel olarak çocuğun velayetinin kendisine bırakılmadığı eş ya da üçüncü kişi, vesayet söz konusu ve buna son verilerek tekrar velayete hükmedilmişse vasi, evlat edinme ilişkisi mevcutsa biyolojik anne baba, evlatlık ilişkisi kaldırılarak çocuk velayet veya vesayet altına alınmışsa evlat edinendir. Nitekim bu durumda kişi çocuğu haksız olarak yanında bulundurmaktadır.

Benzer biçimde çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi hususunda ise hak sahibi, mahkemece lehine çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin hüküm veya tedbir kararı verilen kişi ya da kişilerdir.³³² Bunlar genel olarak anne veya baba, evlat edinen yahut üçüncü kişidir. Bu kişisel ilişkiye katlanmak zorunda olanlar ise yükümlülerdir. Bunlar anne veya baba, vasi yahut evlat edinen olabilecektir.³³³

Çocuk teslimi ile kişisel ilişki kurulması hakkındaki mahkeme kararlarının yerine getirilmesi uygulamasında eğer çocuk yükümlü kişinin yanında değil de üçüncü bir kişinin yanında ise bu üçüncü kişi yükümlü olarak gösterilip gösterilmeyeceği konusunda kanunda ve yönetmelikte açıklık yoktur. Ancak kanaatimizce yükümlünün belirlenmesinde önemli olan husus mahkeme kararıdır. Yani lehine mahkeme kararı verilmiş kişi yükümlü olarak adlandırılmaktadır. Böylece çocuk mahkeme kararında gösterilen yükümlü dışında başka bir üçüncü kişinin yanında olsa dahi bu kişi yükümlü olarak adlandıramayacaktır. Ancak kişinin yükümlü olarak adlandırılmaması çocuğu haksız şekilde yanında bulundurması gerçeğini de değiştirmemektedir. Bu yüzden de

³³¹ Bknz: Başlık 1.2.

³³² Güven, *Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 127.

³³³ Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 129.

kanun koyucu yükümlü olmayan ancak çocuğu haksız olarak yanında tutan kişinin bu eylemini önlemek ve hak sahibinin hakkını korumak için bir takım araçlar öngörmüştür. Bu kapsamda kanun koyucu zor kullanma, cezai yaptırım uygulanması gibi uygulamalarla bu durumun önüne geçmeyi amaçlamıştır. Örneğin boşanma davası sonucu ortak çocuğun velayeti anneye verilmişse ancak çocuk babanın yanında değil de, fiilen babaannesinin yanında kalıyorsa bu halde yükümlü babanne kişi olmayacaktır. Çocuk Koruma Kanunu m. 41/A ve devamı hükümlerinin uygulamasında yükümlü baba olmaya devam edecektir. İlk irtibat babayla kurulacak ve teslim emri de babaya tebliğ edilecektir. Ancak velayetin herkese karşı ileri sürülebilecek bir hak olmasından kaynaklı olarak ve Çocuk Koruma Kanunu hükümleri gereği zorla yerine getirme söz konusu olduğunda çocuk babaannenin yanından zorla alınabilecektir.³³⁴ Yine Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F’de düzenlenen muhalefet yaptırımının üçüncü kişilere de uygulanacağı öngörüldüğünden, babaannenin çocuğun teslim alınmasını engellemesi halinde cezai yaptırıma maruz kalması söz konusu olabilecektir.

3.2.2.2. Görevli ve Yetkili Birim

Çocuk Koruma Kanunu’nun “görevli ve yetkili birim” kenar başlıklı 41/A maddesinin ilk fıkrasında “*çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair aile mahkemeleri tarafından verilen ilam veya tedbir kararları, çocuğun üstün yararı esas alınarak, Adalet Bakanlığınca kurulan adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerince bu Kısım hükümlerine göre yerine getirilir.*” hükmüne yer vererek bu işin yerine getirilmesinde görevli merciyi belirlemiştir. Buna göre çocuk teslimine veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair aile mahkemeleri tarafından verilen ilam veya tedbir kararları “adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlükleri”nce yerine getirilecektir.³³⁵ Yine bu hükme göre adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlükleri Adalet Bakanlığına bağlı olarak görevini yerine getirecektir.³³⁶ Adli destek ve mağdur

³³⁴ Haklar ileri sürülebilecek kişiler açısından mutlak ve nisbi olmak üzere ikiye ayrılır. Mutlak hak herkese karşı ileri sürülebilir, hak sahibine tam koruma sağlar. Velayet hakkı mutlak haklardan olup herkese karşı ileri sürülebilir. İkbâl Bozkurt, *Velâlin Velayetten Doğan Hak Görev ve Yetkileri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s. 9.

³³⁵ Hakan Pekcanitez ve Mine Akkan, “7343 Sayılı Kanunla İcra ve İflâs Kanunu’nda Yapılan Değişikliklerin Zaman Bakımından Uygulanması”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 35/160, 2022, s. 282.

³³⁶ Adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlükleri hakkında Adalet Bakanlığının sitesinde yer verilen bilgi için bkz: <https://magdur.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adm-nedir>, (25.01.2022).

hizmetleri müdürlükleri Adalet Bakanlığı içerisinde adli destek ve mağdur hizmetleri dairesi başkanlığına bağlıdır.³³⁷

Konuya ilişkin yetkili adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğü ise çocuğun yerleşim yeri müdürlüğüdür (ÇKK m. 41/A-4). Elinde çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam yahut tedbir kararları bulunan hak sahibi, kararın gereği yükümlü tarafından yerine getirilmediği takdirde hakkının yerine getirilmesini çocuğun yerleşim yerindeki adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğünden talep edecektir.³³⁸ Ancak başvurunun çocuğun yerleşim yeri dışındaki bir adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğüne yapılması durumunda ne olacağı kanunda belirlenmemiş, Yönetmelik'te hüküm altına alınmıştır. Yönetmelik m. 25 çocuk tesliminde, m. 32 ise çocukla kişisel ilişki kurulmasında başvurunun çocuğun yerleşim yeri dışındaki bir adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğüne yapılmasını bu iki madde de aynı şekilde düzenlemiştir. Buna göre başvuru yapılan müdürlük ilam ya da tedbir kararını hak sahibinden alır, hak sahibinin adres ve iletişim bilgilerini de tutanağa bağlayarak bunları çocuğun yerleşim yeri müdürlüğüne işlemlerin başlatılması amacıyla gönderir (Yönetmelik m. 25, m. 32). Böylece bürokratik işlemlerin çocuğun üstün yararına aykırı şekilde uzamaması sağlanacaktır.

Türkiye'de yerleşim yeri bulunmayan çocuklar bakımından çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesinde yetkili adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğünün neresi olacağı Yönetmelik'te hüküm altına alınmıştır. Yönetmelik m. 11/2 düzenlemesine göre bu haldeki çocuklar açısından çocuğun Türkiye'de bulunduğu yerdeki müdürlük yetkilidir.

Çocuk Koruma Kanunu'nun 41/A maddesinin ikinci fıkrasına göre Adalet Bakanlığınca adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerine yeteri kadar müdür yardımcısı ve personel ile psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı görevlendirileceği düzenlenmiştir.³³⁹ Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam ve tedbir kararlarını yerine getirecek müdürlük bu kararları psikolog, pedagog, sosyal çalışmacı, çocuk gelişimci ve rehber öğretmen gibi uzmanlar vasıtasıyla yerine getirilecektir (ÇKK m. 41/A-5). Bu kapsamda adli destek ve mağdur hizmetleri

³³⁷ Bknz: 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi m. 53.

³³⁸ Topal, "Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem", s.1340.

³³⁹ Topal, "Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem", s.1340.

müdürlüğünün talebi üzerine, valilikler tarafından kamu kurum ve kuruluşlarında görevli psikolog, pedagog, sosyal çalışmacı, çocuk gelişimci ve rehber öğretmen gibi uzmanların yer aldığı görevli listesini oluşturur ve listede yer alan uzmanların görev yapacakları yer ve tarihler müdürlükler tarafından belirlenir (ÇKK m. 41/A-6).³⁴⁰ Çocuk Koruma Kanunu’nun kararları yerine getirecek personelin belirlenmesi hususunda çocuğun psikolojisinin korunmasına önem vermesi isabetli olmuştur.³⁴¹

Kanunun açık hükmü gereği uzmanlar kamu kurum ve kuruluşlarında görevli olmak zorundadır.³⁴² Dolayısıyla özel sektörde çalışma bahsi geçen uzmanlar bu görevi yerine getiremeyecektir. Ayrıca bu personellerin yani uzmanların bulunmadığı yerlere öğretmenler marifetiyle ilam ve tedbir kararları yerine getirilecektir (ÇKK m. 41/A-5). Bu kapsamda valiliklerce hazırlanan görevli listesinde yeterli sayıda uzman olmadığı anlaşılırsa listeye öğretmenler de dahil edilecektir. Düzenlemeye bakıldığında öğretmenin branşına ilişkin bir kıstas bulunmamaktadır. Dolayısıyla kamu kurum ve kuruluşlarında çalışmak şartıyla her öğretmen görevlendirilebilecektir. Bu hususta oluşabilecek problemler takdir yetkisinin kapsamında aşılmalıdır. Örneğin okul çağı öncesi yahut ilkokul öğrencisi bir çocuk açısından okul öncesi öğretmenin görevlendirilmesi yerinde olacakken; lise öğrencisi bir çocuk açısından lise öğretmenin görevlendirilmesi yerinde olacaktır. Böylece idare takdir yetkisini bu yaklaşımla yerine getirilmelidir.

Adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinin yerelde de teşkilatlanması amaçlanmaktadır. Ancak teşkilatlanmanın sağlanamadığı yerlerde hangi birimin görevli olacağı hususu akla gelmektedir. Çocuk Koruma Kanunu’nun 41/A maddesinin üçüncü fıkrasında “*müdürlük bulunmayan yerlerde bu Kısım kapsamında yer alan görevler, Adalet Bakanlığınca belirlenen hukuk mahkemeleri yazı işleri müdürlüğü tarafından yerine getirilir*” hükmüne yer verilmiştir. Buna göre adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinin teşkilatlanmasının olmadığı yerlerde çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesi görevini hukuk mahkemeleri yazı işleri müdürlüğü yerine getirilecektir.

³⁴⁰ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 23.

³⁴¹ Topal, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem”, s.1340.

³⁴² Uzman ve öğretmen tanımları için bkz: Yönetmelik “*Tanımlar*” başlıklı 4. maddesi.

Hangi yazı işleri müdürlüğünün görevli olduğu ise Adalet Bakanlığı tarafından belirlenecektir.

Son olarak müdürlük bünyesinde görev yapan personellerin sorumluluğunu düzenleyen bir madde Çocuk Koruma Kanunu'nda bulunmamaktadır.³⁴³ Bu konuya ilişkin düzenleme olmaması müdürlük personelinin sorumsuz olduğu anlamına gelmeyecektir. Anayasa m. 129 hükmü gereğiyle bu personelin kusuruyla sebep olduğu zararın karşılanmasında devlete dava açılır. Burada idare hukuku kapsamında tam yargı davasına ilişkin hükümler uygulanır.³⁴⁴

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi görevi Çocuk Koruma Kanunu ile sadece adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerine verilmiştir (ÇKK m. 41/A). Anayasa m. 6'ya göre egemenlik kayıtsız şartsız millete aittir.³⁴⁵ Bu egemenlik anayasadaki yetkili organlar marifetiyle kullanılır.³⁴⁶ Türk Anayasası sisteminde üç yetki erki bulunmaktadır. Bunlar yasama, yürütme ve yargıdır.³⁴⁷

Adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlükleri yargı erki içinde yer almaz. Nitekim Anayasa m. 9 “*Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.*” hükmüne yer vermiştir. Bu nedenle adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlükleri yürütme erki içerisinde ve Adalet Bakanlığı bünyesinde görev yapmaktadır.

Adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinin yaptıkları işlemin adli mi idari mi olduğu hususunda ise netlik bulunmamaktadır. Bu hususun netleştirilmesi öngörülmuş hukuk kurallarının hukuk düzenimize uyumlu olup olmadığının ve ortaya çıkacak boşluk ve belirsizliklerin söz konusu olduğunda hangi kuralların dikkate alınacağını tespitinde önemlidir.³⁴⁸ İdari işlem doktrinde genel olarak idarenin idare fonksiyonuna ilişkin olarak ve kamu gücünün kullanılması suretiyle yapılan tek yanlı

³⁴³ İİK “sorumluluk” başlıklı 5. madde de bu hususu düzenlemektedir.

³⁴⁴ Topal, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem”, s.1342.

³⁴⁵ Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Ekin Yayınları, Bursa 2011, s. 91.

³⁴⁶ Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, s. 92; İbrahim Özden Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri*, Legal Yayınvılık, İstanbul 2020, s. 112.

³⁴⁷ Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, s. 93.

³⁴⁸ Çelikoğlu, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının İcrasına Dair Mevzuat Değişikliği Hazırlık Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, s. 887.

irade açıklamaları şeklinde tanımlanmaktadır.³⁴⁹ Buna göre müdürlüğün yaptığı işlemlerin dayanağında kamu gücü olduğu görülmektedir. İdari işlemi adli işlemten ayıran en önemli unsur tek yanlılıktır.³⁵⁰ Ancak müdürlüğün işlemleri mutlak şekilde tek yanlılık karakterini haiz değildir. Nitekim müdürlüğe bir başvuru söz konusu olmadan çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının re'sen yerine getirilmesi söz konusu değildir (ÇKK m. 41/B-1, m. 41/C-1). Müdürlük tasarruf ilkesi gereği talep üzerine hareket eder. Diğer taraftan müdürlük işlemleri yaparken yükümlü rızasını aramaz, yükümlüye hukuki dinlenilme hakkı gereği savunma hakkı verilmesi gerekmez. Müdürlük zor kullanma, teslim emri gönderme gibi bir çok konuda re'sen harekete geçer. Ortada çekişmeli bir hakkın tespitinden ziyade söz konusu hakkın gerçekleştirilmesi durumu vardır.³⁵¹ Bu durum müdürlüğün bazı işlemlerinin tek yanlı olduğu sonucuna götürmektedir. Müdürlüğün işlemleri idari işlemlerde olduğu gibi hukukilik karinesinden de yararlanır. Şikayet söz konusu olduğunda aile mahkemesince tespit olunana kadar müdürlüğün işlemi hukuka uygun kabul edilir.

Diğer yandan hak sahibinin müdürlüğe başvurması bir hakkın kullanılmasıdır. Bu hakkın kaynağı özel hukuktan kaynaklanmaktadır. Müdürlüğün işlemi özel hukukla bağlantılıdır. Bu durum müdürlüğün tesis ettiği işlemi, klasik idari işlemten ayırmaktadır. Ayrıca Avukatlık Kanunu'nun 35. Maddesi "*Kanun işlerinde ve hukuki meselelerde mütalaa vermek, mahkeme, hakem veya yargı yetkisini haiz bulunan diğer organlar huzurunda gerçek ve tüzel kişilere ait hakları dava etmek ve savunmak, adli işlemleri takip etmek, bu işlere ait bütün evrakı düzenlemek, yalnız baroda yazılı avukatlara aittir.*" hükmüne yer vermiştir. Çocuk teslimine ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi işlemleri de avukatın takip edeceği adli işlemlerdendir. Nitekim adli işlemleri takip etmek ifadesi usuli prosedürü ve takip prosedürünü de kapsayıcı biçimde kullanılmıştır.³⁵² Yine konumuza ilişkin mahkeme kararlarının yerine getirilmesi işlemlerinde, idari işlemlerdeki iptal davası

³⁴⁹ Kemal Gözler, *İdare Hukuku, C.I*, Ekin Yayınları, Bursa 2019, s. 719; Metin Günday, *İdare Hukuku*, İmaj Yayınevi, Ankara 2011, s. 123; Bahtiyar Akyılmaz, vd., *Türk İdare Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2012, s. 359; Yıldızhan Yayla, *İdare Hukuku*, Beta Yayınevi, İstanbul 2009, s. 108; Turan Yıldırım, vd., *İdare Hukuku*, On İki Levha, İstanbul 2013, s. 546.

³⁵⁰ Celal Erkut, *İptal Davasının Konusunu Oluşturma Bakımından İdari İşlemin Kimliği*, Danıştay Matbaası, Ankara 1990, s. 10.

³⁵¹ Ozan Tok, "İcra İşleminin Yapısı ve Hukuki Rejimi", *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/1, 2021, s. 65.

³⁵² Tok, "İcra İşleminin Yapısı ve Hukuki Rejimi", s. 66.

yerine kendine özgü bir yol olarak şikâyet prosedürü öngörülmüştür.³⁵³ Eğer müdürlüğün yaptığı işlemler Çocuk Koruma Kanunu tarafından kesin olarak idari işlem kabul edilseydi şikâyet prosedürü öngörülmezdi; aksine müdürlüğün yaptığı hukuka aykırı işlemlerin idari yargıda iptal davasının konusu olduğu düzenlenirdi.³⁵⁴

Sonuç olarak müdürlüğün işlemleri ne salt idari ne de salt adli işlemdir. Müdürlüğün işlemlerinin idari-adli nitelik taşıyan karma nitelikte işlem olduğunu düşünmekteyiz.³⁵⁵

Konumuza ilişkin en önemli değişikliklerin başında görevli birimin değişmesi gelmektedir. Nitekim çocuk teslimine ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilamları yerine getirme görevini uzun yıllar boyunca icra müdürlükleri yerine getirmiştir. Bu durum çocukların haczi şeklinde algılanması³⁵⁶, bir taşının haczedilmesine benzetilmesi³⁵⁷, uygulamada sorunlarla karşılaşılması³⁵⁸, çocuğun üstün yararına uygun olmaması³⁵⁹, ihtiyacı karşılamakta yetersiz kalması³⁶⁰, taraflar arasında yeni ihtilaflara neden olması³⁶¹ ve benzeri sebeplerle eleştirilmiştir. 7343 sayılı Kanun ile çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin mahkeme kararlarını yerine getirmekle görevli merci değişmiş ve icra müdürlüklerinin bu konudaki görevine son verilerek köklü bir değişikliğe gidilmiştir.³⁶² Öncelikle ve

³⁵³ Şikâyet hakkında bkzn: Başlık 2.3.11.

³⁵⁴ Topal, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem”, s. 1340.

³⁵⁵ Doktrinde ki bir görüşe göre müdürlüğün kullandığı yetki ve izlediği yöntemin icra dairesine benzer olduğu, hukuki nitelik bakımından idari mahiyet sergilediği ifade edilmiştir. Çelikoğlu, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının İcrasına Dair Mevzuat Değişikliği Hazırlık Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, s. 902.

³⁵⁶ Koçyıldırım, *Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Çocuk Teslimine ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası Uygulamaları*, s. 59.

³⁵⁷ Özbay, “Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, s. 93; *Adli Sistemde Çocuklar*, s. 191.

³⁵⁸ Özbay, “Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, s. 92 vd.; Alkan, *Çocukla Kişisel İlişki Kurma Hakkı Bağlamında Devletin Pozitif Yükümlülükleri*, s. 142.

³⁵⁹ Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 207.

³⁶⁰ T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu, *Çocuk Tesliminde Hak İhlallerine ve Yoksulluk Nafasına İlişkin Özel Rapor*, s. 75.

³⁶¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, *İcra ve İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/3911) ve Adalet Komisyonu Raporu*, 2021, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss285.pdf>, (25.01.2023), s. 9.

³⁶² ÇKK geçici m. 2 ile geçiş hükümleri gereği öncelikle 7343 sayılı Kanun’un yürürlük tarihinden itibaren bir yıl, uygulanamayan yerlerde daha uzun süre İİK’deki hükümler ÇKK’deki hükümler ile birlikte yürürlükte kalmaya devam edecektir. Geçiş aşamasında karma bir uygulamanın olacağı söylenebilir. Ancak geçici m. 2 ne yazık ki karışık ve uygulamada sorun oluşturacak biçimde düzenlenmiştir. Geçiş hükümleri hakkındaki bilgiler için bkzn. Derya Belgin Güneş, “7343 Sayılı Kanun’da Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine İlişkin Geçiş Hükümleri”, *Lexpera Blog*, <https://blog.lexpera.com.tr/7343-sayili-kanunda-cocuk-teslimi-ve-cocukla-kisisel-iliski->

ehemmiyetle belirtmek gerekir ki, çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi işinin icra dairelerinin görevleri arasından çıkarılması isabetli ve yerinde olmuştur.³⁶³ Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de konuya ilişkin verdiği bir kararda “*mevcut davada uygulandığı gibi, genel icra hukukunun, aile hayatına saygı hakkı alanında karşılaşılan direnme türü için uygun olmadığı ortaya çıkmaktadır.*” ifadesini kullanmıştır.³⁶⁴ Görüldüğü gibi AİHM de çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin mahkeme kararlarını yerine getirmesinin icra hukuku kapsamında olmasını doğru bulmamaktadır.

Kanun koyucu, görüldüğü üzere çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi hususunun görevli birimini değiştirse de Adalet Bakanlığı bünyesinde yürütülmesine yönelik iradesini devam ettirmiştir. Ancak neden Adalet Bakanlığına bağlı adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinin tercih edildiği noktasında kanun gerekçesinde bir hususa yer verilmemiştir. Kanatımızca bu görevinin uzmanların daha etkin olduğu bir idari birime verilmesi kısmen olumlu olsa da, bu görevli birimin Adalet Bakanlığı bünyesinde kalması, bu idari birimin de kurumsallaşmamış, çok yeni bir birim olması hatalı olmuştur.

Öncelikle çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde başta çocuk olmak üzere taraflar bakımından en ideal sistemin, adalet bakanlığı dışında bir kurum tarafından yerine getirilmesi olduğu düşüncesindeyiz.³⁶⁵ Bu hususta en uygun seçenek ise Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olacaktır.³⁶⁶ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın adli destek ve mağdur

kurulmasına-dair-ilamlarin-ve-tedbir-kararlarinin-yerine-getirilmesine-iliskin-gecis-hukumleri/
(25.01.2022).

³⁶³ Doktrinde azınlıkta olan bir görüşe göre çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde sorunların çözümü için bu hususa ilişkin İİK hükümlerinin değiştirilmesi yeterlidir. Yücel, *Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet*, s. 198.

³⁶⁴ AİHM Cengiz Kılıç v. Türkiye, Başvuru numarası: 16192/06, 6.12.2011, § 130, <https://hudoc.echr.coe.int/tur>, (28.01.2022)

³⁶⁵ Benzer yönde: Derya Belgin Güneş, “Mağdur Hakları Kanunu Taslağı’nın Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, *Süleyman Demirel Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29/2, 2021, s. 919.

³⁶⁶ Benzer yönde: Süha Tanrıver, *Türk Aile Mahkemeleri*, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s. 104; İbrahim Özbay, “Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuk Teslimi”, *Türk Medeni Usul ve İcra İflas Hukukçuları Birliği 14. Abant Toplantısı*, 2016, ss. 81-93; Belgin Güneş, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesi*, s. 43; Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 47-48; Mahmut Coşkun, *İcra-İflas Suçları Disiplinsizlik Eylemleri ve Yargılama Usulü*, Seçkin Yayınları,

hizmetleri müdürlüklerine nazaran daha tecrübeli olduğu, uzman personel, araç ve teçhizat bakımından daha donanımlı olduğu ortadadır.³⁶⁷ Nitekim madem ki değişiklik yapıldı, bu alanda daha geniş bir teşkilatı ve çocuk hakkında daha ziyade deneyimli ve tecrübeli insan kaynağına sahip bakanlık olan aile bakanlığına bu iş verilmeliydi.³⁶⁸

Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı (yeni adıyla Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı) da bu hususta bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada, bizim de görüşümüz paralelinde bir sonuca varmıştır. Bu çalışmada Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın görevleri düşünüldüğünde ve çocuğun üstün yararı ilkesi de göz önüne alındığında; çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması hususunda en faydalı modelin, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın bünyesinde oluşturulacak, kamu gücüne sahip bir idari birimin bu işlemleri gerçekleştirmesi olduğu belirtilmiştir.³⁶⁹ Kaldı ki Adalet Bakanlığı'nın ve personelinin konuya bakışı ve anlayışı pek tabidir ki Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın ve personelinin konuya bakışı ve anlayışından farklıdır.³⁷⁰ Bu nedenle Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde bir birime bu görev

Ankara 2020, s. 343; Mardin, “Çocuk Teslimi ve Kişisel İlişki: Çocuk Koruma Kanunu'nun Yeni Hükümleri Hakkında İlk Tespitler”; Muhammet Özkes, “İcra ve İflâs Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi Üzerine Kısa Açıklama ve Bazı Uyarılar”, s. 4, <https://www.cocukkorumaturkiye.com/icra-ve-iflas-kanununda-yine-degisiklik-yapiliyor-prof-dr-muhammet-ozekes/>, (25.01.2022).

³⁶⁷ Çelikoğlu, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının İcrasına Dair Mevzuat Değişikliği Hazırlık Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, s. 949.

³⁶⁸ Yargıtay'ın aile hukukuna ilişkin kararların temyiz incelemesinden sorumlu özel dairesi olan 2. Hukuk Dairesi'nin Başkanı Ömer Uğur Gençcan'da Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın bünyesinde bu işin yapılması gerektiğini belirtmiştir. Bknz: Türkiye Büyük Millet Meclisi, 399 Sıra Sayılı Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar İle Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, s. 22, <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss399.pdf> (24.02.2023). Bu kararların kararı veren aile mahkemesince yerine getirilmesine ilişkin görüş için bknz: Koçyıldırım, *Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Çocuk Teslimine ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası Uygulamaları*, s. 335-340. Biz bu görüşe katılamıyoruz. Nitekim bu durumun aile mahkemelerinin mevcut iş yükünü daha da artıracığı ortadadır. Diğer taraftan bu kararların Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın bünyesinde ya da kararı veren aile mahkemesince yerine getirilmesine ilişkin görüş için bknz: Çelikoğlu, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının İcrasına Dair Mevzuat Değişikliği Hazırlık Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, s. 862.

³⁶⁹ T.C. Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, *Çocuk Teslimi Sürecine Mağduriyet Odaklı Yaklaşım*, 2017, <https://magdur.adalet.gov.tr/>, (25.01.2022), s. 73-74.

³⁷⁰ “Adalet Bakanlığı işinin niteliği gereği bunu görev, Aile Bakanlığı ise konuya daha çok ödev, toplumsal sorumluluk ve çocuk açısından ele alacaktır. Elinde çekiç olanın her şeyi çivi göreceği unutulmamalıdır. Adalet Bakanlığı niteliği gereği kadife el değildir; Aile Bakanlığı ise en azından ismi gereği kadife eldivendir/olmalıdır. Kaldı ki, daha önce icra dairelerindeki bu konudaki prosedür ve yapılanma bu sefer yeni genel müdürlüğe taşınarak ne elde edilecektir? Şayet bu yola gidilecekse, bunun yerine, o yerdeki bir icra dairesinin bu konuda özel görevli sayılması, ona göre yapılanması ve desteklenmesi hem daha pratik hem daha az masraflı olacaktır.” Özkes, “İcra ve İflâs Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi Üzerine Kısa Açıklama ve Bazı Uyarılar”, s. 4.

verilerek hem mevcut ve çocuk konusunda tecrübeli bir birimin tecrübesinden faydalanılabilir³⁷¹ hem de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının³⁷² geniş teşkilatlanmasından yararlanılarak yeni bir birim oluşturmak için gereksiz zaman ve ekstra maddi külfet yaratılmamış olurdu.³⁷³

Üstelik Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün görevinin çocuklara yönelik her türlü faaliyeti koordine etmek olduğu söylenebilir.³⁷⁴ Dolayısıyla söz konusu düzenlemeyle bütüncül hizmet anlayışının dışına çıkmıştır. Kanaatimizce çocuğun adli sürecin dışına çıkarılarak, yıpranmasının ve duygusal ihtiyaçlarının gözardı edilmesinin önüne geçilmesi çocuğun üstün yararına daha uygun olurdu.³⁷⁵

Son olarak Çocuk Koruma Kanunu'nda, adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinin bulunmadığı yerlerde konuya ilişkin görevlerin hukuk mahkemeleri yazı işleri müdürlüğünce yerine getirileceği düzenlenmiştir (ÇKK m. 41/A-3). Ancak yetkili hukuk mahkemesinin kararı veren aile mahkemesinin bulunduğu yerdeki mi yoksa tıpkı yetkili müdürlüklerde olduğu şekilde çocuğun yerleşim yerindeki hukuk mahkemesi mi olduğu belirsizdir.³⁷⁶ Bakanlığın çıkardığı Yönetmelik'te de buna ilişkin bir hususa yer vermemiştir. Görevli hukuk mahkemeleri yazı işleri müdürlüğü Çocuk Koruma Kanunu m. 41/A-6'da düzenlenen valilikler tarafından oluşturulacak görevli listesindeki uzmanlar ve duruma göre öğretmenler vasıtasıyla bu görevleri yerine getirecektir. Bu hususta tam olarak teşkilatlanamamasını tamamlayamamış bir birime görev verildiğinin kanun nazarında kabulü mahiyetindedir.³⁷⁷

³⁷¹ Gayretli Aydın, "7343 Sayılı Kanun'un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler", s. 32.

³⁷² Ancak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın adının Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın 2011'de kapatılmasından sonra tam beş kez değiştiği görülmektedir. Böylesine önemli bir görev üstlenen bakanlığın isminin ve dolayısıyla teşkilatının kısa zaman içerisinde beş kez değişmesi kanaatimizce ülkemizde çocuk, kadın ve aile gibi önemli hususlardaki plansızlığın varlığını göstermektedir.

³⁷³ Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün görev ve yetkileri konusunda bkz: 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi m. 69."

³⁷⁴ Mardin, "Çocuk Teslimi ve Kişisel İlişki: Çocuk Koruma Kanunu'nun Yeni Hükümleri Hakkında İlk Tespitler".

³⁷⁵ Meha hukuk sistemlerinde kullanılan modeller hakkında detaylı bilgi için bkz: Çelikoğlu, "Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının İcrasına Dair Mevzuat Değişikliği Hazırlık Çalışmalarının Değerlendirilmesi", s. 863-886.

³⁷⁶ Gayretli Aydın, "7343 Sayılı Kanun'un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler", s. 23.

³⁷⁷ Bakanlık verilerine göre 30 Ocak 2023 tarihi itibarıyla halen 10 ilin bazı ilçelerinde adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğü bulunmamaktadır. <https://magdur.adalet.gov.tr/Home/Sayfa/Detay/icra-yolu-ile-cocuk-teslimine-son-veren-uygulama-30-adliyede-daha-basladi-30-01-2023> (ET. 23.02.2023)

3.2.2.3. Giderlerin Karşılanması

Çocuğun üstün yararını açıkça ihlal eden bu soruna çözüm olarak Çocuk Koruma Kanunu'nda ki yeni sistem çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin kararların yerine getirilmesine dair yapılacak işlemler harçtan istisna tutulmuş ayrıca tüm masraflarında Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanması hüküm altına alınmıştır. Çocuk Koruma Kanunu m. 41/H-1 'de düzenlenen bu hüküm “*Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine ilişkin yapılacak işlemler, 2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanunu ile diğer kanunlar uyarınca alınması gereken tüm harçlardan istisnadır. Ayrıca bu iş ve işlemlerin yürütülmesi için yapılacak tüm masraflar, avukatlık ücreti hariç, Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanır*” şeklindedir. Bu düzenleme çocuğun üstün yararının korunması, çocuğun anne ya da babasıyla düzenli ve doğrudan görüşmesini sağlama adına çok olumlu bir adımdır. Nitekim devletin pozitif yükümlülüklerinden biri de çocukla hak sahibi arasında kişisel ilişkiyi sağlamaktır.³⁷⁸ Bu düzenlemeyle hem konuya ilişkin devletin pozitif yükümlülüğü hem de sosyal hukuk devleti ilkesinin gereği yerine getirilmiş, önemli bir maddi engel kaldırılmıştır.

Çocuk teslimi ve özellikle tekrarlanan bir özellik taşıması nedeniyle çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesindeki eski sistemde ve özellikle çocukla kişisel ilişki kurulmasındaki en büyük sorunların başında icra takibi dolayısıyla yapılan masraflar gelmekteydi.³⁷⁹ Nitekim çocuğunu görmek isteyen hak sahibinin icra takibi başlatarak icra masraflarını, başvuru harcını, bilirkişi ücretlerini, yol ücretini karşılaması gerekmektedir. Özellikle çocuğunu görmek isteyen hak sahibi peşinen bu ücretleri karşılayacak durumu olmaması yüzünden çocuğuyla kişisel ilişki kuramamaktaydı.³⁸⁰ Yükümlü kişi de bu durumu argüman olarak kullanabilmekte, her görüşme için icra takibi yaparak giderlere katlanmak zorunda kalan hak sahibini yıldırma aracına dönüştürebilmekteydi. Bu yüzden

³⁷⁸ Alkan, “Boşanma Sonrası Ortaya Çıkan Önemli Bir Sorun: Çocukla Kişisel İlişki Kurma (Kurabilme) Hakkı ve Devletin Pozitif Yükümlülükleri”, s. 1.

³⁷⁹ Özbay, “Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, s. 97; Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1260.

³⁸⁰ Doktrinde kanuni değişiklik öncesi bu konudaki öneriler hakkında bkz. Özbay, “Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, s. 95 vd.; Mardin, Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası, s. 203-204.

çocuğun anne ya da babasıyla düzenli görüşememe hakkı sekteye uğramakta, ebeveyn ile çocuk arasındaki bağın kopma noktasına varan sonuçlara yol açmaktaydı.³⁸¹

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/H'ye göre çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam yahut tedbir kararların yerine getirilmesini isteyen hak sahibi bu nedenle yapacağı işlemler için harç ödemeyecektir. Nitekim bu işlemler 2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanunu ile diğer kanunlar uyarınca alınması gereken tüm harçlardan istisna tutulmuştur.³⁸² Ayrıca bu iş ve işlemlerin yürütülmesi için yapılacak tebligat, uzmana ücret ödenmesi, görevli kişi veya kişilerin ulaşımı gibi masraflar Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanacaktır.³⁸³

Kanuna göre bu iş ve işlemlerin yürütülmesi için hak sahibinin vereceği avukatlık ücreti bakanlık bünyesinden karşılanmayacaktır (ÇKK m. 41/H-1 son cümle). Bunun sebebi ise çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesi işleminin tam olarak adli değil, adli-idari karma nitelikte bir işlem olmasından kaynaklanmasıdır.

Kannatimizce bu iş ve işlemlerin adli-idari karma nitelikte bir işlem olsa da en sağlıklı şekilde yürütülmesi için ve özellikle çocuğun üstün yararının korunması için avukatların bu uygulama içinde yer alması çok önemlidir. Bu yüzden çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair aile mahkemeleri tarafından verilen ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesi amacıyla adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğüne yapılan başvuru sonrası müdürlüğün hemen çocuğa bir avukat atayıp, süreç boyunca çocuğun çıkarları doğrultusunda avukatın işlemlere dahil olmasının sağlanması yerinde olurdu. Bu husustaki avukatlık ücretinin de görevli idari birimin bağlı olduğu Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanması düzenlenebilirdi.

Son olarak Çocuk Koruma Kanunu m. 41/H-2 çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesinde görevlendirilen uzman ve öğretmenlere yapılacak ödemeleri de hüküm altına almıştır. İcra İflas Kanunu zamanındaki belirsizliklerden biri olan bu hususun belirlenmesi

³⁸¹ Belgin Güneş, “Mağdur Hakları Kanunu Taslağı’nın Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, s. 925.

³⁸² Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 26.

³⁸³ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun’un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1260.

yerinde bir düzenleme olmuştur. Konuya ilişkin eskiden görülen her icra müdürlüğünde farklı tarifelerin uygulanmasının önüne geçilmiştir.³⁸⁴

3.3. Çocuk Teslimine Dair İlam veya Tedbir Kararlarının Yerine Getirilme Usulü

Çocuk Koruma Kanunu, çocuk teslimine ve çocukla kişisel ilişkiye dair ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesini ayrı maddelerde düzenlemiştir. Çocuk teslimine dair ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesini düzenleyen Çocuk Koruma Kanunu'nun 41/B maddesi yedi fıkradan oluşan detaylı ve bir çok yeni düzenlemeyi içeren bir maddedir.

Bu başlık altında öncelikle çocuk teslimi kavramı ele alınacak olup daha sonra Çocuk Koruma Kanunu'nun "*Çocuk teslimine dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesi*" başlıklı 41/B maddesi incelenecektir.

3.3.1. Çocuk Teslimi Kavramı

Velayet-vesayet değişimi veya başka bir sebep üzerine verilen bir mahkeme ilamı ya da tedbir kararı uyarınca, çocuğun bulunduğu yerden ya da kişiden alınarak, başka bir kişi veya kuruma teslim edilmesine çocuk teslimi denilmektedir.³⁸⁵ Yönetmelik de çocuk teslimi kavramının tanımına, konuya ilişkin tanımlara yer verdiği 4. madde de yer vermiştir. Buna göre "*Çocuk teslimi: Velayete ilişkin verilen ilam veya tedbir kararına istinaden süreklilik arz etmeyen, çocuğun yükümlüden alınarak hak sahibine verilmesi sürecini*" ifade etmektedir.

Çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesini düzenleyen eski sistemdeki "çocuk teslimi" kavramına yeni sistemde de aynı şekilde kullanılmaya devam edilmiştir. Ne yazık ki çocuğu nesneleştiren "teslim" kavramının bu konuda yeni bir düzenleme yapılırken terk edilmemesi kanaatimizce hatalı olmuştur.³⁸⁶ Nitekim çocuk, konumuz bakımından teslim edilmesi gerekli olan cansız bir eşya değil, korunması gerekli olan bireydir.³⁸⁷

³⁸⁴ Gayretli Aydın, "7343 Sayılı Kanun'un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler", s. 26.

³⁸⁵ T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu, *Çocuk Tesliminde Hak İhlallerine ve Yoksulluk Nafaksına İlişkin Özel Rapor*, s. 75; Koçyıldırım, *Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Çocuk Teslimine ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası Uygulamaları*, s. 18.

³⁸⁶ Benzer yönde: Gayretli Aydın, "7343 Sayılı Kanun'un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler", s. 32.

³⁸⁷ Özbay, "Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri", s. 93; Sanem Aksoy Dursun, "Çocuk İle Kişisel

Çocuğun üstün yararının korunması en başta kullanılan terminolojiye yansımalıdır. Nitekim bir konuda kullanılan dil, o konudaki bakış açısının da önemli bir göstergesidir. Bu nedenle “teslim” kavramı yerine, doktrinde dile getirilen ve hem çocuk teslimini hem de çocukla kişisel ilişkiyi kapsayan “çocuklara ilişkin velâyet, vesayet ve kişisel ilişkiye dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi” kavramı³⁸⁸ ya da “çocuk velayeti” kavramı³⁸⁹ kullanılabilirdi.

3.3.2. Başvuru

Çocuk teslimine dair ilam veya tedbir kararlarının öncelikle yükümlüsü tarafından rıza ile yerine getirilmesi gerekir. Çocuğun üstün yararı da bunu gerektirir. Ancak bu bahsi geçen kararların rızaen yerine getirilmemesi durumunda ve hak sahibinin başvurusuyla devreye adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğü girecektir. Bu husus Çocuk Koruma Kanunu’nun 41/B maddesinde düzenlenmiştir.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B-1 “Çocuk teslimine dair ilam veya tedbir kararları, yükümlüsü tarafından rızasıyla yerine getirilmediği takdirde hak sahibi, ilam veya tedbir kararının yerine getirilmesi için müdürlüğe başvurabilir” düzenlemesine yer vermiştir. Buna göre çocuk teslimine ilişkin süreç hak sahibinin elindeki çocuk teslimine dair ilam veya tedbir kararı ile çocuğun yerleşim yerindeki adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğüne başvurusu ile başlayacaktır.

Görüldüğü üzere çocuk teslimine ilişkin mahkeme kararlarının yerine getirilmesi prosedürünün başlayabilmesi için talep gereklidir (ÇKK m.41/B-1). Bu husus Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda düzenlenen tasarruf ilkesinin bir yansımasıdır (HMK m.24). Bu ilkenin karşısı ise re’sen araştırma ilkesidir.³⁹⁰ Çocukların söz konusu olduğu bir çok yargılamada re’sen araştırma ilkesinin esas alındığı görülmektedir.³⁹¹ Ancak kanun koyucu çocuk teslimine ilişkin mahkeme kararlarının yerine getirilmesi sürecinin başlatılabilmesi noktasında müdürlüğün re’sen harekete geçmesini

İlişki Kurma Hakkı ve Uygulamadaki Sorunlar”, *Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları ile Uyumlaştırılması*, Seçkin Yayıncılık, 2021, s. 194.

³⁸⁸ Belgin Güneş, “Mağdur Hakları Kanunu Taslağı’nın Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, s. 928.

³⁸⁹ Çelikoğlu, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının İcrasına Dair Mevzuat Değişikliği Hazırlık Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, s. 843. Çelikoğlu çocukla kişisel ilişki kurulması kavramının yerine de “çocuk ziyareti” kavramını kullanmıştır.

³⁹⁰ Volkan Özçelik, *Türk Medeni Usul Hukukunda Taraflarca Getirilme İlkesi*, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, s. 66.

³⁹¹ Detaylı bilgi için bkz: Nedim Meriç, *Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi (Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümleri Çerçevesinde)*, Yetkin Yayınları, Ankara 2011, s. 37 vd.

benimsememiştir. Bu yüzden çocuğu ile görüşmeyi istemediği için hakkı olmasına rağmen başvuruda bulunmayan anne yahut babanın yerine müdürlüğün re'sen harekete geçerek süreci başlatması sonucu çocuğun üstün yararı açısından zararlı sonuçlar doğurabilecek mahiyet sergileyebileceği için başvuru şartı yerinde bir tercih olarak yorumlanabilir. Diğer taraftan ise başvuru şartı aranması velayet yahut kişisel ilişki hakkında çocuğu hakkın öznesi değil nesnesi şeklinde ele alması dolayısıyla eleştirilebilir.³⁹²

3.3.3. İbraz Edilen İlam veya Tedbir Kararının İncelenmesi

Başvuru sonrası yapılacak işlemler Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B-2'de düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre “*Talebi alan müdürlük, her türlü iletişim vasıtasını kullanarak yükümlüyle irtibata geçer ve müdürlük tarafından belirlenen gün ve saatte hak sahibine teslim edilmek üzere çocuğun belirlenen yere getirilmesini derhâl bildirir; bu bildirimin yapıldığını veya yükümlüyle irtibat kurulamadığını tutanağa bağlar.*” Yani müdürlüğün hak sahibinin başvurusundan sonra yükümlü ile irtibat kuracağı düzenlenmiştir.³⁹³ Bu tebligat yapılmaksızın doğrudan irtibat kurma düzenlemesi çocuk teslimine dair mahkeme kararının yerine getirilmesi sürecini mümkün olduğunca kısaltmak adına yapılmış bir düzenlemedir.³⁹⁴

Müdürlüğün irtibat kurmasından önce belgenin niteliğini inceleyip incelemeyeceği belge ilam niteliğindeyse ilamın kesinleşip kesinleşmediği konusunda bir inceleme yapıp yapmayacağı konusunda kanunda bir açıklık yoktur. Ancak bu incelemeler yapılmadan, hak sahibinin başvurusu üzerine doğrudan yükümlüyle irtibat kurulmaz. Nitekim bu hususların incelenmeden doğrudan işlemlere başlanması kötü niyetli başvuruların önünü açacağı gibi işin doğasına da aykırıdır. Bu düşünceyle Yönetmelik m. 25/1'de de “*Başvuru esnasında çocuk teslimine ilişkin ilam veya tedbir kararının müdürlüğe ibrazı zorunludur.*” hükmüne yer verilmiştir. Yönetmelik ilam yahut tedbir kararının ibrazını zorunlu tutmuştur. Yine Yönetmeliğin aynı maddesinin üçüncü fıkrasında “*İbraz edilen ilam veya tedbir kararının müdürlükçe teyidi yapıldıktan sonra müdürlük tarafından her türlü iletişim vasıtası ile yükümlüyle*

³⁹² Velayet hakkını veli istediği gibi kullanamaz çocuğun üstün yararı kapsamında ve kanuni daire içinde kullanabilir. Yani velayet kullanan yararına değil çocuk yararına bir yetkidir. Gençcan, *Boşanma Hukuku*, s. 844.

³⁹³ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 23.

³⁹⁴ Mardin, “Çocuk Teslimi ve Kişisel İlişki: Çocuk Koruma Kanunu’nun Yeni Hükümleri Hakkında İlk Tespitler”.

irtibata geçilir.” hükmüne yer verilerek kanunda düzenlenmeyen hususa yerinde olarak yer verilmiştir. Bu nedenle talebi alan müdürlük öncelikle hak sahibinin elindeki belgenin niteliğine bakacaktır. Söz konusu başvuruda ibraz edilen belgenin tedbir kararı ya da ilam niteliğinde olup olmadığını re’sen incelemekle yükümlüdür. Eğer hak sahibinin elindeki belge ilam yahut tedbir kararı niteliğine haiz değilse müdürlük başvuruyu reddeder.³⁹⁵

Karar ilam niteliğindeyse, müdürlük kararın kesinleşip kesinleşmediğini de kontrol etmelidir.³⁹⁶ Nitekim Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 367. maddesinin ikinci fıkrasının “...aile hukuku... ilişkin kararlar kesinleşmedikçe yerine getirilemez.” hükmüne göre aile hukukuna ilişkin kararlar kesinleşmedikçe yerine getirilemez. Çocuk teslimine dair kararların aile hukukuna ilişkin kararlardan olduğuna şüphe bulunmamaktadır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun açık hükmü dolayısıyla çocuk teslimine dair ilamların kesinleşmeden yerine getirilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla hak sahibi elinde çocuk teslimine dair bir ilamla adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğüne başvurduğunda, müdürlük bu ilamın kesinleşip kesinleşmediğini kontrol etmelidir.

Buna rağmen müdürlükçe işlemlere başlanırsa, yükümlü yapılan işleme karşı Çocuk Koruma Kanunu m. 41/E-1’deki şikayet ve itiraz hükmüne göre aile mahkemesine şikayette bulunabilir.³⁹⁷

3.3.4. Yükümlü ile İrtibat Kurulması

3.3.4.1. Genel Olarak

Hak sahibi elindeki karar önceki bölümde bahsedilen şartlara uygun bir kararsa, Çocuk Koruma Kanunu’nun 41/B maddesinin ikinci fıkrasının “*Talebi alan müdürlük, her türlü iletişim vasıtasını kullanarak yükümlüyle irtibata geçer ve müdürlük tarafından belirlenen gün ve saatte hak sahibine teslim edilmek üzere çocuğun belirlenen yere getirilmesini derhâl bildirir; bu bildirimin yapıldığını veya yükümlüyle irtibat kurulmadığını tutanağa bağlar.*” hükmüne göre talebi alan müdürlük, her türlü

³⁹⁵ ÇKK’nın 41/B ve 41/C maddelerine göre çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde artık ilam veya tedbir kararı ayrımı bulunmamaktadır. İkisi de aynı usulle yerine getirilecektir. Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun’un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1255.

³⁹⁶ Kuru, *İcra ve İflas Hukuku El Kitabı*, s. 913.

³⁹⁷ Çocuk teslimine ilişkin kararların yerine getirilmesinde şikayet için bknz: Başlık 2.3.11.

iletişim vasıtasını kullanarak yükümlüyle irtibata geçer.³⁹⁸ Bu düzenlemeye göre müdürlüğün, ilk işlem olarak yükümlüyle iletişime geçmesi düzenlenmiş, daha hızlı bir iletişimi sağlama adına da her türlü iletişim aracını kullanabileceğİ düzenlenmiştir.³⁹⁹ Düzenleme hangi iletişim araçlarını kullanabileceğine bir kısıtlama getirmedİğİ gibi, örnek iletişim araçlarına madde metninde ve gerekçede yer vermemiştir. Bu hızla gelişen teknolojiye kısıtlamaya gidilmemesi bakımından yerindedir. Günümüzde en basit, pratik ve hızlı yöntem olarak akla telefon gelmektedir. Ancak diğİer iletişim vasıtalarının (sms, e-posta, posta gibi) kullanılmasını engelleyen bir hüküm olmasa da kanun koyucunun amacının bir an önce yükümlü ile sözlü iletişim kurmak olduğİ açıktır. Bu yüzden madde metnindeki iletişim aracı ifadesini bugün için sözlü iletişim sağlayacak araç olarak yorumlamak yararlı olacaktır.

Bu yükümlüyle irtibat kurulması yeni olup icra emri ya da icra muhtırası mahiyeti göstermemektedir.⁴⁰⁰ Bu yüzden Tebligat Kanunu'na tabi de değıldir. Düzenlemeyle teslim sürecinin ilk aşamasının rızayla tamamlanmaya çalışılması amaçlanmış, böylece sürecin uzayarak yıpratıcı sonuçlara sebebiyet vermesini önüne geçilmeye çalışılmıştır.⁴⁰¹ Yükümlü ile irtibat kurulması işleminin olumsuz karşılık bulmasının sonraki aşamaya geçilmesi dışında bir hukuki sonucu bulunmamaktadır.⁴⁰² Yönetmelik'te de bu husus “Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki öncelikle taraflar arasında gönüllülüğİe dayalı olarak yerine getirilir.” hükmüyle ifade edilmiştir (m. 5/5). Ayrıca çocuğın bir anda evinden apar topar götürölmesiyle çocuk üzerinde oluşabilecek psikolojik sıkıntıların önlenebilmesine imkan tanınması bakımından olumlu bir düzenlemedir.⁴⁰³

Yönetmeliğın “*Hak sahibi ve yükümlü ile iletişime ilişkin görevler*” başlıklı 16. maddesinde ilk kurulacak iletişime dair hususlar hüküm altına alınmıştır. Buna göre

³⁹⁸ Yönetmelik m. 25/6: “*Hak sahibi veya yükümlünün ceza infaz kurumunda hükümlü veya tutuklu olarak bulunması hâlinde işlemler ceza infaz kurumu aracılığı ile gerçekleştirilir.*”

³⁹⁹ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiğİ Değışiklikler Çerçevesinde Değıerlendirmeler”, s. 1260.

⁴⁰⁰ Çelikoğİu, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının İcrasına Dair Mevzuat Değışikliğı Hazırlık Çalışmalarının Değıerlendirilmesi”, s. 890.

⁴⁰¹ Yükümlü ile irtibat kurulması işlemi yükümlünün kararı yerine getirmeye davet olunması şeklinde adlandırılabilir. Çelikoğİu, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının İcrasına Dair Mevzuat Değışikliğı Hazırlık Çalışmalarının Değıerlendirilmesi”, s. 893.

⁴⁰² Çelikoğİu, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının İcrasına Dair Mevzuat Değışikliğı Hazırlık Çalışmalarının Değıerlendirilmesi”, s. 894.

⁴⁰³ Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 48.

ilk olarak “Müdür tarafından hak sahibi ve yükümlü ile iletişime geçmek üzere müdürlükte görevli uzmanlar arasından yeteri kadar psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı görevlendirilir.” (m. 16/1).

Müdür tarafından iletişim için görevlendirilen uzman ya da uzmanların görevleri ise aynı maddenin ikinci fıkrasında beş bent halinde sayılmıştır.⁴⁰⁴ Buna göre görevlendirilen uzman ya da uzmanların görevleri şu şekildedir:

- Hak sahibinin ilk başvurusundan sonra teslim süreci hakkında bilgilendirme de bulunmak.
- Her türlü iletişim aracı kullanarak yükümlüyle irtibata geçmek, müdürlük tarafından belirlenen tarih ve saatte, teslim mekânı olarak belirlenen yere çocuğun getirilmesini bildirmek, yükümlünün çocuğu getirmedeği durumda karşılaşılabileceği hususları ve yaptırımları bildirerek tutanağa bağlamak.
- Yükümlüyle irtibat kurulamaması durumunda bunun nedenini tutanağa geçirmek.
- Yükümlü ile irtibat kurulamaması ya da yükümlünün çocuğu getirmeyeceğini bildirmesi veya çocuğu belirlenen yere getirmemesi durumunda hemen yükümlüye çocuğun teslimine veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair bir teslim emri gönderilmesini sağlamak.
- Yükümlü ya da hak sahibinin çocuğun yerleşim yerinin başka bir müdürlüğün yetki alanına girecek şekilde değiştiğini bildirilmesi durumunda dosyanın kapatılıp ilgili yerdeki müdürlüğe gönderilmesi amacıyla durumu müdüre bildirmektir.

3.3.4.2. Yükümlü ile İrtibat Kurulmasının İstisnaları

Hak sahibinin başvurusuyla teslim emrinin gönderilmesi arasındaki süreç açıklandığı şekilde ilerlemekle beraber, Çocuk Koruma Kanunu’nun 41/B maddesinin son fıkrasında “Çocuğun üstün yararının gerektirdiği hâllerde müdürlük, yükümlüyle irtibata geçmeye veya teslim emri tebliğine gerek olmaksızın doğrudan beşinci fıkra hükmünü uygulayabilir.” düzenlemesine yer verilmiştir.⁴⁰⁵ Bu düzenleme çocuk

⁴⁰⁴ Uzmanların iletişim kurulmasına dair bu görevleri adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğünün bulunmadığı yerlerde Bakanlıkça görevlendirilen hukuk mahkemesi yazı işleri müdürü ya da görevlendireceği diğer personel yerine getirecektir (ÇKK m. 41/A-3, Yönetmelik m. 16/3).

⁴⁰⁵ ÇKK m. 41/B-5 yükümlünün teslim emrinin gereklerini yerine getirmemesini düzenlemiş olup bu halde çocuk her yerde bulunursa doğrudan müdürlükçe alınıp hak sahibine teslim edilecek ve müdürlük kolluk vasıtasıyla zor kullanma yetkisini kullanabilecektir.

teslimine ilişkin genel sürecin istisnasını düzenlemektedir. Bu hükme göre çocuğun üstün yararının gerektirdiği durumlarda müdürlük yükümlüyle hiç irtibata geçmeden ya da irtibata geçmiş olmakla birlikte teslim emri göndermeden, doğrudan çocuk nerde bulunursa bulunsun alınarak hak sahibine teslim edilebilecektir.⁴⁰⁶ Bu durumda müdürlük kolluktan yardım isteyebilir. Kolluk müdürlüğün bu husustaki taleplerini, zor kullanma da dahil olmak üzere derhal yerine getirir.⁴⁰⁷ Yani çocuğun üstün yararının gerektiği durumda müdürlük iletişime geçme ve teslim emri gönderme aşamalarını atlayarak, çocuğu bulduğu yerde yükümlüden alıp hak sahibine verecektir. Ancak söz konusu hüküm uygulamada sıkıntılara yol açabilecek mahiyettedir. Şöyle ki, zaten ilam veya tedbir kararı verilirken mahkemece çocuğun üstün yararı dikkate alınarak çocuk teslimine karar verilmiştir. Başka bir deyişle çocuğun yükümlünün yanından alınıp hak sahibine teslim edilmesinde çocuğun üstün yararı bulunmaktadır. Eğer söz konusu hükmün sadece lafzı dikkate alınırsa, her durumda Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B-7 fıkrası uygulanacaktır. Yani istisnai düzenleme, genel düzenlemeye dönüşecektir. Ayrıca bu durum da hukuki dinlenilme hakkının ihlaline yol açacaktır. Yargılamada, icra takiplerinde olduğu gibi bu durumda da kişilere çocuk tesliminin özellikleri çerçevesinde hukuki dinlenilme hakkının sağlanması gerekir. Üstelik açıklanan durumda kişinin temel hakkına doğrudan bir müdahale olduğu, müdürlüğün zor kullanma yetkisi olduğu hususları düşünüldüğünde bu hak daha da önem kazanmaktadır.⁴⁰⁸ O halde tüm süreci atlayarak, yükümlüye hiç haber vermeden doğrudan yükümlünün mülkiyet hakkına, konut dokunulmazlığına müdahalede bulunulması kanımızca hukuki dinlenilme hakkının ihlali boyutuna varabilecektir. Nitekim yükümlünün veya çocuğun özel durumu veya haklı bir mazereti olabilecektir. Dolayısıyla kanun koyucunun amacının bu olmadığı aşıkardır. Bu yüzden olağanüstü bir durumun bulunduğu ya da çok acil teslim işlemi gerçekleştirilmezse bir daha teslim işlemini gerçekleştirmenin imkansız hale geleceği veya çok zorlaşacağı durumlarda bu hükme başvurulmalıdır. Aksi durumda hükmün konuluş amacının dışına çıkılacaktır.

Yönetmeliğin 30. maddesinde “*Çocuk teslimine ilişkin ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesi sırasında, kaçırılma ihtimali gibi çocuğun üstün*

⁴⁰⁶ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 24.

⁴⁰⁷ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun’un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1266.

⁴⁰⁸ Özekes, *Hukuki Dinlenilme Hakkı*, s. 234; Özekes, *İcra Hukukunda Temel Haklar ve İlkeler*, s. 141.

yararına aykırı durumların ortaya çıkması hâlinde yükümlüyle irtibata geçmeye veya teslim emri tebliğine gerek olmaksızın çocuk müdürlük tarafından alınarak hak sahibine teslim edilir.” hükmüne yer vermiştir. Yani Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B-7 hükmüne benzer bir düzenleme Yönetmelik’te de öngörülmüştür. Ancak Yönetmelikte Çocuk Koruma Kanunu’ndan farklı olarak sadece çocuğun üstün yararı ibaresini kullanılmamış, bunun yanında “*kaçırılma ihtimali gibi çocuğun üstün yararına aykırı durumların ortaya çıkması hâlinde*” denilerek çocuğun üstün yararı durumuna yerinde bir daraltma getirilmiştir. Yönetmelik kaçırılma ihtimalini örnek olarak vermiş ama hükmü sadece bununla sınırlamamıştır. Buna benzer olarak, çocuğun yükümlü tarafından yurtdışına kaçırılacağına dair somut delillerin olması, yükümlünün çocuğa zarar verebilme tehlikesi bulunması, çocuğun ağır hasta olması gibi durumlarda müdürlük bu hükme göre irtibata geçilmeden veya teslim emri gönderilmeden, doğrudan çocuk teslimi için harekete geçebilir.

Belirtmek gerekir ki yükümlü ile iletişim kurulması hükmü çocuğun kaçırılma, saklanma riskini taşımaktadır. Kanunkoyucu bu riski minimize etmek adına bu hükme yer vermiştir. Bu nedenle kanaatimizce söz konusu düzenleme yükümlüyle irtibat kurulmasının bünyesinde barındırdığı çocuğun yükümlü tarafından kaçırılması, saklanması gibi riskleri azaltması bakımından yerinde bir düzenlemedir.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B-7’nin uygulanması gereken hal, yükümlü ile irtibata geçildiği zaman da anlaşılabilir. Eş söyleyişle hak sahibinin başvurusu üzerine müdürlük yükümlü ile irtibata geçtiğinde yükümlünün çocuğa zarar verebileceği, kaçıracağını beyan etmesi gibi durumlar ortaya çıkabilir. Bu halde müdürlük söz konusu düzenlemeye dayanarak teslim emri göndermeden çocuk teslimini gerçekleştirir. Nitekim böyle bir durumun varlığında artık yükümlünün hukuki dinlenilme hakkının ihlalden bahsedilemez.⁴⁰⁹ Çünkü artık çocuğun üstün yararı ciddi bir tehlike altındadır ve anne yahut babanın yararındansa çocuğun yararı daha önceliklidir.⁴¹⁰

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B-7’ye göre çocuğun üstün yararının gerektirdiği durum değerlendirmesini yapacak merci adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğüdür. Müdürlüğün personelinin hukuk eğitimi olmadığı düşünüldüğünde ve salt kanunun lafzı ile hareket edildiğinde çocuğun üstün yararının çok geniş nitelikte

⁴⁰⁹ Hukuki dinlenilme hakkı hakkında detaylı bilgi için bkz: Özekes, *Hukuki Dinlenilme Hakkı*.

⁴¹⁰ Yönetmelik m. 6/6; Yücel, *Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet*, s. 192.

olması dolayısıyla müdürlüğün bu konudaki kararları uygulamada sorun yaratabilecek mahiyet gösterebilir. Ayrıca müdürlüklere verilen bu geniş takdir yetkisi, müdürlükler arasında uygulama farklarına yol açabilir. Bu söz konusu hükümün daha detaylı ve müdürlüğün yetkilerinin sınırlarını açıklayıcı olarak ele alınması gerekmektedir.

3.3.5. Teslim Günü ve Saatinin Belirlenmesi

Yönetmelik m. 4/4'te “*Teslim gün, saat ve yerinin belirlenmesinde çocuğun üstün yararı gözetilir ve mümkün olduğunca tarafların görüşü de dikkate alınır.*” hükmüne yer vermiştir. Adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğü yükümlüye iletişim vasıtasıyla ulaşırsa, müdürlüğün kendi belirlediği saat ve günde çocuğu belirtilen yere getirilmesi hususunu bildirir ve bu bildirimini tutanağa geçirir.⁴¹¹

Kanuna göre gün ve saati belirleme yetkisi müdürlüğe verilmiştir. Müdürlük mümkün olduğunca tarafların ve çocuğun durumunu dikkate alarak uygun bir gün ve saat belirlemelidir.⁴¹² Buna göre teslim tarihi ile yer ve saati belirlenirken öncelikli olan çocuğun üstün yararadır ve mümkün mertebe tarafların istekleri de dikkate alınır. Ancak her halükârda başvuru tarihi ile belirlenecek tarih arasındaki farkın makul olması gerekmektedir. Örneğin başvuru tarihinden bir yıl sonrasına gün belirlenmesi müdürlüğün takdir yetkisinin sınırlarını aşması sonucunu doğurur. Eğer yükümlüyle irtibat kurulur, yükümlü çocuğu getireceğini beyan eder ve belirlenen gün ve saatte çocuğu teslim etmek üzere getirirse, teslim işlemi tamamlanır. Ancak yükümlü ile irtibat kurulamaması veya irtibat kurulduğu halde yükümlünün çocuğu getirmeyeceğini beyan etmesi ya da belirlenen gün ve saatte çocuğu getirmemesi yahut haklı mazeret bildirerek çocuğun müdürlükçe alınmasını bildirmediği durumlarıyla da karşılaşılabılır. Bu durumlara ilişkin düzenleme Çocuk Koruma Kanunu 41/B-3'te “*Yükümlüyle irtibat kurulamaz veya yükümlü çocuğu getirmeyeceğini beyan ederse yahut yükümlü çocuğu belirlenen yere getirmezse müdürlük, derhâl yükümlüye, çocuğun teslimine dair bir teslim emri gönderir*” şeklinde düzenlenmiştir.⁴¹³ Bu

⁴¹¹ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1261.

⁴¹² Bu durum yükümlü ile irtibat kurulduğu durum için geçerlidir. Ancak teslim emri gönderilmesi durumunda artık müdürlük gün ve saati tek tarafı olarak belirleyecektir.

⁴¹³ ÇKK m. 41/B-3 ilk cümle: “*Yükümlüyle irtibat kurulamaz veya yükümlü çocuğu getirmeyeceğini beyan ederse yahut yükümlü çocuğu belirlenen yere getirmezse müdürlük, derhâl yükümlüye, çocuğun teslimine dair bir teslim emri gönderir.*”

fıkraya göre sayılan bu hallerde müdürlük, yükümlüye derhâl çocuğun teslimine dair bir teslim emri gönderir.⁴¹⁴

3.3.6. Teslim Mekanları

Çocuk Koruma Kanunu’nun 41/D-1 maddesi teslim mekanlarıyla ilgili “Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine ilişkin işlemler, müdürlükçe belirlenen teslim mekânlarında gerçekleştirilir.” hükmüne yer vermiştir.⁴¹⁵

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B’de “çocuğun müdürlük tarafından belirlenen yere getirilmesini derhâl bildirir”, “belirlenen yere getirmezse”, “çocuğu emirde belirtilen yere getirmek zorunda olduğu”, “çocuğu emirde belirtilen yere getirmesine engel teşkil edecek” ve “müdürlüğün belirlediği yere getirilen” ifadelerine yer verilmiş, belirlenen yer vurgusu yapılmıştır. İşte kanunun belirlenen yer ile ifade ettiği teslim mekanlarıdır.

Çocuk Koruma Kanunu’nun 41/D maddesine göre hem çocuk teslimine hem de çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının fiilen yerine getirilmesinde teslim mekanları kullanılacaktır.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/D-2’ye göre müdürlüğün talebiyle valilikler ve belediyelerin teslim mekanlarına elverişli yerleri belirleyeceği, eğer belirlenmemişse oluşturacağı, araç ve sürücü tahsis edeceği hüküm altına alınmıştır. Teslim mekanlarını belirleme görevi verilen valilikler ve belediyeler, bunu belirlerken çocuğun üstün yararını gözetmelidir. Çocuğun kendini güvende ve rahat hissedeceği, özel odaları, oyun alanları olan kreşler, gençlik merkezleri, aile merkezleri gibi alanlar seçilmelidir.⁴¹⁶ Bölge de böyle alanlar yoksa oluşturulmalıdır. Olumlu bir düzenleme kötü yer seçimiyle işlevsiz hale getirilmemelidir. Müdürlükte valilikler ve belediye tarafından belirlenen teslim mekanlarından uygun gördüğünü teslim işlemi için kullanacaktır. Maddenin son fıkrasında teslim mekanları konusunda kamu kurum ve

⁴¹⁴ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun’un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1261.

⁴¹⁵ ÇKK m. 41/D haricinde teslim mekânlarına ilişkin düzenlemelere Yönetmelik’te yer vermiştir. Yönetmelik 20, 21 ve 22. maddelerde teslim mekânları, teslim mekânlarının oluşturulması ve teslim mekânlarının genel standartlarına ilişkin düzenlemeler öngörülmüştür.

⁴¹⁶ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 25.

kuruluşlarının adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğüne her türlü desteği sağlamakla yükümlü olduğu hüküm altına alınmıştır.

Kanunun düzenlemesine bakıldığında hangi teslim mekanının kullanılacağını belirleme yetkisi müdürlüğe verilmiştir (ÇKK m. 41/D-1 ve 2). Ancak müdürlüğün bu yetkisini yükümlünün evini teslim mekânı olarak belirlemesi şeklinde anlamamak gerekir.⁴¹⁷ Her ne kadar kanun teslim mekânı konusunda müdürlüğe takdir yetkisi verse ve müdürlüğün bu takdir yetkisini çocuğun evi olarak kullanması önünde kanuni engel olmasa da; Çocuk Koruma Kanunu m. 41/D'nin gerekçesinde “*çocuğun üstün yararı gözetilerek teslim işlemlerinin çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişimi açısından en uygun mekânlarda gerçekleştirilmesi amacıyla düzenleme yapılmaktadır*” ifadesine yer verilmiştir.⁴¹⁸ Kanatımızca çocuğun bir anda hiç tanımadığı kişilerce evinden alınmasının mümkün olduğunca önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Bu yüzden eğer müdürlük takdir yetkisini yeterli gerekçelere dayandırmadan, haklı neden göstermeden kullanırsa şikayete konu olabilir. Ayrıca Ankara Batı Adliyesinde adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğü bünyesinde çocuk teslimi odası kurulmuştur.⁴¹⁹ Bu teslim mekanlarının adliye binası içerisinde kurulması zorunluluğu bulunmamaktadır. Hatta bu mekanların adliye binası dışında olması çocuğun üstün yararına daha uygun olacaktır.⁴²⁰ Bu nedenle adliye binası dışında, çocuğa uygun ve yakın olan anaokulu, kreş, kültür merkezi ve gençlik merkezi gibi yerlerin belirlenmesi daha yararlı olacaktır.

Doğrudan yükümlünün evine gidilerek, çocuğun yaşadığı yerden bir çok yabancı kişiyle alınması uygulamasının çocuk üzerinde yarattığı travma dikkate alındığında⁴²¹ teslim mekanları uygulaması yerinde olsa da⁴²² eleştiriye açık noktası tıpkı “çocuk teslimi” ifadesindeki gibi kullanılan terminolojidedir. Çocuk teslimine ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının fiilen yerine getirilmesinde

⁴¹⁷ Mardin, “Çocuk Teslimi ve Kişisel İlişki: Çocuk Koruma Kanunu’nun Yeni Hükümleri Hakkında İlk Tespitler”.

⁴¹⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi, *İcra ve İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/3911) ve Adalet Komisyonu Raporu*, s. 23.

⁴¹⁹ <https://basin.adalet.gov.tr/cocuk-tesliminde-pilot-uygulama-yeni-yilda-baslayacak>, (31.01.2022).

⁴²⁰ Belgin Güneş, “Mağdur Hakları Kanunu Taslağı’nın Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, s. 925; Mardin, “Çocuk Teslimi ve Kişisel İlişki: Çocuk Koruma Kanunu’nun Yeni Hükümleri Hakkında İlk Tespitler”

⁴²¹ Koçyıldırım, *Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Çocuk Teslimine ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası Uygulamaları*, s. 318-321.

⁴²² Mardin, “Çocuk Teslimi ve Kişisel İlişki: Çocuk Koruma Kanunu’nun Yeni Hükümleri Hakkında İlk Tespitler”

kullanılacak mekanın isminin “teslim mekanı” olarak seçilmesi hatalı olmuştur. Bu isim seçimi, sanki bir eşyayı teslim ediyormuş algısı yaratmaktadır. Kullanılan ismin seçimi kanımızca hatalıdır. Bunun yerine çocukla görüşme merkezi ya da daha farklı bir adlandırma yapılabilirdi.

3.3.7. Teslim Emri ve Tebliği

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B-3 hükmüne göre yükümlü ile irtibat kurulamaması veya irtibat kurulduğu halde yükümlünün çocuğu getirmeyeceğini beyan etmesi ya da çocuğu getireceğini belirttiği halde belirlenen gün ve saate çocuğu getirmemesi yahut haklı mazeret bildirerek çocuğun müdürlükçe alınmasını bildirmediği durumlarda diğer bir ifadeyle müdürlüğün yükümlüye karşı karara uyma çağrısı karşılık bulmadığında, müdürlükçe çocuğun teslimine dair bir teslim emri yükümlüye tebliğ edilir.⁴²³

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B-3 çocuğun teslimine dair teslim emrinde nelerin yer alacağını tek tek belirlemiştir.⁴²⁴ Buna göre teslim emrinin içeriğinde şunlar yer alır:

- Müdürlüğün belirlediği saat ve günde çocuğu emirde gösterilen yere getirmesinin zorunluluğu.
- Çocuğu emirde gösterilen yere getirmesine engel olacak derecede haklı bir mazeretinin varlığı mevcutsa teslim günü öncesinde müdürlüğe bunu bildirerek çocuğun müdürlük tarafından alınması talebinde bulunması gerektiği.
- Çocuğu getirmez ya da haklı mazeret sunarak müdürlük tarafından çocuğun alınması talebinde bulunmazsa, çocuğun, uzman yahut öğretmen aracılığıyla gerekirse kolluktan da yardım istenerek ve zor kullanılarak teslim alınacağı.
- Emrin gereğinin yerine getirilmemesi durumunda disiplin hapsiyle karşılaşacağı.

⁴²³ Müdürlüğün irtibat kurduktan sonra bu daveti ve bunun akıbetini tutanağa bağladığı, davete uymadığında da prosedüre devam edileceği öngörülmüştür (ÇKK m. 41/B-2,3). Yani prosedüre devam olunup olunmayacağı ÇKK m. 41/B-2’ye göre tutulan tutanaktan anlaşılmaktadır.

⁴²⁴ Teslim emrinin eski uygulamadaki icra emrini ikame ettiği görülmektedir. Teslim emri de icra emri gibi mahkeme kararının hükmüne ve buna uyulmadığında tatbik edilecek yaptırımlara yer vermiştir. Ancak onu aşan bir içeriğe sahip olduğu da farkedilmektedir.

- Müdürlüğün yaptığı iş ile işlemlere karşı, öğrenme ya da tebliğ tarihinden itibaren bir hafta içinde, işlemi gerçekleştiren müdürlüğün bulunduğu yer aile mahkemesine şikâyet hakkının bulunduğu.

Bu şekilde hazırlanan teslim emri, müdürlük tarafından 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre yükümlüye tebliğ edilir.⁴²⁵ (ÇKK m. 41/B-3, Yönetmelik m. 18/1-c).

Tebliğatin yapılacağı kişiye muhattap denilmektedir.⁴²⁶ Tebligat Kanunu'nun 11. maddesine bakıldığında vekil ile takip edilen işlerde tebligatın vekile yapılacağı düzenlenmektedir.⁴²⁷ Yani kural vekil tarafından takip edilen işlerde tebligatın vekile yapılmasıdır.⁴²⁸ Yargıtay boşanma davasında vekile tebliğ yerine asıla tebliğ yapılmasını usulsüz bulmuştur.⁴²⁹ Hatta asil duruşmada hazır olarak bizzat bulunsa bile, tebligat asile değil vekile yapılır.⁴³⁰ Bu hükmün konumuza nasıl uygulanacağı tartışmalara yol açabilecek mahiyettedir.⁴³¹ Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde öngörülen yaptırımın uygulanabilmesi kanatımızca yaptırımın ihtarını içeren (emrin gereğinin yerine getirilmemesi hâlinde disiplin hapsiyle cezalandırılacağı) teslim emrinin bizzat yükümlüye tebliğ edilmesi gerekir. Bu nedenle görüşümüze yükümlü hakkında yaptırımın uygulanması için tebliğin bizzat yükümlüye yapılması gerekir; aksi halde

⁴²⁵ Tebligat hukuku hakkında detaylı bilgi için bkz: Murat Atalı vd., *Tebliğat Hukuku*, Seçkin Yayınları, Ankara 2018, s. 15 vd.; İbrahim Çatalıkaya, *Tebliğat Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, s. 1 vd.; Nedim Meriç vd., *Olaylarla Tebligat Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2020, s. 1 vd.

⁴²⁶ İbrahim Özbay ve Emre Yardımcı, *Tebliğat Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara 2021, s. 63; Seyithan Deliduman, *Tebliğat Hukuku Bilgisi*, Yetkin Yayınları, Ankara 2012, s. 55.

⁴²⁷ Tebligat Kanunu m. 11/1 ve Tebligat Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmelik m. 18 hakkında detaylı bilgi için bkz: Gizem Yönder, "Vekil Vasıtasıyla Takip Edilen İşlerde Tebligat", *Nevşehir Barosu Dergisi*, 1/1, 2014, s. 95 vd.

⁴²⁸ Atalı vd., *Tebliğat Hukuku*, s. 150-151; Çatalıkaya, *Tebliğat Hukuku*, s. 106.

⁴²⁹ "Vekil vasıtasıyla takip edilen işlerde tebligat vekile yapılır (Teb. Kanunu m.11). Mahkemece davacı vekili yerine, davacı asile gerekçeli kararın tebliği için çıkartılan tebligat usulsüzdür. Davacı vekiline gerekçeli kararın usulüne uygun tebliği ile vekil yönünden de temyiz süresi beklenildikten sonra gönderilmek üzere dosyanın mahalli mahkemesine İADESİNE, oybirliği ile, karar verildi" Y. 2. HD., 20.02.2015 tarihli, 2014/17118 E., 2015/2339 K. sayılı kararı. legalbank.net (31.01.2022); Vekil yerine asile tebligat yapılmasının usule yakırı mı olduğu yoksa geçersiz mi olduğu yönündeki tartışmalar için bkz: Meriç vd., *Olaylarla Tebligat Hukuku*, s. 60-61.

⁴³⁰ Canan Ruhi ve Ahmet Cemal Ruhi, *Tebliğat Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2021, s. 129; Recep Akcan ve Hakan Albayrak, *Tebliğat Hukuku*, Seçkin Yayınları, Ankara 2016, s. 102.

⁴³¹ Konuya ilişkin eski sistemde de icra emrinin tebliğinde Tebligat Kanunu m. 11'in nasıl uygulanacağı konusunda tartışmalar mevcuttu. Tartışmalar için bkz: Recep Akcan, "İcra Emrinin Vekile Tebliği", *Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55. Yaş Günü Armağanı*, C.II, Beta Yayınları, İstanbul 2002, s. 864-876.

ilgili yaptırımlar yükümlüye uygulanamaz. Yargıtay da eski sistemde icra emrinin tebliğinde bu konuya dikkat çekmiştir.⁴³²

3.3.8. Teslim Zamanı

Teslim emri hem içerik olarak hem de tebliğin nasıl yapılacağı bakımından eski sistemdeki icra emrine kısmen benzemektedir.⁴³³ Ancak icra emrinde yedi gün içinde çocuğun teslim edilmesi emri varken, Çocuk Koruma Kanunu'nda ki yeni sistemde herhangi bir süre kanun koyucu tarafından öngörülmemiştir. Teslim emrinde “müdürlük tarafından belirlenen gün ve saatte çocuğu emirde belirtilen yere getirmek zorunda olduğu” belirtilmiştir (ÇKK m. 41/B-3 a). Yani müdürlük belirli bir yer, tarih ve hatta saat belirlemekte, yükümlüye de belirlenen tarih ve saatte yine belirlenen yere gertirmesini emretmektedir.

İdare içinde yer alan adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğü, kanunların verdiği yetki kapsamında hareket etmek zorundadır. Bu idarenin kanuniliği ilkesinin de bir gereğidir. İdarenin yetkisi bağlı yetki yahut takdir yetkisidir.⁴³⁴ Kanun belirli koşul ve durumların varlığı halinde idarenin nasıl hareket edeceğini belirler artık idareye tercih imkanı sunulmamıştır. Bu idarenin bağlı yetkisidir.⁴³⁵ Ancak idarenin çok geniş alanda ve çok çeşitli işlemleri yerine getirdiği düşünüldüğünde, bu işlemlerinin her biri ayrıntılı şekilde mevzuatta düzenlenememektedir. Bu nedenle

⁴³² “HMK'nun 73, 81, 82, 83., Avukatlık Kanunu'nun 41., Tebligat Kanunu'nun 11. maddeleri gereğince vekille takip edilen işlerde vekile tebligat zorunludur. Anılan bu düzenlemeler gereğince tebligatın vekile yapılması ile yasal süreler işlemeye başlar, yine bu tarihe göre takip kesinleştirilerek takibe devam işlemleri yapılır. Ne var ki, vekile tebliğ zorunluluğunun bulunması asile tebligat yapılması lüzumunu ortadan kaldırmaz. Şöyle ki, 2004 sayılı İcra-İflas Kanunu'nun 76. maddesinde mal beyanında bulunmamak suçu, 338. maddesinde düzenlenen hakikate muhalif beyanda bulunma suçu gibi icra-iflas suçlarında borçlunun cezalandırılabilmesi için icra emrinin borçlunun vekiline değil, kendisine tebliğ edilmiş olması gerekir (Prof. Dr. Baki Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulü, 6. baskı, cilt 2, sh: 1280). Cezaların şahsiliği kuralı gereğince borçlu asilin cezai yönden sorumlu tutulabilmesi için icra emrinin borçlu asile tebliği zorunludur. Bu durumda icra emrinin asile tebliğ işlemi usulsüz olmayıp, vekile de tebliğ edilmemesi noktasında tebliğ işlemi eksikliği söz konusudur. Takibin kesinleştirilmesi için takip talebine ve ilama uygun icra emrinin borçlunun ilamda yazılı olan vekiline tebliği gereklidir. O halde, mahkemece, icra emrinin vekile tebliği suretiyle eksikliğin ikmali yönünde hüküm kurulması gerekirken, yazılı gerekçeyle şikayetin kabulü ile icra emrinin iptaline karar verilmesi doğru değildir.” Y. 12. HD., 25.06.2018 tarihli, 2018/3121 E., 2018/6631 K. sayılı kararı. legalbank.net (31.01.2022).

⁴³³ İİK m. 24, m. 25, İİK Y m. 24.

⁴³⁴ Ümit Süleyman Üstün, *Türk Vergi Hukukunda İdarenin Takdir Yetkisi*, Turhan Kitabevi, Ankara 2007, s. 17.

⁴³⁵ Tahsin Bekir Balta, *İdare Hukukuna Giriş*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Yayınları, Ankara 1970, s. 84; Şükrü Karatepe, “İdarenin Takdir Yetkisi”, *Türk İdare Dergisi*, 63/392, 1991, s. 73.

idareye takdir yetkisi tanınması zorunluluk haline gelmiştir.⁴³⁶ Müdürlüğün teslim emrinde gün, saat ve yeri belirlemesi takdir yetkisi kapsamındadır.

Çocuk Koruma Kanunu'nun 41/B maddesinin 3. fıkrasının a bendi “*Müdürlük tarafından belirlenen gün ve saatte çocuğu emirde belirtilen yere getirmek zorunda olduğu*” şeklinde düzenleme yapmıştır. Müdürlük gün, saat ve yeri belirlemek zorundadır ancak bunun içeriğini belirlemede takdir yetkisine sahiptir. Nitekim idarenin takdir yetkisinin sınırları önceden kanunla belirlenmiştir.⁴³⁷ İdarenin bu takdir yetkisi hukuki haktan ziyade ödevdir.⁴³⁸ Bu kapsamda hangi gün, hangi saat ve yer olacağını müdürlük takdir yetkisi kapsamında belirler.

İdarenin takdir yetkisine sahip olduğu durumlarda bu takdir yetkisinin hukuka uygun olarak kullanılması hukuk güvenliği açısından önemlidir.⁴³⁹ Kural olarak idarenin takdir yetkisi kapsamında yaptığı işlemler idari niteliktedir ve iptal davasının konusunu oluşturur.⁴⁴⁰ Ancak adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğünün bu takdir yetkisinin denetimi Çocuk Koruma Kanunu'nda şikayet yoluyla denetim şeklinde öngörülmüştür (ÇKK m. 41/E). Buna göre müdürlüğün bu işlemine karşı aile mahkemesine şikâyetle bulunulabilir. Şikayet üzerine verilen karara da itiraz edilebileceği düzenlenmiştir (ÇKK m. 41/E-3).

Müdürlüğün teslim emrinde fiili teslimin gerçekleşeceği tarihi belirlenirken en uygun ve en yakın tarihin seçmesi gerekir. Aksi halde müdürlüğün belirlediği tarih ve saat şikayete konu olabilecektir. İrtibata geçildiği takdirde tarafların tarih ve saate ilişkin görüşlerinin dikkate alınacağını belirtmiştik.⁴⁴¹ Ancak teslim emrinde belirtilen tarih ve saat söz konusu olduğunda zaten irtibat kurulamadığı için müdürlük bunu tek taraflı olarak belirleyecektir.

⁴³⁶ Şeref Gözübüyük ve Turgut Tan, *İdari Yargılama Hukuku*, Turhan Kitapevi, Ankara 2013, s. 505; Sinan Seçkin ve Gül Üstün, “İdari İşlemlerde Takdir Yetkisi ve Gerekçe İlkesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Mehmet Akif Aydın’a Armağan, 21/2, 2015, s. 509; Adnan Gerçek, *Türk Vergi Hukukunda İdarenin Takdir Yetkisi*, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2006, s. 17.

⁴³⁷ Cemil Kaya, *İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 19.

⁴³⁸ Volkan Özçelik, *İcra Müdürünün Takdir Yetkisi*, Adalet Yayınevi, Ankara 2014, s. 68-69.

⁴³⁹ Seçkin ve Üstün, “İdari İşlemlerde Takdir Yetkisi ve Gerekçe İlkesi”, s. 510.

⁴⁴⁰ Erol Alpar, *Yönetimin Hareket Serbestisi Alanının Yargısal Denetimi ve Sınırları*, Danıştay Yayınları, Ankara 1990, s. 36.

⁴⁴¹ Bknz: Başlık 3.3.5. Teslim Günü ve Saatinin Belirlenmesi

3.3.9. Teslim Emrinin Gereğinin Yerine Getirilmesi

Teslim emri tebliğ edildikten sonra, yükümlü emrin gereği yerine getirdiği takdirde (müdürlüğün belirlediği tarih ve saatte belirlediği teslim mekanına getirirse veya haklı mazereti nedeniyle müdürlükçe alınırsa) çocuk hak sahibine teslim edilir. Teslim işleminin niteliğinden kaynaklı kural olarak tek seferlik bir iş olması da dikkate alındığında artık işlem tamamlanmış, çocuk teslimine dair ilam veya tedbir kararının yerine getirilmesi prosedürü amacına ulaşmıştır.

Yükümlü belirlenen gün ve saatte çocuğu teslim noktasına getirmemekle beraber ve müdürlüğün çocuk teslimi için çocuğun bulunduğu yere gitmesinden önce çocuğu doğrudan hak sahibine teslim ederse teslim işlemi yine tamamlanacaktır. Bu halde müdürlüğe mevcut bir başvuru olduğu için yükümlünün, hak sahibinden çocuğu teslim ettiğine dair imzalı bir kağıt alması ya da hak sahibinin bu durumu müdürlüğe bildirmesi kannatımızca yeterli olacaktır. Bu halde de teslim işlemi gerçekleşmiş olacaktır. Eğer çocuk teslimi içeren ilam veya tedbir kararının müdürlüğe başvuru yapılmadan yükümlü kişi tarafından yerine getirilirse zaten müdürlüğe başvuru olmadığından teslim işlemi gerçekleşir. Eğer yükümlü çocuğu teslim emrinin tebliğinden önce teslim eder ve buna rağmen teslim emri tebliğ edilirse artık yükümlü şikayet yoluna başvurabilecektir.

Yükümlü, çocuğun teslimini rızaen yerine getirmezse, Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B-5 “yükümlü, emrin gereğini yerine getirmezse, çocuk nerede bulunursa bulunsun müdürlük tarafından alınarak hak sahibine teslim edilir. Bu hâlde kolluktan yardım istenebilir. Kolluk birimleri, zor kullanma dâhil bu konudaki talepleri derhâl yerine getirir.” hükmüne yer vermiştir. Buna göre yükümlüye tebliğ yapılmış lakin yükümlü teslim emrinin gereğini yerine getirmemiştir. Artık müdürlük teslim işlemini gerçekleştirmek için çocuğun bulunduğu yere giderek işlemi gerçekleştirir. Bu halde çocuk bulunmuş yerde müdürlükçe alınarak hak sahibine teslim edilir. Müdürlük kolluktan yardım isteyebilir, kolluk zor kullanma da dahil olmak üzere müdürlüğün taleplerini derhal yerine getirir.⁴⁴²

Müdürlük çocuğun bulunduğu yere giderek uzmanlarca (bulunmadığı yerde öğretmen) çocuğun teslim alınıp, hak sahibine verilmesiyle teslim işlemi tamamlanır.

⁴⁴² Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 24.

Bu noktada uzmanın görevleri ve tam olarak nasıl bir rol izleyecekleri düzenlenmemiştir.⁴⁴³ Ancak çocuk teslimi esnasında görevlendirilen uzmanlar, çocuğun üstün yararına uygun şekilde hareket etmelidirler. Yönetmelik m. 27/4'te *“Çocuğun örselenmesine neden olabilecek durumların önlenmesi amacıyla gerekmesi hâlinde ilgili uzman veya öğretmen tarafından, teslim işlemi öncesinde hak sahibi, yükümlü ve çocukla görüşme yapılır.”* hükmüne yer verilmiştir. Buna göre teslim öncesinde çocuğun örselenmesinin, zarar görmesinin önüne geçmek amacıyla gerektiğinde taraflarla ve çocukla görüşme yapılacaktır. Çocuğun bulunduğu yerde işlemin gerçekleştirileceği göz önüne alındığında, uzmanlar bu süreçte çocuğu olumsuz etkileyecek unsurlardan çocuğu korumalı, sürecin çocuğu mümkün olduğunca az etkilemesi adına, taraflarla görüşmeli, yükümlüyü ve gerekiyorsa çocuğu ikna etmelidir. Özellikle kolluk görevlileri de teslim işleminde bulunuyorsa, uzmanlar kolluk görevlileri ile çocuğu iletişime geçirmemelidir.⁴⁴⁴

Çocuk teslimi işlemini fiilen gerçekleştirecek uzmanın çocuk tesliminin o esnada yapılmasının çocuğun üstün yararına uygun olmadığına kanaat getirirse, yine de kararın gereğini derhal yerine getirmek zorunda olup olmadığı tartışılabilir. Çocuğun üstün yararının korunmasının konuya ilişkin en temel ilke olduğuna değinilmişti. Çocuğun üstün yararıyla çelişecek şekilde işlemi gerçekleştirmenin bu temel ilkeye aykırılık teşkil edeceği akla gelecektir. Ancak mevzuat çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararların yerine getirilmesine ilişkin öngördüğü danışmanlık tedbirine (ÇKK m. 41/C-8) ve yine Yönetmelik'te çocuğun görüşmeyi reddetmesi hâlinde yapılacak işlemler düzenlemesine çocuk tesliminde yer vermemiştir (Yönetmelik m. 39). Çocuk teslimine dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesindeki mevcut düzenlemeler de müdürlüğün teslim işlemini ertelemesine imkan tanımamaktadır. Bu nedenle teslim emrinin gereği yerine getirilmemiş veya teslim emrine karşı şikayet yoluna başvurularak mahkemece işlemlerin durdurulmasına karar verilmemiş ve sonuçta müdürlüğün gönderdiği görevli çocuğu bulunduğu yerden teslim almaya gelmişse görevli uzmanın mevcut yasal düzenlemeler karşısında artık teslim işlemini erteleme yetkisi bulunmamaktadır. Nitekim ortada mahkemece verilmiş bir karar bulunmaktadır.

⁴⁴³ Uzmanların görevi Yönetmelik m. 17'de düzenlenmiştir. Ancak teslim emri yerine getirilmediğine ilişkin görevi tek bentte belirtilmiştir. Kanaatimizce bu hususun Yönetmelik'te daha detaylı şekilde düzenlenmesi yerinde olurdu.

⁴⁴⁴ Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 162.

Olması gereken hukuk bakımından bu yetkinin bir takım şartlarla ve mahkemenin yargı yetkisini ihlal etmeden teslim işlemini gerçekleştirecek görevliye verilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.⁴⁴⁵ Nitekim ne pahasına olursa olsun teslim işleminin o an gerçekleştirileceği anlayışı yerine çocuğun yararına uygun zamanda gerçekleştirilmelidir anlayışı benimsenmelidir. Burada bahsettiğimiz kararın hiç uygulanmaması değil, kararın yine uygulanması ancak doğru zamanda ve çocuğun bu duruma hazırlanarak uygulanmasıdır. Böyle bir usulün öngörülmemiş olmasının mahzurlu olabileceğini düşünmekteyiz.

Teslim işlemi gerçekleşmiş ancak sonrasında yükümlü çocuğu haklı bir sebebe dayanmaksızın tekrar almışsa Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B-6'nın "*Çocuk hak sahibine teslim edildikten sonra yükümlü haklı bir sebep olmaksızın çocuğu tekrar alırsa ayrıca yeni bir hükme veya yükümlüyle irtibata geçmeye ya da teslim emri tebliğine gerek olmaksızın çocuk beşinci fıkra uyarınca hak sahibine teslim edilir.*" hükmü gereği artık müdürlük hiçbir işleme gerek olmadan, doğrudan çocuğu bulunduğu yerden zorla alarak hak sahibine teslim edecektir. Böyle bir durumda yeni bir hükme gerek olmadığı gibi yükümlüyle irtibata geçmeye ya da teslim emri göndermeye gerek yoktur.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B-6'nın metninde geçen "*haklı bir sebep olmaksızın*" ibaresi muğlaktır.⁴⁴⁶ Yükümlüyle herhangi bir iletişim sağlanmadığı veya tebliğ gönderilmediği dikkate alındığında ilk aşamada şikayet yolu mümkün görünmemektedir. Bu yüzden haklı sebebi belirleme yetkisi müdürlüğe verilmiştir. Madde gerekçesinde de haklı sebep sayılacak durumlara örnek verilmemiştir. Burada mahkemece yeni bir kararla çocuğun velayetinin yükümlüye verilmesi, çocuğun somut ve yakın bir tehlikeyle karşı karşıya kalması, yükümlünün çocuğu tekrar almazsa çocuğun telafisi mümkün olmayacak bir zarara uğrayacak olması, hak sahibinin çocuğu rızasıyla yükümlüye vermesi örnek olarak verilebilir.

Çocuğun iradesi haklı sebep sayılacak mıdır sorusu akla gelmektedir. Yani çocuk yükümlü ile kalmak istiyor ve bu yüzden yükümlüye kendisi tekrar gelmişse bu

⁴⁴⁵ Nitekim İİK'nın ilga olan 25/b maddesi de uzmanın görev içeriğini belirleyen kapsamlı düzenlemelerin olmaması dolayısıyla uzman bulunması bir çeşit formalite olarak algılanmasına neden olmuştu. Oysa uzman bulunması çocuğun üstün yararını gözetme ve çocuğun yaşayacağı zararın en aza indirmesi amaçlanarak getirilmiş lakin buna hizmet edememişti. Yüksel, "Üçüncü Kişilerin Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasını İsteme Hakkı", s. 1554.

⁴⁴⁶ Yönetmelik m. 29'da da aynı konuda "*haklı sebep olmadan*" ibaresi kullanılmış, yönetmelikle de muğlaklık giderilmemiştir.

haklı neden sayılacak mıdır? Kanaatimizce ve mevcut yasal hükümler dikkate alındığında bu tek başına haklı neden sayılamaz. Nitekim kararı veren mahkeme çocuğu dinlemiş, uzman raporları aldırılmış ve çocuğun üstün yararına göre karar vermiştir. Nitekim çocuğun iradesinin her zaman onun üstün yararına uygun olmayabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.⁴⁴⁷ Artık yeni bir karar olmadan bunun haklı sebep sayılması mahkemenin kararının idari bir birim olan adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğünce değiştirilmesi mahiyeti taşır. Bunun ancak daha önce bahsettiğimiz çocuğun teslimine karşı çıkması, o an teslimin gerçekleştirilmesinin çocuğun üstün yararına aykırı olduğunun uzmanlarca belirlenmesi ve aile mahkemesinden teslim işleminin ertelenmesi hakkında karar alınmasına yönelik yasal düzenleme yapıldığı takdirde mümkün olacağını düşünmektetiz. Haklı sebep kavramı bu mevcut halde muğlaktır ve idari bir birimin takdirine bırakılmıştır. Aile mahkemesini bu sürece daha çok dahil edecek, müdürlüğün başvurusuyla mahkemenin ivedi şekilde bir tedbir kararı verebileceği bir düzenleme kanaatimizce amaca daha uygun olur.

3.3.10. Zor Kullanma Yetkisi

Adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğü çocuk teslimine dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde zor kullanma yetkisini haizdir (ÇKK m. 41/B-5).⁴⁴⁸ Müdürlük bu yetkiyi kolluk kuvvetleri vasıtasıyla kullanır.⁴⁴⁹

3.3.10.1. Çocuk Koruma Kanunu’nda Zor Kullanma Yetkisi

Çocuk Koruma Kanunu 41/B maddesinin son üç fıkrasında adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinin zor kullanma yetkisine sahip olduğu durumlara yer verilmiştir. Çocuk Koruma Kanunu’nun 41/B maddesinin 5. fıkrası “*Yükümlü, emrin gereğini yerine getirmezse, çocuk nerede bulunursa bulunsun müdürlük tarafından alınarak hak sahibine teslim edilir. Bu hâlde kolluktan yardım istenebilir. Kolluk birimleri, zor kullanma dâhil bu konudaki talepleri derhâl yerine getirir.*” hükmüne

⁴⁴⁷ Konuya ilişkindetaylı bilgi için bkz: Yücel, “Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı Bağlamında Çocuğun İradesi”, s. 117 vd.

⁴⁴⁸ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 24.

⁴⁴⁹ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun’un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1263.

yer vermiştir. Buna göre yükümlünün teslim emrini yerine getirmemesi durumunda müdürlüğün zor kullanma yetkisi mevcuttur.

Çocuk Koruma Kanunu’nun 41/B maddesinin 6. fıkrası ise “Çocuk hak sahibine teslim edildikten sonra yükümlü haklı bir sebep olmaksızın çocuğu tekrar alırsa ayrıca yeni bir hükme veya yükümlüyle irtibata geçmeye ya da teslim emri tebliğine gerek olmaksızın çocuk beşinci fıkra uyarınca hak sahibine teslim edilir.” hükmüyle yükümlünün teslim ettiği çocuğu haklı sebep olmaksızın geri alması durumunda müdürlüğün çocuğu almak için zor kullanma yetkisine haiz olduğunu düzenlemiştir.

Çocuk Koruma Kanunu’nun 41/B maddesinin son fıkrasına göre “Çocuğun üstün yararının gerektirdiği hâllerde müdürlük, yükümlüyle irtibata geçmeye veya teslim emri tebliğine gerek olmaksızın doğrudan beşinci fıkra hükmünü uygulayabilir.”. Bu düzenlemeye göre ve çocuğun üstün yararının gerektirdiği durumlarda müdürlük çocuğu nerde bulursa bulsun hemen alacak ve hak sahibine teslim edecektir. Bunu yaparken zor kullanma yetkisine sahip olduğu düzenlenmiştir.⁴⁵⁰

Görüldüğü üzere yükümlünün teslim emrini yerine getirmemesi, teslim ettiği çocuğu haklı sebep olmaksızın geri alması ve çocuğun üstün yararının gerektirdiği durumlarda Çocuk Koruma Kanunu müdürlüğe zor kullanma yetkisi tanımıştır. Bu bahsedilen durumlarda müdürlük kolluktan yardım isteyebilecek, kolluk görevlileri de zor kullanma dâhil bu konudaki talepleri derhâl yerine getirecektir.⁴⁵¹

İcra İflas Kanunu’nda düzenlenen çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilamların icrasında yani konuya ilişkin eski sistemde en çok eleştirilen hususların başında icra müdürlüğünün kolluk görevlileri vasıtasıyla zor kullanma yetkisi gelmekteydi. Çocuk Koruma Kanunu çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde zor kullanma

⁴⁵⁰ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 24.

⁴⁵¹ Topal, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem”, s.1347.

kaldırılmış, çocuk teslimine ilişkin ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesinde müdürlüğün zor kullanma yetkisine yer vermiştir.⁴⁵²

3.3.10.2. Zor Kullanma Yetkisinin Anayasa Açısından Değerlendirilmesi

Zor kullanma yetkisi, Anayasa’da düzenlenen temel hak ve ödevleri doğrudan ilgilendirmektedir. Zor kullanmanın temel hak ve özgürlükleri kısıtladığında şüphe bulunmamaktadır. Temel hak ve özgürlüklerin korunması ise demokrasinin en temel şartlarındanıdır.⁴⁵³ Doktrinde de zor kullanma yetkisinin anayasaya aykırı olduğu ifade edilmiştir.⁴⁵⁴ Bu hususun değerlendirmesinden önce şunu belirtmek gerekir ki; kanaatimizce çocuk teslimi uygulamasında zor kullanma yetkisine ihtiyaç bulunmaktadır.⁴⁵⁵ Nitekim bu yetki Anayasa’nın “*ailenin korunması ve çocuk hakları*” başlıklı taşıyan 41. maddenin 3. fıkrasında düzenlenen “*Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.*” hükmünün garanti altına alınmasına hizmet etmektedir.

Anayasa m. 12’ye göre “*Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.*” Ancak Anayasa m. 13 temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasına ilişkin “*Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.*” hükmüne yer vermiştir. Buna göre temel hak ve hürriyet sahibine belirli sınırlamalar getirilebilir.⁴⁵⁶ Diğer bir ifadeyle her ne kadar Anayasa’da bir takım temel hak ve hürriyetler teminat altına alınmış olsa da Anayasa m. 13

⁴⁵² Mülga olan İİK’nın 25. maddesinin ilk fıkrasındaki hüküm ile m. 25/2’deki hüküm dikkate alındığında kanun koyucunun çocuk tesliminde zor kullanmaya ilişkin iradesinin aynı kaldığı sonucuna varılmaktadır.

⁴⁵³ Yüksel Metin, “Temel Hakların Sınırlandırılması ve Ölçülülük: Ölçülülük İlkesi Evrensel Bir Anayasal İlke midir?”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7/1, 2017, s. 3.

⁴⁵⁴ Özekes, *İcra Hukukunda Temel Haklar ve İlkeler*, s. 163. Burada bahsedilen zor kullanma yetkisi, icra müdürünün zor kullanma yetkisidir. Karşı görüş için bkz: Volkan Özçelik, “Genel Haciz Yoluyla Takipte İcra Müdürünün Zor Kullanma Yetkisi (İİK m. 80/4)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16/0, 2014, s. 2909 vd.

⁴⁵⁵ Çocuğun üstün yararı dikkate alındığında zor kullanmanın hiç olmaması bazı durumlarda kararın yerine getirilememesine neden olabilir. Mardin, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Kararların Yerine Getirilmesi: Çocuk Koruma Kanunu’nun Yeni Hükümleri Hakkında Düşünceler”, s. 211.

⁴⁵⁶ Zafer Gören, “Temel Hakların Sınırlanması - Sınırlamanın Sınırları”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/12, 2007, s. 45.

çerçevesinde bu haklara sınırlamalar getirilebilir ve bu Anayasa'ya aykırılık taşımaz.⁴⁵⁷

Anayasa m. 13'e göre temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında ilk olarak hakkın özüne dokunulmamalıdır.⁴⁵⁸ Eğer sınırlama hakkı anlamsız hale getiriyor ve ortadan kaldırıyorsa özüne dokunmaktadır.⁴⁵⁹ Zor kullanma yetkisinin kullanılmasıyla kişinin özel hayatının gizliliğine (AY m. 20), konut dokunulmazlığına (AY m. 21) ve kişi dokunulmazlığına (AY m. 17) müdahale edilebilir. Burada bir müdahale olması hakkın özüne dokunulduğu anlamına gelmeyecektir. Müdürlüğe takdiri yetkisi niteliğinde olan zor kullanmanın varlığı bu temel hak ve ödevlerin ortadan kaldırılması niteliğine haiz olmadığına kabulü gerekir. Tam aksine müdürlüğe bu yetkinin hiç tanınmaması ailenin korunması ve çocuğun hakkının özüne dokunan, onu ortadan kaldıran etki doğurabilir.

Anayasa m. 13'e göre temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında diğer bir kıstas Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlandırılmasıdır.⁴⁶⁰ Müdürlüğe zor kullanma yetkisi Çocuk Koruma Kanunu ile verilmiştir (ÇKK m.41/B-5). Bu yüzden kanunla sınırlandırıldığı konusunda şüphe bulunmamaktadır. Anayasa'da belirtilen sebeplere bakıldığında da kişi dokunulmazlığının "...kanunda yazılı haller dışında..." (AY m. 17), özel hayatın gizliliğinin ve konut dokunulmazlığının "...başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması..." (AY m. 20-21) sebepleriyle sınırlandırılabilirliği görülmektedir. Ayrıca velayetin kamu düzeninden olması düşünüldüğünde genel anlamda kamu düzeninin yerine getirilmesi amacıyla sınırlama yapılabilirliği de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu kapsamda da zor kullanmanın Anayasa'ya aykırı olmadığı kanaatindeyiz.

Anayasa m. 13'e göre temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında diğer bir sınır Anayasa'nın sözüne ve özüne uygun olması zorunluluğudur. Söz konusu temel hak ve özgürlüklere hâkim kararı olmadıkça dokunulamaması Anayasa'nın lafzının gereğidir.⁴⁶¹ Ancak sınırlamanın Anayasa'nın sözüne ve özüne uygun olması sadece

⁴⁵⁷ Özçelik, "Genel Haciz Yoluyla Takipte İcra Müdürünün Zor Kullanma Yetkisi (İİK m. 80/4)", s. 2911.

⁴⁵⁸ Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2013, s. 115.

⁴⁵⁹ Esin Özü, "1961 Anayasası ve Anayasa Mahkemesine Göre Hakkın Özü Kavramı ve Mülkiyet Hakkının Özü", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 41/3-4, 2011, s. 146.

⁴⁶⁰ Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, s. 113-114.

⁴⁶¹ Özekes, *İcra Hukukunda Temel Haklar ve İlkeler*, s. 163.

bu kapsamda değerlendirilmemelidir.⁴⁶² Anayasa bir bütün halinde değerlendirilmeli, diğer hak ve özgürlükler de dikkate alınarak kanun koyucu tarafından düzenleme yapılmalıdır.⁴⁶³ Bu Anayasa'nın sadece lafzına değil ruhuna da uygun düzenleme yapılmasının bir gereğidir.⁴⁶⁴ Zor kullanma yetkisine bu açıdan bakıldığında hak sahibinin ve hatta çocuğun ailenin korunması ve kişisel ilişki hakkı yine etkin hukuki koruma hakkı korunmuş olur. Bu Anayasa'nın ruhuna uygun sınırlama yapıldığının göstergesi olarak kabul edilmelidir. Kaldı ki hakim çocuk teslimine ilişkin karar verirken çocuğun fiilen tesliminde zor kullanılabileceğini göz önünde bulundurur.

Anayasa m. 13'e göre temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında son sınır ise sınırlamanın ölçülülük ilkesine aykırı olmamasıdır. Temel hak ve özgürlükleri koruyan güvence altına alan başlıca ilke de ölçülülük ilkesidir. Ölçülülük ilkesi idarenin hareketlerinde ve davranışlarında kullanmış olduğu araçların, imkanların ve ölçülerin bu hareket ve davranışı ile ulaşmak istediği sonuçlara uyarlanması şeklinde tanımlanabilir.⁴⁶⁵ Ölçülülük ilkesi de içinde üç unsuru barındırmaktadır. Bunlar: elverişlilik, gereklilik ve orantılılıktır.⁴⁶⁶ Elverişlilik unsuru gereği araç-amaç dengesi sağlanmalıdır. Yani ulaşmak istenen amaca ulaşmayı mümkün kılan araç kullanılmalıdır. Gereklilik unsuru gereği de başvuru tedbirin amaca ulaşmak açısından gerekli olmasını ve en hafif tedbirin seçilmesini ifade eder.⁴⁶⁷ Son olarak orantılılık unsuru ise kullanılan tedbir ile ulaşmak istenen amaç arasındaki dengedir.⁴⁶⁸ Bu kapsamda zor kullanma tedbirinin değerlendirilmesi gerekmektedir. İlk olarak müdürlüğe verilen zor kullanma yetkisi hak sahibinin hakkını karşılamaya elverişlidir. Zorlama olmadan hak sahibinin hakkına kavuşmasının imkansız olabileceği durumlar olabilir.⁴⁶⁹ Bu tedbir sayesinde müdürlük çocuğu nerde olursa

⁴⁶² Özçelik, "Genel Haciz Yoluyla Takipte İcra Müdürünün Zor Kullanma Yetkisi (İİK m. 80/4)", s. 2915.

⁴⁶³ Özçelik, "Genel Haciz Yoluyla Takipte İcra Müdürünün Zor Kullanma Yetkisi (İİK m. 80/4)", s. 2915.

⁴⁶⁴ Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, s. 114.

⁴⁶⁵ Celal Erkut, *Hukuka Uygunluk Bloku İdare Hukukunda Hukukun Genel Prensipleri Teorisi*, Kavram Yayınları, İstanbul 1996, s. 108.

⁴⁶⁶ Engin Saygın, "Ölçülülük İlkesine Yönelik Türk ve İngiliz İdare Hukuku Yaklaşımı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", *Ankara Barosu Dergisi*, 75/2, 2017, s. 67; Metin, "Temel Hakların Sınırlandırılması ve Ölçülülük: Ölçülülük İlkesi Evrensel Bir Anayasal İlke midir?", s. 7.

⁴⁶⁷ Fazıl Sağlam, *Temel Hakların Sınırlanması ve Özü*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1982, s. 114.

⁴⁶⁸ Metin, "Temel Hakların Sınırlandırılması ve Ölçülülük: Ölçülülük İlkesi Evrensel Bir Anayasal İlke midir?", s. 7; Emin Memiş, *Türkiye'de Anayasa Gelişmeleri Eğrisi (1808-2011) Anayasa Hukuku Notları*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2011, s. 193.

⁴⁶⁹ AİHM'de Kılıç/Türkiye kararında bu hususa ilişkin haklı olarak "Başvuran ile oğlu arasında aile bağlarının yeniden kurulmasını sağlayacak tedbirler ile ilgili olarak AİHM, her ne kadar böylesi

olsun alarak hak sahibine teslim edebilir. Böylece hak sahibi hakkına kavuşabilir. İkinci olarak zor kullanma tedbirinin hak sahibinin hakkına kavuşması bakımından gerekli olduğu görülmektedir. Üçüncü ve son olarak bu tedbirin orantılılık unsuru bakımından da ölçülülük ilkesine uygun olduğu kanatındeyiz. kullanılan tedbir ile ulaşılacak istenen amaç arasında denge bulunmaktadır. Nitekim çocuk teslimine ilişkin mahkeme kararı yerine getirilirken hem çocuğun üstün yararı hem hak sahibinin hakkı hem de mahkeme kararının yerine getirilmesindeki yarar telif edilmelidir.⁴⁷⁰

Sonuç olarak zor kullanma yetkisinin Anayasa'ya uygun olduğu kanatındeyiz. Kaldı ki Anayasa'ya aykırı sayarak müdürlüğe zor kullanma yetkisinin tanınmaması; başta çocuğun üstün yararına, velayet hakkı kapsamında kamu düzenine, hak sahibinin etkin hukuki koruma talebinin karşılanamamasına diğer bir ifadeyle adil yargılanma hakkına ve mahkeme kararının yerine getirilmesindeki yarara aykırı olacaktır.

3.3.10.3. Zor Kullanma Yetkisinin Kullanılması

Zor kullanma yetkisi verilen müdürlüğün bu durumlarda zor kullanma yetkisini kullanıp kullanmayacağı, somut olayın şartlarına göre kendi takdirindedir. Nitekim Çocuk Koruma Kanunu'nun 41/B maddesinin 5. fıkrası "...istenebilir..." ifadesiyle buna dikkat çekmektedir.⁴⁷¹ Böylece tarafların bu konuda bir talebinin olup olmaması önemsizdir. Ancak müdürlüğün bu takdir yetkisini kullanımı şikayete konu olabilir.⁴⁷²

Zor kullanma yetkisi kullanılırken müdürlük ölçülülük ilkesine riayet etmek zorundadır. Nitekim kanun koyucu kanunları yaparken ölçülülük ilkesine uygun hareket etmek zorunda olduğu gibi idare de işlemlerini yerine getirirken bu ilkeye riayet etmek zorundadır.⁴⁷³ Eğer kamu düzenini sağlama adına temel hak ve özgürlükler gereğinden fazla sınırlandırılmış ise idari eylemin ölçülülük ilkesine aykırı

hassas bir alanda çocuklara karşı zorlayıcı tedbirler uygulanması arzu edilen bir durum olmasa da, çocuğun beraber yaşadığı ebeveynin açıkça yasa dışı davranışları karşısında cezalandırma yöntemini kullanmaktan kaçınmamak gerektiğini hatırlatmaktadır." değerlendirmesinde bulunmuştur. AİHM Cengiz Kılıç/Türkiye, B. No: 16192/06, 6.12.2011, § 130, <https://hudoc.echr.coe.int/tur>, (07.09.2022).

⁴⁷⁰ Yardımcı, "Ölçülülük İlkesi Bakımından Çocuk Teslimine ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Yönelik Cebri İcra Araçları", s. 1485.

⁴⁷¹ Takdir yetkisinin düzenleniş biçimleri hakkında detaylı bilgi için bkz: Özçelik, *İcra Müdürünün Takdir Yetkisi*, s. 38 vd.

⁴⁷² Özçelik, *İcra Müdürünün Takdir Yetkisi*, s. 254-255.

⁴⁷³ Özcekes, *İcra Hukukunda Temel Haklar ve İlkeler*, s. 205; Özçelik, "Genel Haciz Yoluyla Takipte İcra Müdürünün Zor Kullanma Yetkisi (İİK m. 80/4)", s. 2930.

olduğu söylenebilir.⁴⁷⁴ İdari birimlere kamu hizmetini yürütmesi için üstün ve ayrıcalıklı yetkiler tanınır.⁴⁷⁵ Bu yetkiler ölçülük ilkesine uygun kullanılmalıdır. Zor kullanmanın ölçülülük ve insan onuru çerçevesinde ele alınması elzemdir.⁴⁷⁶

Zor kullanma da bu ilkenin gözetilmesi zorunluluğunun doğduğu en önemli durumların başında gelmektedir. Bu kapsamda müdürlük hem zor kullanma yetkisine karar verirken hem de bu yetkisini kullanırken ölçülülük ilkesine dikkate almalıdır.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B’de ve Yönetmelik m. 31’de zor kullanma, son çare olarak düzenlenmemiş, çok hızlı başvurulabilecek bir yetki olarak düzenlenmiştir.⁴⁷⁷ Çocuk teslimi işlemi gerçekleştirilirken kullanılacak zor kullanma yetkisi, çocuğun korkmasının, psikolojisinin etkilenmesinin mümkün olduğunca önüne geçecek şekilde ve ölçülülük ilkesi uyarınca son çare olarak kullanılmalıdır.⁴⁷⁸ Yetişkinlere nazaran daha duygusal olabilecekleri, bu yüzden halihazırda yanında bulunduğu kişiyle vedalaşmak isteyebileceği, psikolojilerinin hazırlanmasının gerekli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.⁴⁷⁹ Bu yüzden uygulamada adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlükleri gerekçeli ve son çare olarak bu zor kullanma yetkisini kullanmalıdırlar.⁴⁸⁰ Nitekim çocuk asla bir eşya değildir. Tamamen habersiz şekilde kolları karşısında gören çocuğun travmaya uğrayabileceği göz önüne alınarak mümkünse çocuğun önünde olmayacak şekilde yoksa çocuğun en az etkilenmeyeceği şekilde ve ölçülü, gerekçeli, orantılı şekilde zor kullanma yetkisi kullanılmalıdır. Bunun yanında ölçülülük ilkesi gereği de önce amacı

⁴⁷⁴ Yücel Oğurlu, “AİHM Kararları ve Türk İdare Hukukunda Temel Hak Ve Özgürlüklerin Sınırlandırılmasında Bir Yargısal Denetim Ölçütü Olarak Ölçülülük İlkesi”, *Dr. Turhan Tufan Yüce’ye Armağan*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2001, s. 486.

⁴⁷⁵ Zehra Karakuş Işık, “Yürütmenin Durdurulması Kararlarında Gerekçe Sorunu”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26/1, 2022, s. 538.

⁴⁷⁶ Volkan Özçelik, “Genel Haciz Yoluyla Takipte İcra Müdürünün Zor Kullanma Yetkisi (İİK m. 80/4)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16/0, 2014, s. 2923.

⁴⁷⁷ Mardin, “Çocuk Teslimi ve Kişisel İlişki: Çocuk Koruma Kanunu’nun Yeni Hükümleri Hakkında İlk Tespitler”.

⁴⁷⁸ Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 144; Mardin, “Çocuk Teslimi ve Kişisel İlişki: Çocuk Koruma Kanunu’nun Yeni Hükümleri Hakkında İlk Tespitler”; Serozan, *Çocuk Hukuku*, s. 252; Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 22.

⁴⁷⁹ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 24.

⁴⁸⁰ Mardin, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Kararların Yerine Getirilmesi: Çocuk Koruma Kanunu’nun Yeni Hükümleri Hakkında Düşünceler”, s. 211.

gerçekleştirmek için en hafif, temel hak ve özgürlükleri daha az sınırlayıcı aracın kullanılmasıyla başlanmalıdır.⁴⁸¹

Müdürlük zor kullanma yetkisini kullanırken ölçülülük ilkesine bağlı kalmak zorundadır. Ancak Çocuk Koruma Kanunu müdürlüğün zor kullanma yetkisinin sınırlarını çizmemiştir. İcra ve İflas Kanunu'nun 80. maddesinde icra müdürünün takdir yetkisini kullanırken riayet etmesi gereken sınırlar düzenlenmiştir. Çocuk Koruma Kanunu'nda buna benzer bir düzenlemeye yer verilmemesi kanaatimizce eksikliklerdir.

Burada belirtmek gerekir ki müdürlüğün zor kullanma asla çocuğun şahsı üzerinde kullanılamaz.⁴⁸² Yani müdürlüğe zor kullanma yetkisi verilmiş olması bu yetkinin çocuk üzerinde kullanılabileceği şeklinde yorumlanamaz. Nitekim böyle bir yorum hem Çocuk Koruma Kanunu'nun hem de çocuğun üstün yararı ilkesinin amacını ortadan kaldırır mahiyettedir.

Müdürlük zor kullanma yetkisini kolluk kuvvetleri vasıtasıyla kullanır. Yönetmelik kolluğun tanımına m. 4/1-ğ de “*Kolluk: Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı teşkilatında, emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlamak için kanunların ve kanunlara dayanarak yetkili makamların verdiği görevleri yerine getiren personel ve görevlileri*” ifade eder şeklinde yer vermiştir.

Çocuk teslimine dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi sırasında müdürlükçe kolluk birimlerinden yardım istenilmişse kolluk görevlilerinin bu görev esnasında sivil kıyafetli olmasının hüküm altına alınmamış olması kanatimizce mahzurlar doğuracak niteliktedir. Nitekim çocuğun resmi üniformalı kolluk görevlilerini karşısında görmesi, çocuktaki korkuyu artıracak mahiyettedir⁴⁸³. Çocuğun psikolojisi ve yaşayabileceği travma dikkate alınarak, çocuğun özne olduğu

⁴⁸¹ Yüksel Metin, *Ölçülülük İlkesi - Karşılaştırmalı Bir Anayasa Hukuku İncelemesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2002, s. 31.

⁴⁸² Talih Uyar, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamlı Takipler”, www.e-uyar.com, (04.02.2022); Güven, *Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 138; Özbay, “Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, s. 74; Yücel, *Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet*, s. 196; Aksi yönde Taner Emre Yardımcı, “Ölçülülük İlkesi Bakımından Çocuk Teslimine ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Yönelik Cebri İcra Araçları”, *Terazi Hukuk Dergisi*, 15/167, 2020, s. 1489; Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 24.

⁴⁸³ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 22.

tüm durumlarda polisin resmi üniformalı değil sivil olmasının açıkça düzenlenmesi gerekirdi. Ancak ne kanunda ne de yönetmelikte buna ilişkin bir düzenleme yapılmamıştır. Bu hususta çocuk polislerinin görevli olduğu durumlarda, çocuk polislerinin sivil olmasından kaynaklı, bir sıkıntı yaşanmayacak olsa da çocuk polislerinin olmadığı ilçelerde ve özellikle jandarma bölgelerinde sıkıntı yaratacak mahiyettedir.

Çocuk tesliminde görevli birimin değiştirilirken, bu görevli birimin zor kullanma yetkisini kullanacağı kolluk konusunda bir değişiklik yapılmamıştır. Çocuğun üstün yararı ve konunun hassasiyeti düşünüldüğünde ayrıca kolluğun çok çeşitli ve farklı görevleri yerine getirirken ayrıca bu işlemi de gerçekleştiriyor olması çocuk teslimi işlemlerinde sorunlara yol açmaktadır. Kanaatimizce kolluk birimleri içinde sadece bu hususla ilgilenen, bu iş ve işlemler için eğitilmiş, çocuk konusunda bilgili bir birim kurulması yerinde olacaktır.

3.3.11. Şikâyet ve İtiraz

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesi kapsamında karar ve işlemlere karşı Çocuk Koruma Kanunu m. 41/E'ye göre şikâyet yoluna başvurulabilir.⁴⁸⁴ Çocuk Koruma Kanunu m. 41/E-1 şikâyetine ilişkin “Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine ilişkin müdürlükçe yapılan işlem ve verilen kararlara karşı, öğrenme veya tebliğ tarihinden itibaren bir hafta içinde, işlemi yapan müdürlüğün bulunduğu yer aile mahkemesine şikâyetle bulunulabilir.” şeklinde düzenlemeye yer vermiştir.

Çocuk teslimine dair ilam veya tedbir kararının müdürlükçe yerine getirilmesinde müdürlüğün yaptığı işlemlere ve almış olduğu kararlara karşı şikâyet teknik manada bir dava olmayıp, kendine özgü bir hukuki çaredir.⁴⁸⁵ Hukuki çare, medeni usul hukukunda hakkın korunması yahut kullanılması amacıyla kullanılabilen

⁴⁸⁴ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1259.

⁴⁸⁵ İİK kapsamında düzenlenen şikâyetin hukuki niteliğine dair doktrinde görüş birliği bulunmamaktadır. Bu noktada şikâyetin kanun yolu olduğu, idari yol olduğu, kendine özgü bir yol olduğu ve son olarak hukuki çare olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz: Esmâ Hande Boztosun, *İcra Hukukunda Süresiz Şikâyet Sebepleri*, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020, s. 5 vd.

her türlü usuli araçtır.⁴⁸⁶ Kanun koyucu İcra ve İflas Kanunu’da ki şikayet müessesesine benzeyen yönleri olmakla beraber farklı ve kendine özgü bir hukuki çare olarak Çocuk Koruma Kanunu’nda şikayeti⁴⁸⁷ düzenlemiştir.⁴⁸⁸ Bu hükümle beraber ilgililere, müdürlüğün işlem ve kararları hakkında aile mahkemesi nezdinde hukuki koruma ve denetim başvurusu imkanı sağlanmıştır.⁴⁸⁹

Çocuk Koruma Kanunu’nda şikayetin kapsamı, içeriği, itiraz sebepleri şikâyet ve sebeplerinin sınırları düzenlenmemiştir.⁴⁹⁰ Ancak kanaatimizce İcra ve İflas Kanunu m. 16 ve devamında düzenlenen şikayete benzer şekilde, şikayet sebeplerine ilişkin genel bir düzenleme yapılmalıydı. Kanunun açık lafzına göre adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinin bu görevini yerine getirirken her türlü işlem ve kararına karşı başvurulacak yol şikayettir (ÇKK m. 41/E). Dolayısıyla şikayetin konusu müdürlüğün konuya ilişkin olarak yapmış olduğu işlemler ve almış olduğu kararlardır. İşlemden kasıt müdürlüğün somut bir sorun karşısındaki davranış biçimidir.⁴⁹¹ Davranış kesinleşmemiş ilamın yerine getirilmesi prosedürüne başlanması örneğinde olduğu şekilde olumlu olabileceği gibi hak sahibinin başvurusu üzerine yükümlüyle irtibata geçmeme gibi olumsuz bir davranış da olabilir.⁴⁹²

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/E’nin ilk fıkrasına göre şikayette görevli merci aile mahkemeleridir. İcra ve İflas Kanunu’daki eski sistemde icra müdürlüğünün işlemlerine karşı İcra ve İflas Kanunu’nun genel hükümleri (m.16-18, 22) gereği icra mahkemeleri şikayette görevli merciydi.⁴⁹³ Yani Çocuk Koruma Kanunu kapsamına alınan sistemin getirdiği yeniliklerden biri de, çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesinde müdürlükçe yapılan

⁴⁸⁶ Hakan Pekcanıtez ve Cemil Simil, *İcra-İflâs Hukukunda Şikâyet*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2017, s. 47.

⁴⁸⁷ İcra hukukunda şikayet konusunda ayrıntılı bilgi için bkz.: Pekcanıtez ve Simil, *İcra ve İflas Hukukunda Şikayet*, s. 5 vd.

⁴⁸⁸ Doktrinde ÇKK’da düzenlenen şikayet ile İİK’da düzenlenen şikayetin farklı olmadığı bu sebeple hüküm bulunmayan veya sorunla karşılaşılacak durumlarda İİK’nın şikâyetle ilişkin hükümlerinin niteliğine uygun olduğu ölçüde aile mahkemesi tarafından uygulanması gerektiği belirtilmektedir. Topal, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem”, s. 1345; Belgin Güneş, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesi*, s. 62-63. Ancak ÇKK’da İİK’ya herhangi bir atıf hükmü olmadığından bunun mümkün olmayacağını düşünmekteyiz.

⁴⁸⁹ Çelikoğlu, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının İcrasına Dair Mevzuat Değişikliği Hazırlık Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, s. 940.

⁴⁹⁰ Topal, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem”, s. 1344.

⁴⁹¹ Kuru, *İcra ve İflas Hukuku El Kitabı*, s. 104.

⁴⁹² Mustafa Serdar Özbek, “Kesinleşmeden İcra Edilemeyecek İlamların Kesinleşmeden İcraya Konulması”, *Başken Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2/1, 2016, s. 61.

⁴⁹³ Bknz: İİK m. 16, m. 17, m. 18, m. 22.

işlemlere ve verilen kararlara karşı şikâyet merciinin aile mahkemesi olarak düzenlenmesidir.

Mahkemelerin yargılamaya ilişkin yetkisi, coğrafi alan bazında sınırlandırılmıştır.⁴⁹⁴ Buna göre yetki uyuşmazlığı hangi görevli mahkemenin çözümleneceğini belirtmektedir.⁴⁹⁵ Hukuk Muhakemeleri Kanunu yetki kurallarını kesin ve kesin olmayan yetki şeklinde sınıflandırılmıştır (HMK m. 5-17).⁴⁹⁶ Kanun koyucu kamu düzenini ilgilendiren durumlarda hangi yer mahkemesinin yetkili olduğunu belirler. Bu belirleme kesin yetkidir.⁴⁹⁷ Kanuna göre yetkili yer işlemi yapan müdürlüğün bulunduğu yer aile mahkemesidir (ÇKK m. 41/E-1). Bu yetki kamu düzeninden olup kesin yetki kuralıdır. Bu yüzden bu yetki dava şartıdır, mahkemece kendiliğinden gözetilir (HMK m. 114-115).⁴⁹⁸

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde şikayet merciinin aile mahkemesi olarak değiştirilmesi sürecin icra sistemi içinden çıkarılması ile uyumludur. Ayrıca 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'un 3. maddesi "*Aile mahkemelerine, ... adlî yargıda görevli, tercihan evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış olan hâkimler arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca atama yapılır.*" hükmüne yer vermiştir. Dolayısıyla aile mahkemesi hakimlerinin bu nitelikleri göz önünde bulundurulduğunda çocukla doğrudan ilgili böylesi önemli bir konuda şikayet merci olmaları kanaatimizce de yerinde olmuştur.⁴⁹⁹ Adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinin idari bir merci olup yaptıkları işlemlerin ise görüşümüzce adli-idari karma nitelikli işlem olduğunu belirtmiştik. Bu yüzden de kanaatimizce adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinin işlemlerine karşı yapılacak şikayette adli mercilerin yetkili olmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

Şikayet yoluna sadece Çocuk Koruma Kanunu anlamındaki yükümlü ve hak sahibi değil, başvuruda menfaati bulunan herkes başvurabilir. Örneğin çocuk

⁴⁹⁴ Atalı, vd., *Medeni Usul Hukuku*, s. 169.

⁴⁹⁵ Ramazan Arslan, vd., *Medeni Usul Hukuku*, s. 209.

⁴⁹⁶ Yasin Köse, "Medenî Usûl Hukukunda Yetkisizlik Halinde Verilmesi Gereken Karar", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 9/18, 2021, s. 195.

⁴⁹⁷ Hakan Pekcanitez, vd., *Medeni Usul Hukuku*, C.I, s. 267.

⁴⁹⁸ Murat Atalı, vd., *Medeni Usul Hukuku*, s. 198.

⁴⁹⁹ Benzer yönde bkz: Börü ve Börü, "Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler", s. 1259.

yükümlünün yanında değil çocuğun anneannesinin yanında kalıyor ve işlem çocuğun anneannesine karşı yapılıyorsa onun da şikayet hakkının varlığını kabul etmek gerekir. Şikayet olunan yani karşı taraf ise işlemi yapan adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğüdür.

Çocuk Koruma Kanunu şikayet yoluna başvuruyu süreye bağlamıştır. Buna göre şikayet, verilen kararın ya da yapılan işlemin öğrenme veya tebliğ tarihinden itibaren bir hafta içinde yapılmalıdır.⁵⁰⁰ Yani karar veya işlem tebliğ edilmişse, şikayet süresi tebliğ tarihinden itibaren başlayacaktır. Örneğin teslim emri gönderildiğinde yükümlü eğer şikayet sebebinin olduğunu düşünüyorsa tebliğ tarihinden itibaren bir hafta içinde aile mahkemesine şikayette bulunmalıdır. Şikayet konusu işlem veya karar tebliğ edilmemişse, şikayet eden o işlemi hangi tarihte öğrenmişse o tarih esas alınır. Buradaki süre düzenleniş itibarıyla hak düşürücü süredir. Bu nedenle aile mahkemesi, şikayetin süresinde olup olmadığını kendiliğinden incelemek zorundadır. Ancak somut olaydan veya dosya üzerinden açıkça anlaşılmadıkça şikayet eden tarafından öğrenme tarihi olarak belirtilen tarih kabul edilmelidir.

İcra ve İflas Kanunu'nda düzenlenen şikayet müessesesinde şikayetin süreye tabi olmadığı haller bulunmaktadır. İcra ve İflas Kanunu m. 16/2'ye göre bir hakkın yerine getirilmemesi veya sebepsiz sürüncemede bırakılması nedeniyle yapılacak şikayet süreye bağlı değildir. Ayrıca yazılı olmasa da doktrin ve Yargıtay, kamu düzenine aykırı olan işlemlere karşı şikayetin süreye bağlı olmadığını kabul etmektedir.⁵⁰¹ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu verdiği bir kararda bu hususa ilişkin olarak, icra dairelerinin kamu düzenine aykırı işlemlerine karşı şikayetin süresiz olduğu kanunda yazmasada doktrin ve uygulamada kabul görmüş, bu yüzden bu konuda süresiz şikayetin kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁵⁰² Bu nedenle bahsedilen bu üç durumda Çocuk Koruma Kanunu'na göre de şikayetin süresiz olduğu kabul edilebilir mi sorusu akla gelmektedir. Çocuk Koruma Kanunu m. 41/E'ye bakıldığında bir haftalık süre dışında ayrıca bir süre belirtmemiştir. Ayrıca İcra ve İflas Kanunu'nda düzenlenen şikayete dair hükümlere de bir atıfta bulunmamaktadır. Sadece süre açısından değil şikayetin nasıl inceleneceği, mahkemenin normal yargılamasının mı yoksa İcra ve İflas Kanunu'ndaki şikayete ilişkin kuralların mı

⁵⁰⁰ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 25.

⁵⁰¹ Kuru, *İcra ve İflas Hukuku El Kitabı*, s. 109.

⁵⁰² Kuru, *İcra ve İflas Hukuku El Kitabı*, s. 109.

geçerli olacağı noktasında belirsizlik mevcuttur.⁵⁰³ Kanaatimizce kanun koyucunun İcra ve İflas Kanunu'na atıf yapmaması bilinçlidir. Nitekim 2017 yılında yapılan ancak yasalaşmayan Mağdur Hakları Kanun Tasarısı taslağında şimdiki Çocuk Koruma Kanunu düzenlemelerine benzer bir sistem öngörülmüştü. Buna göre taslağın 16. maddesinin yedinci fıkrasında şikayet konusunda aile mahkemesinin İcra ve İflas Konunu'nun şikayete ilişkin maddelerine kıyasen karar vereceğini düzenlemişti.⁵⁰⁴ Ancak Çocuk Koruma Kanunu'nda böyle bir hüküm bulunmamaktadır. Buna göre Çocuk Koruma Kanunu'ndaki şikayet incelemesi İcra ve İflas Kanunu'ndaki incelemeye göre yapılmayacağı söylenecektir. Dolayısıyla incelemenin aile mahkemesindeki normal yargılamaya göre olacağı söylene de bu da konuya tam bir açıklık getirmemektedir. Nitekim aile mahkemesinin bu duruma benzer bir görevi daha önce bulunmamaktaydı. Kanun koyucu bu bilinçli olduğunu düşündüğümüz susmasıyla konuyu uygulamaya bırakmıştır. Kanaatimizce şikayet konusunda daha somut bir çerçeve hüküm çizmesi, hükmün kapsamını, içeriğini, şikayet sebeplerini net olarak belirlemesi yerinde olurdu.⁵⁰⁵ Böylece uygulamada belirsizlik yaşanmazdı.

Şikayet yoluna başvurulması derdest olan mahkeme kararının yerine getirilmesi prosederünü etkilemez.⁵⁰⁶ Ancak kanuna uygun olarak yapılmış şikayet söz konusuysa mahkemece işlemin yerine getirilmesi durdurabilir. Çocuk Koruma Kanunu m. 41/E-2 “...durdurabilir...” ibaresine yer vermiştir.⁵⁰⁷ Buna göre şikayet işlemin yerine getirilmesini kendiliğinden durdurmayacaktır. Bunun için mahkemenin bu yönde bir karar vermesi gereklidir. Mahkeme eğer işlemin yerine getirilmesini durdurmaya yönelik karar vermezse işlemler devam edecektir. Mahkemenin bu konuda takdir yetkisi bulunmaktadır. Daha sonra aile mahkemesi somut olayın durumuna göre ya dosya üzerinden ya da gerekiyorsa ilgilileri dinlemek suretiyle ivedilikle şikayeti karara bağlar. Yani ilgilileri dinleyip dinlememe noktasında takdir yetkisi mahkemeye aittir.

⁵⁰³ Aynı yönde: Özkes, “İcra ve İflâs Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi Üzerine Kısa Açıklama ve Bazı Uyarılar”, s. 4.

⁵⁰⁴ Bu konuda detaylı değerlendirme için bkz: Çelikoğlu, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının İcrasına Dair Mevzuat Değişikliği Hazırlık Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, s. 940-943.

⁵⁰⁵ Mardin, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Kararların Yerine Getirilmesi: Çocuk Koruma Kanunu'nun Yeni Hükümleri Hakkında Düşünceler”, s. 204.

⁵⁰⁶ Topal, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem”, s. 1345.

⁵⁰⁷ Yönetmelik m. 45'te de ÇKK'ya uyumlu bir hüküm sevk edilmiştir.

Aile mahkemesinin şikayet hakkındaki kararı iki şekilde olabilir. Mahkeme ya şikayeti reddedecek ya da kabul edecektir. Şikayet süresi içinde yapılmamışsa yahut Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 114’te sayılan diğer dava şartları yoksa mahkeme şikayeti usulden reddedecektir. Şikayet usulüne uygun ancak sebepleri yerinde değilse artık şikayeti esastan reddedecektir. Mahkeme eğer şikayet sebeplerini yerinde bulursa şikayeti kabul edecektir. Ancak Çocuk Koruma Kanunu şikayet üzerine yapılacak muameleleri de düzenlememiştir. Kanatımızca İcra ve İflas Kanunu’nun 17. maddesine benzer bir düzenleme yapılarak şikayet sebeplerini yerinde bulursa yapılacak işlemleri düzenleyen bir hükme yer vermelidir.⁵⁰⁸

İcra ve İflas Kanunu’na göre icra dairesi, işlemlerini şikayet yoluyla inceleyen icra mahkemesinin denetim ve gözetimi altındadır (İİK m. 4; m. 13). Ancak Çocuk Koruma Kanunu bu konuda düzenleme yapmamış olduğundan müdürlüğün aile mahkemesi denetimi altında olduğu söylenemez.⁵⁰⁹

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/E-3 şikâyet üzerine verilen karara karşı itiraz yolunu düzenlemiştir. Diğer bir ifadeyle aile mahkemesinin şikâyet sonucu verdiği karara istinaden itiraz yoluna gidilmesi biçiminde bir hukuksal çare düzenlenmiştir.⁵¹⁰ Buna göre aile mahkemesinin şikayet üzerine verdiği karara karşı itiraz edilebilir. Şikayet süresi tebliğ tarihinden itibaren bir haftadır. İtirazın yapılacağı merciye de madde metninde yer verilmiştir (ÇKK m. 41/E-3). İtiraz dilekçesi şikayet üzerine kararı veren mahkemeye sunulur.⁵¹¹ Bunun üzerine mahkeme, itiraz incelemesi amacıyla dosyayı o yerde aile mahkemesinin birden fazla dairesi bulunması durumunda, numara olarak kendini izleyen daireye, son numaralı daire içinse birinci daireye ivedilikle gönderir. Eğer o yerde aile mahkemesinin tek dairesi varsa itiraz asliye hukuk mahkemesine, aile mahkemesi hâkimi ile asliye hukuk mahkemesi hâkiminin aynı hâkim olması durumunda ise en yakın aile mahkemesine yahut asliye hukuk mahkemesine ivedilikle gönderir.

⁵⁰⁸ Mardin, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Kararların Yerine Getirilmesi: Çocuk Koruma Kanunu’nun Yeni Hükümleri Hakkında Düşünceler”, s. 204.

⁵⁰⁹ Topal, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem”, s. 1345.

⁵¹⁰ Topal, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem”, s. 1344.

⁵¹¹ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun’un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1259.

Kanun koyucu çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasının önemine binayen konuya ilişkin şikayeti ve itirazı düzenlerken hızlı karar verilmesine vurgu yapmıştır. Bu doğrultuda itiraz mercinin itiraz üzerine karar vermesinde düzenleyici süre öngörmüştür. Kanuna göre itiraz mercii, bir hafta içinde kararını verir. Ancak uygulamada mahkemelerin iş yoğunluğunu gerekçe gösterilerek bu süreleri uymadığı görülmektedir. Ancak konunun çocuğun üstün yararı olduğu, olası gecikmelerin çocuk üzerinde büyük psikolojik travmalara sebep olabileceği nazara alındığında mahkemelerin bu süreleri titizlikle uyması gerekmektedir. İtiraz merci, itirazı yerinde görürse işin esası hakkında karar verecektir. Artık itiraz üzerine verilen karar kesindir. İstinaf ya da temyiz yolu bulunmamaktadır.

Son olarak kanun şikayeti ivedi işlerden saymıştır (HMK m. 103/1-b). Buna göre şikayet adli tatilde de inceleneceltir.⁵¹²

3.3.12. İçeriğin Çıkarılması veya Erişimin Engellenmesi

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/G “Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması kapsamında çocuğun uzman veya öğretmen tarafından yükümlüden ya da hak sahibinden teslim alındığı veya diğerine teslim edildiği sırada kayda alınan ses veya görüntülerin internet ortamında yayınlanması nedeniyle kişilik haklarının ihlal edildiğini iddia eden ilgililer, 4/5/2007 tarihli ve 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun 9 uncu maddesi uyarınca içeriğin çıkarılması veya erişimin engellenmesini isteyebilir.” hükmüyle çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde içeriğin çıkarılması ve erişimin engellenmesini düzenlemiştir.

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde Çocuk Koruma Kanunu ile gelen yeniliklerin bir diğeri içeriğin çıkarılması veya erişimin engellenmesi başlıklı 41/G maddesidir.⁵¹³ Söz konusu madde, fiilen çocuğun teslim işleminin gerçekleştiği esnada kayda alınan ses veya görüntülerin internet ortamında yayınlanması sebebiyle kişilik hakkının ihlal edildiğini iddia eden kişilerin bahsi geçen görüntü veya ses kaydı içeriğinin

⁵¹² Adli tatil müessesine ilişkin doktrindeki görüşler için bkz: Mustafa Taşkın, “Adli Tatilin Yargısal Verimliliğe Etkisi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 0/5, 2015, s. 728 vd.

⁵¹³ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun’un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1260.

çıkarılmasını veya erişiminin engellenmesi isteyebileceklerini düzenlemektedir. Buna göre ilgililer, 5651 sayılı Kanunun 9. maddesi uyarınca bu taleplerini yapacaktır. Bu kanunun “*içeriğin yayından çıkarılması ve erişimin engellenmesi*” başlıklı 9. maddesiyle Çocuk Koruma Kanunu’nun 41/G maddesi birlikte değerlendirildiğinde, ilgililer içerik sağlayıcısına, buna ulaşamadıkları durumlarda ise yer sağlayıcısına başvurarak uyarı yöntemiyle içeriğin yayından çıkarılmasını talep edebilecekleri gibi doğrudan sulh ceza hâkimine başvuru yaparak içeriğin çıkarılmasını ve/veya erişimin engellenmesini isteyebilir.⁵¹⁴ Talep içerik ve/veya yer sağlayıcısına yapılmışsa ilgilinin talebi bu muhattaplar tarafından en geç yirmi dört saat içinde cevaplandırılır. Eğer talep doğrudan sulh ceza hâkimine yapılmışsa hâkim bu madde kapsamında yapılan başvuruyu en geç yirmi dört saat içinde duruşma yapmaksızın karara bağlar ve bu maddede belirtilen kapsamda içeriğin çıkarılmasına ve/veya erişimin engellenmesine karar verebilir.

İçeriğin çıkarılması ve erişimin engellenmesi ile ilgili bu maddenin geçmişte yaşanan ve çocuk teslimi sırasında özellikle sosyal medyada yayılan görüntüler üzerine ihdas edildiği anlaşılmaktadır. Bu maddeyle bunun önüne geçilmek istenmiştir.⁵¹⁵ Madde kapsamında içeriğin çıkarılmasını ve erişimin engellenmesini talep edebilecek ilgililerin içerisinde adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlükleri de bulunmaktadır. Özellikle çocuğun fiilen teslimi sırasında alınan ses ve görüntü kayıtlarının, internet mecrasında yayımlanmasıyla çocuğun kişilik haklarının ihlal edildiği anlaşılırsa, çocuğun üstün yararını korumak zorunluluğu bulunan müdürlük Çocuk Koruma Kanunu m. 41/G kapsamında içeriğin çıkarılması ve erişimin engellenmesini talep etmelidir. Ayrıca bu işlem sırasında hak sahibi, yükümlü veya üçüncü kişilerin görüntü ve sesleri de internet ortamında yayımlanmışsa onlar da madde kapsamındaki ilgililer olarak bu talepte bulunabilecektir. Yani bu hüküm sadece taraf ve çocuklar için değil tüm ilgililer yani teslim mekanında bulunanlar ve görevli kişiler için öngörülmüştür.⁵¹⁶ Özellikle günümüzde sosyal medya

⁵¹⁴ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 26.

⁵¹⁵ Bknz: İcra ve İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi’nin (7343 sayılı Kanun’un) komisyon görüşmeleri esnasında kanun teklifini veren, ilk imza sahibi olan Tokat Milletvekili Mustafa Arslan konuya ilişkin açıklamaları. Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Tutanak Dergisi, 27. Dönem 5. Yasama Yılı 1. Toplantı, s. 8. [https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2854\(21.12.2022\)](https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2854(21.12.2022)).

⁵¹⁶ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 26.

platformlarında kişilerin yaptıkları paylaşımların kontrolünün çok zor olmasından kaynaklı olarak ihlallerin de çok daha kolay gerçekleştiği görülmektedir.⁵¹⁷ Bu tip kişilik hakkı ihlallerine sebep olan paylaşımlar uzun zaman sonra bile, hiç söz hakkı olmayan çocuğun karşısına çıkabilecek ve çocuğun kişilik hakkını ihlal edebilecektir.⁵¹⁸ Nitekim çocuğun gelişiminin olumsuz etkilenmemesi adına itibarının korunması zorunludur.⁵¹⁹ Bu nedenle görüşümüzce böyle bir düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktaydı. Bu düzenleme de bu ihtiyacı karşılaması bakımından olumludur.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/G “ses veya görüntülerin internet ortamında yayınlanması” ifadesine yer vermiştir. Buna göre televizyonda yayınlanan ses veya görüntüler bu madde kapsamına girmemektedir. Ancak ilgililer bu madde kapsamı dışında şartlarında varlığı halinde Türk Medeni Kanunu m. 25’te düzenlenen genel hükümlere başvurabilecektir.⁵²⁰ Böylece ilgililer saldırının önlenmesi davası, saldırının durdurulması davası, maddi tazminat davası, manevi tazminat davası, sebepsiz zenginleşme davası ve vekaletsiz iş görme davası açabilir.⁵²¹

Çocuğun kişilik hakkıyla üstün yararı yine diğer kişilerin kişilik hakları dikkate alındığında bahsettiğimiz gibi olumlu bir madde olmakla beraber, kanaatimizce asıl önemli olan bu işlemler sırasında özellikle çocuğun örselenmeden, kişilik haklarına zarar gelmeden ve taraflar ikna edilerek bu işlemin gerçekleştirilmesidir.

3.3.13. Çocuk Teslimine Dair İlam ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Muhalefet

3.3.13.1. Genel Olarak Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F

Çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesi hem çocuğun üstün yararı hem de kamu düzeni açısından önemlidir. Ayrıca çocuğun teslimini ve çocukla kişisel ilişkiyi etkin ve hızlı şekilde sağlamak devletin pozitif yükümlülüğüdür. Bu öneme binayen kanun koyucu konuyu düzenlerken hem hukuki hem de cezai yaptırımlar içeren yasal düzenlemelere

⁵¹⁷ Ayça Zorluoğlu Yılmaz, “Sharenting ve Velayet Hakkının Sınırları”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29/4, 2021, s. 3383.

⁵¹⁸ Ceyhan Serçemeli, “Ebeveynlerin Sosyal Medyadaki “OverSharenting” Davranışlarının Hukuki Açidan Değerlendirilmesi”, *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 12/48, 2020, s. 232.

⁵¹⁹ Baş ve Baş, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulması Konularında 7343 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler ve Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme”, s. 26.

⁵²⁰ Kemal Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku Gerçek ve Tüzel Kişiler*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2020, s. 259.

⁵²¹ Ahmet Kılıçoğlu, *Medeni Hukuk*, Turhan Kitabevi, Ankara 2021, s. 362 vd.

yer vermiştir. Nitekim yaptırımlar hukuk kurallarını işlevsel hale getiren, soyut kuralların uygulanmasını sağlayan hukuki argümanlardır. Cezai yaptırımlar ise toplumsal seyri etkilemek ve değiştirmekteki en önemli araçlardan biridir.⁵²² Ayrıca modern hukuk sistemlerinde sosyal koruma sağlamanın yanında toplumun gelişmesine de hizmet eden araçlardan sayılmaktadır.⁵²³

Çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesinde öngörülen cezai yaptırımlar Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F’de düzenlenmiştir. Konuya ilişkin ilga edilen İcra ve İflas Kanunu m. 341’e göre çok daha detaylı bir düzenleme öngörülmüştür.⁵²⁴ Ayrıca eski sisteme göre, yaptırım öngörülen fiiller, görevli mahkeme, şikayet süresi, yaptırımın niteliği ve miktarı, yaptırıma karşı itiraz yolu değişikliğe uğramıştır. Nitekim ilga edilen İcra ve İflas Kanunu 341. maddesi de düzenlenen cezai yaptırım caydırıcı niteliğe haiz olmadığı gibi uygulaması da son derece kısıtlıydı.⁵²⁵ Bu nedenle İcra ve İflas Kanunu m. 341’in tamamen ilga edilip yerine kökten farklı bir sistem getirilmesi gerekliydi.⁵²⁶

Çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesinde Çocuk Koruma Kanunu’nda öngörülen cezai yaptırımlar, kanunun 41/F maddesinde sekiz fıkra şeklinde düzenlenmiştir. İlk fıkra da çocuk tesliminde öngörülen yaptırıma, iki ve üçüncü fıkralar da çocukla kişisel ilişki de öngörülen yaptırıma yer vermiş, dördüncü fıkra da bu öngörülen cezai yaptırımlarda görevli ve yetkili mahkeme düzenlemiş, beşinci fıkra da mahkemenin yargılamasına ilişkin hükümler öngörülmüş, altıncı fıkra infaza ilişkin düzenleme yapmış, yedinci fıkra şikayetten vazgeçmeyi ve şikayetten sonra çocuğun velayet

⁵²² Nevzat Toroslu ve Haluk Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, Savaş Yayınevi, Ankara 2021, s. 17.

⁵²³ Hasan Kadir Yılmaztekin, “İcra ve İflas Suçlarında ve Bunlara İlişkin Yargılama Hukukundaki Yeni Boyut Üzerine Gözlemler (I)”, *Legal Hukuk Dergisi*, 4/42, 2006, s. 1670.

⁵²⁴ Bknz: İİK m. 341 (mülga).

⁵²⁵ “Uygulamada İcra ve İflas Kanunu’nun 341. maddesi işlerliğini yitirmiş durumdadır.” Coşkun, *İcra-İflas Suçları Disiplinsizlik Eylemleri ve Yargılama Usulü*, s. 343; Koçyıldırım, *Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Çocuk Teslimine ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası Uygulamaları*, s. 59; Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 203; Kamu Denetçiliği Kurumu da raporunda “icra sisteminin sorunlarıyla ilgili olarak, mevzuattaki yaptırım sisteminin (tazyik hapsinin) caydırıcı nitelikte olmadığı” tespitine yer vermiştir. T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu, *Çocuk Tesliminde Hak İhlallerine ve Yoksulluk Nafaksına İlişkin Özel Rapor*, s. 77.

⁵²⁶ Yabancı hukuk sistemlerinde öngörülen tedbir ve yaptırımlara ilişkin bknz: Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun’un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1267 vd.

hakkı sahibine teslim edilmesi durumuna yer vermiş ve son fıkra yani sekizinci fıkra da mahkemenin verdiği karara itiraz düzenlenmiştir.

Görüldüğü üzere eski sistemde çocuk teslimine muhalefet ile kişisel ilişki kurulmasına muhalefet tek bir yaptırım üzerinden düzenlenmişken, Çocuk Koruma Kanunu çocuk tesliminde ayrı kişisel ilişki de ayrı yaptırım öngörmüştür. Hatta bir yenilik olarak kişisel ilişki de kendisine kişisel ilişki kurması için teslim edilen çocuğu ilam veya tedbir kararında belirtilen sürenin bitiminde getirmeyen hak sahibi için de açıkça ayrı bir fıkroda cezai yaptırıma yer verilmiştir. Bu nedenle çocuk tesliminde ve çocukla kişisel ilişki kurulmasındaki yaptırımlar ayrı ayrı incelenmiştir. Çocuk tesliminde ve çocukla kişisel ilişki kurulmasında Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F'nin ortak hükümleri bu başlık altında incelenmiş olup tekrara sebebiyet vermemek adına çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine muhalefet kısmında ayrıca incelenmemiştir.

3.3.13.2. Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F Kapsamında Çocuk Teslimine Dair İlam ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Muhalefet

Mahkeme tarafından çocuk teslimini içeren bir karar verildiğinde, çocuğu fiilen yanında bulunduran kişi veya kişiler mahkeme kararına uygun olarak hak sahibine çocuğu teslim etmesi gerekir. Çocuk Koruma Kanunu bu gerekliliğin yerine getirilmesi için, çocuk teslimi kararının uygulamasını sağlayan, diğer tarafı bu karara uymaya zorlayan düzenlemeler getirmiştir. Bu kapsamda ikinci bölümde incelenen yükümlüyle irtibat kurulması, teslim emri gönderilmesi, zor kullanma gibi düzenlemeler dışında cezai yaptırım uygulanmasına yönelik düzenlemeye Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-1'de açıkça yer verilmiştir.⁵²⁷

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-1 “Çocuk teslimine dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine ilişkin teslim emrine aykırı hareket edenler ile emrin gereğinin yerine getirilmesini engelleyenler, bir ay içinde yapılacak şikâyet üzerine, fiil suç teşkil etse dahi, üç aya kadar disiplin hapsi ile cezalandırılır.” hükmüne yer vermiştir. Bu hüküm çocuk teslimine dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine dair teslim emrine aykırı hareket edenlerin ve emrin gereğinin yerine getirilmesini engelleyenlerin cezalandırılmasını düzenlemektedir. Söz konusu

⁵²⁷ Topal, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem”, s. 1359.

düzenlemeye bakıldığında iki farklı fiile yaptırım öngörüldüğü düşünülse de kanatimizce burada iki ayrı fiilden ziyade iki ayrı kişi grubu katagorize edilmektedir. Yani Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-1'e göre teslim emrine aykırı hareket edenler ve emrin gereğinin yerine getirilmesini engelleyenlerin cezalandırılacağı öngörülmüştür.⁵²⁸ Bu doğrultuda teslim emrine aykırı hareket edenlerden kasıt teslim emrinin yükümlüsüdür. Çocuk tesliminde kimlerin teslim emri yükümlüsü olabileceği daha önce incelendiği için burada tekrar edilmemiştir.⁵²⁹

Teslim emrinin yükümlüsü kendisine tebliğ edilen teslim emrine aykırı hareketiyle çocuğun teslimini engellerse artık Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-1'de düzenlenen yaptırım gündeme gelecektir. Ancak örneğin yükümlü teslim emrinde belirlenen gün ve saatte çocuğu emirde belirtilen yere getirme zorunluluğuna uymamış olsa da çocuk müdürlükçe Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B-5'e göre alınıp hak sahibine teslim edilmişse artık Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-1'e göre cezalandırma gündeme gelmeyecektir. Zaten kanun çocuğun velayet hakkı sahibine teslim edilmesi durumunda dava ve bütün sonuçlarıyla beraber ceza düşeceğini Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-7'de hüküm altına almıştır. Bu yüzden yükümlünün fiilinin cezai yaptırıma tabi olması için çocuk tesliminin fiilen gerçekleşmemesi gerekir. Ayrıca söz konusu fiilin cezalandırılabilmesi için teslim emrine aykırı hareketin haklı bir sebebe dayanmaması gereklidir. Bu hareket zorunlu ve haklı bir sebebe dayanıyorsa artık yaptırım uygulanamayacağı kabul edilmelidir. Haklı sebebin var olup olmadığını mahkeme somut olayı dikkate alarak belirlemelidir. Eğer mahkeme haklı bir sebebin varlığına kanaat getirirse teslim yükümlüsüne cezai yaptırım uygulayamaz. Örneğin çocuğun ağır hasta olması, deprem, sel gibi doğal afet yaşanması, covid-19 gibi tehlikeli salgın hastalık nedeniyle çocuğun karantinada olması gibi durumlarda artık haklı bir sebebin varlığı kabul edilmelidir.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-1 hükmüne göre cezai yaptırım uygulanacak diğer gruptaki kişiler ise emrin gereğinin yerine getirilmesini engelleyenlerdir.⁵³⁰ Bu grup ilkinde kıyasla daha geniş şekilde ele alınmıştır. Burada teslim emrinin yükümlüsü olmayan üçüncü kişilerin fiili cezai yaptırıma tabi tutulmuştur. Buna göre teslim

⁵²⁸ Gayretli Aydın, "7343 Sayılı Kanun'un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler", s. 25.

⁵²⁹ Bknz: Başlık 1.2.1.

⁵³⁰ Topal, "Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem", s. 1348.

yükümlüsü olmayan doğal olarak teslim emrinin doğrudan muhatabı olmayan üçüncü bir kişi çocuk tesliminin fiilen gerçekleşmesini engellerse Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-1 gereğince cezalandırılacaktır.⁵³¹ Bu kapsamda engelleme, teslim anında görevlilere karşı koyma gibi olumlu bir edim olabileceği gibi çocuğu saklama şeklinde olumsuz bir edimde olabilir. Burada mahkeme somut olayın özelliğine göre kişinin çocuk tesliminin fiilen gerçekleşmesini engellediğine kanaat getirirse yaptırıma karar verir. Kanun teslim emrinin yükümlüsü ile diğer üçüncü kişilerin eylemine farklı sonuçlar bağlamamıştır (ÇKK m. 41/F-1). Diğer bir deyişle kanunun katagorize ettiği iki grup içinde aynı ceza öngörülmüştür. Bu da üç aya kadar disiplin hapsi cezasıdır.⁵³²

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-1 hükmüne göre çocuk teslimine dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine ilişkin teslim emrine aykırı hareket edenler ile emrin gereğinin yerine getirilmesini engelleyenler hakkında öngörülen cezai yaptırımın fiil suç teşkil etse dahi uygulanır. Burada tek fiil ile iki normun ihlal edilmesi durumu düzenlenmiştir. Ancak disiplin hapsi yaptırımına tabi tutulan eylemin aynı anda suç teşkil etmesi durumunda, hukuk düzenince korunan birbirinden farklı menfaatlerin ihlali söz konusu olduğundan ve iki yaptırımdan sadece birinin uygulanacağına dair açık hüküm söz konusu olmadığından mükerrer cezalandırma söz konusu olmayacaktır.⁵³³ Nitekim kanun koyucu Kabahatler Kanunu m. 15/3'te bir fiilin hem kabahat hem de suç teşkil etmesi durumunda sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanabileceğini hüküm altına almıştır. Ancak bir fiilin hem suç hem de disiplinsizlik eylemi olması durumunda sadece suçtan ceza verileceğine dair bir hüküm mevzuatta bulunmamaktadır. Dolayısıyla Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F'nin bir ve üçüncü fıkrasında da kendine yer bulan "*fiil suç teşkil etse dahi*" ibaresi, kanun metninde hiç yer almasaydı da sonuç değişmeyecek, fiilin suç olması durumunda ayrı yaptırım uygulanabilecekti. Kanun koyucu İcra ve İflas Kanunu'nun ilga edilen 341. maddesinde yaşanan bu kapsamdaki tartışmaların önüne geçmek için bu ibareye yer vermiştir. Bu hususta son olarak özel ceza mahkemelerinde görülen fiiller ile aile mahkemesinde görülen fiiller arasında bağlantı bulunsa dahi davaların birleştirilmesinin mümkün olmadığını belirtmek gerekir.

⁵³¹ Özbay, "Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Muhalefet Edenlerin Cezalandırılması", s. 327 vd.

⁵³² Börü ve Börü, "Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler", s. 1267.

⁵³³ Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 195.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-1 gereğince cezai yaptırım uygulanabilmesi için bir takım şartların varlığı gereklidir. Buna göre öncelikle çocuk teslimini içeren bir ilam veya ara kararın bulunması gereklidir. Bu ön şartın bulunmaması halinde cezai yaptırımın uygulanması da mümkün değildir.⁵³⁴ Diğer bir şart ise Çocuk Koruma Kanunu kapsamında bir başvurunun bulunmasıdır. Yani cezai yaptırım ancak Çocuk Koruma Kanunu kapsamında hak sahibinin bir başvurusunun mevcut olması durumunda gündeme gelir. Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B-1’de düzenlenen başvuru üzerine yetkili adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğünce başvurunun kabulü ve gerekli işlemlere başlanması gerekir. Buna göre hak sahibinin elinde çocuk teslimine dair bir ilam veya ara kararı olsa da bu kararın yerine getirilmesi için adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğüne başvurusunun bulunmaması durumunda, kişi mahkeme kararının gereğini yerine getirmese yani çocuğu teslim etmese de Çocuk Koruma Kanunu m.41/F-1’deki bu cezai yaptırım uygulanamaz.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-1 gereğince cezai yaptırım uygulanabilmesi için gerekli şartların bir diğeri de teslim emrinin borçluya tebliğidir. Başvuruyu alan adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğünce yükümlüye çocuk teslimine ilişkin bir teslim emri tebliğ edilmesi gerekir. Nitekim Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-1 “*çocuk teslimine dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine ilişkin teslim emrine aykırı hareket edenler ile emrin gereğinin yerine getirilmesini engelleyenler*” ibaresine yer vermiştir. Buradan anlaşılan eğer ortada bir teslim emri yoksa cezai yaptırım da gündeme gelmeyecektir. Bu teslim emrinin yükümlüye tebliği gereklidir. Eğer teslim emri vekile yapılmışsa Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-1’de düzenlenen cezai yaptırımın uygulanabilmesi mümkün değildir.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B’nin altıncı ve yedinci fıkralarında teslim emri tebliğine gerek olmaksızın çocuğun fiilen teslimi işleminin yerine getirileceği durumlar düzenlenmiştir.⁵³⁵ Bu durumlar mevcut olduğunda çocuk teslimi yükümlünün ya da bir üçüncü kişinin fiili sonucu gerçekleştirilememişse Çocuk

⁵³⁴ İİK dönemindeki sistemde ara kararların yerine getirilmemesinin İİK m. 341 hükmüne göre cezalandırılmayacağına dair dörüş bulunmaktaydı. Mehmet Günay, *İcra Suçları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014, s. 150; Ancak bu görüşe karşı olarak ara karar söz konusu olsa da İİK m. 341 hükmünün uygulanacağını kabul eden görüşte bulunmaktaydı. Özbay, “Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Muhalefet Edenlerin Cezalandırılması”, s. 324-325. Ancak ÇKK’nın yeni sistemi bu tartışmalara nokta koymuş olup muhalefete dair yaptırımın kaynağının ilam ya da ara karar olması noktasında bir farklılığın olmadığını düzenlemiştir.

⁵³⁵ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 24.

Koruma Kanunu m. 41/F-1’de düzenlenen cezai yaptırımın uygulanıp uygulanamayacağı sorusu gündeme gelecektir. Bu soruya kanun açıkça bir yanıt vermemektedir. Ancak Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-1’de cezalandırma teslim emrine bağlı bir sonuç olarak düzenlendiği görülmektedir. Cezai ihtar da teslim emrinde bulunmaktadır.⁵³⁶ Eğer teslim emri tebliğ edilmemişse herhangi bir cezai ihtar da yapılmamıştır. Bu yüzden kanatımızca ortada teslim emri yoksa yaptırım da gündeme gelmeyecektir. Bu yüzden Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B’nin yedinci fıkrasının çok istisnai durumlarda uygulanması önemlidir. Aksi halde çocuk teslimi yükümlü ya da bir üçüncü kişinin haksız eyleminden dolayı gerçekleştirilemese de bu kişi veya kişilerin yaptırıma tabi tutulması mevcut düzenlemeler kapsamında mümkün görünmemektedir. Çocuğun üstün yararı dikkate alınarak ihdas edilen Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B’nin yedinci fıkrasındaki hüküm, çocuk tesliminin gerçekleştirilmesine hizmet eden dolayısıyla çocuğun üstün yararını koruyan cezai yaptırımı devreden çıkaran bir duruma dönüşebilecek olması kanımızca mahzurlar doğurabilecektir. Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B-7’deki özel durumun, cezalandırmanın teslim emrine bağlı bir sonuç olmasına dair kuraldan vareste tutulması bu paradoksun önüne geçebilirdi.

3.3.13.3. Yaptırım

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-1, çocuk teslimine dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine ilişkin teslim emrine aykırı hareket edenler ile emrin gereğinin yerine getirilmesini engelleyenlerin üç aya kadar disiplin hapsiyle cezalandırılmasını öngörmüştür.⁵³⁷ İcra ve İflas Kanunu’nun ilga edilen 341. maddesinde öngörülen yaptırım tazyik hapsiyken, Çocuk Koruma Kanunu ile gelen yeni sistemde çocuk teslimine muhalefetin yaptırımı disiplin hapsi olmuştur.⁵³⁸

Tazyik hapsi kavramına mevzuatta yaptırım türü olarak yer verilmiş olsa da tanımı ve içeriğine ilişkin açıklama yapılmamıştır.⁵³⁹ Doktrinde tazyik hapsi kanunun

⁵³⁶ İhtar bulunmuyorsa cezalandırma söz konusu olmaz. Özbay, “Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Muhalefet Edenlerin Cezalandırılması”, s. 325-326.

⁵³⁷ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun’un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1267.

⁵³⁸ Pekcanitez ve Akkan, “7343 Sayılı Kanunla İcra ve İflâs Kanunu’nda Yapılan Değişikliklerin Zaman Bakımından Uygulanması”, s. 289 vd.

⁵³⁹ Nazif Kaçak, *İcra ve İflas Suçları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 48; Ünal Altınöz, *İcra-İflas Hukukunda Disiplin ve Tazyik Hapsi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 80.

beklediği yükümlülüğe uygun davranışı sergiletmek ve kişinin aykırı hareketini engellemek için belirlenen süre müddetince kişiyi hürriyetinden yoksun bırakılması şeklinde tanımlanmaktadır.⁵⁴⁰ Buna göre tazyik hapsi niteliği itibarıyla yükümlülüğe uygun davranış sergilenmesi halinde hapis sona erer. Konuya ilişkin İcra ve İflas Kanunu’nun ilga edilen 341. maddesinde öngörülen yaptırımın tazyik hapsiyken, Çocuk Koruma Kanunu’nda disiplin hapsine çevrilmesinin ana nedeni de bu noktada toplanmaktadır. Disiplin hapsi tazyik hapsinden farklı olarak söz konusu fiilin yerine getirilmesi ile sona ermez.

Disiplin hapsine ilişkin Çocuk Koruma Kanunu’nda herhangi bir tanım bulunmamaktadır. Disiplin hapsine ilişkin tanım 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda (CMK) yer almaktadır. CMK’nın tanımlar başlıklı ikinci maddesinin L bendinde disiplin hapsinin sonuçlarına işaret eden bir tanım yapılmıştır.⁵⁴¹ Anılan maddeye göre disiplin hapsi “*kısmî bir düzeni korumak amacıyla yaptırım altına alınmış olan fiil dolayısıyla verilen, seçenek yaptırımlara çevrilemeyen, önödeme uygulanamayan, tekerrüre esas olmayan, şartla salıverilme hükümleri uygulanamayan, ertelenemeyen ve adli sicil kayıtlarına geçirilmeyen hapsi*” ifade etmektedir. Dolayısıyla disiplin hapsi kısaca, kısmî bir düzeni korumak amacıyla yaptırım altına alınmış olan fiil olarak tanımlanabilir.

Disiplin hapsinin hukuki niteliğinin belirlenmesi konumuz açısından önem arz etmektedir. Öncelikle disiplin hapsi kişiyi hürriyetinden mahrum bırakan, kişinin hak ve özgürlüklerini ciddi şekilde kısıtlayan nitelikte olsa da suç niteliğinde olmadığı belirtilmelidir.⁵⁴² Nitekim her hukuka aykırı fiil ceza hukuku kapsamında suç

⁵⁴⁰ İzzet Özgenç, *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler)*, Seçkin Yayınları, Ankara 2005, s. 623-624; İbrahim Ermenek, “İcra ve İflas Kanunu’nda Öngörülen Cezai Hükümler Bakımından Ne Bis İn İdem İlkesinin Uygulama Alanı”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 5/19, 2014, s. 308; Haluk Çolak ve Uğurtan Altun, “Ceza Muhakemesi’nde Haksızlık Oluşturan Fiil Karşılığına Uygulanan Özel Bir Yaptırım Türü Olarak Disiplin ve Tazyik Hapsinin Hüküm ve Sonuçları”, *Adalet Dergisi*, 27, 2007, s. 8.

⁵⁴¹ Özgenç, *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler)*, s. 621; Coşkun, *İcra-İflas Suçları Disiplinsizlik Eylemleri ve Yargılama Usulü*, s. 263; Çolak ve Altun, “Ceza Muhakemesi’nde Haksızlık Oluşturan Fiil Karşılığına Uygulanan Özel Bir Yaptırım Türü Olarak Disiplin ve Tazyik Hapsinin Hüküm ve Sonuçları”, s. 8; Emine Halman Çetin, *İcra-İflas Suçları ve Yargılama Usulü*, Adalet Yayınevi, Ankara 2012, s. 5.

⁵⁴² Suç karşılığında uygulanan yaptırımlardan olan hapis cezasıyla disiplin hapsi cezasının kişiyi hürriyetinden mahrum bırakması dışında iki noktada daha benzerlik gösterdiğini belirtmek gerekir. Bunlar hangi eylemler karşılığında disiplinin hapsinin uygulanacağını ancak ve ancak kanunla belirlenmesi gerekliliği ve uygulanacak disiplin hapsi süresinin kanunla belirlenebilir olması gerektiğidir. Ancak bu benzerlikler disiplin hapsinin, ceza hukuku anlamında suçlara uygulanan yaptırımlardan olan hapis cezası niteliğinde olduğunun kabulü için yeterli değildir.

değildir.⁵⁴³ Yani hukuka aykırı olsa da bazı fiiller ceza kanununda suç olarak değil, hukukun diğer alanlarındaki yaptırımlarla karşılanacak nitelikte düzenlenir. TCK'nın "Cezalar" başlıklı 45. maddesi de "*suç karşılığında uygulanan yaptırım olarak cezalar, hapis ve adli para cezalarıdır*" hükmüne yer vermiştir. Disiplin hapsinin ceza hukuku anlamındaki bir suça karşılık olarak öngörülmediği ortadadır.⁵⁴⁴ Ayrıca CMK m. 2'de yapılan disiplin hapsi tanımı da dikkate alındığında disiplin hapsinin bir hapis cezası niteliğinde olmadığı, ceza hukuku kapsamındaki adli cezalara uygulanan müesseselerin disiplin hapsine uygulanmayacağı görülmektedir.⁵⁴⁵ Son olarak Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-1 kanun metnin de "*...fiil suç teşkil etse dahi...*" ibaresine yer vererek, Çocuk Koruma Kanunu kapsamında düzenlenen disiplin hapsi yaptırımının suç olmadığını da ortaya koymuştur. Bu nedenle çalışmamız kapsamında da Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F'de öngörülen disiplin hapsi yaptırımı gerektiren fiiller suçun unsurları ayrımı takip edilerek incelenmemiştir.

Yargıtay İcra ve İflas Kanunu'nda öngörülen disiplin hapsi cezalarını kabahat olarak nitelendirmiş⁵⁴⁶ olsa da Çocuk Koruma Kanunu kapsamında da İcra ve İflas Kanunu kapsamında da disiplin hapsinin kabahat olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 2. maddesine göre "*kabahat deyiminden; kanunun, karşılığında idarî yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlık anlaşılır*". Yine Kabahatler Kanunu'nun 16. maddesi kabahatler karşılığı uygulanacak olan idari yaptırımların idarî para cezası ve idarî tedbirler olduğunu hüküm altına almıştır. Öncelikle aile mahkemesinin vereceği disiplin hapsi kararı idari değil adli bir yaptırımdır.⁵⁴⁷ Ayrıca Kabahatler Kanunu'na göre kabahatler idari makamlarca

⁵⁴³ Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Filiz Kitabevi, Ankara 2022, s. 56.

⁵⁴⁴ Tahir Muratoğlu, "Yargısal Faaliyetler Bağlamında Tesis Edilen Disiplin Yaptırımları ve Bu Yaptırımların Hukuka Uygunluğu", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19/30-31, 2014, s. 90-91; Hüsamettin Uğur, "Kadın ve Aile Bireylerine Yönelik Şiddete Karşı 6284 Sayılı Kanunun Getirdikleri", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 101, 2012, s. 355; Coşkun, *İcra-İflas Suçları Disiplinsizlik Eylemleri ve Yargılama Usulü*, s. 263; Osman Çakar, "Hukuk Muhakemeleri Kanundaki Ceza Muhakemesi Hükümleri Özelinde Disiplin Hapsi" *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 8/32, 2017, s. 417; Özgenç, *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler)*, s. 621; Altınöz, *İcra-İflas Hukukunda Disiplin ve Tazyik Hapsi*, s. 114-115; Adem Baştemür, *2004 Sayılı İcra ve İflas Kanununda Düzenlenen İcra Suçları*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2019, s. 12.

⁵⁴⁵ Çolak ve Altun, "Ceza Muhakemesi'nde Haksızlık Oluşturan Fiil Karşılığına Uygulanan Özel Bir Yaptırım Türü Olarak Disiplin ve Tazyik Hapsinin Hüküm ve Sonuçları", s. 9.

⁵⁴⁶ Yargıtay CGK., 13.02.2007 tarihli ve E. 2007/17-16, K. 2007/28 sayılı kararı. legalbank.net (22.03.2022).

⁵⁴⁷ Bezer şekilde Anayasa Mahkemesi de İİK kapsamındaki disiplin hapsi kararlarının idari nitelikte olmayıp, yargısal kararlar olduğunu belirtmiştir. Bkz. AYM, 28.02.2008 tarih ve E. 2006/71 E., 2008/69 K. sayılı kararı. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, (24.03.2022).

verilebilir. Ancak disiplin hapsi kararını ancak mahkemeler verebilir. Kaldı ki Anayasa m. 38 gereği idari makamların kişiyi hürriyetinden mahrum bırakacak bir yaptırım uygulayamacağı açıktır. Dolayısıyla Çocuk Koruma Kanunu kapsamında öngörülen disiplin hapsinin niteliği kabahat de değildir.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F’de öngörülen disiplin hapsi yaptırımının hukuki niteliği disiplin cezasıdır.⁵⁴⁸ CMK m. 2 disiplin hapsinin tanımında “*kısmî bir düzeni korumak amacıyla yaptırım altına alınmış olan fiil*” ibaresine yer vermiştir. Bu kısmi düzeni korumak amacıyla uygulanan yaptırımlara disiplin yaptırımları denilmektedir. Çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine muhalefette de yer alan yaptırım, fiilin ihlali durumunda disiplin hapsi yaptırımı öngörülen eylemlerin gerçekleşmesi halinde, eylemi gerçekleştiren kişinin bu yükümlülüğe uygun hareket etmesi için zorlanması ve hukuka aykırı fiiline tepki gösterilmesi biçiminde ele alınması mümkündür.⁵⁴⁹ Disiplin hapsi kavramı da doğrudan bu kurumu çağrıştırmaktadır.⁵⁵⁰

Ceza Muhakemesi Kanunu m. 2’deki tanımdan yola çıkarak Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F’de öngörülen disiplin hapsi, TCK m. 50’de düzenlenen seçenek yaptırımlara ve paraya çevrilemez. TCK m. 75 kapsamında ön ödeme uygulanmaz. Kişiyi disiplin hapsi yaptırımının uygulanmasından sonra aynı kişinin bir suç işlemesi halinde tekkerrür hükümleri uygulanmaz. Koşullu salıverme mümkün değildir. Ancak farklı olarak Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-7’deki durumların söz konusu olması halinde dava ve bütün sonuçlarıyla beraber ceza düşer. Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F’deki cezai yaptırımlar da şikayete bağlı olsa da Ceza Muhakemesi Kanunu’nun uzlaşma hükümleri bu yaptırımlarda uygulanmaz. TCK m. 51’de hüküm altına alınan erteleme müessesesi de uygulanmayacaktır. Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F kapsamında verilen disiplin hapsi, adli sicil kayıtlarına işlenmez. Dava zamanaşımı söz konusu değildir. Ceza zamanaşımı süresi ise iki yıldır (ÇKK m. 41/F-6).

3.3.13.4. Yargılamaya İlişkin Özellikler

⁵⁴⁸ Benzer yönde bkz: Çolak ve Altun, “Ceza Muhakemesi’nde Haksızlık Oluşturan Fiil Karşılığına Uygulanan Özel Bir Yaptırım Türü Olarak Disiplin ve Tazyik Hapsinin Hüküm ve Sonuçları”, s. 8; Özgenç, *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler)*, s. 621; Coşkun, *İcra-İflas Suçları Disiplinsizlik Eylemleri ve Yargılama Usulü*, s. 263; Zeliha Kılıçparlar, *Zorlama (Tazyik) Hapsi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2016, s. 37.

⁵⁴⁹ Muratoğlu, “Yargısal Faaliyetler Bağlamında Tesis Edilen Disiplin Yaptırımları ve Bu Yaptırımların Hukuka Uygunluğu”, s. 80-81.

⁵⁵⁰ Altınöz, *İcra-İflas Hukukunda Disiplin ve Tazyik Hapsi*, s. 115.

Yargılamaya ilişkin özelliklere Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F içerisinde yer verilmiştir. Buna göre Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-1’de “Çocuk teslimine dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine ilişkin teslim emrine aykırı hareket edenler ile emrin gereğinin yerine getirilmesini engelleyenler, bir ay içinde yapılacak şikâyet üzerine, fiil suç teşkil etse dahi, üç aya kadar disiplin hapsi ile cezalandırılır.” şeklinde öngörülen disiplin hapsi yaptırımını hükme bağlayacak mahkeme aynı maddenin dördüncü fıkrasına göre aile mahkemesidir.

Çocuk teslimine dair ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesine muhalefette cezai yaptırımının uygulanabilmesi için şikâyet söz konusu olmalıdır.⁵⁵¹ Yani aile mahkemesi cezai yaptırıma ilişkin yargılamaya kendiliğinden harekete geçerek başlayamaz. Yargılamanın başlaması ve hükme ulaşılabilmesi için ilk önce şikâyetin menfaati olan tarafça ortaya konulması şarttır. Nitekim kanun da bir ay içinde yapılacak şikâyet üzerine hüküm verileceğini açıkça düzenlemiştir. Şikâyet hakkının kullanılmasında sınırsız bir zaman aralığı öngörülmemiştir. Şikâyet hakkı bir ay geçmekle düşecektir. Bu süre hak düşürücü süre olması nedeniyle mahkemece re’sen göz önüne alınacaktır. Süresinde şikâyetle bulunulmadığının mahkemece tespiti halinde şikâyet reddedilir.⁵⁵²

Şikâyet başvurusunun nasıl yapılacağına madde metninde yer verilmemiş ancak Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-5’deki “şikâyet olunana, şikâyet dilekçesi ile birlikte duruşma gün ve saatini bildiren davetiye gönderilir” hükmü göz önüne alındığında şikâyetin dilekçeyle yapılacağı anlaşılmaktadır. Buna göre şikâyetle bulunan taraf şikâyetini içerir dilekçesini aile mahkemesine sunarak şikâyetle bulunacaktır.

Cezai yaptırıma tabi tutulan eylemlerden dolayı yargılamanın nasıl yapılacağı Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-5’te düzenlenmiştir. Buna göre şikâyetle bulunan tarafından şikâyet dilekçesinin mahkemeye sunulmasından sonra aile mahkemesi duruşma gün ve saatini belirleyip, şikâyet olunana şikâyet dilekçesi ile birlikte belirlediği duruşma gün ve saatini bildiren davetiye gönderir. Bu davetiye de ayrıca savunma ve delillerini duruşma gününe kadar bildirmesi gerektiği; duruşmaya

⁵⁵¹ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun’un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1267.

⁵⁵² Halman Çetin, *İcra-İflas Suçları ve Yargılama Usulü*, s. 41.

gelmediği takdirde yargılamaya yokluğunda devam olunarak karar verileceği ihtar da yer alır.

Davetiye, muhattabın belirli saat ve tarihte yine belirli yerde hazır olması gerektiğine ilişkin yazılı bildirim içermesi dolayısıyla tebliğ evrakından farklılık taşır.⁵⁵³ Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-5’de olduğu gibi muhattabın davete icabet etmemesi durumunda ortaya çıkacak sonuçlar konusunda bilgilendirildiği ve bunun serh düşüldüğü davetiye meşruhatlı davetiye denir.⁵⁵⁴ Böyle bir bilgilendirme yapılmaksızın icabet etmemiş olmanın sonuçları uygulanamaz.⁵⁵⁵ Dolayısıyla usulüne uygun yapılmayan davetiye sonucu duruşmaya gelmeyen şikayet olunana disiplin cezası verilemez. Ayrıca bu ihtar sayesinde yargılama sürecini kasıtlı olarak uzatma düşüncesine sahip olabilecek şikayet olunanın da bu davranışının önüne geçilecektir. Kanuna göre savunma hakkını kısıtlayacak şekilde duruşma açılmaksızın hüküm verilemeyecektir.

Şikayet olunan yargılamaya iştirak ederse hakları hatırlatılarak savunması alınır. Bu hususta Çocuk Koruma Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu’nun “*ifade ve sorgunun tarzı*” kenar başlıklı 147. maddesine atıf yapmıştır. Buna göre şikayet olunana hakları hatırlatılacak ve savunması alınacaktır.⁵⁵⁶

İcra ve İflas Kanunu’nun ilga edilen 341. maddesine göre yapılan yargılamada m. 351 gereği şikayetçi dilekçe ve beyanında gösterdiği delillerle bağlıydı. Ancak uygulamada bu kanun maddesinin tatbiki genişletilmiş, icra mahkemesi gerekli görülen hususları ve tarafların sonradan ileri sürdüğü hususları araştırmaktaydı. Bu husus kanun maddesinin görmezden gelindiği ve bunun uygulamada belirsizliğe sebep olduğu nedenleriyle eleştirilmekteydi.⁵⁵⁷ Bu hususun kanuni düzenlemelerle giderilmesi gerektiği yönündeki doktrindeki tavsiyeler doğrultusunda konu hüküm

⁵⁵³ Timuçin Muşul, *Tebliğat Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara 2018, s. 92.

⁵⁵⁴ Akcan ve Albayrak, *Tebliğat Hukuku*, s. 182; Hakan Albayrak, *Tebliğat Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021, s. 145; Ruhi ve Ruhi, *Tebliğat Hukuku*, s. 137- 138.

⁵⁵⁵ Ejder Yılmaz ve Tacar Çağlar, *Tebliğat Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2013, s. 145; Ruhi ve Ruhi, *Tebliğat Hukuku*, s. 138; “... sanığın duruşmaya gelmediği takdirde yokluğunda duruşmaya devam edilerek hükmün açıklanacağına ilişkin ihtar içeren meşruhatlı davetiye ile duruşmadan haberdar edilerek savunması alındıktan sonra, hükmün açıklanmasına karar verilmesi gerektiği gözetilmeksizin...” Y. 18. CD., 17/09/2020 Tarihli, 2019/12052 E., 2020/9793 K. sayılı kararı www.kazanci.com (ET. 23.12.2022)

⁵⁵⁶ CMK’da ifade ve sorgu hakkında detaylı bilgi için bkz: Burcu Zoğlar Durmaz, *Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Bakımından İfade ve Sorgu*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021, s. 5 vd.

⁵⁵⁷ Halman Çetin, *İcra-İflas Suçları ve Yargılama Usulü*, s. 58; Çolak ve Altun, “Ceza Muhakemesi’nde Haksızlık Oluşturan Fiil Karşılığında Uygulanan Özel Bir Yaptırım Türü Olarak Disiplin ve Tazyik Hapsinin Hüküm ve Sonuçları”, s. 30.

altına alınmıştır. Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-5 gereği aile mahkemesi şikayet dilekçesinde gösterilen delillerle bağlı olmaksızın gerekli tüm araştırmayı yapar.

Medeni usul hukukunda geçerli ilkelerden olan tasarruf ilkesine göre, dava üzerinde tasarruf etme yetkisi yani davayı açma ya da açmama, dava konusunu belirleme, açtığı davayı istediği zaman sona erdirmeye, karara karşı kanun yoluna başvurup başvurmama yetkisi taraflara tanınmıştır.⁵⁵⁸ Tasarruf ilkesi bu haliyle taraf hakimiyetini ifade ederken, söz konusu bu hakimiyetin kapsamına deliller ve ispat da girmektedir. İşte bunlar üzerindeki taraf sorumluluğu ve hakimiyeti de taraflarca getirilme ilkesi şeklinde ifade edilmektedir.⁵⁵⁹ Bu ilkeye göre vakıalar ve deliller yargılamaya taraflarca getirilir.⁵⁶⁰ Yani taraflarca getirilme ilkesi, tasarruf ilkesinin doğal bir tamamlayıcısıdır.⁵⁶¹ Bu iki ilke aile hukukuna ilişkin davalarda da uygulanmaktadır.⁵⁶² Ancak kanun koyucu bazı konularda bu genel uygulamadan uzaklaşarak, medeni yargılama hukukundaki dava malzemesinin⁵⁶³ taraflarca getirilme ilkesi (HMK m. 25) karşısında yer alan re'sen araştırma ilkesini benimsemiştir.⁵⁶⁴ Aile hukukunda bazı davalarda re'sen araştırma ilkesi geçerlidir.⁵⁶⁵ Yani aile hukukunda, medenî usul hukukundaki genel kural olan taraflarca getirilme ilkesinden uzaklaşmış ve daha çok bu ilkenin karşıtı sayılan re'sen araştırma ilkesi⁵⁶⁶ benimsenmiştir.⁵⁶⁷ Örneğin boşanma ya da ayrılık davalarında, davanın dayandığı olgular hakkındaki ikrar hakimi bağlamaz (TMK m. 184/3).⁵⁶⁸ Yine babalık davası (TMK m. 284/2) ile nesebin reddi davasında re'sen araştırma ilkesi benimsenmiştir.

⁵⁵⁸ İbrahim Ercan, “Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/2, 2016, s. 253. Konuya ilişkin detaylı bilgi için bkz: Meriç, *Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi (Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümleri Çerçevesinde)*, s. 37 vd.

⁵⁵⁹ Nedim Meriç, “Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf ve Taleple Bağlılık İlkesinin Kapsamı ve Bazı Güncel Kararların Değerlendirilmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/2, 2016, s. 29.

⁵⁶⁰ Özçelik, *Türk Medenî Usûl Hukukunda Taraflarca Getirilme İlkesi*, s. 22

⁵⁶¹ Baki Kuru, vd., *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2005.

⁵⁶² Ercan, “Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri”, s. 254.

⁵⁶³ Dava malzemesi medeni usul hukukunda vakıa ve delildir. Özçelik, *Türk Medenî Usûl Hukukunda Taraflarca Getirilme İlkesi*, s. 21.

⁵⁶⁴ Abdurrahim Karşlı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014, s. 260; Seda Özümücü, “Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re'sen Araştırma İlkesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/2, 2016, ss. 145-171.

⁵⁶⁵ Fatih Tahiroğlu, *Medeni Usul Hukukunda Re'sen Araştırma İlkesi*, Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2021, s. 61.

⁵⁶⁶ Taraflarca getirilme ilkesinin zıttı re'sen araştırma ilkesidir. Özçelik, *Türk Medenî Usûl Hukukunda Taraflarca Getirilme İlkesi*, s. 66.

⁵⁶⁷ Ercan, “Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri”, s. 264.

⁵⁶⁸ Boşanma yargılamasına hakim olan ilkeler için bkz: Akkaya, *Medeni Usul Hukuku Bakımından Boşanma Davası*, s. 71 vd.

Boşanma davalarında da re'sen araştırma ilkesinin sınırlı şekilde geçerli olduğu belirtilmiştir.⁵⁶⁹ Kanun koyucu çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine muhalefetin kamusal yönünü de esas alarak aile mahkemesinin şikayet dilekçesinde gösterilen delillerle bağlı olmaksızın gerekli tüm araştırmayı yapacağını yani bu hususta re'sen araştırma ilkesinin geçerli olacağını düzenlemiştir (ÇKK m. 41/F-5). Ancak aynı kanun koyucu çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesinde başvuru noktasında talep şartını arayarak aile hukukunda genel ilke sayılabilecek re'sen araştırma ilkesinden ayrılarak tasarruf ilkesini benimsemiştir.⁵⁷⁰ Her ne kadar Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-5 gereği muhalefete ilişkin yargılamada re'sen araştırma ilkesi geçerli olsa da bu ilkenin tam uygulanabileceğini söylemek zordur. Şöyle ki aile mahkemesi bir özel hukuk mahkemesidir. Ceza mahkemesinin re'sen delil araştırma da sahip olduğu enstrümanlara tam olarak sahip değildir. Bu yönüyle Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-5 düzenleme düşündürücüdür.

Aile mahkemesince yapılan yargılama sonucunda şikayete konu olan eylemden dolayı hüküm kurulacaktır. Yani şikayet üzerine şikayet olunan kişinin eyleminden dolayı disiplin yaptırımının uygulanıp uygulanmayacağı hakkında mahkemece bir karar verilir. Aile mahkemesi şikayet dilekçesi, şikayetçinin beyanları, mevcut deliller ve şikayet olunan tarafın beyan ve belgeleri sonucunda şikayete konu olan eylemin unsurları itibariyle tamam olduğuna kanaat getirirse yani şikâyet olunanın teslim emrine aykırı hareket ettiğini veya emrin gereğinin yerine getirilmesini engellediğini tespit ederse borçluya disiplin hapsi yaptırımını uygulanmasına karar verilecektir.⁵⁷¹ Aksi durumda ise mahkeme şikayetin reddine karar verir.

Çocuk Koruma Kanunu 41/F-1'e göre mahkeme disiplin hapsi yaptırımının uygulanmasına kanaat getirmişse hüküm kısmında disiplin sürelerini olduğu şekliyle karara yansıtır.⁵⁷² Yani kanundaki üst süre sınırı belirtilerek hüküm tesis edilir. Kanun maddesi üç aya kadar disiplin hapsi ile cezalandırılır hükmüne yer vermiştir. Buna

⁵⁶⁹ Bahattin Aras, *Boşanma Davalarında Yargılama Usulü ve Aile Mahkemeleri*, Adalet Yayınları, Ankara 2011, s. 25.; Hatemi ve Kalkan Oğuztürk, *Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler)*, s. 106.; Mehmet Kamil Yıldırım, *Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1990, s. 99.; Boşanma davalarında re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu belirten görüşler bulunmaktadır. Karşılı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, s. 317;

⁵⁷⁰ ÇKK'nın konumuza ilişkin mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde başvuru şartı aradığı konusundaki açıklamalar için bkz: Başlık 2.3.2.

⁵⁷¹ Altınöz, *İcra-İflas Hukukunda Disiplin ve Tazyik Hapsi*, s. 147.

⁵⁷² Altınöz, *İcra-İflas Hukukunda Disiplin ve Tazyik Hapsi*, s. 147.

göre mahkeme “*üç aya kadar disiplin hapsine*” şeklinde hüküm kurmalıdır. Nitekim kanun maddesi disiplin hapsine tabi kalacağı en üst sınırı belirtmiş ve Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-7’de gösterilen durumların oluşması halinde kararda belirtilen süreden daha önce disiplin hapsi yaptırımının uygulamasının son bulacağını düzenlemiştir. Bu yüzden olağan koşullarda net şekilde gösterilmesi gereken ceza miktarı burada üst sınır olarak belirtilecektir.

Burada Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-7’deki hükümden bahsetmek gerekir. Bu hükme göre, şikayetçinin şikâyetten vazgeçilmesi hâlinde veya çocuğun velayet hakkı sahibine teslim edilmesi durumunda dava ve bütün sonuçlarıyla beraber ceza düşer. Kanaatimizce şikayetten vazgeçmenin ve şikayetten sonra çocuğun velayet hakkı sahibine teslim edilmesinin davayı düşürüyor olması mahzurludur. Nitekim çocuk velayet hakkının sadece nesnesi değil aynı zamanda öznesidir.⁵⁷³ Ayrıca bu kötüye kullanılmaya açık bir düzenlemedir. Şöyle ki, uzun yargılamalar sonucu şikayet olunan kişiye bir disiplin hapsi cezası verilse dahi çocuğun teslim edilmesiyle cezanın düşmesine karar verilecektir. Zaten bu yüzden yasa koyucu çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine muhalefeti Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-7 kapsamının dışında bırakmıştır. Ancak çocuk teslimine dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine muhalefet ile kişisel ilişki kurulması için kendisine çocuk teslim edilen hak sahibinin, ilam veya tedbir kararında belirtilen sürenin bitiminde çocuğu geri teslim etmemesinde Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-7’deki hüküm uygulanacaktır. Bu durumlarda Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-7’deki hükümün sadece bir kere uygulanacağının düzenlenmesi, bu hükmün kötüye kullanımının önüne geçebilirdi. Bunun yapılmamış olması bizce eksikliklerdir.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-8’de aile mahkemesince m. 41/F kapsamında verilen kararlara karşı itiraz yoluna yer vermiştir. Bu hükme göre bu kararlara karşı, yine Çocuk Koruma Kanunu’nun 41/E maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca itiraz edilebilir. Dolayısıyla kararın tebliğinden itibaren bir hafta içinde itiraz mümkündür. Mahkeme, itirazın incelemesi amacıyla dosyayı o yerde aile mahkemesinin birden fazla dairesinin bulunması durumunda, numara olarak kendini izleyen daireye, son numaralı daire içinse birinci daireye, o yerde aile mahkemesinin tek dairesi bulunması durumunda asliye hukuk mahkemesine, aile mahkemesi hâkimi ile asliye hukuk mahkemesi hâkiminin aynı hâkim olması durumundaysa en yakın aile mahkemesine

⁵⁷³ Türkmen, “Çocuğun Kişisel İlişki Kurma Hakkı”, s. 1127.

veya asliye hukuk mahkemesine ivedilikle gönderir. İtiraz mercii, bir hafta içinde karar verir. İtiraz merci itirazı yerinde bulmazsa itirazın reddine karar verecek, yerinde bulursa da itirazın kabulüne karar verecektir. İtirazın kabulü halinde itiraz merci dosyayı yeniden aile mahkemesine göndermeyecek, kendisi dosya üzerinden karar verecektir.⁵⁷⁴ İtiraz üzerine verilen karar kesindir. İtiraz üzerine verilen bu kesin niteliğe sahip kararlar hüküm kesinleşir.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-6'ya göre disiplin hapsi ile cezalandırmaya ilişkin kararlar, kesinleşmesini müteakip Cumhuriyet başsavcılığı tarafından infaz edilecektir. Ancak bu disiplin hapsi ile cezalandırmaya ilişkin kararlar kesinleştiği tarihten itibaren iki yıl geçtikten sonra yerine getirilemez.

3.4. Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlam veya Tedbir Kararlarının Yerine Getirilme Usulü

Çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesi Çocuk Koruma Kanunu m. 41/C'de düzenlenmiştir.⁵⁷⁵ 41/B'de düzenlenen çocuk teslimine dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine benzer hükümler olmakla beraber, çocukla kişisel ilişkinin kendine özgü niteliğinden kaynaklanan bazı farklı hükümler de bulunmaktadır.

3.4.1. Çocukla Kişisel İlişki Kavramı

Çocukla kişisel ilişki kavramı Türk Medeni Kanunu'nda yahut Çocuk Koruma Kanunu'nda tanımlanmış değildir. Ancak Yönetmelik bu kavramın tanımını 4. madde de "*Kişisel ilişki: İlam veya tedbir kararına istinaden velayeti altında bulunmayan veya kendisine bırakılmayan anne ve babanın ya da diğer kişilerin çocukla sınırlı bir süre görüşmesi veya birlikte kalması sürecini*" ifade eder şeklinde yapmıştır. Ayrıca Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi'nin 2. maddesi kişisel ilişki kavramını tanımlamıştır.⁵⁷⁶ Buna göre kişisel ilişki çocuğun mutlak olarak birlikte yaşamadığı anne ya da baba yahut üçüncü kişinin yanında, "*sınırlı bir süre için birlikte*

⁵⁷⁴ İbrahim Aşık, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5358 Sayılı Kanun Işığında İcra ve İflas Kanunu'nda Yer Alan Cezai Hükümler", Prof. Dr. Fırat Öztan'a Armağan, 2, Ankara 2010, s. 2540.

⁵⁷⁵ İslam hukukunda çocukla kişisel ilişki hakkında bkz: Şahin, *İslam-Osmanlı Hukukunda Çocuğun Hukuki Durumu*, s. 272-273.

⁵⁷⁶ Çocukla kişisel ilişki kurulmasını düzenleyen pek çok uluslararası sözleşme bulunmaktadır. Bunlardan Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin başlıcaları şunlardır: Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, AİHS, Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi, Çocukların Velayetine İlişkin Kararların Tanınması ve Tenfizi ile Çocukların Velayetinin Yeniden Tesisine İlişkin Avrupa Sözleşmesi, Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Vehiçlerine Dair Sözleşmedir.

*kalması veya görüşmesi; çocukla söz konusu kişi arasındaki her türlü iletişim şekli; söz konusu kişiye çocuk hakkında, ya da çocuğa bu kişi hakkında bilgi aktarımını” ifade eder.*⁵⁷⁷

Çocuğun velayetinin anne yahut babadan birine bırakılması durumunda, velayetin verilmediği taraf ile çocuk arasında kişisel ilişkinin nasıl kurulacağı mahkeme tarafından belirlenir.⁵⁷⁸ Bu doğrultuda kişisel ilişki, esas olarak, çocuğun velayetinin verilmediği kişi ile çocuk arasında kurulan, belirli bir zamanda çocukla görüşmesini, temas kurmasını, bağını sürdürmesini sağlayan ilişkiyi ifade etmektedir.⁵⁷⁹ Bunun yanında çocuğun anne ve babasının sevgi, şefkat ve muhabbetinden uzak kalmasının önüne geçmek amacıyla çocukla kişisel ilişki düzenlemelerine ihtiyaç duyulmaktadır.⁵⁸⁰

Kişisel ilişki velayetin eksikliği şeklinde de ifade edilebilir.⁵⁸¹ Nitekim velayet hakkında olan çocuğun hayatına müdahale, kişisel ilişki kurma hakkında mevcut değildir.⁵⁸² Kişisel ilişki tesisi çoğu zaman, çocuğu bir mahkeme kararına göre başka kişiye teslim etmiş kişinin, haklı sebepler kapsamına ve somut olaya uygun şekilde çocukla geçireceği, birlikte olacağı zamanın yine mahkemece belirlenmesiyle ortaya çıkmaktadır.⁵⁸³ Bu nedenle kişisel ilişki kurma hakkı uygulamada ziyaret hakkı olarak da kullanılmaktadır.⁵⁸⁴

Anne ve babanın kişisel ilişki hakkı Türk Medeni Kanunu m. 323 ve 324’te düzenlenmiştir. Türk Medeni Kanunu m. 323’e göre: “*Ana ve babadan her biri, velâyeti altında bulunmayan veya kendisine bırakılmayan çocuk ile uygun kişisel ilişki kurulmasını isteme hakkına sahiptir*”. Anne babanın bu kişisel ilişki kurulmasını

⁵⁷⁷ Özge Bölükbaşı, “Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Kararların Tenfizi: Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15/3-4, 2011, s. 271.

⁵⁷⁸ Özbay, “Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası (İİK m. 25/a ve İİK m. 25/b)”, para. 1.

⁵⁷⁹ M. Serhat Sarısözen, “İcra ve İflas Hukukunda Canlı Haczi”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10/2, 2015, s. 67; Özbay, “Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Muhalefet Edenlerin Cezalandırılması”, s. 320.

⁵⁸⁰ Özbay, “Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası (İİK m. 25/a ve İİK m. 25/b)”, para. 8.

⁵⁸¹ Serozan, *Çocuk Hukuku*, s. 241.

⁵⁸² Serdar, “Kişisel İlişki Kurma Hakkı”, s. 740.

⁵⁸³ Koçyıldırım, *Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Çocuk Teslimine ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası Uygulamaları*, s. 19.

⁵⁸⁴ Ebru Akduman, “Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönlerine Dair Lahey Sözleşmesi Uyarınca Koruma ve Ziyaret Hakkı”, *Public and Private International Law Bulletin*, 40/2, 2020, s. 1393

isteme hakkı kişilik hakları arasında yer alır. Dolayısıyla şahsa sıkı sıkıya bağlı bir haktır ve hakkın devredilmesi ya da haktan feragat edilmesi mümkün değildir.⁵⁸⁵ Ancak anne veya babanın kişisel ilişki kurulması davası açıp daha sonra bu istemden feragat etmesi mümkündür.⁵⁸⁶

Çocukla kişisel ilişki kurma hakkı sadece anne ve babaya tanınmış bir hak olmayıp, bir takım şartlar altında üçüncü kişilere de tanınmış bir haktır.⁵⁸⁷ Nitekim kişisel ilişki hususu yalnızca hısımlığa dayalı değildir.⁵⁸⁸ Üçüncü kişilerle çocuğun kişisel ilişki kurması Türk Medeni Kanunu m. 325'te düzenlenmiştir. Bu hüküm *“olağanüstü hâller mevcutsa, çocuğun menfaatine uygun düştüğü ölçüde çocuk ile kişisel ilişki kurulmasını isteme hakkı diğer kişilere, özellikle hısımlarına da tanınabilir.”* şeklindedir. Görüldüğü üzere çocukla kişisel ilişki kurma hakkı üçüncü kişilerde anne veya babadan daha ağır koşullara tabidir. Ayrıca üçüncü kişi ile çocuk arasında kişisel ilişki tesis edilebilmesi için üçüncü kişinin talebi şarttır.⁵⁸⁹ Çocuğun üstün yararı her iki durumda da ortak şartken, üçüncü kişilerin çocukla kişisel ilişkisinde olağanüstü durumun varlığı da aranmaktadır.⁵⁹⁰

Olağanüstü durumla neyin kastedildiği açık değildir. Bu konuda farklı görüşler bulunmaktadır.⁵⁹¹ Kanatımızca olağanüstü durum, her somut olayın şartlarına göre incelenmeli, kişisel ilişki kurulmasını haklı gösterecek bir yakınlığın⁵⁹² varlığı halinde çocukla iletişim kurmaya ihtiyaç duyan ve onunla bağı bulunan çocuğun yakın akrabası, süt annesi, uzun yıllar bakıcılığını yapmış kişi, birbirlerinden ayrı olan kardeşler, soybağı kuramamış biyolojik babası ya da çocuğun velayetine sahip kişiyle evliliğini bitirmiş çocuğun üvey ana/babası gibi kişilerle kişisel ilişki tesis edilebilir.⁵⁹³ Nitekim kanun *“çocuk ile kişisel ilişki kurulmasını isteme hakkı diğer kişilere, özellikle*

⁵⁸⁵ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1028; Serdar, “Kişisel İlişki Kurma Hakkı”, s. 740; Dural, Mustafa, vd., *Türk Özel Hukuku C. III Aile Hukuku*, s. 350; Gençcan, *Velayet Hukuku*, s. 500-501; Erlüle, “Çocuk İle Kişisel İlişki Kurulması”, s.219.

⁵⁸⁶ Gençcan, *Velayet Hukuku*, s. 500.

⁵⁸⁷ Güven, *Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 14; Dural, Mustafa, vd., *Türk Özel Hukuku C. III Aile Hukuku*, s. 336; Gençcan, *Velayet Hukuku*, s. 495; Yücel, *Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet*, s. 137.

⁵⁸⁸ Akyüz, *Medeni Kanun’a Göre Müşterek Hayatın Tatili, Ayrılık ve Boşanmada Çocuğun Korunması*, s. 145.

⁵⁸⁹ Dural, vd., *Türk Özel Hukuku C.III Aile Hukuku*, s. 143.

⁵⁹⁰ Güven, *Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 15.

⁵⁹¹ Doktrindeki tartışmalar için bkz: Yücel, *Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet*, s. 145-146.

⁵⁹² Dural, Mustafa, vd., *Türk Özel Hukuku C. III Aile Hukuku*, s. 146.

⁵⁹³ Güven, *Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 18-19; Yücel, *Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet*, s. 146-147; Özbay, “Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası (İİK m. 25/a ve İİK m. 25/b)”, para. 19.

*hısımlarına da tanınabilir” hükmüyle bu hakkın istenmesini hısımlarla sınırlandırmamıştır.*⁵⁹⁴

Üçüncü kişi ile çocuğun kişisel ilişki kurulabilmesinde sınır olağanüstü durumun varlığı noktasındadır. Bu hususun varlığı ya da yokluğu hakimın takdir yetkisinde olup, somut olayın koşulları dikkate alınarak ve çocuk lehine olacak şekilde belirlenmelidir. Eğer hakim olağanüstü bir durumun varlığına kanaat getirmemişse üçüncü kişinin çocukla kişisel ilişki kurma talebini reddetmelidir.⁵⁹⁵ Yargıtay güncel tarihli bir kararında babası vefaat eden çocuğun babanesi ile kişisel ilişki kurulmasında olağanüstü halin varlığını kabul etmiştir.⁵⁹⁶ Ancak yine Yargıtay anne babası boşanmış ve velayeti anneye verilmiş çocuğun babaannesinin torunuyla kişisel ilişki talebini, babaya tanınan kişisel ilişki süresi içinde torununu görme imkanı olduğundan bahisle olağanüstü durumun oluşmadığını belirterek reddetmiştir.⁵⁹⁷ Yani çocuğu görme, özlem giderme imkanı kalmayan kişiler açısından olağanüstü durumun varlığı söz konusu olabilecektir.⁵⁹⁸

Kişisel ilişki kurulmasında asıl önemli olan amaç çocuğun üstün yararıdır.⁵⁹⁹ Anne, baba ya da üçüncü kişinin hakkından ziyade çocuğun üstün yararı ve hakkı daha önemlidir.⁶⁰⁰ Nitekim çocuk bu hakkın sadece nesnesi değil aynı zamanda öznesidir.⁶⁰¹ Dolayısıyla hakim çocuğun üstün yararının korunması ilkesinin bir sonucu olarak daima çocuğun yararının diğer tarafların yararından üstün tutmalıdır.⁶⁰² Kişisel ilişki tesisinde çocuğun üstün yararı tespit edilirken de çocuğun dinlenmesi elzemdir. Zira çocuğun dinlenmesi ihtiyari değil, onun üstün yararının tam olarak tespit edilebilmesi için mecburidir.⁶⁰³

⁵⁹⁴ Y. 2. HD., 20.10.2016 tarihli, 2016/14238 E., 2016/13906 K. sayılı kararı. legalbank.net (27.01.2022).

⁵⁹⁵ Gençcan, “Boşanma ve Velayet Hukukuna İlişkin Sorunlar”, s. 14.

⁵⁹⁶ Y. 2. HD., 30.09.2021 tarihli, 2021/7491 E., 2021/6748 K. sayılı kararı. legalbank.net (27.01.2022).

⁵⁹⁷ Y. 2. HD., 09.11.2016 tarihli, 2016/13914 E., 2016/14602 K. sayılı kararı. legalbank.net (27.01.2022).

⁵⁹⁸ Serdar, “Kişisel İlişki Kurma Hakkı”, s. 755.

⁵⁹⁹ Alkan, *Çocukla Kişisel İlişki Kurma Hakkı Bağlamında Devletin Pozitif Yükümlülükleri*, s. 10.

⁶⁰⁰ Serozan, *Çocuk Hukuku*, s. 241.

⁶⁰¹ Türkmen, “Çocuğun Kişisel İlişki Kurma Hakkı”, s. 1127.

⁶⁰² Dural, vd., *Türk Özel Hukuku C.III Aile Hukuku*, 319; Erlüle, “Çocuk İle Kişisel İlişki Kurulması”, s. 292.

⁶⁰³ Yargıtay çocukla kişisel ilişki konusunda mahkemenin çocuğu dinlememesini bozma nedeni saymaktadır. YHGK, 17.10.2012 tarihli ve E. 2012/2- 401, K. 2012/723, sayılı kararı. legalbank.net (27.01.2022).

Çocuk ile kişisel ilişkinin nasıl kurulacağı, ne sıklıkta olacağı gibi bir çok husus mahkemece takdir edilir. Bu durumlar belirlenirken çocuğun kişiliği, yaş ve olgunluğu, sağlığı, kişisel ve sosyal ihtiyaçları, öğrenim durumu, anne babasıyla ilişkileri, anne babanın kişisel ve ekonomik durumları, yerleşim yerlerinin birbirlerine mesafesi, hem anne babanın hem de çocuğun sağlık durumları, tarafların talepleri gibi pek çok husus göz önüne alınacaktır.⁶⁰⁴ Bu aşamada uzman görüşü alınması çocuğun üstün yararı açısından önemlidir.⁶⁰⁵

Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi'nin 4. maddesi ve Anayasa'nın 41. maddesiyle her çocuğun anne ve babası ile kişisel ilişki kurma hakkı güvence altına alınmıştır. Dolayısıyla kişisel ilişki kurma hakkına sahip olanları anne-baba, çocuk ve diğer üçüncü kişiler olarak saymak daha doğru olacaktır.⁶⁰⁶ Türk Medeni Kanunu ise çocuğun kişisel ilişki kurma hakkına ilişkin bir hükme yer vermeyip, kişisel ilişki anne ve baba (TMK m. 323) ve belirli durumlarda üçüncü kişiler (TMK m.325) üzerinden ele alınmıştır.⁶⁰⁷ Türk Medeni Kanunu'nun düzenlemelerinde görülen çocuğun kişisel ilişki hakkının nesnesi anlayışı modern çocuk hukuku ile bağdaşmamaktadır.⁶⁰⁸ Nitekim ebeveynin çocuk ile kişisel ilişki kurması kendisi için hem bir hak, hem de bir yükümlülüktür.⁶⁰⁹ Bu nedenle Türk Medeni Kanunu'nda değişikliğe gidilerek çocuğun kişisel ilişki kurulması hakkının sadece nesnesi olmaktan çıkarılarak aynı zamanda bu hakkın öncelikle sahibi olduğu net bir şekilde ortaya konulmalıdır.⁶¹⁰ Benzer şekilde Çocuk Koruma Kanunu'nda da çocuk odaklı yaklaşım değil anne, baba ve üçüncü kişilerin hakları üzerinden düzenlenmiştir.⁶¹¹ Sonuç olarak annesi, babası ve üçüncü kişiler ile kişisel ilişki kurma

⁶⁰⁴ Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 88; Erlüle, "Çocuk İle Kişisel İlişki Kurulması", s. 229.

⁶⁰⁵ Y. 2. HD., 07.06.2021 tarihli, 2021/3459 E., 2021/4558 K. sayılı kararı. www.sinerjimevzuat.com.tr (30.08.2021).

⁶⁰⁶ Canan Yılmaz, "Yargıtay Kararları Işığında Çocukla Kişisel İlişki Kurulması", s. 105.

⁶⁰⁷ Mardin, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 85; Türkmen, "Çocuğun Kişisel İlişki Kurma Hakkı", s. 128.

⁶⁰⁸ Türkmen, "Çocuğun Kişisel İlişki Kurma Hakkı", s. 129.

⁶⁰⁹ Yılmaz, "Yargıtay Kararları Işığında Çocukla Kişisel İlişki Kurulması", s. 106.

⁶¹⁰ Türkmen, "Çocuğun Kişisel İlişki Kurma Hakkı", s. 1129; Güven, *Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, s. 23.

⁶¹¹ ÇKK çocukla kişisel ilişki kurulmasında hak sahibi olarak çocuğu değil anne veya baba ya da üçüncü kişiyi göstermiştir. Anne ve baba odaklı bu yaklaşım TBMM Adalet Komisyon raporunun teklifin aleyhine eleştiriler kısmında "Teklifte gözetilen menfaat ise çocuğun üstün yararı değil annelik ve babalık duygusun tatmini, velayet kendisine verilmeyen anne veya babanın istekleridir. Düzenlemeye çocuk, anne veya babanın çatışma alanı olarak görülmektedir." ifadeleriyle eleştirilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, *İcra ve İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/3911) ve Adalet Komisyonu Raporu*, s. 32-33.

hakkına sahip çocuğun, bunu yerine getirmeyen bu kişilere karşı hakkını nasıl icra edebileceği belirlenmelidir. Bu noktada sadece Yönetmelik “Temel ilkeler” başlıklı 5. Maddesinde “Çocuk, anne ve babası ile anne ve babası da çocukla düzenli şekilde görüşme hakkına sahiptir.” hükmüne yer vererek çocuğun bu hakkın öznesi olduğunu vurgulamıştır. Ancak Yönetmelik bu hükme yer verse de çocuğun kişisel ilişki kurma hakkında dair başkaca hükümlere yer vermemiştir.

3.4.2. Başvuru ve Yükümlü ile İrtibat

Çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının öncelikle yükümlüsü tarafından rıza ile yerine getirilmesi beklenir. Nitekim çocukla kişisel ilişki kurulmasının düzenli aralıklarla süreklilik arzemesi düşünüldüğünde çocuğun üstün yararı açısından en uygun olan kararın yükümlüsü tarafından rızayla yerine getirilmesidir. Ancak bu her zaman mümkün olmamaktadır.⁶¹² Bu noktada lehine çocukla kişisel ilişki kararı verilen hak sahibinin başvurusuyla devreye adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğü girecektir. Bu husus Çocuk Koruma Kanunu’nun 41/C maddesinde düzenlenmiştir.

Çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının hususu eski sistemdeki İcra İflas Kanunu’nun mülga düzenlemesinden daha detaylı şekilde düzenlenmiştir.⁶¹³ Hatta Çocuk Koruma Kanunu m. 41/B’de düzenlenen çocuk teslimine dair mahkeme kararların yerine getirilmesine benzeyen düzenlemeler barındırmakla beraber ona nazaran daha detaylı düzenleme yapılmış, eski sisteme göre ise de bir çok yenilik öngörülmüştür.

Çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin süreç hak sahibinin elindeki çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararı ile çocuğun yerleşim yerindeki adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğüne başvurusu ile başlayacaktır (ÇKK m.

⁶¹² TÜİK verilerine göre 2021 yılında kesinleşen boşanma davaları neticesinde 174 bin 85 çift boşanmış, bu boşanmalar sonucu da 165 bin 937 çocuk velayete konu olmuştur. Bin nüfus başına düşen boşanma sayısı dikkate alındığında 2001 yılında binde 1,41 olan oran 2021 yılında 2,07’ye çıkmıştır. Buna göre ülkemizde boşanmaların yükseldiği görülmektedir. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568#:~:text=Bo%C5%9Fan%C3%A7iftlerin%20say%C4%B1s%C4%B1%202021%20y%C4%B1%C4%B1nda,binde%202%2C07%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti.> (ET. 25.12.2022). Artan boşanmaların süreci ve sonuçlarının başta taraflar olmak üzere çocuklara ve diğer kişilere psikolojik ve sosyolojik yansımaları olmaktadır. Bu konuda detaylı bilgi için bkz: Koçyıldırım, *Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Çocuk Teslimine ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası Uygulamaları*, s. 89 vd.

⁶¹³ Bknz: İİK m. 25/a ve 25/b

41/C-1, m. 41/A-4, Yönetmelik m. 32/1).⁶¹⁴ Bu başvuru sırasında kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilam ya da tedbir kararının müdürlüğe ibrazı zorunludur. Çocuk teslimine ilişkin mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde bahsedildiği gibi talebi alan müdürlük öncelikle hak sahibinin elindeki belgenin niteliğini inceleyecektir. Nitekim Yönetmelik m. 32/3'te “*İbraz edilen ilam veya tedbir kararının müdürlükçe teyidi yapıldıktan sonra*” ifadesine yer vermiştir. Yani belgenin ilam ya da tedbir kararı niteliğinde olup olmadığını kendiliğinden araştırarak ayrıca karar ilam niteliğindeyse kesinleşip kesinleşmediğini kontrol edecektir. Bu niteliklere sahip olmayan belgeye dayanılarak işlemlere başlanırsa Çocuk Koruma Kanunu m. 41/E'deki şikayet yoluna gündeme gelecektir. Hak sahibi elindeki karar bahsedilen şartlara uygun bir kararsa, Çocuk Koruma Kanunu'nun 41/C maddesinin ikinci fıkrasına göre talebi alan müdürlük, her türlü iletişim vasıtasını kullanarak yükümlüyle irtibata geçecektir.

Adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğü yükümlüye iletişim vasıtasıyla ulaşırsa, Yönetmelik m. 32/3'e göre ilk olarak “ *taraflar ve çocuk arasında düzenli şekilde kişisel ilişki kurularak sürdürülmesinin önemi ile çocuğun sağlıklı gelişimi üzerindeki olumlu etkisine ilişkin bilgilendirme yapılır*”. Ayrıca ilam veya tedbir kararında belirtilen gün ve saatte hak sahibine teslim edilmek üzere çocuğun müdürlükçe belirlenen teslim mekanına getirilmesini derhal bildirir ve bu bildirimin yapıldığı tutanağa bağlanır. İletişim vasıtasıyla yükümlüye ulaşılamazsa yani irtibat kurulamazsa bu durum da tutanağa bağlanır.⁶¹⁵ Görüldüğü üzere çocuk tesliminde gün ve saati belirleme yetkisi müdürlüğe verilmişken, çocukla kişisel ilişki kurulmasında bu yetkiye sahip değildir. Nitekim artık ortada kişisel ilişki kurulacak saat ve günü açıkça belirlemiş bir mahkeme kararı bulunmaktadır. Müdürlüğün mahkemece belirlenmiş gün ve saati değiştirme yetkisi bulunmamaktadır. Eğer müdürlük, mahkeme kararında belirlenmiş olan çocukla kişisel ilişki kurulacak günü ya da saat aralığını değiştirirse şikayet yolu açılacaktır.

Yükümlüyle irtibat kurulur, yükümlü çocuğu getireceğini beyan eder ve mahkeme kararında belirlenen gün ve saatte çocuğu teslim mekanına getirirse, çocuk hak sahibine teslim edilir (ÇKK m. 41/C-4).⁶¹⁶ Kişisel ilişki kurulmasında da çocuğun

⁶¹⁴ Bu konuda talebin şart olmasına dair açıklamalar için bkz: Başlık 2.3.2.

⁶¹⁵ Topal, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem”, s. 1350-1351.

⁶¹⁶ Topal, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem”, s. 1351.

fiilen teslimi müdürlükçe belirlenen Çocuk Koruma Kanunu m. 41/D’de düzenlenen teslim mekânlarında gerçekleşir. Çocuk teslimine dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde incelediğimiz teslim mekanları⁶¹⁷ aslında çocuk tesliminden ziyade çocukla kişisel ilişki kurulmasında önem arzedecektir.⁶¹⁸ Nitekim çocuk teslimi kural olarak tek sefeliğin, çocukla kişisel ilişki kurulması periyodik aralıklarla düzenli olarak gerçekleşir.⁶¹⁹ Bu kararlarının yerine getirilmesi düzenlemesi dikkate alındığında teslim mekanlarının kullanımı çocuk teslimine göre daha çok kullanılacaktır. Bu nedenle kanaatimizce önemli ve yerinde bir düzenlemedir.

Son olarak Yönetmelik hak sahibinin çocuğun yerleşim yeri dışında bir müdürlüğe başvurması halinde yapılacakları m. 32/7’de düzenlemiştir. Bu maddeye göre başvuru apılan müdürlük ilam ya da tedbir kararını hak sahibinden alır, hak sahibinin adres ve iletişim bilgilerini de tutanağa bağlayarak bunları çocuğun yerleşim yeri müdürlüğüne işlemlerin başlatılması amacıyla gönderir.

3.4.3. Teslim Emri ve Tebliği

Adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğü hak sahibinin başvurusu sonrası yükümlü ile irtibat kuramamış veya irtibat kurulduğu halde yükümlü çocuğu getirmeyeceğini beyan etmiş ya da yükümlünün çocuğu belirlenen yere getirmemiş olması halinde Çocuk Koruma Kanunu 41/C-3 gereği müdürlük, yükümlüye derhâl çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair bir teslim emri gönderecektir.⁶²⁰ Emir, 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre yükümlüye tebliğ edilir.⁶²¹

Müdürlüğün gönderdiği kişisel ilişki kurulmasına dair teslim emrinde şu hususlar yer alır (ÇKK m. 41/C-3):

⁶¹⁷ Bknz: Başlık 2.2.3

⁶¹⁸ Mardin, “Çocuk Teslimi ve Kişisel İlişki: Çocuk Koruma Kanunu’nun Yeni Hükümleri Hakkında İlk Tespitler”.

⁶¹⁹ Özbay, “Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası (İİK m. 25/a ve İİK m. 25/b)”, para. 4.

⁶²⁰ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun’un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1261; Topal, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem”, s. 1351.

⁶²¹ Topal, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem”, s. 1351.

- Mahkeme kararında bulunan saat ve günde, gün ve saatin belirtilmemesi durumunda ise müdürlük tarafından gösterilen saat ve günde çocuğu emirde gösterilen teslim mekanına getirme zorunluluğu.
- Çocuğu emirde gösterilen yere getirmesine engel olacak derecede haklı bir mazeretinin varlığı mevcutsa teslim günü öncesinde müdürlüğe bunu bildirerek çocuğun müdürlük tarafından alınması talebinde bulunması gerektiği.
- Emrin tebliği edilmesinden sonraki dönemde de ilk iki bentdeki yükümlülüklerin devam edecek olduğu, bunun için tekrardan bir emrin çıkarılmayacağı.
- Emrin gereğinin yerine getirilmemesi durumunda disiplin hapsiyle karşılaşacağı.
- Yerleşim yerinin ya da iletişim bilgilerinin değişmesi durumunda bu husustaki yeni bilgilerin müdürlüğe hemen bildirilmesinin zorunlu olduğu.
- Müdürlüğün yaptığı iş ile işlemlere karşı, öğrenme ya da tebliğ tarihinden itibaren bir hafta içinde, işlemi gerçekleştiren müdürlüğün bulunduğu yer aile mahkemesinde şikâyet hakkının bulunduğu.

Görüldüğü üzere çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair teslim emrinin içeriği çocuk teslimine dair teslimden kısmen daha farklıdır.⁶²² Öncelikle gönderilen teslim emrinde belirtilen mahkeme kararında belirtilen gün ve saatte çocuğu belirlenen teslim mekanına getirmesi ya da getirmesine engel teşkil edecek durumu varsa çocuğun müdürlükçe alınmasını talep etme yükümlülükleri teslim emrinin tebliğinden sonra da düzenli olarak devam edeceği bunlar için tekrar teslim emri çıkarılmayacağı hususuna yer vermiştir. Buna göre çocukla kişisel ilişki kurulmasına yönelik teslim emri tebliğ edildikten sonra her seferinde teslim emri gönderilmeyecek ancak yükümlünün bu konuda yükümlülüğü devam edecektir. Örneğin her ayın ilk hafta sonu cumartesi sabah dokuzdan pazar akşam dokuza kadar kişisel ilişki husunu barındıran bir mahkeme kararı söz konusuysa ilk teslim emrinde bu husus ve müdürlükçe belirlenen yer belirtilecek, yükümlü de her ayın ilk hafta sonu sabah dokuzda çocuğu

⁶²² Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun’un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1263.

belirtilen yere ayrıca başka bir teslim emrine gerek olmaksızın getirmekle yükümlü olacaktır.

Çocuk teslimine dair teslim emrinden diğer farklı husus ise yükümlünün yerleşim yeri ve iletişim bilgilerinin değişmesi durumunda yeni adres veya iletişim bilgilerinin derhal müdürlüğe bildirilmesi kayıdır.⁶²³ Buna göre çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararının yerine getirmekle yükümlü kişi adres ya da iletişim bilgilerini değiştirse bunu derhal müdürlüğe bildirmek zorundadır. Ancak teslim emrinin gereğini yerine getirmeyen, çocuk ile hak sahibi arasında kişisel ilişki kurulmasını engellemek isteyen bir yükümlü söz konusu olduğunda, bu kişinin adres ve iletişim bilgilerini bildirmesini beklemek manasız kalır. Bu yüzden bu zorunluluğun ayrıca bir yaptırıma bağlanması bu hükmün işlerliğini sağlama adına daha yerinde olurdu.

Burada değinilmesi gereken önemli bir noktada çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair teslim emrinin içeriğinde yer alan “*gün ve saatin belirtilmemesi hâlinde müdürlük tarafından belirlenen gün ve saatte çocuğu emirde belirtilen yere getirmek zorunda olduğu*” ibaresidir.⁶²⁴ Bu durumun mümkün olabilmesi için çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya mahkeme kararında kişisel ilişkinin gün ve saatinin belirtilmemiş olması gerekir. Oysa mahkeme çocukla kişisel ilişki kararında çocuğun üstün yararı kapsamında kişisel ilişkinin süresini, nasıl ve ne zaman gerçekleşeceğini karar altına alır.⁶²⁵ Yargıtay bu hususun kararda belirtilmemesini bozma nedeni saymaktaydı.⁶²⁶

Sonuç olarak böyle bir durumun varlığı halinde adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğünün kendisi gün ve saat belirleyeceği anlamı çıkmaktadır ki bunun kabulü mümkün değildir. Nitekim böyle bir durumun kabulü, müdürlüğün mahkeme yerine geçeceği anlamına gelmektedir. Hukukumuzda icra organlarının mahkeme kararlarını yorumlama yetkisi yoktur.⁶²⁷ Ayrıca mahkeme bu hususları belirlerken çocuğun üstün

⁶²³ Topal, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem”, s. 1351.

⁶²⁴ Bknz: ÇKK m. 41/C-3a.

⁶²⁵ Fulya Erlüle, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Velayetin Kullanılması Kendisine Bırakılmayan Tarafın Çocuğu Ziyaret Hakkı”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/2, Aralık 2018, s. 266

⁶²⁶ “...kişisel ilişkinin, başlangıç ve bitiş tarihlerinin açıkça, infazda güçlük yaratmayacak şekilde gösterilmeyerek yazılı olduğu gibi hükmü kurulması usul ve yasaya aykırı olup ...” Y. 2. HD., 16.02.2004 tarihli, 2014/144 E., 2014/1715 K. sayılı kararı, legalbank.net (07.09.2022).

⁶²⁷ İlhan E. Postacıoğlu ve Sümer Altay, *İcra Hukuku Esasları*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010, s. 795-796.

yararına uygun olacak şekilde incelemeler yapıp karar vermektedir. Müdürlüğün buna tek taraflı karar vermesi çocuğun üstün yararına da aykırı olacaktır. Bu yüzden böyle bir durumda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 305/A maddesinde düzenlenen hükmün tamamlanması yoluna gidilmelidir.⁶²⁸ Bu düzenleme “*Taraflardan her biri, nihaî kararın tebliğinden itibaren bir ay içinde, yargılamada ileri sürülmesine veya kendiliğinden hükme geçirilmesi gerekli olmasına rağmen hakkında tamamen veya kısmen karar verilmeyen hususlarda, ek karar verilmesini isteyebilir. Bu karara karşı kanun yoluna başvurulabilir.*” hükmüne yer vermiştir. Bu hükmün amacı eksiklik barındıran nihaî kararların tamamlanmasını sağlamaktır.⁶²⁹ Ancak bu noktada hükümde eksik olan husus, çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair saat ve günün belirtilmesi gibi, mahkemenin kendiliğinden gözetmesi gereken bir konu olsada re’sen tamamlama mümkün değildir.⁶³⁰ Bu yüzden hukuki menfaati bulunan tarafın bunu talep etmesi gerekir. Bu hususta müdürlüğün hükmün tamamlanması için mahkemeye başvuru yapamacayağı ortadadır. Nitekim müdürlük kararın tarafı değildir. Kaldı ki tamamlama talebinin yapılmış olması mahkeme kararının icrasını da durdurmaz.⁶³¹ Taraflardan birinin bu hukuki çareye⁶³² başvurmaması halinde de ortada bir boşluk oluşacaktır. Bu yüzden kanun koyucu Çocuk Koruma Kanunu m. 41/C-3a’da “...gün ve saatin belirtilmemesi hâlinde müdürlük tarafından belirlenen gün ve saatte...” şeklinde ibareye yer vermiştir. Ancak hem müdürlüğün mahkemenin yerine geçerek gün ve saat belirlemesi bakımından hem de çocuğun üstün yararı bakımından bu düzenlemenin uygun olmadığı düşüncesindeyiz.⁶³³

3.4.4. Teslim Emrinin Gereğinin Yerine Getirilmesi

Çocukla kişisel ilişki kurulması hakkındaki mahkeme kararlarının yerine getirilmesi sürecinde yükümlüyle irtibat kurulduktan sonra ya da irtibat kurulamaması

⁶²⁸ Hükmün tamamlanması konusunda detaylı bilgi için bkz: Tolga Akkaya, “Medeni Usûl Hukukunda Hükmün (Nihai Kararların) Tamamlanması”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25/1, 2021, s. 19 vd.

⁶²⁹ Derya Belgin Güneş, “Medenî Usûl Hukukunda Hükmün Tamamlanması (HMK m. 305/A)” *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12/1, 2021, s. 314.

⁶³⁰ Belgin Güneş, “Medenî Usûl Hukukunda Hükmün Tamamlanması (HMK m. 305/A)”, s. 321.

⁶³¹ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, s. 1043.

⁶³² HMK 305/A’da öngörülen husus hukukî çare niteliğinde bir başvuru yoludur. Akkaya, “Medeni Usûl Hukukunda Hükmün (Nihai Kararların) Tamamlanması”, s. 26.

⁶³³ Bu hususa ilişkin olarak doktrinde bir görüşe göre bu kararların yerine getirilmesinin tipik anlamda bir icra faaliyeti olmadığı bu yüzden de mahkeme kararının uygulanması hususunda kanunkoyucunun böyle bir yetkisini müdürlüğe verdiği kabul edilmektedir. Çelikoğlu, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının İcrasına Dair Mevzuat Değişikliği Hazırlık Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, s. 899.

nedeniyle yükümlü tarafın yerine getirilmemesi durumunda çocuk teslimine dair ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesi ile benzer şekilde müdürlük tarafından derhal teslim emri gönderilmesi düzenlenmişse de bundan sonra ki süreç çocuk teslimi sürecinden farklı ele alınmıştır. Bunlardan en önemlisi çocukla kişisel ilişkinin fiilen yerine getirilmesi aşamasında müdürlüğün zor kullanma yetkisinin düzenlenmemiş olmasıdır. Yani müdürlük yükümlüyle ilk irtibatı kurduğunda sonuç alamaz ve çocukla kişisel ilişkiye dair bir teslim emri gönderir ve teslim emrinin gereği yerine getirilmezse müdürlüğün çocuk teslimine dair ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesindeki hükmün aksine doğrudan çocuğu bulunduğu yerden gidip zorla teslim almasına dair bir düzenleme bulunmamaktadır.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/C'nin düzenleniş biçimi dikkate alındığında kişisel ilişkinin fiilen gerçekleşmesi için yükümlünün rıza göstermesi gerekmektedir. Bunun içinde zor kullanmaya gerek kalmamasını sağlayacak şekilde ilgili mevzuatta düzenlemeye gidilmiştir. Tam bu noktada iki yeni düzenleme karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki Türk Medeni Kanunu'nun 182 ve 324. maddelerine eklenen hükümlerdir. Bu iki maddeye de birbirine çok benzer iki hüküm eklenmiştir. Buna göre yükümlü kişisel ilişki düzenlemesinin gereklerini yerine getirmemezse, çocuğun üstün yararına aykırı olmamak şartıyla velayetin değiştirilebileceği düzenlenmiş ve bu hususun velayet sahibine ihtar edileceği kabul edilmiştir. Bu hükümle kanun koyucu çocukla kişisel ilişki kurulmasında yükümlünün kararın gereklerine riayet etmesini sağlama amacındadır.⁶³⁴ Aksi halde yükümlü velayeti kaybedebilecektir. Çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde ki mevzuat veya uygulamanın yetersizlik yahut eksikliklerinin kötüye kullanılmasını önlemek açısından kanaatimizce yerinde bir düzenlemedir.⁶³⁵ Zaten her halde

⁶³⁴ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1236.

⁶³⁵ Bu düzenlemenin yerinde olduğu aynı zamanda yabancı hukuk sistemlerinde de benzer yaptırımlara yer verildiği yönünde bkz: Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1236; Bu fıkralar kanuna eklenmemiş olsaydı dahi kişisel ilişki kurulması düzenlemelerine aykırılıkların çocuğun üstün yararını tehlikeye atması halinde velayetin değiştirilmesi sebebi sayılabilirdi. Bu yüzden eklenen fıkranın dar yorumlandığı sürece yerinde bir uygulama olacağı noktasında bkz: Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun'un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 31-32.

düzenlemenin uygulanabilmesi çocuğun üstün yararına aykırı olmaması şartına bağlanmıştır.

Velayete sahip anne ya da baba kişisel ilişkinin gereklerine uymazsa ve diğer eşe velayetin verilmesi çocuğun üstün yararına aykırılık teşkil ediyorsa velayet kaldırılarak çocuğun vesayet altına alınabilecek midir? Velayet sahibinin kişisel ilişkinin gereklerine uymaması ve velayetin diğer eşe verilmesinin de mümkün olamaması hlinde çocuğun vesayet altına alınmasının mümkün olmadığını düşünmekteyiz. Nitekim kanunun açık hükmü gereği vesayetin gündeme gelmesi mümkün görünmemektedir. Kanun hakime böyle bir takdir hakkı vermemiştir. Kaldı ki çocuğun annesi ya da babası varken sırf kişisel ilişkinin gereklerine uymaması dolayısıyla çocuğun vesayet altına alınması çocuğun üstün yararına aykırılık teşkil edecektir.

Türk Medeni Kanunu m. 182/2 ve m. 324/3 hükümlerinin yerinde olduğu kannatindeyiz. Ancak çocuğun dinlenilmesi önemlidir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nu 27. maddesinde hukuki dinlenilme hakkını düzenlemiştir.⁶³⁶ Bu hüküm gereğince çocuk kendisi hakkındaki bu yargılamada dinlenme hakkına sahiptir.⁶³⁷ Fakat konunun önemine istinaden Türk Medeni Kanunu m. 181 düzenlemesinde de bu hususun vurgulanması daha isabetli olurdu.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/C-4’e göre eğer yükümlü, ilam ya da tedbir kararında belirtilmiş olan saat ve günde, bunun belirtilmemiş olması durumunda da müdürlükçe belirlenmiş saat ve günde, çocuğu emirde gösterilen yere getirirse hak sahibiyle kişisel ilişki tesis edilecektir. Mahkeme çocuğun kişisel ilişki kurmasını düzenlerken çocuğun üstün yararı gereği hak sahibinin çocukla tek başına mı yoksa refakatçi huzurunda mı görüşeceğini yine çocuğun gece kalıp kalmayacağını kararda belirtir.⁶³⁸ Bu karar yerine getirilirken de bu hususlar müdürlük tarafından dikkate alınır. İşte bu doğrultuda Yönetmelik’in 38/1 maddesinde “*Çocuğun üstün yararı gereğince bu hususta mahkemece karar verilmiş olması hâlinde kişisel ilişki üçüncü kişi refakatinde gerçekleştirilir.*” hükmüne yer vermiştir. Yönetmelik 38/2 de “*Mahkemece, kişisel ilişkinin uzman veya öğretmen refakatinde gerçekleştirilmesine ilişkin karar verilmiş olması hâlinde kişisel ilişki müdürlükçe belirlenen teslim*

⁶³⁶ Hukuki dinlenilme hakkı için bkz: Özkes, *Hukuki Dinlenilme Hakkı*, s. 5 vd.

⁶³⁷ Hakan Pekcanitez, “Hukuki Dinlenilme Hakkı”, *Seyfullah Edis’e Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları*, 2000, s. 763.

⁶³⁸ Dural, Mustafa, vd., *Türk Özel Hukuku C. III Aile Hukuku*, s. 143.

mekânında bu kişiler refakatinde gerçekleştirilir.” düzenlemesini yapmıştır. Buna göre eğer mahkeme kişisel ilişki kararında çocuğun refakatçiyle birlikte kişisel ilişki kurulmasına karar vermişse müdürlük çocuk ile hak sahibinin kişisel ilişki kurulmasını teslim mekanında uzman ya da öğretmen refakatinde gerçekleşmesini sağlar. Bu esnada gerekmesi halinde görevli uzman ya da öğretmen mesleki müdahaleler yapabilecek, gözlem ve tespitlerini de tutanak altına alacaktır (Yönetmelik m. 38/3). Eğer çocuğun üstün yararı gerektiriyorsa bu gözlem ve tespitlerinin bulunduğu tutanak, kişisel ilişki kararını veren aile mahkemesine sunulur (Yönetmelik m. 38/4). Söz konusu düzenlemeyle çocuğun refakatçi gözetiminde kişisel ilişkisi sağlanmakta aynı zamanda çocuğun üstün yararı korunmaktadır. Bu nedenle çok yerinde ve olumlu bir düzenlemeye Yönetmelik’te yer verilmiştir.

Kişisel ilişki kararlarının yerine getirilmesini sağlama amacı taşıyan yeni düzenlemelerin bir diğeri ise danışmanlık tedbiri uygulanmasıdır. Çocuk Koruma Kanunu m. 41/C’nin sekizinci fıkrasında *“çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair işlemlerin çocuğun üstün yararını koruyacak şekilde yerine getirilebilmesi amacıyla müdürlüğün önerisi üzerine aile mahkemesince, çocuk, hak sahibi veya yükümlü hakkında danışmanlık tedbiri uygulanmasına karar verilebilir. Yükümlünün teslim emrine aykırı ilk hareketinde müdürlük yükümlü hakkında danışmanlık tedbiri uygulanmasını aile mahkemesinden talep eder.”* hükmüne yer verilmiştir. Çocuk Koruma Kanunu m. 5’te danışmanlık tedbiri açıklanmıştır. Buna göre danışmanlık tedbiri *“çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye”* yönelik tedbirdir. Çocuk Koruma Kanunu 41/C-8’e göre danışmanlık tedbiri çocukla kişisel ilişki kurulmasındaki işlemlerin, çocuğun üstün yararını koruyacak biçimde sağlanmasını amaçlamaktadır.⁶³⁹ Yönetmelik m. 40/2 *“Çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair kararların yerine getirilme sürecinde çocuk, hak sahibi veya yükümlünün danışmanlık hizmetine ihtiyaç duyduğunun tespiti hâlinde ilgili uzman veya öğretmen tarafından bu durum tutanağa bağlanarak müdürlüğe bildirilir.”* hükmüne yer vermiştir. Böylece görevli uzman ya da öğretmen çocuk, hak sahibi veya yükümlünün danışmanlık tedbirine ihtiyacı olduğunu tespit ettiğinde bunu tutanağa bağlayacak ve müdürlüğe bildirecektir. Müdürlükte bu öneriyi aile mahkemesine

⁶³⁹ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun’un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1263.

gönderecek, aile mahkemesi de karar verecektir. Yani danışmanlık tedbiri uygulanması için müdürlüğün önerisi ve aile mahkemesinin kararı gereklidir.⁶⁴⁰ Ancak yükümlünün teslim emrine aykırı ilk hareketinde müdürlüğün danışmanlık tedbiri uygulamasını aile mahkemesinden talep etmesi zorunludur (ÇKK m. 41/C-8, Yönetmelik m. 40/3). Bunun dışındaki haller de müdürlüğün öneride bulunup bulunmayacağı takdir yetkisindedir. Ancak hükme göre her halde çocuğun üstün yararının temel alınması amirdir.

Mahkeme kararında danışmanlık tedbirinin kim hakkında uygulanacağına da karar verecektir. Nitekim danışmanlık tedbirinin çocuk, hak sahibi veya yükümlü hakkında uygulanabileceği düzenlenmiştir. Burada somut olay dikkate alındığında hepsi hakkında ya da ikisi hakkında yahut sadece biri hakkında danışmanlık tedbiri uygulanmasının önünde bir engel bulunmamaktadır. Aile mahkemesi bu tedbir kararını verirken çocukla kişisel ilişkinin gerçekleşmemesinin nedenine göre tedbirin kim hakkında uygulanacağını belirleyecektir. Şöyle ki örneğin çocuk kişisel ilişki kurmayı istemiyorsa çocuk hakkında, yükümlü çocuğu göstermek istemiyorsa yükümlü hakkında, hak sahibi kişisel ilişki konusunda yükümlülüğünü ihlal ediyorsa (nitekim kişisel ilişki çocuğunda hakkıdır) hak sahibi hakkında bu husustaki işlemlerin çocuğun üstün yararına uygun şekilde yerine getirilmesi amacıyla danışmanlık tedbiri uygulanmasına karar verecektir.

Çocuk Koruma Kanunu m. 5'te danışmanlık tedbiri açıklanmış olsa da konumuz açısından danışmanlık tedbiri ile neler yapılabileceğinin, kararın gereğinin yerine getirilmesi adına uzmanların nereye kadar insiyatif kullanabileceğinin açıklanması yerinde olurdu. Ayrıca aile mahkemesinin nasıl bir inceleme yapacağı da belirsizdir.⁶⁴¹ Kannatimizce danışmanlık tedbiri uygulaması yerinde olmakla beraber eksiklikleri bünyesinde barındırmaktadır. Görüldüğü üzere bu kanun koyucu bu yeni yöntemlerle çocukla kişisel ilişkinin fiilen tesisinde zor kullanmayı ortadan kaldırmıştır. Böylece yükümlü kararın gereğini yerine getirmediği takdirde zor kullanmaya değil, danışmanlık tedbirine, velayetin değiştirilmesine ve Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F'de düzenlenen disiplin cezasına başvurularak çocuğun hak sahibiyle kişisel ilişki

⁶⁴⁰ Gayretli Aydın, "7343 Sayılı Kanun'un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler", s. 24.

⁶⁴¹ Börü ve Börü, "Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler", s. 1263.

kurması sağlanacaktır. Belirli aralıklarla süreklilik teşkil eden kişisel ilişki de zor kullanmanın kaldırılması ve teslim emrinin gereğinin yükümlünün rızasıyla yerine getirilmesi için yeni yöntemler öngörülmesi olumlu bir adım olmuştur.⁶⁴² Böylece artık çocuğun hak sahibiyle kişisel ilişki kurulması sırasında yaşanacak olumsuz görüntülerin önüne geçilecektir. Kanaatimizce danışmanlık tedbiri uygulamasına Çocuk Koruma Kanunu'nun 41/B hükmünde de yani çocuk teslimi sürecinde de yer verilmesi yerinde olurdu.⁶⁴³

Çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair teslim emrinin gereğinin yerine getirilmesi kapsamına kanun sadece çocuğun hak sahibine verilerek kişisel ilişkinin fiilen yerine getirilmesini düzenlemekle kalmamış, sonrasında çocuğun yükümlüye geri teslimi de düzenlenmiştir. Nitekim çocukla fiilen kişisel ilişki kurulması sınırlı bir zaman diliminde gerçekleşeceğinden hak sahibi, mahkeme kararındaki belirlenen kişisel ilişki kurulmasının sona ereceği gün ve zamanda çocuğu geri yükümlüye teslim etmek üzere müdürlükçe belirlenen teslim mekanına getirmesi gerekir. Bu hususta hak sahibine ihtarda bulunacağına dair Çocuk Koruma Kanunu m. 41/C-4'teki hüküm öngörülmüştür.⁶⁴⁴ Buna göre hak sahibi, kararda belirlenen sürenin sonunda çocuğu, belirtilen yere getirmek zorundadır. Buna rağmen çocuğu hiç getirmez yahut kendisinden kaynaklı olmayan ve makul sayılabilecek nedenler hariç olmak üzere sürenin bitiminden sonra getirirse disiplin hapsi ile cezalandırılacağı, hakkında da suç duyurusunda bulunulacağı durumu tutanağa geçirilerek kendisine tebliğ edilir. Bu hükmün devamı gereği de çocuk, belirlenen yere getirilmezse yahut kendisinden kaynaklanmayan makul sebepler dışında geç getirirse müdürlük tarafından hak sahibi hakkında suç duyurusu yapılır ve devamındaki süreç hakkında yükümlüye bilgi verilir.⁶⁴⁵ Görüldüğü üzere kanun koyucu, kişisel ilişki kurulmasının fiilen sona ermesinden sonra hak sahibinin çocuğu geri teslim etmesini de düzenlemiştir. Hatta bu konuda müdürlüğe de şikayet hakkı da verilmiştir. Ancak burada öngörülen şikayet hakkı takdiri değildir. Yani müdürlüğün şartlar oluşmuşsa şikayet edip etmemekte bir taktir yetkisi bulunmamaktadır. Böylece hak sahibinin çocuğu getirmemesi ya da

⁶⁴² Benzer yönde bkz.: Mardin, "Çocuk Teslimi ve Kişisel İlişki: Çocuk Koruma Kanunu'nun Yeni Hükümleri Hakkında İlk Tespitler".

⁶⁴³ Börü ve Börü, "Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler", s. 1263.

⁶⁴⁴ Bknz: Yönetmelik m. 34/3 ve 4 de ÇKK m. 41/C-4 hükmüne paralel bir düzenleme yapılmıştır.)

⁶⁴⁵ Gayretli Aydın, "7343 Sayılı Kanun'un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler", s. 24.

kendinden kaynaklanmayan makul sebepler dışında geç getirmesi söz konusu olmuşsa artık müdürlük hak sahibi hakkında suç duyurusunda bulunmak zorundadır. Buradaki durum doğrudan yaptırıma bağlanırken, yükümlünün kişisel ilişki için çocuğu teslim etmemesi durumunda danışmalık tedbirine başvurulacağı düzenlenmiştir.⁶⁴⁶

Hak sahibi çocukla kişisel ilişki kurulmasından sonra yükümlüye geri teslim edilmek üzere çocuğu teslim yerine getirecektir. Bu durumda kişisel ilişki bitiminde çocuk yükümlüye yahut yükümlünün belirlediği başka kişiye teslimi sağlanamazsa ne olacağı hususu Çocuk Koruma Kanunu m. 41/C-5'te düzenlenmiştir. Bu hükme göre böyle bir halde çocuk hak sahibine bırakılır. Eğer bu da mümkün değilse müdürlük, aile ve sosyal hizmetler il müdürlüğüne talepte bulunur ve çocuğun geçici şekilde barınmasına yönelik tedbirler alınır. Bu kapsamda yapılacak tüm işlemler tutanak altına alınacaktır (Yönetmelik m. 35/3).

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/C'nin yedinci fıkrası hak sahibinin, teslim için belirlenen saatten en az 48 saat öncesinde çocuğu teslim almak için orada olacağını bildirmek zorunda olmasını hüküm altına almıştır. Eğer hak sahibi bu bildirimi yapmaz veya gelmeyeceğini bildirirse müdürlük bu durumu yükümlüye bildirir ve yükümlünün çocuğu teslim mekanına götürme yükümlülüğü ortadan kalkar. Bu bildirim yazılı olarak elektronik ortamda ya da başvuru aşamasında beyanda bulunduğu iletişim kanalı kullanılarak yapılacaktır. Bu işlemlerin hepsi tutanak altına alınacaktır. Özellikle çocuğun ve yükümlünün kişisel ilişkiyi istediği ama hak sahibinin kişisel ilişkiyi ihmal ettiği durumlar için yerinde bir düzenlemedir. Nitekim böyle bir hüküm olmasa çocuk teslim mekanına getirilecek ve çocuk çoğu zaman babası ya da annesi ile görüşeceği ümidiyle bekleyecektir. Ancak hak sahibi çocukla kişisel ilişki kurmak için gelmemesi durumunda çocuk hayal kırıklığı yaşayacak, beklentisi boşa çıkacaktır.⁶⁴⁷ Dolayısıyla bu düzenlemenin çocuğun üstün yararına uygun olduğu söylenebilecektir. Ancak eğer bildirim yapılmaya olanak bulamadan hak sahibi mahkeme kararındaki gün ve saatte belirlenen teslim mekanına gelirse ne

⁶⁴⁶ Gayretli Aydın, "7343 Sayılı Kanun'un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler", s. 24-25. ÇKK m. 41/C-4 hükmü yükümlünün kişisel ilişki için çocuğu teslim etmemesi durumunda geçerli değildir.

⁶⁴⁷ Börü ve Börü, "Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler", s. 1264.

olacağına dair Çocuk Koruma Kanunu'nda bir hüküm bulunmamaktadır.⁶⁴⁸ Ancak Yönetmelik'te bu hususa ilişkin düzenleme yapılarak konunda ki boşluk doldurulmuştur Yönetmelik "*Hak sahibinin bildirim yükümlülüğü*" başlıklı 37. maddesinin 4. fıkrasında "*Hak sahibinin tekrar müdürlükle iletişime geçerek çocuğu teslim almaya geleceğini bildirmesi hâlinde yükümlü ile yeniden irtibata geçilir. Yükümlüden çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararındaki görüşme takvimine uygun şekilde çocuğu belirlenen teslim yerine getirmesi istenir.*" hükmüne yer vermiştir. Yani böyle bir durumun bilgisini alan müdürlük derhal yükümlüyle irtibat kurup çocuğun takvime uygun olarak getirilmesini sağlamalıdır. Sonuç olarak bu düzenleme Çocuk Koruma Kanunu'nun getirdiği yeni sistemde ki olumlu düzenlemelerdendir.

Teslim emrinin tebliğinden sonra çocuğun yerleşim yerinin değişmesi durumunda dosya kendiliğinden çocuğun yeni yerleşim yeri adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğüne gönderilir.⁶⁴⁹ Bu müdürlük işlemlere kaldığı yerden devam eder. Teslim emrinde belirtilen teslim mekanı değişeceği için müdürlük sadece yeni yeri tebliğ eder ve ayrıca bu değişikliği hak sahibine her türlü iletişim aracıyla bildirerek, tutanak altına alır. Görüldüğü gibi bu durumda dosyayı devralan çocuğun yeni yerleşiminde ki müdürlük yeniden teslim emrini tebliğ etmeyecek sadece yeni teslim mekanını yükümlüye bildirecektir.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/C-11 hak sahibi veya yükümlü hakkında 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun⁶⁵⁰ uyarınca gizlilik kararı yahut başka bir tedbire karar verilmiş olması durumunu da düzenlemiştir.⁶⁵¹ Buna göre teslim işlemleri bu kanun kapsamında alınan kararlar dikkate alınarak yerine getirilecektir. Yönetmeliğin 7. maddesi ilk fıkrasında Çocuk Koruma Kanunu m. 41/C-11 hükmüne aynen yer vermiş, ikinci fıkrasında ise eğer Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında

⁶⁴⁸ Çağrı Mardin, "Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Kararların Yerine Getirilmesi: Çocuk Koruma Kanunu'nun Yeni Hükümleri Hakkında Düşünceler", *Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, 18/51, 2022, s. 109.

⁶⁴⁹ Topal, "Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem", s. 1340-41.

⁶⁵⁰ Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun hakkında detaylı bilgi için bkz: Oğuzhan Tuna, *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun Kapsamı ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2021, s. 5 vd.

⁶⁵¹ Gayretli Aydın, "7343 Sayılı Kanun'un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler", s. 25.

bir gizlilik kararı mevcutsa; müdürlükçe bu gizlilik kararının sağlanması için bir takım tedbirler alacağını düzenlemiştir. Bu kapsamda tarafların ve çocuğun iletişim, adres ve kimlik bilgileriyle bunun yanında diğer gizli tutulması kararı verilen bilgi ve belgeler hakkında müdürlük gizliliğin tesisi için tedbir alacaktır.

Çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam yahut tedbir kararlarının yerine getirilmesini düzenleyen Çocuk Koruma Kanunu m. 41/C'nin 12 ve 13. fıkrası dosyanın işlemde kaldırılacağı durumları düzenlemiştir. Söz konusu maddenin on ikinci fıkrası, hak sahibinin, teslim saatinin en az kırk sekiz saat öncesinde çocuğu teslim almak için geleceğini bildirmek zorunda olmasını düzenleyen yedinci fıkrası ile doğrudan ilişkilidir. Buna göre hak sahibi, teslim emrinin yükümlüye tebliğinden sonraki süreçte, teslim saatinin en az kırk sekiz saat öncesinde çocuğu teslim almaya geleceğini müdürlüğe bildirmesine rağmen haklı bir mazereti bulunmaksızın peş peşe iki kere ya da bir yılda üç kere çocuğu almak için gelmezse müdürlükçe söz konusu dosyanın işlemde kaldırılmasına ve tebliğ olunan teslim emrinin hükümsüz hâle gelmesine karar verilir (ÇKK m. 41/C-12).⁶⁵² Bu karar hem hak sahibine hem de yükümlüye ayrı ayrı tebliğ edilir. Burada dosyanın işlemde kalkmasına sebep olacak eylem çocuğu teslim almaya geleceğini müdürlüğe bildirdiği hâlde peş peşe iki kere ya da bir yılda üç kere gelmemesidir. Yoksa teslim saatinin en az kırk sekiz saat öncesi gelmeyeceğini bildirmiş olması değildir. Ayrıca hak sahibinin geleceğini bildirdiği halde gelememesi haklı bir mazerete dayanıyorsa yine dosya işlemde kaldırılamaz.

Çocuk Koruma Kanunu'nun 41/C maddesinin 12. fıkrası verilmiş bir mahkeme kararının adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlükleri tarafından kaldırabileceğini düzenlemiştir. Çocukla kişisel ilişki kurmak için çocuğu teslim almaya geleceğini bildirdiği halde gelmeyen, bu duruma gereken hassasiyeti göstermeyen, çocuğu boş yere beklentiye sokan kişinin bu davranışına karşı bu hükmün getirildiği düşünülebilir.⁶⁵³ Ayrıca müdürlüğün bu işlemi kararın tamamen hükümsüz hale

⁶⁵² Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1265.

⁶⁵³ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1265.

gelmesini sağlamamaktadır. Hak sahibi çocukla kişisel ilişkiyi tekrar talep ederse hukuki sürecin başına dönecek, yeniden başvuru yapacaktır.⁶⁵⁴

Çocuk Koruma Kanunu'nun 41/C-13'e göre ise teslim emrinin yükümlüye tebliğ edilmesinden sonraki süreçte yükümlü en az bir yıl süresince emrin gereklerini yerine getirir ve yine böyle devam edeceğini taahhüt ederse, müdürlük ilgili uzmanın da kanaatini almak koşuluyla dosyayı işlemiden kaldırabilir. Kanun burada kaldırabilir ifadesine yer vermiştir. Yani ilgili uzmanın da görüşünü alarak dosyanın işlemiden kaldırılıp kaldırılmamasını takdir edecektir. Müdürlüğün bu kararı hak sahibine ve yükümlüye tebliğ edilecektir. Daha sonra yükümlü teslim emrinin gereklerini yerine getireceğine dair vermiş olduğu taahhüdü yerine getirmez ve hak sahibinin de talebi bulunursa yükümlüye doğrudan, yani öncesindeki aşamalar atlanarak, teslim emri tebliğ edilir. Burada yükümlünün taahhüdünü yerine getirmemesi tek başına teslim emrinin yeniden tebliğ edilmesi için yeterli değildir. Ayrıca hak sahibinin de talebi gerekir. Yükümlünün taahhüdünü yerine getirmemesi ve hak sahibinin de yeniden teslim emri gönderilmesi talebi mevcutsa artık müdürlük iletişim vasıtalarını kullanarak iletişime geçmeye çalışmayacak doğrudan teslim emrini yükümlüye tebliğ edecektir. Çocuk Koruma Kanunu m. 41/C'nin 12 ve 13. fıkralarında yer verilen hüküm yükümlünün teslim emrinin gereklerini düzenli olarak yerine getirmesini ve hatta ileriki zamanlarda hiç teslim emri olmaksızın mahkeme kararına uygun şekilde davranmasını sağlamaya yöneliktir.⁶⁵⁵

Son olarak çocukla kişisel ilişkiye dair ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesin sürecinde çocuğun görüşmeyi reddetmesi durumu özel olarak Yönetmelik'te düzenlenmiştir. Yönetmelik m. 39'da çocuğun görüşmeyi reddetmesi hâlinde yapılacak işlemlerin neler olduğu hüküm altına alınmıştır.⁶⁵⁶

3.4.5. Şikâyet ve İtiraz

Çocuk teslimi yahut çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam ya da tedbir kararlarının yerine getirilmesi sürecinde müdürlükçe yapılan işlem ve verilen kararlara karşı Çocuk Koruma Kanunu m. 41/E'de düzenlenen şikâyet yoluna

⁶⁵⁴ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1265.

⁶⁵⁵ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun'un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 25.

⁶⁵⁶ Konu “Çocuğun Dinlenilmesi İlkesi” kısmında detaylı olarak incelenmiştir. Bknz: Başlık 2.1.2.

başvurulabilecektir.⁶⁵⁷ Çocuk teslimine dair ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesinde incelenen şikâyet ve itiraz, çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesinde de benzerdir. Buna göre müdürlüğün işlemleri ve aldığı kararlara karşı şikâyet aile mahkemesine gerçekleştirilir (ÇKK m. 41/E-1).⁶⁵⁸ Aile mahkemesi de şikâyet sonrası yapılan işlemin yerine getirilmesini durdurabilir ve ya dosya üzerinden ya da gerekiyorsa ilgili kişileri dinleyerek ivedilikle karar verir. Şikâyet sonrası verilen karara karşı itiraz mümkündür. İtiraz süresi tebliğden itibaren bir haftadır. İtiraza ilişkin olarak verilen karar kesindir.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/C-9 çocukla kişisel ilişki kurulmasında şikâyeteye ilişkin özel bir hüküm öngörmüştür. Bu hükme göre ilam yahut tedbir kararını rızası dahilinde yerine getirdiği iddiasında olan yükümlü, buna rağmen kendisine Çocuk Koruma Kanunu m. 41/C-2’de düzenlenen bildirimin yapıldığını veya bu bildirim yapılamamışsa Çocuk Koruma Kanunu m. 41/C-3 gereğince gönderilmiş olan teslim emrinin haklı olmadığını süresi içinde şikâyet yoluyla ileri sürebilir. Eğer aile mahkemesi de yükümlünün şikâyetinde haklı olduğu kanısına varırsa yapılan işlemi iptal edecektir. (ÇKK m. 41/C-9, Yönetmelik m. 49)

Şikâyeteye konu işlem veya kararın müdürlükçe yapılmış veya verilmiş olması gerekir. Örneğin ilam veya tedbir kararının içeriğindeki bir hususun müdürlükçe yerine getirilmesinde ilam veya tedbir kararının içeriğindeki bu hususa ilişkin şikâyet mümkün değildir. Ancak ilam veya tedbir kararında belirlenen kişisel ilişki günü ve saati müdürlükçe değiştirilerek tebliğ edilmişse artık bu şikâyet üzerine iptal edilmelidir. Nitekim bu halde müdürlük mahkemenin yerine geçerek işlem yapmaktadır.

3.4.6. İçeriğin Çıkarılması veya Erişimin Engellenmesi

Çocukla kişisel ilişki kurulmasının fiilen gerçekleşmesi esnasında kayda alınan ses veya görüntülerin internet ortamında yayınlanması suretiyle kişilik haklarının ihlal edildiğini iddia edenler, Çocuk Koruma Kanunu m. 41/G’de düzenlenen hükme göre

⁶⁵⁷ Şikâyet ve itiraza ilişkin detaylı bilgi için bkz: Başlık 2.3.11.

⁶⁵⁸ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun’un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1259.

4/5/2007 tarihli ve 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun 9 uncu maddesi uyarınca içeriğin çıkarılması veya erişimin engellenmesini isteteyebilir.⁶⁵⁹

Çocuk tesliminde dair ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesinde incelenen bu hususa ilişkin açıklamalarımız çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesinde de aynen geçerlidir.⁶⁶⁰

3.4.7. Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlam ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Muhalefet

Çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararı verildikten sonra yükümlünün mahkeme kararında belirlenen gün ve saatlerde çocuğun hak sahibi ile kişisel ilişki kurmasına katlanması, bunu kolaylaştırması gerekir.⁶⁶¹ Ancak yükümlü mahkeme kararının gereklerini kendiliğinden yerine getirmemesi durumunda, bu mahkeme kararı Çocuk Koruma Kanunu'nun 41/C maddesi kapsamında adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerince yerine getirilir.⁶⁶² Bu kararın adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerince yerine getirilmesinin etkin şekilde sağlanabilmesi için de kanun koyucu bir takım düzenlemeler yapmıştır. Bunlardan biri de çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine muhalefet edenlere karşı öngörülen cezai yaptırımdır. Nitekim kişisel ilişki kurulmasında tarafların işbirliğine yanaşmaması, olumlu davranışlar sergilememesi nedeniyle kişisel ilişki kurulması engellenirse; artık kişisel ilişki zorlayıcı tedbirler marifetiyle yerine getirilmesi gerekir.⁶⁶³

Daha önce incelendiği üzere çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararının yerine getirilmesinde, zor kullanılarak çocuğun yükümlüden alınıp, kişisel ilişkinin tesisi için hak sahibine verilmesi gibi bir uygulama bulunmamaktadır. Bu yüzden yükümlünün teslim emrine aykırı hareket ederek çocuğun ve hak sahibinin kişisel ilişki hakkını ihlal ettiğinde, çocuk adli destek ve mağdur hizmetleri

⁶⁵⁹ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 126061.

⁶⁶⁰ Bknz: Başlık 2.2.7

⁶⁶¹ Özbay, “Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Muhalefet Edenlerin Cezalandırılması”, s. 320.

⁶⁶² Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun'un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 24.

⁶⁶³ Mardin, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Kararların Yerine Getirilmesi: Çocuk Koruma Kanunu'nun Yeni Hükümleri Hakkında Düşünceler”, s. 197.

müdürlüklerince zor kullanılarak alınamayacaktır.⁶⁶⁴ Bu hususta zor kullanma yetkisinin tanınmaması dolayısıyla ayrıca cezai bir yaptırım da öngörülmemiş olması ihtimalinde kişisel ilişkinin kurulması neredeyse imkansız hale gelirdi. Kaldı ki yaptırımda tek başına çare olmayacaktır. Kanaatimizce müdürlüğün elinde çocukla kişisel ilişkide yükümlünün çocuğu teslim etmeme iradesini kırarak net şekilde elverişli bir araç bulunmamaktadır. Kaldı ki çocukla kişisel ilişki kurulmasında yükümlüye yaptırım uygulandığında çocuğun durmunun ne olacağı da belirsizdir. Dolayısıyla Anayasa'ya uygun olduğunu düşündüğümüz zor kullanma yetkisinin kaldırılmış olması yerinde olmamıştır. Zor kullanma yetkisinin sınırlarının net şekilde çizilerek, ölçülülük ilkesine uygun ve son çare olarak kullanılmasının hukuki garanti altına alınarak çocukla kişisel ilişkide yer alması amaca daha uygun olurdu.⁶⁶⁵

Çocukla kişisel ilişkinin tek seferlik değil süreklilik arz ettiği düşünüldüğünde de cezai yaptırımın çocukla kişisel ilişki kurulmasının tesisindeki önemi büyüktür. Çocuk Koruma Kanunu'nun cezai yaptırımları düzenlediği 41/F maddesinde çocukla kişisel ilişki kurulmasında ikinci ve üçüncü fıkralarda iki ayrı düzenlemeye yer vermiştir.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-2 çocukla kişisel ilişki kurulmasında muhalefeti düzenlemektedir. Bu hükme göre çocukla kişisel ilişkide teslim emrine aykırı hareket edenler ve emrin gereğinin yerine getirilmesini engelleyenler üç günden on güne kadar disiplin hapsiyle cezalandırılır.⁶⁶⁶ Görüldüğü üzere çocuk teslimine dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine muhalefette olduğu gibi kanun maddesi iki ayrı grup için cezai yaptırım öngörmüştür. Buna göre çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair teslim emrine aykırı hareket edenlerle ifade edilmek istenen çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair karara katlanması gereken yükümlüdür. Eğer yükümlü teslim emrinin tebliğinden sonra, bu emrin gereklerine aykırı hareket ediyor, hak sahibinin çocukla kişisel ilişki kurmasını engelliyorsa, şikayet üzerine disiplin hapsiyle cezalandırılır. Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-2'ye göre cezai yaptırım uygulanacak ikinci grup ise çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair teslim emrinin gereğinin yerine

⁶⁶⁴ Zor kullanma yetkisi hakkındaki açıklamalar için bakınız: Başlık 2.3.10.

⁶⁶⁵ Aksi görüş için bkz: Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1265 vd.

⁶⁶⁶ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1267.

getirilmesini engelleyenlerdir. Burada yükümlü dışındaki üçüncü kişilerin çocukla kişisel ilişkiyi engellemesi durumunda ve şikayet üzerine üç günden on güne kadar disiplin hapsiyle cezalandırılacağı düzenlenmiştir.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-3’de çocukla kişisel ilişkide kendisine çocuk teslim edilen hak sahibi, ilam veya tedbir kararında belirlenen sürenin bitiminde çocuğu belirtilen yere getirmemesi durumunda hak sahibine yönelik cezai yaptırım düzenlemiştir. Kişisel ilişkinin tesisi için çocuk hak sahibine teslim edildikten sonra, kişisel ilişkinin kaynağı olan mahkeme kararında belirtilen sürenin sonunda artık hak sahibinin belirlenen teslim mekanına çocuğu geri getirmesi gerekir. Eğer hak sahibi, bu sürenin sonunda çocuğu müdürlükçe belirlenen yere getirmezse, süresinde yapılacak şikâyet üzerine, üç aya kadar disiplin hapsi ile cezalandırılır.⁶⁶⁷

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-2’de öngörülen cezai yaptırım, çocuk tesliminde ve kişisel ilişki kurulması için kendisine teslim edilen çocuğun sürenin bitiminde geri teslim edilmemesinde öngörülen cezai yaptırıma göre çok daha kısa süreli olduğu görülmektedir. Kanaatimizce bunun sebebi velayet hakkı sahibi kişiden çocuğun uzun süre ayrı kalmamasının amaçlanmasıdır.⁶⁶⁸

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/C-4 “...*Hak sahibine; ilam veya tedbir kararında belirtilen sürenin bitiminde çocuğu, belirlenen yere getirmek zorunda olduğu, çocuğu getirmez veya kendisinden kaynaklanmayan makul sebepler hariç olmak üzere geç getirirse disiplin hapsiyle cezalandırılacağı, hakkında suç duyurusunda bulunulacağı hususu tutanağa bağlanarak tebliğ edilir. Çocuk, belirlenen yere getirilmezse hak sahibi hakkında müdürlük tarafından suç duyurusunda bulunulur ve müteakip süreç hakkında yükümlü bilgilendirilir.*” düzenlemesini getirmiştir. Yani hak sahibine, çocuğu getirmez veya kendisinden kaynaklanmayan makul sebepler hariç olmak üzere geç getirirse disiplin hapsiyle cezalandırılacağı, hakkında suç duyurusunda bulunulacağı hususu tutanağa bağlanarak tebliğ edilir.⁶⁶⁹ Buna rağmen eğer hak sahibi bu yükümlülüğüne aykırı davranarak çocuğu kişisel ilişki süresinin sonunda yükümlüye teslim edilmek üzere belirlenen yere getirmezse, Çocuk Koruma Kanunu

⁶⁶⁷ Topal, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem”, s. 1353-1354.

⁶⁶⁸ Börü ve Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun’un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, s. 1267.

⁶⁶⁹ Gayretli Aydın, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, s. 24.

m. 41/F-3 gereği şikayet üzerine, aile mahkemesi tarafından üç aya kadar disiplin hapsi ile cezalandırılır.

Çocuk Koruma Kanunu'nun çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine muhalefette dava ve disiplin hapsi cezasının düşmesini düzenlediği 41/F-7 maddesinde, şikâyetten vazgeçilmesi veya çocuğun velayet hakkı sahibine teslim edilmesi durumunda dava ve bütün sonuçlarıyla beraber cezanın düşeceğini düzenlemiştir. Bu hüküm şikayetten vazgeçme söz konusu olduğunda, Çocuk Koruma Kanunu'nun 41/F maddesinde düzenlenen tüm disiplin hapsi gerektiren eylemleri için geçerlidir. Yani hem çocuk tesliminde hem de çocukla kişisel ilişki kurulmasında ki öngörülen yaptırımlarda şikayetten vazgeçme sonuç doğuracaktır. Ancak çocuğun velayet hakkı sahibine teslim edilmesinin dava ve bütün sonuçlarıyla beraber ceza düşüreceği hükmü sadece Çocuk Koruma Kanunu'nun 41/F maddesinin birinci ve üçüncü maddeleri açısından geçerlidir. Buna göre kişisel ilişki için kendine çocuk teslim edilen hak sahibi, ilam veya tedbir kararında belirtilen sürenin bitiminde çocuğu belirlenen yere getirmezse ancak daha sonradan çocuğu velayet sahibine teslim ederse dava ve verilmişse ceza düşecektir. Buna karşın Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-2'de düzenlenen yaptırım açısından şikayetten vazgeçme haricinde bir dava ve cezanın düşmesi yolu öngörülmemiştir.

Son olarak belirtmek gerekir ki Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F düzenlemesi yapılmısaydı m. 41/F-1 ve 3 açısından da dava ve cezanın ortadan kalkması mümkün olmazdı. Nitekim disiplin hapsinin hukuki niteliği gereği de cezanın hükmedilmesinden sonra çocukla kişisel ilişkinin tesis edilmiş olması dava ve cezanın düşmesine yol açmaz.⁶⁷⁰ Mahkeme kararında verilen ceza miktarının tamamen infaz edilmesi gerekir.

4. SONUÇ

Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne göre reşitliğin daha erken kazanılması hariç çocuk on sekiz yaşından küçük kişidir. Türk hukuku da Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne paralel düzenlemeler yapmış ve doğum ile başlayan çocukluğun erginliğin kazanılması ile son bulacağını

⁶⁷⁰ Çolak ve Altun, "Ceza Muhakemesi'nde Haksızlık Oluşturan Fiil Karşılığına Uygulanan Özel Bir Yaptırım Türü Olarak Disiplin ve Tazyik Hapsinin Hüküm ve Sonuçları", s. 13-14.

düzenlemiştir. Ancak çocuk ve küçük kavramlarının kimi zaman birbiri yerine kimi zaman da farklı şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu kavram kargaşasına sebebiyet vermektedir. Kanaatimizce çocuk kavramına Anayasa’da yer verilmesi ve kavram kargaşasının önüne geçilmesi yerinde olacaktır.

Hukuk çocukluk kavramına hukuk sonuçlar bağlamış, onlara bir takım haklar vermiştir. Buna kapsamda çocuklar hakkında özel düzenlemeler yapılmıştır. Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi de bunlardan biridir. Bu kararların yerine getirilmesi usulü hakkındaki İcra ve İflas Kanunu uygulamasına 7343 sayılı Kanunla son verilmiş, bu husus Çocuk Koruma Kanunu m. 41/A ve devamı maddelerinde yeniden ele alınarak düzenlenmiştir. Böylece uzun yıllar yoğun eleştirilere maruz kalan çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasının icra hukuku kapsamında icra dairelerince yerine getirilmesine son verilmiştir. Çocuk Koruma Kanunu’nun 3/a maddesine göre ise çocuk daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi ifade etmektedir. Bunun Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin ve Türk Medeni Kanunu’nun çocuğun daha erken yaşta reşit olma hali hariç on sekiz yaşını tamamlamamış insan tanımıyla çeliştiği düşünülse de aslında ortada bir çelişki yoktur. Çocuk Koruma Kanunu’nun bu tanımı daha erken reşit sayılma halinde dahi kişi on sekiz yaşını doldurmadiysa sadece cezai ehliyet açısından çocuk sayılacağını düzenlemektedir. Bu hüküm çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin mahkeme kararlarının yerine getirilmesinin uygulamasına engel olmayacaktır. Ayrıca kısıtlanıp vasi atanmayarak velayet altında bırakılan çocuklar da kanaatimizce Çocuk Koruma Kanunu m. 41/A ve devamı maddeleri kapsamındadır. Nihayetinde hem erginliğini kazanmamış bireyler hem de velayet altında olup kısıtlanan ergin çocuklar hakkındaki çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması kararları Çocuk Koruma Kanunu kapsamındadır.

Çocuk Koruma Kanunu’nun çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin mahkeme kararlarının yerine getirilmesi düzenlemesinin en önemli yanı eski düzenlemede yer almayan çocuğun üstün yararının korunması ilkesine yer vermiş olmasıdır. Nitekim çocuk hukukunun en temel ilkesi olan bu düzenleme çalışma konumuz açısından da çok önemli bir yer tutmaktadır. Çocuğun üstün yararı kavramı somut olayın özelliklerine göre çocuk açısından en iyinin ne olduğunun belirlenmesinde dikkate alınan bir klavuz, bir ölçüttür. Hem uluslararası antlaşmalarda

hem de Anayasa ve diğer iç hukuk mevzuatımızda yer verilen bu ilke “çocuğun yüksek yararı”, “çocuğun menfaati”, “çocuğun üstün yararı”, “küçüğün yararı” gibi değişik şekillerde ifade edilmektedir. Kanatımızca bu kullanım şekilleri üzerindeki tartışmalar ilkenin önemini azaltmasa da hukuki metinlerde geçen çocuğun yüksek yararı ve çocuğun üstün yararı kavramlarının hepsi aynı anlama gelecek şekilde kullanılması teknik anlamda doğru değildir. İlkeyi tam olarak ifade eden kavram çocuğun yüksek yararadır. Nitekim çocukla alakalı tüm işlerde göz önünde bulundurulması zorunlu olan bir ilke olsa dahi diğer yararlardan otomatik bir üstünlük söz konusu değildir. Bu nedenle Çocuk Koruma Kanunu’nun çocuğun üstün yararı kullanımı yerine çocuğun yüksek yararı kavramını kullanması daha doğru olurdu. Kanunda da artık açıkça yer verilen bu ilkenin konumuz açısından etkisiz ve sadece usulen yer verilen bir ilke olmaması çok önemlidir ve bu ilkenin çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde etkin, doğru ve ciddi şekilde uygulanması gerekmektedir.

Çocuğun üstün yararı ilkesinin tamalayıcısı olan ve çocuğun üstün yararına ulaşma da en temel vasıtaların başında gelen bir ilke daha bulunmaktadır. Bu ilke; çocuğun dinlenilmesi ilkesidir. Çocuğun kendini etkileyecek kararlara dahil olmasını sağlayan bu ilke de konumuz açısından önem arz etmektedir. Ancak hukukumuzda bu konuya ilişkin düzenlemelerin yeterli olmadığı düşüncesindeyiz. Çocuğun doğrudan kendisini ilgilendiren konularda görüşlerini serbestçe oluşturmasını ve kendisini ilgilendiren kararları etkileme hakkını etkili bir biçimde kullanabilmesini garanti altına alan temel düzenleme iç hukukumuzda bulunmamaktadır. Çocuk Koruma Kanunu’nda bu ilkeye yer verilme de Yönetmelik’te yer verilmiştir. Çocuğun dinlenilmesi ilkesi açısından bir yaş sınırı belirtilmemiştir. Kanaatimizce de bu konuda kesin bir yaş sınırı konulmamalıdır. Çocuğun dinlenilme hakkı doğrudan görüşlerinin uygulanması anlamına gelmemektedir. Çocuğun görüş ve istekleri çocuğun üstün yararına aykırı olacağı değerlendirilirse çocuğun görüşleri uygulanmamalıdır. İcra ve İflas Kanunu’nun eski uygulamasında çocuğun kişisel ilişkiyi reddetmesi halinde çocuğun bu isteğinin önemi bulunmamaktaydı. Bu çocuğun dinlenilmesi ilkesine aykırılık teşkil etmekteydi. Çocuk Koruma Kanunu’nda olmasa da Yönetmelik bu durumda uzmanların öncelikle çocukla ve taraflarla ayrı ayrı görüşmeler gerçekleştireceğini buna rağmen çocuğun kabul etmemesi halinde de çözüm önerileri geliştirilmesi amacıyla çocuk ve taraflarla görüşmelerin yapılacağını düzenlemiştir.

Bu düzenleme çocuğun dinlenilmesi ilkesinin gerçekleşmesi bakımından sevindirici ve olumlu bir düzenlemedir. Titizlikle uygulanmalıdır. Ancak görüşümüzce çocuk tesliminde buna benzer bir hükme yer verilmemesi eksikliklerdir.

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi sürecinin başlayabilmesi için öncelikle bu konuda bir ilam veya tedbir kararının olması ön koşuldur. Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması uygulamada en çok boşanma davasında görülse de farklı dava ve taleplere dayanabilecektir. Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kavramı evliliğin son bulması, ayrılık, birlikte yaşama ara verilmesi, velayetin değiştirilmesi veya kaldırılması, evlat edinme, çocuğun vesayet altına alınması, yabancı mahkeme ilamları ve evlilik dışı çocuk durumlarında gündeme gelebilecektir.

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının bir takım özellikleri bulunmaktadır. Öncelikle söz konusu kararın ilam ya da tedbir kararı olması gerekmektedir. Çocuk Koruma Kanunu, İcra ve İflas Kanunu'nun konuya dair eski uygulamasında tartışmalara sebep olan tedbir kararlarının hangi hükümlere göre yerine getirileceğine ilişkin muğlaklığı ortadan kaldırmıştır. Çocuk Koruma Kanunu'na göre artık hem ilamlar hem de tedbir kararları aynı usule göre yerine getirilecektir. Kanaatimizce bu düzenleme de doktrindeki tartışmaları ve uygulamadaki belirsizliği bitirme adına olumlu olmuştur. Ancak görüşümüzce Çocuk Koruma Kanunu'nun tedbir kararları ibaresi tam olarak anlamı karşılamamaktadır. Çocuk Koruma Kanunu'nda ki "tedbir kararları" ifadesini, aile mahkemeleri tarafından verilen geçici hukuki koruma kararları olarak anlamak daha doğru olacaktır.

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair hüküm içeren mahkeme kararlarında önemli olan bir diğer husus ise ilamın Çocuk Koruma Kanunu kapsamında yerine getirilebilmesi için kesinleşmesinin gerekli olup olmadığıdır. Çocuk Koruma Kanunu konuya ilişkin bir düzenlemeye yer vermese de kanaatimizce HMK'nın 350/2 ve 367/2 maddelerine göre çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilamlar kesinleşmedikçe Çocuk Koruma Kanunu kapsamında yerine getirilemeyecektir. Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi kapsamında karar bakımından önemli olan bir diğer husus, kararın şüpheyi yer vermemesi ve uygulanabilir olmasıdır. Çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair kararların yerine getirilmesi prosedürünün uygulanabilir ve etkili olması devletin pozitif yükümlülüğündedir. AİHM'de bunu aile yaşamına

saygı hakkı kapsamında ele almıştır. Kanaatimizce de eğer karar uygulanabilir değilse bu hak ihlali sonucunu doğuracaktır. Uygulamada görülen bu duruma karşı Çocuk Koruma Kanunu, çocukla kişisel ilişki kurulması amacıyla tebliğ edilen teslim emrinde “*gün ve saatin belirtilmemesi hâlinde müdürlük tarafından belirlenen gün ve saatte çocuğu emirde belirtilen yere getirmek zorunda olduğu*” ibaresine yer vermiştir. Her ne kadar kanun koyucu böyle bir durumda mahkeme kararındaki eksikliğin hak kaybına sebep olmamasını amaçlasa da kanımızca bu doğru olmamıştır. Böyle bir durumun varlığı halinde adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğünün kendisi gün ve saat belirleyeceği anlamı çıkmaktadır ki bunun kabulü mümkün değildir.

Özellik arzeden bir durum da çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarında bulunmaktadır. Bu da Türk Medeni Kanunu m. 182/2 ve m. 324/3 gereği kararın gereğinin yerine getirilmemesi halinde ve çocuğun üstün yararına aykırı olmamak şartıyla velayetin değiştirilebileceğinin ihtarının varlığıdır. Bu hususta 7343 sayılı Kanunla gelen yeniliklerdendir. Çocukla kişisel ilişki kurulmasında zor kullanma hususunun kaldırılması dolayısıyla hak sahibinin hakkını güvence altına almaya çalışan düzenlemelerdendir. Ancak söz konusu bu düzenleme çocuğun velayetinin kolayca değiştirilebileceği bir yol olarak görülmemelidir. Türk Medeni Kanunu m. 182/2 ve m. 324/3 hükümleri dar yorumlanmalıdır. Yani kanaatimizce kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararının yerine getirilmediği her durumda değil; velayete hakkına sahip kişinin ağır kusuruyla veya kasıtlı olarak yerine getirilemediği durumlarda uygulanmalıdır.

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam ve tedbir kararı verildikten sonra tarafların kararın gereklerine kendiliğinden uymaları beklenir. Ancak uymadıkları halde Çocuk Koruma Kanunu m. 41/A vd. da öngörülen prosedür devreye girecektir. Ancak bunun için başvuru gerekmektedir. İcra ve İflas Kanunu’nda ki taraflara ilişkin borçlu alacaklı kavramları çocuğun alacak olarak görülmesi nedeniyle sıklıkla eleştirilmekteydi. Çocuk Koruma Kanunu bu konudaki eleştirileri de dikkate alarak tarafları hak sahibi ve yükümlü olarak belirtmiştir. Kanaatimizce kullanılan dil yine hatalı olmuştur. Nitekim kullanılan bu kavramlar konunun çocuğun hakları yönünden değil anne ve baba veya ilgili üçüncü kişilerin hakları bakımından ele alındığını göstermektedir. Eski sistemdeki bakış ve anlayışın değişmediği görülmektedir. Oysa çocuk velayet hakkının ve yine kişisel ilişki kurma hakkının nesnesi değil, bizzat öznesidir. Çocuğun, devlet nezdinde dahi nesneye

dönüştürüldüğü uygulama ve düzenlemelerle, çocuk hakları hukukunun da temeli olan özne çocuk anlayışının gerçekleşmesi mümkün görünmemektedir. Uygulamada çocuk yükümlü dışında bir üçüncü kişinin yanındaysa o kişi de yükümlü olarak gösterilebilecek midir? Bu konuda açıklık yoktur ama kanaatimizce yükümlünün belirlenmesindeki önemli olan husus mahkeme kararıdır. Böylece çocuk mahkeme kararında gösterilen yükümlü dışında başka bir üçüncü kişinin yanında olsa dahi bu kişi yükümlü değildir. Ancak yükümlü olarak adlandırılmaması çocuğu haksız şekilde yanında bulundurması gerçeğini değiştirmemektedir.

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi hususunda en önemli değişikliklerin başında görevli birimin değişmesi gelmektedir. Nitekim yaklaşık bir asırdır icra dairelerinin bu görevi alınmış Adalet Bakanlığınca kurulan adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerine verilmiştir. Şiddetle eleştirilen bu konuda adım atılarak konunun icra dairelerinin görevinin arasından çıkarılması kanaatimizce yerinde olmuştur. Ancak bu görevin Adalet Bakanlığınca kurulan adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerine verilmiş olması eleştiriyi hak etmektedir. Görevli birim değişmiş olsa da konu Adalet Bakanlığı bünyesinde bırakılmış, çocuğun adli sistem içerisinden çıkarılması düşünülmemiştir. Üstelik kurumsallaşmamış, ülke geneline yayılmamış bir birime bu görev tevdi edilmiştir. Görüşümüze göre bu görevin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesindeki Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne verilmesi daha isabetli olurdu.

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam ve tedbir kararlarını yerine getirecek müdürlük bu kararları psikolog, pedagog, sosyal çalışmacı, çocuk gelişimci ve rehber öğretmen gibi uzmanlar vasıtasıyla yerine getirilecektir. Yönetmelik m. 61 kapsamında görevlendirilen tüm personele bu konuda detaylı bir eğitim verilmesi kanaatimizce yerinde olacaktır. Ayrıca çocukla kişisel ilişkisi kararının yerine getirilmesi, çocuk tesliminin aksine belli bir süreklilik arzettiği düşünüldüğünde çocuğun üstün yararı kapsamında, her kişisel ilişki görüşmesi öncesinde değişim gösteren farklı bir uzmanın değil, aynı uzman tarafından görüşmenin takibi yapılması çok daha yararlı olacaktır. Bunun hüküm altına alınmamış olmasının hatalı olduğunu düşünmekteyiz.

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesinde yetkili adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğü çocuğun yerleşim yerindeki müdürlüktür. Adli destek ve mağdur hizmetleri

müdürlüklerinin teşkilatlanmasının olmadığı yerlerde çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesi görevini hukuk mahkemeleri yazı işleri müdürlüğü yerine getirilecektir. Ancak bu konudaki düzenlemede de eksiklik bulunmaktadır. Yetkili hukuk mahkemesinin kararı veren aile mahkemesinin bulunduğu yerdeki mi yoksa çocuğun yerleşim yerindeki hukuk mahkemesi mi olduğu belirsizdir. Yönetmelik'te bu hususa açıklık getirmemiştir.

İcra ve İflas Kanunu'nun eski sisteminde icra masrafları özellikle çocuk teslimine ilişkin kararların yerine getirilmesinde büyük bir engel oluşturmaktaydı. Çocuk Koruma Kanunu bu engeli ortadan kaldırmak için yapılacak işlemleri harçtan istisna tutulmuş ve tüm masrafların Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanmasını hüküm altına alınmıştır. Bu düzenleme hem konuya ilişkin devletin pozitif yükümlülüğünün hem de sosyal hukuk devleti ilkesinin gereği yerine getirilmiş olması bakımından görüşümüzce önemli ve yerinde bir düzenlemedir. Ayrıca görevlendirilen uzman ve öğretmenlere yapılacak ödemeleri de hüküm altına alması, İcra ve İflas Kanunu zamanında görülen her icra müdürlüğünde farklı tarifelerin uygulanmasının önüne geçmesi bakımından yerinde olmuştur. Ancak avukatlık ücreti kanunda istisna tutulmuştur. Görüşümüzce bu iş ve işlemlerin en sağlıklı şekilde yürütülmesi için ve özellikle çocuğun üstün yararının korunması için avukatların bu uygulama içinde yer alması çok önemlidir. Dolayısıyla adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğüne yapılan başvuru sonrası müdürlüğün hemen çocuğa ücreti Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanmak üzere bir avukat atayıp, süreç boyunca çocuğun çıkarları doğrultusunda avukatın işlemlere dahil olmasının sağlanması yerinde olurdu.

Çocuk Koruma Kanunu'nun eski sistemde de yer alan ve çocuğu nesneleştirdiği için eleştirilen çocuk teslimi ifadesine aynen yer vermesi kanaatimizce hatalı olmuştur. Çocuk teslimi ifadesi yerine “çocuklara ilişkin velâyet, vesayet ve kişisel ilişkiye dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi” kavramı kullanılması daha yerinde olurdu.

Çocuk teslimine ilişkin süreç hak sahibinin elindeki çocuk teslimine dair ilam veya tedbir kararı ile çocuğun yerleşim yerindeki adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğüne başvurusu ile başlayacaktır. Yönetmelik “*İbraz edilen ilam veya tedbir kararının müdürlükçe teyidi yapıldıktan sonra*” ifadesine yer vermiştir. Bu yüzden görüşümüze göre müdürlük belgenin niteliğini eğer ilamsa kesinleşip kesinleşmediğini inceledikten sonra işlemlere devam edecektir. Bundan sonra müdürlük her türlü iletişim vasıtasını kullanarak yükümlüyle irtibata geçecektir. Bu daha hızlı bir

iletişimin kurulması ve rızayla yerine getirilmesini sağlamaya çalışma adına olumlu bir düzenleme olmuştur. Müdürlük iletişim kurarsa kendi belirlediği gün ve saatte hak sahibine teslim edilmek üzere çocuğun belirlenen yere getirilmesini bildirir ve bu bildirimin yapıldığı tutanağa bağlanır. Görüşümüzce başvuru tarihi ile belirlenecek tarih arasındaki farkın makul olması gerekmektedir aksi halde şikayete konu olabilecektir. Yükümlü ile irtibat kurulamaz veya kurulduğu halde getirmeyeceğini belirtmesi halinde derhal teslim emri gönderilecektir. ocuk Koruma Kanunu'nun 41/B maddesinin son fıkrasında ocuk teslimine ilişkin genel sürecin istisnasına yer verilmiş, çocuğun üstün yararının gerektirdiği durumlarda müdürlük yükümlüyle hiç irtibata geçmeden ya da irtibata geçmiş olmakla birlikte teslim emri göndermeden, doğrudan ocuk nerde bulunursa bulunsun, gerekirse zor da kullanarak çocuğu alabilecektir. Ancak söz konusu hükümün uygulamada sıkıntılara yol açabilecek mahiyette olduğunu düşünmekteyiz. Bu hüküm geniş yorumlanmamalı istisana genel uygulamaya dönüşmemelidir. Kanaatimizce bu hüküm sadece çocuğun yükümlü tarafından yurtdişına kaırılacağına dair somut delillerin olması, yükümlünün çocuğa zarar verebilme tehlikesi bulunması, çocuğun ağır hasta olması gibi özel durumlarda kullanılmalıdır.

Teslim mekanları da ocuk Koruma Kanunu ile gelen bir diğer yeniliklerdendir. Hem ocuk teslimine hem de çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının fiilen yerine getirilmesinde teslim mekanları kullanılacaktır. Buna göre çocuğun kendini rahat hissedeceği, özel odaları, oyun alanları olan kreşler, gençlik merkezleri, aile merkezleri gibi alanlar seçilmelidir. Özellikle bu yerler adliye dışından seçilmelidir. Bu şekilde uygulanırsa yerinde bir düzenleme olduğu söylenebilecektir. Burada son olarak yine teslim ibaresinin kullanılması kanaatimizce hatalı olmuştur.

Yükümlüye teslim emri tebliğ edilmiş anca yükümlü emrin gereğini yerine getirmemişse artık müdürlük çocuğun fiilen bulunduğu yere giderek çocuğu gerekirse zor kullanarak teslim alacaktır. Teslim işleminin bu şekilde yerine getirilmesinde uzmanın görevleri ve tam olarak nasıl bir rol izleyeceğinin düzenlenmemiş olması hatalı olmuştur. Görüşümüzce uzmanlar çocuğun en az etkilenmesin sağlama adına mesleki müdahalelerde bulunmalı, gerekirse çocuğu ve tarafları iknaya ğraşmalıdır. ocuk tesliminde çocukla kişisel ilişki de olduğu gibi çocuğun işleme karşı gelmesi halinde yapılacakların hüküm altına alınmaması da görüşümüzce ciddi bir eksikliktir. Teslim işleminden sonra yükümlü çocuğun tekrar alırsa artık hiçbir işleme gerek

olmaksızın müdürlük çocuğu bulunduğu yerden alabilecektir. Buradaki haklı sebep kavramı görüşümüzce muğlaktır. Buna ilişkin örnek durumlara da kanun ve yönetmelikte yer verilmemiştir. Kanaatimizce yeni bir kararla çocuğun velayetinin yükümlüye verilmesi, çocuğun somut ve yakın bir tehlikeyle karşı karşıya kalması, yükümlünün çocuğu tekar almazsa çocuğun telafisi mümkün olmayacak bir zarara uğrayacak olması, hak sahibinin çocuğu rızasıyla yükümlüye vermesi örnek olarak verilebilir.

Zor kullanma yetkisi de konuya ilişkin eski uygulamada sıklıkla eleştirilen konuların başında gelmekteydi. Görüşümüzce zor kullanma yetkisinin hiç öngörülmemesi çocuk teslimi işleminin etkili şekilde gerçekleştirilememesine sebep olabilecektir. Bu nedenle öngörülmesi yerinde olmuş olsa da zor kullanma yetkisinin sınırlarının çizilmemesi sakıncalı sonuçlara sebebiyet verebilir. Düzenlemenin son çare ve ölçülülük ilkesine uygun olarak yapılması daha isabetli olurdu. Ayrıca kolluk görevlilerinin yer aldığı işlemlerde kolluğun sivil kıyafetli ve sivil araç kullanıyor olmasının da düzenlenmemiş olmasını eksiklik olarak görmekteyiz.

Müdürlük çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulması kararlarını yerine getirirken bir takım işlemler ve kararlar verecektir. Bu karar ve işlemlere karşı Çocuk Koruma Kanunu m. 41/E'ye göre şikayet yoluna başvurulabilecektir. Şikayet mercide yeni sistemde değişmiş ve yerinde olarak aile mahkemesi olmuştur. İcra ve İflas Kanunu'nda düzenlenen şikayete dair hükümlere bir atıfta bulunmadığı gibi buradaki düzenlemelere benzer şekilde düzenlemelere yer verilmemiştir. Kanaatimizce şikayet konusunda daha somut bir çerçeve hüküm çizmesi, hükmün kapsamını, içeriğini, şikayet sebeplerini net olarak belirlemesi yerinde olurdu.

Çocuk Koruma Kanunu ile gelen yeniliklerin bir diğeri içeriğin çıkarılması veya erişimin engellenmesi başlıklı 41/G maddesidir. Bu hüküm ilgililere, fiilen çocuğun teslim işleminin gerçekleştiği esnada kayda alınan ses veya görüntülerin internet ortamında yayınlanması durumunda bunu kaldırtmanın yolunu göstermektedir. Geçmişte yaşanan ve bu işlemler sırasında özellikle sosyal medyada yayılan görüntüler üzerine ihdas edilmiş madde kanaatimizce olumlu olmuştur.

Çocukla kişisel ilişkiye dair kararların yerine getirilmesi de Çocuk Koruma Kanunu m. 41/C'de çocuk teslimine ilişkin düzenlemeye benzer olarak düzenlenmiştir. Ancak çocukla kişisel ilişki kurulmasının niteliğinden kaynaklı bazı farklı düzenlemelere yer verilmiştir. Bunların başında zor kullanmanın kaldırılarak

sistemin uygulanabilirliğini artıran danışmanlık tedbirinin uygulanması daha önce bahsedilen velayet değişiminin önünün açılmasıdır. Zor kullanmanın tamamen kaldırılması kanımızca mahzurludur. Nitekim mahkeme kararının kesin şekilde yerine getirilmesini sağlayacak başkaca elverişli araçlara yer verilmemiştir. Zor kullanma yetkisinin sınırlarının belirlenerek ve ölçülülük ilkesi kapsamında uygulanmasının mevzuat hükümleriyle garanti altına alınarak, zor kullanmanın mevcut düzenlemede yer alması amaca daha uygun olurdu. Unutulmamalıdır ki zor kullanmanın varlığı mahkeme kararlarının yerine getirilebilmesinde ki kamusal çıkarı korumasının yanında, herşeyden önce çocuğun bir hakkı olan kişisel ilişki kurma hakkını da garanti altına almaktadır. Kanaatimizce zor kullanmanın kaldırılmış olması tek başına olumlu bir adım olarak kabul edilemez.

Çocuk Koruma Kanunu m. 5'te danışmanlık tedbiri açıklanmış olsa da konumuz açısından danışmanlık tedbiri ile neler yapılabileceğinin, kararın gereğinin yerine getirilmesi adına uzmanların nereye kadar insiyatif kullanabileceğinin açıklanması yerinde olurdu. Ayrıca aile mahkemesinin nasıl bir inceleme yapacağı da belirsizdir. Kannatimizce danışmanlık tedbiri uygulaması yerinde olmakla beraber eksiklikleri bünyesinde barındırmaktadır. Ancak aile mahkemesine süreçte yer verilmesi kanımızca isabetli olmuştur.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/C'nin yedinci fıkrası hak sahibinin, teslim saatinden en az 48 saat önce çocuğu teslim almaya geleceğini bildirmek zorunda olmasını hüküm altına almıştır. Eğer hak sahibi bu bildirimi yapmaz veya gelmeyeceğini bildirirse müdürlük bu durumu yükümlüye bildirir ve yükümlünün çocuğu teslim mekanına götürme yükümlülüğü ortadan kalkar. Özellikle çocuğun ve yükümlünün kişisel ilişkiyi istediği ama hak sahibinin kişisel ilişkiyi ihmal ettiği durumlar için yerinde bir düzenlemedir. Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında bir gizlilik kararı mevcutsa; müdürlükçe bu gizlilik kararının sağlanması için tedbirler alınacağı da yeni ve çok yerinde bir düzenleme olmuştur.

Son olarak Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F'de çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesinde öngörülen cezai yaptırımlar düzenlenmiştir. Eski sisteme göre, yaptırım öngörülen fiiller, görevli mahkeme, şikayet süresi, yaptırımın niteliği ve miktarı, yaptırıma karşı itiraz yolu değişikliğe uğramıştır. Nitekim eski yaptırım öngören İcra ve İflas Kanunu

m. 341 caydırıcı niteliğe haiz olmadığı gibi uygulaması da son derece kısıtlı olmasından ötürü öğretilde sıklıkla eleştirilmekteydi. Çocuk Koruma Kanunu çocuk tesliminde ayrı kişisel ilişki de ayrı yaptırım öngörmüştür. Hatta bir yenilik olarak kişisel ilişki de kendisine kişisel ilişki kurması için teslim edilen çocuğu ilam veya tedbir kararında belirtilen sürenin bitiminde getirmeyen hak sahibi için de açıkça ayrı bir fıkra da cezai yaptırıma yer verilmiştir.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F’de öngörülen disiplin hapsi cezası teknik anlamda bir ceza değil, disiplinsizlik eylemidir. Çocuk Koruma Kanunu ile disiplin hapsi yaptırımını hükme bağlayacak mahkeme de aile mahkemesi olarak belirlenmiştir. İcra ve İflas Kanunu’nun eski sisteminde 351. maddesi gereği şikayetçi dilekçe ve beyanında gösterdiği delillerle bağlıydı. Ancak uygulamada bu kanun maddesinin uygulaması genişletilmiş, icra mahkemesi gerekli görülen hususları ve tarafların sonradan ileri sürdüğü hususları araştırmaktaydı. Bu husus kanun maddesinin görmezden gelindiği ve bunun uygulamada belirsizliğe sebep olduğu nedenleriyle eleştirilmekteydi. Çocuk Koruma Kanunu bu tartışmaya da son vermek adına aile mahkemesinin şikayet dilekçesinde gösterilen delillerle bağlı olmaksızın gerekli tüm araştırmayı yapacağını hüküm altına almıştır. Kanaatimizce bu düzenleme yerinde olmuş olsa da bir özel hukuk mahkemesinin bir ceza mahkemesinin elinde olan enstürümanlara tam olarak sahip olmadan nasıl re’sen araştırma yapacağı düşündürücüdür. Ayrıca yaptırım mercii olarak aile mahkemelerinin ve dolayısıyla bu mahkemelerin kalemlerinin tecrübesi bulunmamaktadır. Üstelik sadece yaptırım hususunda değil danışmanlık tedbiri, şikayet ve itiraz hususlarında da aile mahkemelerine görevler verilmiştir. Bu durumun aile mahkemelerinin mevcut iş yükünü daha da artıracığı ortadadır. Dolayısıyla aile mahkemelerinin yeniden yapılandırılması ve güçlendirilmesi kanaatimizce elzemdir.

Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-7’ye göre şikayetçinin şikâyetten vazgeçilmesi hâlinde veya çocuğun velayet hakkı sahibine teslim edilmesi durumunda dava ve bütün sonuçlarıyla beraber ceza düşer. Bu kötüye kullanılmaya açık bir düzenlemedir. Bunu bilen kanun koyucu çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesine muhalefeti (ÇKK m. 41/F-2) Çocuk Koruma Kanunu m. 41/F-7 kapsamının dışında bırakmıştır. Ancak çocuk tesliminde bunu yapmamıştır. Görüşümüze göre bu hükmün sadece bir kez uygulanabileceğine dair bir hüküm daha isabetli olurdu. Ayrıca kararların yerine getirilmesini daha fazla temin edebilme adına

yaptırım kataloğu parasal tazyik veya idari para cezası öngölmek suretiyle genişletilebilirdi.

Son olarak belirtmek gerekir ki yeni düzenleme İcra ve İflas Kanunu'nun eski sistemine nazaran çok daha olumlu düzenlemelere yer vermesi açısından sevindirici olsa da bahsettiğimiz eksiklikleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu düzenleme olumlu bir adım olsa da bizleri çocuğun üstün yararına götüren bir yol olmaktan halen uzaktır. Kanun ve yönetmelikte muğlak kalan hususlar bulunmaktadır. Bunlar uygulamaya bırakılmış olması ülke genelinde tutarsızlıklara ve hak kayıplarına sebep olabilecek mahiyet göstermektedir. Yine çocuğu hakkın öznesi değil nesnesi gören geleneksel yaklaşım halen hissedilebilmektedir. Kanun çocuğun hakkı ekseninde ele almamıştır. Hak sahibi anne ya da babayken çocuk nesne konumunda kalmıştır. Bu yönüyle Çocuk Koruma Kanunu'nun konuya ilişkin düzenlemelerini bir devrim olarak görmek çok zordur. Uygulamada sıkıntılar yaşanmadan bu hükümlerin tekrar gözden geçirilerek uygun düzenlemeler yapılması çocuğun üstün yararının korunması adına yasama organının bir ödevidir.

KAYNAKLAR

- Abik, Yıldız, “Türk Medeni Kanunundaki Hükümler ve Çocuk Hukukundaki Temel İlkeler Çerçevesinde Velayette Çocuğun Yararı”, *Prof. Dr. Şener Akyol’a Armağan*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2011, ss.1-73.
- Acabey, Mehmet Beşir, *Soybağı Kurulması Genel Olarak Sonuçları Özellikle Evlilik Dışında Doğan Çocukların Mirasçılığı*, Güncel Hukuk Yayınları, İzmir 2002.
- Acar, Ceyda, *Ortak Velayet*, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2021.
- Adli Sistemde Çocuklar*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2017.
- Akcan, Recep, “İcra Emrinin Vekile Tebliği”, *Prof. Dr. Ömer Teoman’a 55. Yaş Günü Armağanı*, C.II, Beta Yayınları, İstanbul 2002, ss. 853-888.
- Akcan, Recep ve Hakan Albayrak, *Tebliğat Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016.
- Akduman, Ebru, “Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönlerine Dair Lahey Sözleşmesi Uyarınca Koruma ve Ziyaret Hakkı”, *Public and Private International Law Bulletin*, 40/2, 2020, ss. 1373-1402.
- Akıntürk, Turgut ve Derya Ateş, *Türk Medeni Hukuku C. 2 Aile Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul 2021.
- Akkaya Kia, Rukiye, “Hukukun Kadına Bakışı: Ergen ve Eşit Olamama Hali”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13/1-2, 2009, ss. 87-102.
- Akkaya, Tolga, *Medeni Usul Hukuku Bakımından Boşanma Davası*, Yetkin Yayınları, Ankara 2017.
- Akkaya, Tolga, “Medeni Usûl Hukukunda Hükmün (Nihai Kararların) Tamamlanması”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25/1, 2021, ss. 19-60.
- Aksoy Dursun, Sanem, “Çocuk İle Kişisel İlişki Kurma Hakkı ve Uygulamadaki Sorunlar”, *Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları ile Uyumlaştırılması*, Seçkin Yayıncılık, 2021, ss. 183-198.
- Akyılmaz, Bahtiyar, vd., *Türk İdare Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2012.
- Akyüz, Emine, *Medeni Kanun’a Göre Müşterek Hayatın Tatili, Ayrılık ve Boşanmada Çocuğun Korunması*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1983.
- Akyüz, Emine, “Medeni Kanuna Göre Ana Babanın Çocuğu Yetiştirme Görevi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16/1, 1983, ss. 511-529.
- Akyüz, Emine, “Çocuğun Güvenliği İlkesi Işığında Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24/2, Ankara 1991, ss. 709-734.
- Akyüz, Emine “Velayetin Kaldırılması”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25/1, 1992, ss. 11-26.
- Akyüz, Emine, *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.
- Akyüz, Emine, “Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı”, *Milli Eğitim Dergisi*, 151, 2001, ss. 3-24.
- Akyüz, Emine, *Çocuk Hukuku*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara 2020.
- Albayrak, Hakan, *Tebliğat Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021.
- Algan, Müberra, *Anayasa Hukukunda Çocuk Hakları*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2020.

- Alkan, Fatih, *Çocukla Kişisel İlişki Kurma Hakkı Bağlamında Devletin Pozitif Yükümlülükleri*, Legal Yayıncılık, Ankara 2019.
- Alkan, Fatih, “Boşanma Sonrası Ortaya Çıkan Önemli Bir Sorun: Çocukla Kişisel İlişki Kurma (Kurabilme) Hakkı ve Devletin Pozitif Yükümlülükleri”, *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Uluslararası Çocuğun Kişisel İlişki Kurma Hakkı Sempozyumu*, 29-30 Nisan 2019, ss. 1-28. https://www.tihek.gov.tr/upload/file_editor/2019/07/1563525442.pdf, (07.09.2022).
- Alpar, Erol, *Yönetimin Hareket Serbestisi Alanının Yargısal Denetimi ve Sınırları*, Danıştay Yayınları, Ankara 1990.
- Altınöz, Ünal, *İcra-İflas Hukukunda Disiplin ve Tazyik Hapsi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.
- Aras, Bahattin, *Boşanma Davalarında Yargılama Usulü ve Aile Mahkemeleri*, Adalet Yayınları, Ankara 2011.
- Arslan, Pınar, *İlkokul Öğrencilerine Yönelik Öğrenci Hizmetleri Düzenleme ve Uygulamalarının Çocuğun Yüksek Yararı Bakımından Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2018.
- Arslandoğan Kurşuncu, Birce, *Boşanma Davalarında Yargılama Usulü*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.
- Aslan, Ramazan vd., *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2022.
- Aslan, Ramazan vd., *İcra İflas Hukuku*, Yetkin Yayınevi, Ankara 2020.
- Aşık, İbrahim, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5358 Sayılı Kanun Işığında İcra ve İflas Kanunu’nda Yer Alan Cezai Hükümler”, *Prof. Dr. Fırat Öztan’a Armağan*, 2, 2010, ss. 2513-2551.
- Atalı, vd., *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2022.
- Atalı, Murat ve İbrahim Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021.
- Atalı, Murat vd., *Tebliğat Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018.
- Atıcı, Cansu, *Medeni Usûl Hukukunda Dava Ehliyeti*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2020, s.32.
- Ayan, Mehmet ve Nurşen Ayan, *Kişiler Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016.
- Bagaç İçen, Seher, *Yargıtay Kararları Işığında Türk Hukukunda Çocuğun Evlat Edinilmesinde Üstün Yarar*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2020.
- Bakır, Aytül Rabia, *Para Alacağı Dışındaki İlâmların İcrası*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2010.
- Baktır Çetiner, Selma, *Velâyet Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2009.
- Balta, Tahsin Bekir, *İdare Hukukuna Giriş*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Yayınları, Ankara 1970.
- Balo, Yusuf Solmaz, *Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması*, Seçkin Yayınları, Ankara 2005.
- Balo, Yusuf Solmaz, *Çocuk Koruma Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013.
- Baş, Seda ve Sezgin Baş, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulması Konularında 7343 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler ve Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme”, *Çukurova Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 1/1, 2023, ss. 1-32.

- Baştemür, Adem, *2004 Sayılı İcra ve İflas Kanununda Düzenlenen İcra Suçları*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2019.
- Batıgün, Elif Selen, *Milletlerarası Aile Hukukunda Velâyet ve Çocuğun Korunması*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021.
- Baygın, Cem, *Soybağı Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2010.
- Bayramoğlu, Necati Şükrü, “Mirasçıların Bilgilendirme Yükümlülükleri”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16/2, 2021, ss. 191-216.
- Baysal, Başak, “Çocuğun Üstün Yararı İlkesi ve Koruyucu Aile Kurumu”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8/95-96, ss. 7-26.
- Belgin, Derya, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011.
- Belgin Güneş, Derya, “Mağdur Hakları Kanunu Taslağı’nın Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, *Süleyman Demirel Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29/2, 2021, ss. 913-931.
- Belgin Güneş, Derya, “Medenî Usûl Hukukunda Hükümün Tamamlanması (HMK m. 305/A)” *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12/1, 2021, ss. 313-328.
- Belgin Güneş, Derya, “7343 Sayılı Kanun’da Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine İlişkin Geçiş Hükümleri”, *Lexpera Blog*, <https://blog.lexpera.com.tr/7343-sayili-kanunda-cocuk-teslimi-ve-cocukla-kisisel-iliski-kurulmasına-dair-ilamlarin-ve-tedbir-kararlarinin-yerine-getirilmesine-iliskin-gecis-hukumleri/>, (25.01.2022).
- Belgin Güneş, Derya, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesi*, Yetkin Yayınları, Ankara 2022.
- Berki, Şakir, “Boşanma ve Ayrılık”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 32/1, 1975, ss. 135-154.
- Bilgin, Ahmet Burak, “AİHS ve Diğer Uluslararası Anlaşmaların İç Hukuktaki Yeri Bağlamında 2004 Değişikliğinin Beraberinde Getirdiği Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22/1, 2016, ss. 131-155.
- Bilgin, Ahmet Burak, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin İç Hukuktaki Yeri”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22/1, 2016, ss. 81-129.
- Bilir, Faruk, “Anayasanın 90. Maddesinde Yapılan Değişiklik Çerçevesinde Milletlerarası Andlaşmaların İç Hukuktaki Yeri”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13/1, 2005, ss. 77-107.
- Birinci Uzun, Tuba, “Türk Medenî Kanunu’na Göre Velâyetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velâyet Modeli” *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6/1, 2016, ss. 135-166.
- Bor, Yusuf, *Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Nedeniyle Boşanma*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2022.
- Boran Güneysu, Nilüfer, *Medeni Usul Hukukunda Karar*, Adalet Yayınevi, Ankara 2014.
- Bozkurt, İkbâl, *Velinin Velayetten Doğan Hak Görev Ve Yetkileri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

- Boztosun, Esmâ Hande, *İcra Hukukunda Süresiz Şikâyet Sebepleri*, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020.
- Bölükbaşı, Özge, “Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Kararların Tenfizi: Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15/3-4, 2011, ss. 267-287.
- Bölükbaşı, Özge, *Birlikte Velayet ve Birlikte Velayet Kararlarının Tenfizi*, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2021.
- Börü, Levent ve Şafak Parlak Börü, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun’un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 71/3, 2022, ss. 1227-1277.
- Budak, Ali Cem ve Varol Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku*, Filiz Kitabevi, Ankara 2021.
- Buğday, Gülümser ve Adnan Küçüköğlü, “4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Ders Kitabının Çocuk Katılım Hakkı İlkelerine Göre İncelenmesi”, *Türkiye Eğitim Dergisi*, 2/2, 2017, ss. 61-81.
- Bumin, Kürşat, *Batı’da Devlet ve Çocuk*, Yol Yayınları, İstanbul 1998.
- Can, Hacı, vd., *Çocuk Hukuku*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2019.
- Can, Mehmet, “Çocuklarda Adalet Kavramının Şiddet ve Çocuk Hakları Üzerinden Değerlendirilmesi”, *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, 1/1, 2018, ss. 163-179.
- Canitez Gözübüyük, Bilgenur, *Kişilik Hakları Bağlamında Boşanma Davalarında İspat*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2023.
- Çatalkaya, İbrahim, *Tebliğat Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara 2020.
- Çetiner, Selma, “Velayet Müessesesinin Tarihi Gelişimi ve Hukuki Niteliği”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Şeref Ertaş’a Armağan, 19, 2017, ss. 25-46.
- Ceylan, Ebru, *Türk ve İsviçre Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçları*, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.
- Ceylan, Ebru, “Türk Medeni Kanunu’nda Çocuğun Korunmasıyla İlgili Güncel Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Şeref Ertaş’a Armağan, 2017, ss. 349-375.
- Coşkun Çuvaloğlu, Feyza, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Medeni Yargılamada Çocuğun Katılım Hakkı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.
- Coşkun, Mahmut, *İcra-İflas Suçları Disiplinsizlik Eylemleri ve Yargılama Usulü*, Seçkin Yayınları, Ankara 2020.
- Coşkun, Nazlı Hilal, *Velayete Hâkim Olan İlkelerin Ortak Velayete Uyarlanması*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2022.
- Çağlayan, Sezai ve Firdes Yüzbaşı, “Uluslararası Antlaşmaların Onaylanmasını Uygun Bulan Kanunların İptali İstemleri Hakkında Türk Anayasa Mahkemesi’nin Tutumu”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 5/10, 2017, ss. 189-217.
- Çakar, Osman, “Hukuk Muhakemeleri Kanundaki Ceza Muhakemesi Hükümleri Özelinde Disiplin Hapsi” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 8/32, 2017, ss. 411-433.

- Çakır, Nagehan, *Boşanma Sonrası Ortak Velayet*, Yetkin Yayınları, Ankara 2020.
- Çelik, Cemil, “Çocuk Kavramı ve Medeni Hukuk Açısından Çocuk Haklarının Tarihi Gelişimi”, *E- Akademi Hukuk Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, 36, 2005. <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=%C7OCUK%20KAVRAMI%20VE%20MEDEN%DD%20HUKUK%20A%C7ISINDAN%20%C7OCUK%20HAKLARININ%20TAR%DDH%DD%20GEL%DD%DE%DDM%DD&kimlik=-1854485512&url=makaleler/ccelik-1.htm>, (10.01.2023).
- Çelikel, Aysel ve Bahadır Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Beta Basım Yayın, İstanbul 2017.
- Çelikoğlu, Cengiz Topel, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının İcrasına Dair Mevzuat Değişikliği Hazırlık Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, *Prof. Dr. Selçuk Öztekin’e Armağan*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2022, ss. 843-965.
- Çiftçi, Pınar, *İcra Hukukunda Menfaat Dengesi*, Adalet Yayınevi, Ankara 2010.
- Çiftçi, Pınar, “Boşanma Sisteminin Yargılamada Doğurduğu Temel Hak İhlalleri ve İspat Sorunları”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan, 16/Özel Sayı, 2014, ss. 1741-1821.
- Çolak, Haluk ve Uğurtan Altun, “Ceza Muhakemesi’nde Haksızlık Oluşturan Fiil Karşılığına Uygulanan Özel Bir Yaptırım Türü Olarak Disiplin ve Tazyik Hapsinin Hüküm ve Sonuçları”, *Adalet Dergisi*, 27, 2007, ss. 8-39.
- Deliduman, Seyithan, *Tebliğat Hukuku Bilgisi*, Yetkin Yayınları, Ankara 2012.
- Demirbaş, Feride, “Anlaşmalı Boşanma Protokolünün Taşınmazlar Üzerindeki Aynî Haklara İlişkin Hükümleri İle İlgili Bazı Hukuki Sorunlar”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 2, 2020, ss. 559-598.
- Domaniç, Hayri, *Hukukta Kaziyyei Muhkeme ve Nisbi Kuvveti*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1964.
- Duran, Osman, *Medenî Usûl Hukukunda Taleple Bağlılık İlkesi*, Seçkin Yayınları, Ankara 2020.
- Dural, Mustafa, vd., *Türk Özel Hukuku C. III Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2018.
- Dural, Mustafa ve Tufan Ögüz, *Türk Özel Hukuku Kişiler Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2021.
- Duyan, Veli, *Sosyal Hizmet ve Çocuk Hakları BM Sözleşmesi Profesyonel El Kitabı*, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi, Ankara 2004.
- Ekiz, Serkan, “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Kapsamında Çocuğun Katılım Hakkı”, *İzmir Barosu Dergisi*, 86/2, 2021, ss. 193-232.
- Elçin Grassinger, Gülçin, *Türk Medeni Kanunda Yer Alan Velayet Hükümleri Kapsamında Küçüğün Kişi Varlığının Korunması İçin Alınacak Tedbirler*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2009.
- Elçin Grassinger, Gülçin “Çocuğun Menfaati Gereği Çocukla İlgili Uyuşmazlıklarda Görüşünün Alınması Gereken Durumlar”, *Prof. Dr. Rona Serozan’a Armağan*, İstanbul 2010, s. 823-846.
- Erbay, Ercüment, “Çocukların Katılım Hakkı Üzerine Bir Türkiye Değerlendirmesi”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2/1, 2013, ss. 38-54.
- Erbay, Ercüment, *Çocuk Hakları*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2019.
- Ercan, İbrahim, “Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/2, 2016, ss. 249-269.

- Ercoskun Şenol, H. Kübra, “Türk Hukukunda Boşanma Halinde Ortak Velâyete Hükmedilip Hükmedilemeyeceği Sorunu”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12/2, 2021, ss. 754-765.
- Erdem, B. Bahadır, "International Child Abduction In Turkish Law And Its Practice", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 35/2, 2015, ss. 147-171.
- Erdem, Mehmet, *Aile Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018.
- Erdoğan, Erkut, “Duygusal İstismar - Ebeveyne Yabancılaşma Sendromu: Velayet Suistimalleri”, *İslam Medeniyet Dergisi*, 6/46, 2020, ss. 69-80.
- Erdoğan, Erkut ve Tugay Kırşehirli, “Pandemi Sürecinde ve Öncesinde İnsan Hakları Açısından Velayet Suistimali, Çocuk İcrası ve Ebeveyne Yabancılaşma Sendromu”, *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, 4/7, 2021, ss. 257-271.
- Erdoğan, Ersin, *Türk Hukukunda Çocuk*, Yetkin Yayınları, Ankara 2022.
- Erdoğan, İhsan ve A. Dilşad Keskin, *Türk Medeni Hukuku (Başlangıç Hükümleri - Kişiler Hukuku)*, Gazi Kitabevi, Ankara 2019.
- Erişir, Evrim, *Geçici Hukuki Korumanın Temellerive İhtiyati Tedbir Türleri*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Er Kıdak, Tansu, *Türk Medeni Kanununa Göre Velayetin Belirlenmesi*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2021.
- Erkut, Celal, *Hukuka Uygunluk Bloku İdare Hukukunda Hukukun Genel Prensipleri Teorisi*, Kavram Yayınları, İstanbul 1996.
- Erlüle, Fulya, “Çocuk İle Kişisel İlişki Kurulması”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 16/3-4, 2010, ss. 181-200.
- Erlüle, Fulya, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Velayetin Kullanılması Kendisine Bırakılmayan Tarafın Çocuğu Ziyaret Hakkı”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/2, Aralık 2018, s. 259-284.
- Ermenek, İbrahim, “İcra ve İflas Kanunu'nda Öngörülen Cezai Hükümler Bakımından Ne Bis İn İdem İlkesinin Uygulama Alanı”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 5/19, 2014, ss.279-320.
- Fendoğlu, Hasan Tahsin, *Çocuk Hakları Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2014.
- Feyzi N. Feyzioğlu, vd., *Medeni Hukuk Dersleri*, İstanbul 1973.
- Feyzi N. Feyzioğlu, *Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1986.
- Gayretli Aydın, Seda, “7343 Sayılı Kanun’un Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına ve Velayetin Değiştirilmesine İlişkin Getirdiği Yenilikler”, *Terazi Hukuk Dergisi*, 187/3, 2022, ss. 15-34.
- Gemalmaz, Mehmet Semih, *Ulusüstü İnsan Hakları Hukuku Belgeleri*, C.I, Legal Kitabevi, İstanbul 2011.
- Gençcan, Ömer Uğur, *Boşanma Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2021.
- Gençcan, Ömer Uğur, “Boşanma ve Velayet Hukukuna İlişkin Sorunlar”, *Fasikül Hukuk Dergisi*, 3/20, 2011, ss. 6-15.
- Gençcan, Ömer Uğur, *Aile Hukuku*, Ankara, Yetkin Yayınları, Ankara 2011.
- Gençcan, Ömer Uğur, “HMK Sonrasında Velayetin Değiştirilmesi Davalarında Yargıtay Uygulaması”, *İzmir Barosu Dergisi*, 80/1, 2015, ss. 143-180.
- Gençcan, Ömer Uğur, *Milletlerarası Aile ve Usul Hukuku*, Yetkin Yayınevi, Ankara 2020.
- Gençcan, Ömer Uğur, *Velayet Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2020.

- Gençcan, Ömer Uğur, *Türk Medeni Kanunu Yorumu*, Yetkin Yayınları, Ankara 2021.
- Geniş, Mert vd., “Boşanmanın Çocuklara Etkisi, Çocuğa Söylenmesi ve Ebeveyn Yabancılaşması: Derleme Çalışması”, *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3/3, 2019, ss. 190-199.
- Gerçek, Adnan, *Türk Vergi Hukukunda İdarenin Takdir Yetkisi*, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2006.
- Giray, Faruk Kerem, *Milletlerarası Özel Hukukta Kaçırılan veya Alınan Çocukların İadesi*, Beta Yayınevi, İstanbul 2010.
- Giray, Faruk Kerem, “Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulması Hakkında Avrupa Konseyi Sözleşmesine İlişkin Değerlendirme”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Köksal Bayraktar’a Armağan, 2010, ss. 749-772.
- Gören, Zafer, “Temel Hakların Sınırlanması - Sınırlamanın Sınırları”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/12, 2007, ss. 39-59.
- Gören, Zafer, “Çocukların Temel Haklarının Anayasal Garantisi”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11/22, 2012, ss. 45-105.
- Gözler, Kemal, *İdare Hukuku, C.I*, Ekin Yayınları, Bursa 2019.
- Gözler, Kemal, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Ekin Yayınları, Bursa 2011.
- Gözler, Kemal, “Milletlerarası Andlaşmalara Kanun Üstü Bir Değer Tanınabilir mi? (Anayasa Değişikliği Teklifi Hakkında Bir Eleştiri)”, www.anayasa.gen.tr/madde90.htm. (13.11.2022).
- Gözübüyük, Şeref ve Turgut Tan, *İdari Yargılama Hukuku*, Turhan Kitapevi, Ankara 2013.
- Güçlü, Sevinç, “Çocukluk ve Çocukluğun Sosyolojisi Bağlamında Çocuk Hakları”, *Sosyoloji Dergisi*, Armağan Sayısı 1/1, 2016, ss. 2-22.
- Günay, Mehmet, *İcra Suçları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014.
- Günday, Metin, *İdare Hukuku*, İmaj Yayınevi, Ankara 2011.
- Güven, Aydın, *Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, Adalet Yayınevi, Ankara 2016.
- Güven, Kudret, “Türk Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi Halinde ve Evlilik Dışı İlişkide Velayet Hakkının Geldiği Son Nokta: Ortak Velayet”, *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/1, 2018, ss.11-64.
- Hakeri, Hakan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Filiz Kitabevi, Ankara 2022.
- Halman Çetin, Emine, *İcra-İflas Suçları ve Yargılama Usulü*, Adalet Yayınevi, Ankara 2012.
- Hammarberg, Thomas, “The Principle Of The Best Interests Of The Child – What It Means And WhatIt Demands From Adults”, *CommDH/Speech(2008)10*, 2008, <https://rm.coe.int/16806da95d> (13.12.2021).
- Harris, David, vd., *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*, Şen Matba, Ankara 2013.
- Hatemi, Hüseyin ve Rona Serozan, *Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993.
- Hatemi, Hüseyin ve Burcu Kalkan Oğuztürk, *Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler)*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013.
- Hazar, Zeynep, “İnsan Hakları Çatışmalarının Çözümlemesinde Çocuğun Üstün Yararı İlkesinin İşlevi: Türk Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26/2, 2022, ss. 647-684.
- Helvacı, Serap ve Fulya Erlüle, *Medeni Hukuk*, Legal Yayıncılık, İstanbul 2014.

- Helvacı, Serap, *Gerçek Kişiler Hukuku*, Legal Kitabevi, İstanbul 2021.
- Hökelekli, Hayati, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993.
- İmamoğlu, Hülya, “Çocuğun Kişiliğinin Ana Babaya Karşı Korunması”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 54/2, 2005, ss. 183-218.
- İnan, Ali Naim, *Çocuk Hukuku*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul 1968.
- İnan, Ali Naim, “Çocuk Hakları Beyannamesi İlkelerinin Türk Hukuk Sistemine Etkisi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1/4, 1968, ss. 201-219.
- İnal, Kemal, *Modernizm ve Çocuk - Geleneksel, Modern ve Postmodern Çocukluk İmgeleri*, Sobil Yayıncılık, Ankara 2007.
- İpek, Aydın, “Çocuk Haklarının Gelişimi ve Karşılaştırmalı Olarak Anayasal Açıdan Değerlendirilmesi”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20/1, 2012, ss. 151-173.
- İyilikli, Ahmet Cahit ve Oğuz Ersöz, “Ergin Kısıtlıya Ana Veya Babanın Veli Atanmasının Hukuki Sonuçları”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 6/11, 2018, ss. 169-215.
- Kaboğlu, İbrahim Özden, *Anayasa Hukuku Dersleri*, Legal Yayıncılık, İstanbul 2020.
- Kaçak, Nazif, *İcra ve İflas Suçları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006.
- Kale Özçelik, Fatmagül, “Kadınlara Karşı Her Biçimiyle Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi’nin Usule ve Esasa İlişkin Düzenlemeleri ve Türk Anayasa Hukuku’na Yansımaları”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 0/8, 2017, ss. 317-340.
- Kale Özçelik, Fatmagül, “Hakların Çatışması ve Dengelenmesi Bağlamında Çocuklara Yönelik Zorunlu Aşı Uygulaması (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ekseninde Bir İnceleme)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10/2, 2020, ss. 47-77.
- Karaaslan, Erol, “Çocuk İçin Bir Bakış: Çocuğun Üstün Yararı ile Dinlenilme Hakkı Kavramlarının AİHM ve İç Hukukumuzda Görünümü”, *İstanbul Barosu Dergisi*, 94/4, 2020, ss. 79-112.
- Karakaş, Banu, “Çocuk Refahı: Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18/3, 2016, ss. 887-906.
- Karakuş Işık, “Yürütmenin Durdurulması Kararlarında Gerekçe Sorunu”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26/1, 2022, ss. 537-567.
- Karatepe, Şükrü, “İdarenin Takdir Yetkisi”, *Türk İdare Dergisi*, 63/392, 1991, ss. 63-119.
- Karslı, Abdurrahim, *Medeni Muhakeme Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014.
- Kaya, Cemil, *İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2011.
- Kılıçparlar, Zeliha, *Zorlama (Tazyik) Hapsi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2016.
- Kılıçoğlu, Ahmet, *Aile Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara 2020.
- Kılıçoğlu, *Medeni Hukuk*, Turhan Kitabevi, Ankara 2021.
- Krappmann, Lothar, “The Weight of the Child’s View”, *International Journal of Children’s Rights*, Number 18, 2010, ss. 501-513.
- Koç, Nevzat, “Türk Medenî Kanunundaki Düzenlemeler Işığında Vesayet Hukukuna Genel Bir Bakış”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7/0, 2005, ss. 99-120.

- Koçhisarlıoğlu, Cengiz, *Boşanmada Birlikte Velayet ve Yasanın Aşılması*, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 2004.
- Köprülü, Bülent ve Selim Kaneti, *Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1989.
- Köse, Eylül Can, “TMK’nın 197. Maddesi Kapsamında Eşlerin Ayrı Yaşama Hakkı ve Hâkimin Alacağı Önlemler”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 133, 2017, ss. 349-368.
- Köse, Yasin, “Medenî Usûl Hukukunda Yetkisizlik Halinde Verilmesi Gereken Karar”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 9/18, 2021, ss. 191-212.
- Köseoğlu, Bilal ve Köksal Kocaağa, *Aile Hukuku ve Uygulaması*, Ekin Yayınevi, Bursa 2011.
- Kuru, Baki, vd., *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2005.
- Kuru, Baki, *İcra İflas Hukuku El Kitabı*, Adalet Yayınevi, Ankara 2013.
- Kuru, Baki, *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2017.
- Kurt, Sevil Lale, “Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16/36, 2016, ss. 99-127.
- Kutbay, Nurgül, “Kişilik Hakları, Çocuk Hakları ve Aile Kurumu Kapsamında Türk Hukukunda Küçüğün Rahim Tahliyesi”, *II. Uluslararası İnsan Hakları Sempozyumu Ailenin Korunması Hakkı Bildiriler Kitabı*, 2019, ss. 756-796.
- Mardin, Çağrı, *Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası*, Yetkin Yayınevi, Ankara 2019.
- Mardin, Çağrı, “Çocuk Teslimi ve Kişisel İlişki: Çocuk Koruma Kanunu’nun Yeni Hükümleri Hakkında İlk Tespitler”, *Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Bülteni*, 2021, <https://law.khas.edu.tr/tr/cocuk-teslimi-ve-kisisel-iliski-cocuk-koruma-kanununun-yeni-hukumleri-hakkinda-ilk-tespitler> (24.12.2021).
- Mardin, Çağrı, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Kararların Yerine Getirilmesi: Çocuk Koruma Kanunu’nun Yeni Hükümleri Hakkında Düşünceler”, *Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, 18/51, 2022, ss. 189-218.
- Mavi, Ömer, “İcra Takibiyle Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasının Sebepleri, İcrada Uzmanın Rolü ve Çocuğun Durumu”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 20/74, 2017, ss. 269-281.
- Memiş, Emin, *Türkiye’de Anayasa Gelişmeleri Eğrisi (1808-2011) Anayasa Hukuku Notları*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2011.
- Meriç, Nedim, *Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi (Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümleri Çerçevesinde)*, Yetkin Yayınları, Ankara 2011.
- Meriç, Nedim, “Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf ve Taleple Bağlılık İlkesinin Kapsamı ve Bazı Güncel Kararların Değerlendirilmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/2, 2016, ss. 23-63.
- Meriç, Nedim vd., *Olaylarla Tebligat Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2020.
- Metin, Yüksel, *Ölçülülük İlkesi - Karşılaştırmalı Bir Anayasa Hukuku İncelemesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2002.
- Muratoğlu, Tahir, “Yargısal Faaliyetler Bağlamında Tesis Edilen Disiplin Yaptırımları ve Bu Yaptırımların Hukuka Uygunluğu”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19/30-31, 2014, ss. 77-147.
- Mustafayev, Avaz, *Gerçek Kişilerin Fiil Ehliyeti (Türkiye ve Azerbaycan Hukukuyla Karşılaştırmalı Olarak)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2013.
- Muşul, Timuçin, “Medeni Usul Hukukunda Ara Kararları”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/4, 1988, ss. 217-262.

- Nomer, Ergin, *Devletler Hususi Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2017.
- Oğurlu, Yücel, “Aihm Kararları ve Türk İdare Hukukunda Temel Hak Ve Özgürlüklerin Sınırlandırılmasında Bir Yargısal Denetim Ölçütü Olarak Ölçülülük İlkesi”, *Dr. Turhan Tufan Yüce’ye Armağan*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2001, ss. 485-521.
- Oğuzman ve Mustafa Dural, *Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2001.
- Oğuzman, Kemal vd., *Kişiler Hukuku Gerçek ve Tüzel Kişiler*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2020.
- Oktay Özdemir, Saibe, “Aile Hukukunda Eşitliğe Aykırı Hükümler”, *Zahit İmre’ye Armağan*, İstanbul 2009, ss. 289-305.
- Orhan, Şafak, *Boşanma Davasında Geçici Hukukî Koruma Tedbirleri*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2016.
- Öktem, Duygu, “Türkiye’deki Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi ve Yaş Ayrımcılığına İlişkin Paradigmanın İncelenmesi”, *Türkiye’de Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi*, İnsan Hakları Ortak Platformu, Uluslararası Çocuk Merkezi Yayınları, 2012, ss. 5-20.
- Öncü, Gülay, *Özel Yaşama ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Sisteminin Desteklenmesi Ortak Projesi*, Ankara 2019.
- Önen, Ergun, *İnşai Dava*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Adalet Yüksek Okulu Yayınları, Ankara 1981
- Örücü, Esin, “1961 Anayasası ve Anayasa Mahkemesine Göre Hakkın Özünü Kavramı ve Mülkiyet Hakkının Özünü”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 41/3-4, 2011, ss. 145-161.
- Özbay, İbrahim, “Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası (İİK m. 25/a ve İİK m. 25/b)”, *e-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, 84, 2009, http://www.e-akademi.org/makaleler/iozbay-2.htm#_ftn3, (30.12.2023).
- Özbay, İbrahim, “Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Muhalefet Edenlerin Cezalandırılması”, *Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Prof. Dr. Haluk Konuralp Anısına Armağan*, C.II, Ankara 2009, ss. 319-331.
- Özbay, İbrahim, “Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuk Teslimi”, *Türk Medeni Usul ve İcra İflas Hukukçuları Birliği 14. Abant Toplantısı*, 2016, ss. 81-93.
- Özbay, İbrahim, “Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, 4/2, 2017, ss. 31-110.
- Özbay, İbrahim ve Fatih Aydemir, “Güncel Kazai İçtihatlar Çerçevesinde Aile Mahkemelerinde Görev Yapan Uzmanların Hukuki Statüsü ve Reddi”, *Medenî Usûl ve İcra - İflâs Hukuku Dergisi*, 16/46, 2020, ss. 463-514.
- Özbay, İbrahim ve Emre Yardımcı, *Tebliğat Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara 2021.
- Özbek, Mustafa Serdar, “Kesinleşmeden İcra Edilemeyecek İlâmların Kesinleşmeden Önce İcraya Konulması”, *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2/1, 2016, ss. 37-78
- Özbek, Mustafa Serdar, *Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda İlâmlı İcranın Etkinliği*, Yekin Yayınları, Ankara 2022.
- Özbudun, Ergun, *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2013.
- Özçelik, Volkan, *İcra Müdürünün Takdir Yetkisi*, Adalet Yayınevi, Ankara 2014.
- Özçelik, Volkan, “Genel Haciz Yoluyla Takipte İcra Müdürünün Zor Kullanma Yetkisi (İİK m. 80/4)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16/0, 2014, ss. 2909-2952.

- Özçelik, Volkan, *Türk Medeni Usul Hukukunda Taraflarca Getirilme İlkesi*, Adalet Yayınevi, Ankara 2020.
- Özdemir, Hayrunnisa ve Ahmet Cemal Ruhi, *Çocuk Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019.
- Özer Taşkın, Özden, “Velayet Hakkının Kullanılması, Velayetin Değiştirilmesi”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6/1, 2020, ss. 239-262.
- Özekes, Muhammet, *Hukuki Dinlenilme Hakkı*, Yetkin Yayınları, Ankara 2003.
- Özekes, Muhammet, *İcra Hukukunda Temel Haklar ve İlkeler*, Adalet Yayınevi, Ankara 2009.
- Özekes, “İcra ve İflâs Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi Üzerine Kısa Açıklama ve Bazı Uyarılar”, <https://www.cocukkorumaturkiye.com/icra-ve-iflas-kanununda-yine-degisiklik-yapiliyor-prof-dr-muhammet-ozekes/>, (25.01.2022).
- Özgenç, İzzet, *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler)*, Seçkin Yayınları, Ankara 2005.
- Özkan, Hasan, *İcra ve İflas Davaları ve Tatbikatı İlamların İcrası*, Legal Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Özlü, Hakkı, *Velayetin Kaldırılması*, Adil Yayınevi, Ankara 2002.
- Özmen, İsmail, *Açıklamalı-İçtihatlı Velayet Hukuku Davaları ve Çocuk Mahkemeleri*, Kartal Yayınevi, Ankara 2015.
- Özmumcu, Seda, “Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re’sen Araştırma İlkesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/2, 2016, ss. 145-171.
- Özsunay, Ergun, *Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu*, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 1979.
- Öztan, Bilge, *Aile Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara 2015.
- Öztan, Bilge, *Medenî Hukuk’un Temel Kavramları*, Yetkin Yayınları, Ankara 2020.
- Öztan, Bilge ve Fırat Öztan, “Boşanmada Velayetin Tevdii”, *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2/2, 2016, ss. 473-495.
- Pekcanıtez, Hakan, “Hukuki Dinlenilme Hakkı”, *Seyfullah Edis’e Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları*, 2000, ss. 753-792.
- Pekcanıtez, Hakan ve Cemil Simil, *İcra ve İflas Hukukunda Şikayet*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2017.
- Pekcanıtez, Hakan, vd., *Medeni Usul Hukuku*, C.II, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017.
- Pekcanıtez, Hakan, vd., *Medeni Usul Hukuku*, C.III, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017.
- Pekcanıtez, Hakan ve Mine Akkan, “7343 Sayılı Kanunla İcra ve İflâs Kanunu’nda Yapılan Değişikliklerin Zaman Bakımından Uygulanması”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 35/160, 2022, ss. 259-298.
- Petek, Hasan, “Medenî Usûl Hukukuna Hâkim Olan İlkeler Işığında Boşanma Davaları”, *İzmir Barosu Dergisi*, 3, 2000, ss. 11-54.
- Polat, Oğuz ve Evin Göldoğan, “Uzman Görüşünün Boşanma Davalarında Velayetin Saptanmasındaki Önemi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 28/118, 2015, ss. 243-254.
- Postacıoğlu, İlhan E. ve Sümer Altay, *İcra Hukuku Esasları*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010.
- Ruhi, Ahmet Cemal, “Yabancı Ülke Mahkemelerinden Alınan Velayet Konusundaki İlamların Türkiye’de Tenfizi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7/3-4, 2003, ss. 721-756.

- Ruhi, Canan ve Ahmet Cemal Ruhi, *Tebliğat Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2021.
- Sağlam, Fazıl, *Temel Hakların Sınırlanması ve Özü*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1982.
- Sağlam, Mehmet ve Neriman Aral, “Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları”, *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 1/2, 2016, ss. 43-58.
- Sarısözen, M. Serhat, “İcra ve İflas Hukukunda Canlı Haczi”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10/2, 2015, ss. 53-97.
- Saygın, Engin, “Ölçülülük İlkesine Yönelik Türk ve İngiliz İdare Hukuku Yaklaşımı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Ankara Barosu Dergisi*, 75/2, 2017, ss. 59-88.
- Seçkin, Sinan ve Gül Üstün, “İdari İşlemlerde Takdir Yetkisi ve Gerekçe İlkesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Mehmet Akif Aydın’a Armağan, 21/2, 2015, ss. 509-534.
- Serçemeli, Ceyhan, “Ebeveynlerin Sosyal Medyadaki “OverSharenting” Davranışlarının Hukuki Açısından Değerlendirilmesi”, *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 12/48, 2020, ss. 229-237.
- Serdar, İlknur, “Kişisel İlişki Kurma Hakkı”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/Özel Sayı, 2007, ss. 739-781.
- Serdar, İlknur, “Birlikte Velayet”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10/1, 2008, ss. 155-197.
- Serozan, Rona, *Çocuk Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2007.
- Seyhan, N. Aybike, “Ana Hatlarıyla Paradan Başka Borçları Havî İlâmların İcrası”, *International Journal of Social Inquiry*, 11/2, 2018, ss. 311-348.
- Şahin, Gamze Nur, *İslam-Osmanlı Hukukunda Çocuğun Hukuki Durumu*, Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon 2021.
- Şahin, Sultan ve Oğuz Polat, “Türkiye’de ve Dünyadaki Gelişmiş Ülkelerde Çocuk Katılım Hakkı Algısının ve Uygulamalarının Karşılaştırılması”, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4/1, 2012, ss. 275-282.
- Şahin, Şeyma, *BM Pekin Kuralları Ekseninde Çocuk Yargılaması ve Çocuğun Üstün Yararı İlkesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2019.
- Şahinci Duran, Ayşen, *Medeni Hukuk Kapsamında Boşanma Davasında Alınabilecek Geçici Tedbirler*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2022.
- Şirin, Memduh Cemil, “Çocuk Hukuku Ne Değildir?”, *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 1/1, 2016, ss. 49-59.
- Şirin, Memduh Cemil, “Çocuğun Yararı Gözüyle Çocuğun Yüksek Yararı İlkesine Bakış”, *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 4/8, 2019, ss. 219-240.
- T.C. Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, *Çocuk Teslimi Sürecine Mağduriyet Odaklı Yaklaşım*, 2017, <https://magdur.adalet.gov.tr/>, (25.01.2022).
- T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu, *Çocuk Tesliminde Hak İhlallerine ve Yoksulluk Nafaksına İlişkin Özel Rapor*, 2019, <https://www.ombudsman.gov.tr/kdk-pdf/icra-teslim-raporu/icra-iflas.pdf> (02.01.2022).
- Tahiroğlu, Fatih, *Medeni Usul Hukukunda Re'sen Araştırma İlkesi*, Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2021.
- Tanrıver, Süha, *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2021.

- Tanrıver, Süha, *Türk Aile Mahkemeleri*, Yetkin Yayınları, Ankara 2014.
- Tanrıver, Süha, *İlâmlı İcra Takibinin Dayanakları ve İcranın İadesi*, Yetkin Yayınları, Ankara 1996.
- Taşatan, Caner, “Velayetin Değiştirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 28/1, 2022, ss. 387-406.
- Taşkın, Mustafa, “Adli Tatilin Yargısal Verimliliğe Etkisi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 0/5, 2015, ss. 727-760.
- Tekdoğan Bahçivancı, Işıl Selin, “Evlilik Dışı Birlikte Yaşam Modellerine Uygulanacak Hukuk”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 9/33, 2018, ss. 623-684.
- Tekinay, Selâhattin Sulhi, *Türk Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1990.
- Tercan, Erdal, “Türk Aile Mahkemeleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52/3, 2003, ss. 19-53.
- Tok, Ozan, “İcra İşleminin Yapısı ve Hukuki Rejimi”, *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/1, 2021, ss. 57-85.
- Topak, Süleyman, *Boşanma Davalarında Yargılama Usulü*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri 2021.
- Topal, Önder, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 30/3, 2022, ss. 1331-1365.
- Topaloğlu, Mahir, “Çocuk Koruma Kanununda Tedbirler Sorunu”, *İstanbul Barosu Dergisi*, 81/4, ss. 1650-1667.
- Topuzoğlu, Aşkın Yaşar, “Çocuk Hakları”, *Mağdur Çocukların Hukuksal Konumu*, İstanbul Barosu Yayın Kurulu, İstanbul 2014, ss. 16-27.
- Toroslu, Nevzat ve Haluk Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, Savaş Yayınevi, Ankara 2021.
- Tuhan Boz, Reyhan, “Fail-Mağdur Uzlaştırmada Ayırt Etme Gücüne Sahip Çocuğun Katılım Hakkı ve Kanunî Temsili”, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3/2, 2021, ss. 734-802.
- Tuna, Oğuzhan, *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun Kapsamı ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2021.
- Türkmen, Ahmet, “Çocuğun Kişisel İlişki Kurma Hakkı”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26/2, Aralık 2020, ss. 1126-1156.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, *İcra ve İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/3911) ve Adalet Komisyonu Raporu*, 2021, <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss285.pdf>, (25.01.2023),
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, *399 Sıra Sayılı Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar İle Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*, s. 22, <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss399.pdf> (24.02.2023).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, *İcra İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/550)*, 2003, <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss225m.htm>, (24.02.2023).

- Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Tutanak Dergisi, 27. Dönem 5. Yasama Yılı 1. Toplantı, s. 8. https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2854, (21.12.2022).
- Uğur, Hüsamettin, “Kadın ve Aile Bireylerine Yönelik Şiddete Karşı 6284 Sayılı Kanunun Getirdikleri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 101, 2012, ss. 333-366.
- Usta, Sevgi *Velayet Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2016.
- Uyar, Talih, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamlı Takipler”, www.e-uyar.com, (04.02.2022).
- Uyar, Talih, “24/11/2021 Tarihli ve 7343 Sayılı İcra ve İflâs Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un Getirdiği Yenilikler”, *İstanbul Barosu Dergisi*, 96/1, 2022, ss. 15-101.
- Uymaz, Alper, “Türk Medeni Kanununa Göre Çocuğun İhmali ve Anne Babaya Karşı Korunması”, *Legal Hukuk Dergisi*, 14/160, 2016, ss. 1971-2005.
- Üstün, Ümit Süleyman, *Türk Vergi Hukukunda İdarenin Takdir Yetkisi*, Turhan Kitabevi, Ankara 2007.
- Üstündağ, *İcra Hukukunun Esasları*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2004.
- Yardımcı, Taner Emre, “Ölçülülük İlkesi Bakımından Çocuk Teslimine ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Yönelik Cebri İcra Araçları”, *Terazi Hukuk Dergisi*, 15/167, 2020, ss. 1485-1490.
- Yavuzer, Haluk, *Ana-Baba ve Çocuk Ailede Çocuk Eğitimi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1986.
- Yayla, Yıldızhan, *İdare Hukuku*, Beta Yayınevi, İstanbul 2009.
- Yıldırım, Mehmet Kamil, *Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1990.
- Yıldırım, Turan, vd., *İdare Hukuku*, On İki Levha, İstanbul 2013.
- Yılmaz, Canan, “Yargıtay Kararları Işığında Çocukla Kişisel İlişki Kurulması”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 35/1, 2015, ss. 103-141.
- Yılmaz, Canan, *Türk ve İsviçre Medeni Kanunlarına Göre Birlikte Yaşamaya Ara Verilmesi*, Adalet Yayınevi, Ankara 2016.
- Yılmaz, Ejder, *Geçici Hukuki Himaye*, C. I, Yetkin Yayınları, Ankara 2001.
- Yılmaz, Ejder, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, C. IV, Yetkin Yayınları, Ankara 2021.
- Yılmaztekin, Hasan Kadir, “İcra ve İflas Suçlarında ve Bunlara İlişkin Yargılama Hukukundaki Yeni Boyut Üzerine Gözlemler (I)”, *Legal Hukuk Dergisi*, 4/42, 2006, ss. 1669-1696.
- Yönder, Gizem, “Vekil Vasıtasıyla Takip Edilen İşlerde Tebligat”, *Nevşehir Barosu Dergisi*, 1/1, 2014, ss. 95 – 131.
- Yörükoğlu, Atalay, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, Özgür Yayınları, İstanbul 2007.
- Yücel, Özge, “Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı Bağlamında Çocuğun İradesi” *Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1/2, 2013, ss. 117-137.
- Yücel, Yeliz, *Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet, Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuğun Soyadı*, On İki Levha, İstanbul 2018.
- Yüksel Metin, *Ölçülülük İlkesi - Karşılaştırmalı Bir Anayasa Hukuku İncelemesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2002.

- Yüksel, Metin, “Temel Hakların Sınırlandırılması ve Ölçölülük: Ölçölülük İlkesi Evrensel Bir Anayasal İlke midir?”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7/1, 2017
- Yüksel, Sera Reyhani, “Üçüncü Kişilerin Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasını İsteme Hakkı”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25/2, 2019, ss. 1539-1556.
- Zoğlar Durmaz, Burcu, *Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Bakımından İfade ve Sorgu*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021
- Zorlu, Süleyman Emre, “Günümüz ve İslam Hukukunda Çocuk Hakları Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21/2, 2013, ss. 125-160
- Zorluoğlu Yılmaz, Ayça, “Sharenting ve Velayet Hakkının Sınırları”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29/4, 2021, ss. 3383-3417.

ÖZ GEÇMİŞ

Muhammed Seyit İmir, Kayseri Sami Yangın Anadolu Lisesi'ni bitirdikten sonra Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ali Fuad Başgil Hukuk Fakültesi'nden 2016 yılında mezun oldu. 2022 yılında OMÜ Özel Hukuk Yüksek Lisans programını bitirdi. Lisans mezuniyetinden sonra özel avukatlık daha sonra ise kamu avukatlığı yapan Muhammed Seyit İmir şu an milletvekili danışmanı olarak görev yapmaktadır. Aynı zamanda Hacettepe Üniversitesi İletişim Bilimleri bölümü öğrencisidir. Temel ilgi alanları, siyasi tarih, sanat tarihi ve mitolojidir (03.01.2023).

İletişim Bilgileri

ORCID ID : 0000-0001-5110-7957

Yayınlar:

1. Muhammed Seyit İmir, "Tacirin Elinde Bulunan Faturaya İstinaden İhtiyati Haciz", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11/2, 2021, ss. 941-972, doi:10.52273/sduhfd..934435